

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNG.

Herausgegeben

von der Ethnographischen Kommission der Ševčenko-
Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg.

Bd. XXVII.

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

—♦—
—♦— T. XXVII. —♦—
—♦—

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ.

Зібрав, упорядкував і пояснив

ДР. ІВАН ФРАНКО.

Том III, випуск I. (Рабунок—Час).

У ЛЬВОВІ, 1909.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Веднарського.

Львівська бібліотека
АН УРСР
8464

В КНИГАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

У ЛЬВОВІ, Ринок, ч. 10,

можна набути ось які видання, що доторкають ся етнографії:

Антонович В., Чари на Україні	0:45	К.
Боднянський О., Українські казки	0:50	"
Верхратський Іван, Знадоби для пізнання укро-руських говорів, т. 1—2 по	2:00	"
Вовк Хведір, Кавказ і Карпати. Деякі проби етнольоґічних зближень	0:15	"
" " Українське рибальство у Добруджі	0:40	"
" " Антропометричні досліді укр. населени Галичини, Буковини й Угорщини	1:50	"
Гнатюк Володимир, Словацький опришок Иношік в народній поезії	0:50	"
" " Русини Прип'ївської епархії і їх говори	0:70	"
" " Hungaro-Ruthenica	0:20	"
" " Хітарські легенди	0:35	"
" " Словаки чи Русини	0:80	"
" " Пісенні повтори в укр. руській нар. словесности	0:50	"
" " Угроські духовні вірші	2:50	"
" " Народня пожива на Бойківщині	0:40	"
" " Весіле в Керестурі	1:00	"
" " Бойківське весіле в Мшанци	0:60	"
Грушевський М., Історія України Руси т. I (містить огляд староруського побуту	7:50	"
" " Розвідки й матеріали до історії України-Руси, т. II. містить між иньшим піснї з поч. XVIII в.	2:00	"
" " Етнографічні категорії й культурно-археолоґічні типи в сучасних студіях східної Європи	0:30	"
" " Спирні питання староруської етнографії	0:50	"
Доманицький В., Піонер української етнографії (Зорян Додента-Ходковський)	0:80	"
Еґан Е., Руські селяни на Угорщині	0:25	"
Етнографічний Збірник, т. I. Містить:		
М. Крамаренко, Різдвяні сьвятки на Чорномор'ї.		
О. Роздольський, Галицькі народні казки в Берліні лов. Бродського.		
О. Шимченко, Українські людські вигадки.		
Програма до збирання відомостей про українсько-руський край і нарід, уложена членами Наук. Тов. ім. Шевченка	3:00	"
Етнографічний Збірник, т. II. Містить:		
В. Гнатюк, Ліричні, лірицькі пісні, молитви, слова і т. и. з пов. Бучацького.		
Ю. Жаткович, Замітки етнографічні з Угорської Руси.		
Митрофан Дикар'їв, Чорноморські народні казки й анекдоти	3:00	К.
Етнографічний Збірник, т. III і IV. Містить:		
В. Гнатюк, Етнограф. матеріали з Угорської Руси (Легенди, Новелі, Казки, Байки, Оповідання про історичні особи, Анекдоти), том по	3:00	"
Етнографічний Збірник, т. V. Містить:		
М. Дикар'їв, Народня гутірка з поводу коронації. — М. Єндик, Із народньої памяти про пащину. Гуцульські примівки (ріжних записувачів). — Ф. Колесса, Людові віровання на Підгір'ю в с. Ходовичах, Стрийського пов. — І. Франко, Людові вірування на Підгір'ю (доповнене до попередньої статі). — Р. Кайндль, Фольклорні матеріали і иньші дрібніші статі	4:00	К.
Етнографічний Збірник, т. VI. Містить:		
В. Гнатюк, Галицько-руські анекдоти	4:00	"

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ II- 34380



Р.

Рабунок. 1. Коли рабунки, то і я во дві булки. (Дар.)

Відпрожувєть ся якийсь зовсім не небезпечний кандидат на розбійника.

Рад. 1. Де ти раді, там рідко бувай, а де не раді, там не заглядай.

(Ільк.) ...тобі рали... (Петр.)

Правило житевої мудрости. Пор. Тим. 260; Нос. ст. 281; Libl. 29; Krumb. 13.

2. Рада би душа до раю, та її гріхи не пускают. (Петр.) ...та гріхи... (Наг.)

Чоловікови не одно бажаєть ся, чого задля натуральних перешкод не може осягнути. Пор. II, Душа ч. 72.

3. Рада би мама за пана, та пан не бере. (Ільк.)

Не все справджуєть ся те, чого чоловік бажає.

4. Рад би го в лижці води втонити. (Наг.)

Говорять про завидючого чоловіка. Пор. Libl. 166; Гильф. 3183; Нос. Доповн. 8.

5. Рад бим, аби ми ся земля розступила. (Гнідк.)

Говорить чоловік, знеохочений до жити.

6. Рад бим, аби хоть слъози мої на його сліди падали. (Гнідк.)

Вислов великого жалю або якогось кривдованя.

7. Рад би му неба прихилити. (Гнідк.)

Любить його дуже, рад би бачити його щасливим.

8. Ради єсмо як світови. (Гнідк.)

Говорять до пожаданих, любих гостей.

9. Раді люди літу, а пчоли цвѣту. (Кол.)

Літо веселе для всякої живої тварі. Пор. Даль I, 194.

10. Рад не рад, а мусів. (Наг.)

Чоловік нераз мусить робити щось по волі і по неволі.

11. Такам ти рада, як гу—ця трісці. (Мшав.)

Кепкує дівка із нелюбого парубка.

12. Такий йш ти рад, як чиракови на г—ци. (Мшан.)
Кешкує парубок із пелюбою дівки.
13. Так тому рад, як би му пси обід з'їли. (Ільк.)
Дуже нерад, незадоволений.
14. Чи би не рада душа до раю, та гріхи не пускают. (Пісочна)
Варіант до ч. 2.

Рада. 1. Анї до ради, анї до звади. (Ільк.)

Говорять про мовчазливого, невимовного чоловіка.

2. Він нагне ся під твою раду. (Стап.)
Послухає твоєї ради, похилить свою волю під твою.
3. Дай ми раду голові. (Наг.)
Порадь мені на якусь роботу.
4. Дай си раду, лїзь в коноплі. (Мшан.)
В коноплях найвигідніше сховати ся, бо там не чути й запаху чоловіка, так що й пси не знайдуть.
5. Де велика рада, там рідкий борщ. (Мінч., Петр., Ільк.)
З багато слів і промов мала користь.
6. Де рада о кїм, там і о всїм. (Ком.)
Почнуть говорити про одного чоловіка і зійдуть на всяку всячину.
7. Добра рада як готові гроші, а лиха — готове нещастє. (Ільк.)
Коли хто слухає одної або другої.
8. Захотїв ти дати раду гузичній кашцї. (М. Гош.)
Про неодоладну пораду.
9. З него анї ради, анї поради. (Луч.)
Про непривітного або нерозумного чоловіка.
10. Коли шукаєш ради, стережи ся зради. (Ільк.)
Шукаючи чужої поради нема лекшого, як попасти на фальшиву дорогу.
11. Ніхто з Богом на радї не був. (Наг.)
Ніхто не може знати, що з ким буде. Пор. Слав. П, 21.
12. Полицї, лавицї, дайте ми радицї! — Хоть би пан, хоть Іван, то юж не дам. (Мшан.)
Приповідать про невісту, що в передпородових болях не може звайти собі місця і навіть полицї та лави в хижі просить о поміч. (М. Зубрицький).
13. Рада велика, а робота мала. (Коб.)
За великим балаканєм ніколи й робити.
14. Рада в раду. (Гидк.)
Говорять, коли між гуртком людей починає ся нарада про щось.
15. Яка рада, така громада. (Снят.)
З перебігу наради можна пізнати інтелектуальний рівень громади.

Рад ти. 1. Добре той радить, хто людей не звадить. (Ільк.)

Старає ся заховати їх від незгоди.

2. Другого ся рай, а свій розум май. (Замул.)

Засягаючи чужої поради не треба ніколи зрікати ся своєї власної думки. Радати побічна форма від радити.

3. Іншим радит, а собі не вміє порадити. (Льв.)

Кепкують із премудрого дорадника. Пор. Wand. II, Helfen 144.

3. Кожде свійов головов радит. (Борис.)

Старає ся сам собі дати раду.

4. Радь ся всіх, слухай одного, а найрадше себе самого. (Коб.)

Правило житевої мудрости.

5. Радь ся другого, а смотри свого. (Ільк.)

Дбай поперед усього про свої діла.

Радіж. 1. З радіж бим дала. (Город.)

З радіж — скріплене замість радо, з радістю.

Радість. 1. Лиха то радість, по котрій смуток наступає. (Ільк.)

Се неминуха черга всякої радости, що по ній наступає смуток.

2. Нова радість стала: баба з печі впала! Як летіла, то перділа, а як впала, то сби верала. (Довга Войн.)

Пародія звісної колядки: Нова радість стала, яка не бувала.

Радний. 1. Радних аж за много, а слухати нікого. (Коб.)

В великім клопоті хто будь береть ся радити чоловікови, так що він не знає, кого слухати.

Радувати ся. 1. Она ся дує, добрі ся не здує. (М. ВЛ.)

Говорять про занадто живо виявлену гордість.

Радця. 1. Бодай то богато радців не мати! (Бат.)

Бажане, щоб чоловік не зазнав такої халепи, у якій би до него тисли ся всякі непокликані дорадники.

Раз. 1. Бодай вам було раз коло разу, а по середині ані разу! (Ком.)

Жартливе прокляте, щоб вам не було нічого.

2. За одним разом дуба не зрубаш. (Льв.)

Одним замахом великого діла не зробиш. Пор. Osm. Spr. 139.

3. За раз не вішають. (Ільк.)

Дають кілька днів проволочки.

4. Кварта горівки на раз, а сірник на два рази. (Мик. н. Д.)

Хвалив ся чоловік, що побував у арешті: замовлену кварту горівки мусів випивати нараз зо страху перед ревізією, а один сірник розлупував на двоє і при помочи тріня запалював кожду половину окремо.

5. Най буде раз, але гаразд. (Мик. н. Дн.)

Раз, але щось хороше.

6. Отто раз хлопець! (Наг.)

Про бравого, дотепного, смілого хлопця.

7. Раз а гаразд. (Гнітк.)

Варіант до ч. 5. Пор. Слав. I, 167; Нос. ст. 456; Даль II, 27

8. Раз, два, три, їв я й ти. (Жидач.)

Рід мудрованя.

9. Раз, два, три, штири, пять. (Жидач.)

Промовляють замість: В ім'я Отця, Сина, сьв. Духа, амінь.

10. Раз за разом. (Наг.)

Одно по однім, про натуральне наступство.

11. Раз му сі впало. (Наг.)
Пощастило, вдало ся.
12. Раз-на-раз. (Наг.)
Ненастанно, завсѣди.
13. Раз наш, раз ваш, (Наг.)
Про дволичного чоловіка, що держить раз із сею, раз із тою стороною.
14. Раз по при раз. (Наг.)
Густо, про бите, молочене або иншу подібну роботу.
15. Раз сесе, раз тото. (Кол.)
Коли кому забатає ся чогось, що раз иншого.
16. Раз так, раз сьак. (Наг.)
Ссіл. говорить. Про непостійного чоловіка.
17. Раз у раз. (Наг.)
Ненастанно, часто.
18. Раз хвалит, раз ганит. (Наг.)
Про хиткого, легкодушного чоловіка.
19. Раз шие, раз поре. (Наг.)
Про чоловіка, що робить раз та, а потім напакки.
20. То йно з разу їли діти логазу, а як сі запомагли, то без вечері спати лягли. (М. Яцк.)
Ширший варіант до Логаза ч. 3.
21. Хоть раз, а гаразд. (Лев., Льв.)
Бажане бідного чоловіка, ссіл. аби мені було. Варіант до ч. 4, 5.
- Разити.** 1. Не рази, коли хоч, аби ся гоїла рана. (Гнідк.)
Рана вражувана і розвивана часто не хоче гоїти ся.
- Разовий.** 1. То разовий пан. (Лучак.)
Аналогія до разового хліба, отже не великий, не першорядний пан.
- Рай.** 1. Коби-сь був у раю, а я коло тебе хоть з краю! (Пост.)
Побожне бажане для двох.
2. На силу в раю не будеш. (Льв.)
Без нашої волі Бог не може нас спасти. Пор. Слав. I, 293.
- Райця.** 1. Нема понад пана райцю і попову свиню. (Ком.)
Говорили з докором про якогось титулованого і зарозумілого, хоч не дуже заслуженого урядника.
- Рак.** 1. Аж рака лазили зо сміху. (Наг.)
Аж клали ся, заходили ся зо сміху. Пор. Слав. II, 77.
2. Біда, раче, вода кіпит. (Григ.)
Когось чекає велика небезпека.
3. З рака мала познака. (Льв.)
З него нема великого наїдку. Пор. Мука 2334.
4. Коли-сь ся обібрав за рака, то лізь в кошіль. (Доброс.)
Варіант аналогічної приповідки про гриба.
5. На безрибю і рак риба. (Льв.)
В браку чого ліпшого вистане й гірше. Пор. Даль I, 94.

6. На ти, сиву, рака, набухай ся, та йди молоті. (Ільк.) ...обухай ся...
(Кобр., Петр.) ...набухай єї та йди молотити. (Наг.)
Одним раком не дуже можна набухати ся. Жартують із надто скупой матери.
7. Пішов раки годувати. (Льв.)
Втопив ся. Пор. Wand. II, Krebs 46.
8. Пішов як рак по дріжджі. (Ільк., Петр.)
Пішов і довго не вертаєть ся.
9. Помалу, раку, абись не вліз в ср—у. (Льв.)
Якийсь не дуже дотепний жарт.
10. Почервонів, як рак. (Наг.)
Про сердитого або засоромленого чоловіка. Пор. Слав. I, 186.
11. Рака лазити. (Наг.)
Є така дитська забава. Добирають ся двоє нерівного росту. Менше обіймає більшого ногами в поясі і спускає ся горілиць у низ. Більший стає на четвереньки, т. зв. на руки й на ноги, а менший протикає йому передню часть свого тіла поміж ноги і опираєть ся обома руками на його п'яти. Так повстає щось немов звір з двома головами, що може лізти в зад і в перед.
12. Раки печи. (Гнідк.)
Говорять про рум'яні, які виступають на лиці дівчини, коли вона засоромить ся. Пор. Нос. ст. 420; Wand. II, Krebs 43; Čelak. 263.
13. Сотворив Бог рака, дав му очи там, де срака. (Петр.) ...в сраці очи. (Наг.)
Можливість у рака плисти в зад давала здавна нагоду до здогадів і жартів, немов то він може також лізти в зад і має очи в хвості.
14. Тогди то буде, як рак свисне. (Сор.)
Говорять про щось неможливе. Пор. Даль I, 356.
15. Чепив ся, як рак леду. (Карл.)
Рак не може причепити ся до леду, знач. поклав надію на щось зовсім не-тривке і неможливе.
16. Чудо а не раки, сами в торбу лізуть. (Сіл. Б.)
Раки радо лізуть на всяку принаду, особливо в ночі.
17. Це тогди буде, як рак на дубі свисне. (Цен.)
Ширший варіант до ч. 14.
18. Що свисни рак, а все ни так. (Жидач.)
Про якесь неадекватне поступоване або недотепні жарти.
19. Як рак на дуба вилізе тай свисне, тогди то сї сгане. (Наг.)
Про щось неможливе. Ширший варіант до ч. 14 і 17.
20. Як рак свисне. (Лев.)
Примівка про щось неможливе.

Рама. 1. Оправ його хоть і в рами, а він усе такий самий. (Льв.)

Оправити в рамки якийсь образ — знак особливого пошанованя.

Рана. 1. Милая рана від свого пана. (Лучак.) Мила й... (М. Яцк.)

Говорить жінка про любого чоловіка, що її іноді побиває. Пор. Пан ч. 14.

2. Рана загоїть ся, але зле слово піколи. (Ільк.)

Злим словом можна тяжше обравити чоловіка ніж зраненем.

3. Трудно рану гоїти, а не вразити. (Ільк.)

Незагоєну рану конечно треба розвивати і очищувати пераз дуже болючими способами.

Раневичі. 1. Я з Раневич, міні до того нич. (Наг.)

Раневичі — село дрогобицького пов.

Раній. 1. Ранша рука, ширша лука. (Гнідк.)

Косарі, що починають вчаснійше косити, люблять звичайно перекошувати троха вепочати ще сусідські частки.

2. Що ране, то не погане. (Богородч., Гвілк.)

Вчасно упорати ся з чим будь усе ліпше ніж запізнити ся.

Рано. 1. Йик би так рано вставав, аж дід з Устерік прийде, доробив би си йик Мошко давцуючи на шпильках. (Грин.)

Жартливий гуцульський вислов про пізне вставане.

2. Коби до раня, буде зубови кониць. (ЮК.)

Цотішав себе чоловік, у якого цілу ніч болів зуб.

3. Коби мені до рана, подам ся на пана. (Замул.)

Міг се саме зробити і в ночі з тим самим наслідком.

4. Мусиш рано встати, аби мене спіймати. (Цен.)

Образово: мусиш бути далеко розумнійший, щоб одурити мене.

5. Не рано, не пізно, в сам добрий день. (Бар.) ...самий ...чьис. (Наг.)

В саму пору.

6. Ні рано, ні пізно, в сам добрий час: в велику суботу з кужелем на вечерниці. (Збар.)

Жартливе розпросторене загально відомої приповідки ч. 5 з іронічним вістрем про прихід зовсім не в пору.

7. Рано встала, на порозі задрімала. (Дар.)

Про ліниву служницю.

8. Рано встань, вітхни до Бога і в руки поплюй. (Наг.)

Поучене для роботящого чоловіка, якому спішно до роботи.

9. Рано встати, а вчасно оженити ся не пожалуєш. (Льв.)

Правило житевої мудрости. Пор. Слав. I, 241; Даль I, 454.

10. Рано встати, а на порозі освинутити. (Гнідк.)

Освинутити — дождати ся сходу сонця.

11. Рано встати не встид. (Наг.)

Навпаки, запопадливі господарі мають собі се за честь.

12. Рано встати, треба ся вмити і розчесати. (Ільк.)

Припис звичайного порядку щоденного жити.

13. Рано встати, щоби мене одурити. (Наг.)

Говорять хитрий, собі на умі чоловік. Вар. до ч. 4.

14. Треба рано встати, аби його ошукати. (Ільк.)

Варіант до поперед. ч.

15. Хто рано встає, той ся не кає. (Довж.)

Бо зробить вчасно свою роботу.

16. Хто рано встає, тому Біг дає. (Лев., Ільк., Петр.) ...Бог... (Наг.)
Тому щастить, іноді знайде щось на дорозі. Пор. Слав I, 240; Libl. 3;
Нос. ст. 459.
17. Хто ранше встав, той ся в ліпші штани вбрав. (Збараж)
Міг вибирати.
18. Що рано, то не погано. (Лім.)
Ті, що встають рано, уважають собі се за честь або за заслугу.
19. Я рано тільки стану, то юж не знаю, чого ся яти. (Лемк.)
Говорив вїйт, обтяжений різними громадськими справами.

Ранок. 1. Від ранка аж до останка. (Гнідк.)

Від початку до кінця.

2. Ранок-папнок. (Ільк., Кобр.)

Мова про раннє вставанє як корисну річ. Пор. Рано ч. 15, 16, 18.

3. Ранок-папнок: що ранком не зробиш, то вечером не здогониш. (Сор.)
Занедбавши щось рано тяжко вже зробити вечером.

4. Як буди з ранку, так буди до останку. (Жидач.)

Про вроджені наклонности, що виявляють ся вже в наймолодших літах і не покидають чоловіка до смерті.

5. Як було з ранку, так і до останку. (Ільк.) ...буде... (Гнідк.) Яке
було... таке буде й... (Буч.)

Варіанти до ч. 4.

Раст. 1. Не буде раст топтати. (Гнідк.)

Раст — українська форма рьст, мурава. Рьст топтати — ходити по землі.
Мова про чоловіка, якому близько до смерті.

Ратувати. 1. Не поратував би чоловіка, аби ту зараз умирав. (Наг.)

Про завзятого, нелюдного чоловіка. Пор. Wand. II, Helfen 146.

2. Поратував пальцем за г—цю. (Наг.)

Про зовсім неважний ратунок.

3. Ратуйте, хто в Бога вірує, не дайте душі загинати! (Наг.)

Кричить чоловік, якого б'ють або мордують.

Рахман. 1. Постимо як Рахмане. (Ільк.)

Рахмани — таємничий народ, що жие десь за горами і за морями і визначає
ся святістю свого житя. Постити як Рахмани значить: не їсти нічого м'яс-
ного ані молочного.

2. Пошу як Рахман. (Мшан.)

Одинична форма попередньої приповідки.

3. Рахмани жиют під землев. (Мшан., Орел.)

Народнє віруванє.

4. Рахмани постят цілий рік, а на Великдень тече їм молочна ріка.
(Мшанець)

Народнє віруванє.

5. То не чьоловік, а Рахманин. (Грин.)

„То такі люде за третизнов землев — поясняв Гуцул, — дуже добрі. Йик до
них від нас доплине шкаралуща з яйце, а він то знайде, то зараз та шкарала-
луща стане повна, а вони всі тим яйцем обїдїет си, тай ще повне лишит си“.

- Рахманський Великдень.** 1. На Рахманський Великдень годит ся сіяти васильок, то буде пахучий. (Орелень)
Народне віруванє. Пор. Етн. 36. V, 208.
2. На Рахманський Великдень коли приложити вухо до землі і прислухати ся добре, то можна почути голос дзвонів; то Рахмани святкують. (Наг.)
Народне віруванє. Пор. Етн. 36. V, 209.
3. Сего би ждати аж до Рахманського великодня. (Гнідк.)
Рахманський Великдень випадає на п'яту неділю по Велицідни (Преполовненіє). Пор. Мат. до укр. руськ. Етнол. III, 46.
- Рахуба.** 1. Рахуби повні губи, а мошонка порожня. (Гнідк.)
Про чоловіка, що маючи малі грошеві засоби числить на великі інтереси.
- Рахувати.** 1. Порахуй си зуби, ніж міні маєш роки рахувати. (Наг.)
Говорить стара баба, яку хтось допитує про те, кілька їй літ. Пор. Нос. ст. 406.
2. Раховані вівці вовк бере. (Петр.)
Мабуть натяк на те, що само рахованє живого товару або живих людей уважало ся колись гріхом. Пор. I, Вівця ч. 15; Тимош. 165; Слав. I, 85; Даль I, 31; Libl. 80.
3. Рахувавши сир, масло, то й пирогів не їсти. (Петр.) Рахувати... (Залісе)
При консумційних предметах звичайно не дбають ся так дуже про їх кошт, аби тільки продукт був добрий.
4. Рахуй свої зуби, не мої роки. (Наг.)
Варіант до ч. 1.
5. Та як би рахував сир та й масло, то би ніколи перогів не їв. (Кольб.)
Варіант до ч. 3.
6. То йому всьо буде пораховано. (Наг.)
Говорять про злого чоловіка, який безкарно кривдить інших: колись сповнить ся міра його кривд.
7. Як би ти собі рахувала? (ЮК.)
Як ти собі про се думаєш?
- Рація.** 1. Рація рацієв, а шкода шкодов. (Ільк.)
Говорять, коли хтось ріжними доказами виправдує нанесену шкоду.
- Рацьки.** 1. Рацьки долізу, як пішки не дійду. (Наг.)
Долізу на руках і ногах.
- Рачки.** 1. Ще ти рачки до мене прилізеш. (Богородч.)
Окалічиєш на ноги.
- Рвати.** 1. Аж на собі волосє рву. (Наг.)
Говорить чоловік доведений чимось до розпущки. Пор. Даль I, 120, 388.
- Рвати ся.** 1. Рвет ся, як дурний до образу. (Тереб.)
Дурному або дитині забагає ся нераз образка зо стіни.
2. Рву ся до хати, ги би ту мід бив. (ЮК.)
Чоловіка тягне до його хати мов до чогось лішого.

Рєбро. 1. Я тобі зараз рєбра порахую. (Кол.)

Набу тебе. Пор. Wand. III, Rirre 26.

Рєвти. 1. Вже той рєве, що воли й корови бере. (Липовиця)

Колись карали за те, як хто в неділю не йшов до церкви і забирали за кару воли або корови. Отже почувши голос церковного дзвона в неділю перелякані селяни говорили: Вже той рєве і т. д. Пор. Молот ст. 259; Рускій Сіонь 1878 р. ч. 12, ст. 387.

Рєкрут. 1. З тебе так буде рекрут, як з рака воґер. (Кнігинин)

Говорять про малорослого і слабосилого парубка.

Рєкрутський. 1. Рєкрутське вухо. (Льв.)

Лайка на недотепного рекрута.

Рєкти. 1. Не рікши му ліпше. (Лучак., Гнідк.)

Оговорюють ся сказавши про когось лихе слово.

2. Рєчі, та не втечи. (Гнідк.)

Стій на своїм слові.

Рємєсло. 1. Найліпше ремєсло — лєміш та черєсло. (Лучак.) Нєма то. . як... (Ільк.)

Висшість хлїборобських знарядів над иншими.

2. Ремєсло — золотє дпо. (Льв.)

Воно нєсє певний дохїд. Пор. Libl. 91.

Рємєсник. 1. Кожний ремєсник, а особливо швєнь, мусит брєхати. (Бібр.) Житєва прєктика.

2. Ремісник — завів козу в лабузник. (Кол.)

Нєсмїх над чоловіком, що видає себе за якогось ремєсника.

3. Ремісник: стаї коцюбки направляє, а до нових то майстра паймає. (Шужи.)

Жартливє оповіданє. Пор. Етн. Зб. VI, 184.

4. У ремєсника золотє рука. (Гнідк.)

Він черпає з неї весь свій дохїд.

5. Що ми то за ремісник — цунак! (Ком.)

Цунаками називають у Комарні оліярників, що вибивають олій з льняного або копінного сімени, від гучного цупаня.

Рємїнь. 1. Затыгай рємїнь на великопісну прїижку. (Наг.)

У великий піст чоловік звичайно худєє і мусить оперізувати ся на пайдальшу дірку.

2. Промїняв рємїнець на личко. (Ільк.)

Про некорисну заміну.

Рємє. 1. Лиш рємїй єдно з нього сї лишило. (Наг.)

Рємє — те саме що спасть, контура. Про чоловіка дуже змарнілого і збїдженого.

Рєнкїр. 1. Піднесли на мене рєнкїр. (Лучак.)

Підняли ропїт, сварку, лат. gancor.

Рєньгач. 1. Ти рєньгачу плюгавий! (Будзєп.)

Прозвище лайливе неясного значіння.

Рехт. 1. Рихт маєш. (Тухля)

Зразок рекрутського жартону, нім. Recht, твоя правда.

2. Як ти не рехт, то посунь сі, аби я ті не посунув. (Кпіїгини)

Говорить незгідливий чоловік до свого недобровільного сусіда.

3. Як тобі не рехт, то зроби собі рехт. (Льв.)

Поговірка львівських уличників.

Речогів. 1. У Речогорі повісив сі хлоп на корові. (Мик. п. Дп.)

Речогів — село коло Миколаєва.

Решето. 1. До сусіди решета, до сусіди сита! (Богутин)

Характеристика т. зв. сусідської вигоди: за чим будь до сусіда.

2. Не вдержит сі, як в решеті вода. (Наг.)

Про балакучого чоловіка, у якого не задержить ся ніяка тайна. Пор. Слав. I, 90.

3. Пішов з решетом за долею. (Наг.)

Пішов сам не знаючи куди і по що.

4. Решетом воду міряти. (Гнідк.) ...носити. (Наг.)

Робити якусь безплідну і безцілну роботу. Пор. Тимош. 86; Нос. ст. 422; Wahl I, 160; Слав. II, 141.

5. Ходит як той з решетом за долею. (Наг.)

Ходить без ціли, блукаючи.

6. Що він робит? Решетом воду міряє. (Наг.)

Про безцілну і непотрібну роботу. Пор. Сим. 2076.

Рештабіги. 1. На рештабіги го взяли. (Яс. С.)

Значіння неясне. Про якесь тісне, невідгідне положення, якийсь дотинок.

Ржа. Ржа з'їдає зелізо, а печаль серце. (Гнідк.)

Приповідка книжного походження.

2. Їсть мі, як пржжи зелізо. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що дуже допікає комусь. Пор. Даль I, 145.

Риба. 1. А риба не м'ясо? (Наг.)

Рибяче м'ясо вважає ся пісним. Пор. Слав. II, 167.

2. Без єдної риби не буде борщ рідкий. (Гнідк.)

Значіння неясне. Мабуть недокладно записано.

3. Без риб не вгіб, без олію не зомлію, а кулешу саму їтешу. (Ком.)

Говорить Покутнянин, у якого кулеша є основою всього його виживання.

4. Без риб не згіб, а без хліба не вмер. (Ком.)

Риби в селянськім господарстві не грають важної ролі і уважають ся ряснішою.

5. Бе ся як риба о лід. (Льв.)

Про важке, безвихідне положення Пор. Даль I, 96, 153.

6. Велика риба, менша від мульки. (Сіл. Б.)

Мулька — найменша рибка, нереспіца. Вислов іронічний.

7. Виповзне риба, як за фіст їмати. (Карлів)

Рибу треба завжди брати за живи.

8. Від голови рибу чути. (Балиг.)

По батькові оцінюють родину, а по начальникові громаду. Пор. I, Голова. ч. 61; Тимош. 295; Слав. II, 19; Гильф. 2447; Wand. I, Fisch 21.

9. Всього риба. (Дев., Ільк.)

Все одно.

10. Гине як риба за водою. (Ільк.)

Говорять про велику тугу; не може жити без когось. Пор. Даль I, 96.

11. Г—о їм, рибу ловлю. (Грип.)

Гуцули вірять, що коли на Великдень у відповіді на звичайне „Христос воскрес!“ сказати отсю приказку, то такому весь рік будуть риби ловити ся.

12. Добре рибу ловити в каламітні воді. (Кольб.)

Правило не завше практичне, бо іноді в чистій воді риба ловить ся найліпше. Пор. Тимош. 64; Le Roux de L. I, 43; Wand. I, Fisch 219.

13. Є досить риби у воді, али їсти годі. (Жидач.)

Бо треба вперед її зловити.

14. Є риба, але в воді. (Богор.)

Ще не зловлена.

15. Є риба в воді, а їсти її годі. (Гнідк.)

Приговорюють люди давлячи ся з берега, як у воді плавають риби. Пор. ч. 12.

16. І риба не плине проти бистрій воді. (Ільк.) ...бистрої води. (Льв.)

В часі великих повеней риба звичайно держить ся близько берегів, але завіси в таких випадках волиять плисти проти води як за водою.

17. Коли ся риба ловить, тогди хліб не родить. (Ільк.)

Господарська поговорка.

18. Ми з тобою, як риба з водою. (Ільк.)

Говорять дуже щирі приятелі або нерозлучне подружжя. Пор. Нос. ст. 348.

19. Не все риба, що в воді. (Гнідк.)

Бувають і раки і жаби, не мовлячи вже про всяке хробацтво. Пор. Wand. I, Fisch 77.

20. Нема над рибу линину, мясо свинину, ягоду сливину, а дівку Марину. (Ільк.)

Характеристика народного смаку.

21. Нема над рибу линину, над мясо свинину, над ягоду сливку, над пошівську дівку. (Тер.)

Варіант до ч. 20.

22. Нема над рибу линину, ягоду сливку, дівку Марину. (Петр.)

Варіант до ч. 20 і 21.

23. Нема риби без кости, а чоловіка без злости. (Наг.)

Загальне спостереження. Пор. Даль I, 56; Слав. II, 99; Schlei. 158; Wand. I, Fisch 140; Гильф. 1539.

24. Не тільки тих риб, кільком сї пагиб. (Наг.)

Жалує ся рибак на невеликий полів, що коштував його багато праці.

25. Ні риба ні мясо. (Льв.)

Про байдужного, безхарактерного чоловіка. Пор. Тимош. 328; Wand. I, Fisch 126—8.

26. Одну рибу не годит сі нести з ріки до дому. (Наг.)

Народня повірка.

27. Риба в воді, а він до неї петрушку кришит. (Гнідк.)

Про чоловіка, що робить собі ні на чім не основані надії.

28. Риба в воді, а їсти ї годі. (Ільк.)

Варіант до ч. 13 і 15. Пор. Wand. I, Fisch 27.

29. Риба і гість до третого дне засмерлит сі. (Наг.)

Житева практика. Пор. Beh. 596; Wand. I, Fisch 50, 88.

30. Риба не без ости, чоловік не без злоста. (Коб.)

Варіант до ч. 22.

31. Риба жие рибов, а чоловік чоловіком. (Мик. н. Дн.)

Не зовсім вірне спостереження про загальний життєвий порядок, бо не всі риби живуть іншими рибами. Пор. Wand. I, Fisch 232.

32. Риба рибою живе, а люде людми. (Ільк.) ...жиз... (Петр.)

Варіанти до ч. 31. Пор. Сimoni 2036; Wand. I, Fisch 117.

33. Риба — річ кортьича. (Снят.)

Кожному хоче ся її зловити.

34. Риба — розпліюхліб. (Наг.)

Їдючи дрібні риби треба випльовувати багато дрібних кісток, при чім виплюють ся також кавалки хліба.

35. Риба, свинина не потребує вина. (Ільк.)

По рибі не годить ся пити води.

37. Риба шукає де глибоше, а чоловік де лучше. (Гнідк.)

Загальне спостереження про т. зв. боротьбу за ліпше становище в життю. Пор. Нос. ст. 422; Сим. 2100; Даль I, 353.

38. Риби вчит плисти. (Гнідк.)

Властиво певинно бути: Риби не вчи плавати. У виданю Вислоцкого ст. 107 хибно: Гиба. Пор. Wand. I, Fisch 248; лат. Piscem natare doces; Даль I, 541.

39. Риби перед саком не ловлят. (Льв.)

Ніякого діла не треба перехапувати. Пор. Zatur. 151; Čelak. 264; Adalb. Ryba 34; Сим. 1963; Нос. ст. 274.

40. Риби як діти ходять по воді. (Наг.)

Говорять про великі риби, що плавали в глибокій воді.

41. Сут риби в воді, а їсти голі. (Мшан.)

Варіант до ч. 13, 15 і 28.

42. Суть рибки в воді, коль їх їсти годі. (Загоч.)

Варіант до ч. 28.

43. Там тільки риб, що аж у воді загусло. (Наг.)

Про многорибну ріку або калабаню.

44. Трісе сі як риба на ости. (Наг.)

Риба настромлена на вість звичайно дуже мучить

45. Хтїв би рибу їсти, а в воду не лїзти. (Луч.)

Про чоловіка ласого на користь без власної роботи. Пор. Тимош. 326;
Сим. 2083.

46. Я говорю о рибі, ти відповідаєш о раках. (Гнідк.)

Коли два не можуть зговорити ся про щось одно.

47. Як рибу в сак половив. (Ільк.)

Про якусь удачну ловлю або корисно доконане діло.

Рибак. 1. Ніхто не видів з рибача богача. (Снят.)

Рибак звичайно має найменшу користь із зловлених риб.

2. Рибак і музика ніколи хліба не має. (Луч.)

Бо оба ті роди зарібників звичайно люди легкомисні.

Рибно. 1. Хоть не рибно, але пісно. (Тереб.)

Про пісний обід без риб.

Ригати. 1. Ригає ся — душа з Богом говорить. (Льв.)

Всі мимовільні прояви людського організму мають в народніх віруваннях свою символіку. Пор. Даль I, 399.

Рижа. 1. Гопки, рижа! А в рижої духу нема. (Дар.)

Рижа сєіл. кобила. Тропичний вислов, коли хто від малосилої або зхорованої людини жадає веселости.

Риза. 1. Він би з Бога ризу вкрав. (Наг.)

Говорять про пенатлого злодія.

2. Сьвята Риза шила і в тот динь положила. (Мшан.)

Мова про свято Положення Ризи Матери Божої, яке припадає дня 2 липня.
Пор. Мат. до укр. руськ. Етн. III, ст. 48.

Рик. 1. Більший рик, як бик. (Тірява вол.)

Про малого бика, що сильно реве.

Рило. 1. Не будеш ти собі на мні своє свинське рило острити. (Льв.)

Говорять докучливому чоловікови, що набиває ся зі своїм судом.

2. Свинське рило! (Стежн.)

Прозивають влізливого, безсоромного чоловіка.

Рим. 1. Бувши в Римі папи не видіти. (Гнідк.)

Сєіл. то гріх.

2. Не від разу Рим збудували. (Наг.)

Не від разу доконуєть ся велике діло.

Римар. 1. Римар — дідько би го в голову гримав! (Дрог.)

Кляли якогось уприкренсто римаря.

Ринський. 1. Дай Боже сто римських! (Кал.)

Жартлива примівка замість: „Дай Боже здоров'я“.

2. Ой кумонько, як би я ринський мала, я би сї питала, по чому Со-
роки. (Сор.)

Говорила бідна жінка, у якої кума хотіла позичити ринського.

Рипати ся. 1. Не рипай ся так дуже, бо ся тебе ніхто не боїт. (Лучак.)

Рипати ся тут у значіню горойжити ся, відгрозувати ся.

2. Рипає сї як на срачку. (Наг.)

Рипає ся тут у значіню бігає часто з хати на двір і з двору до хати.

3. Рипає сі як розвора. (Кутуз.)

Розвора скрипить не раз під великим тягаром.

4. Рипай дверми, коли ти кажут. (Наг.)

Говорять слуві, що спротивляє ся накавови господаря.

Рипіти. 1. Рипит, як би з нього діляко душу тьиг. (Наг.) ...скиру дер.
(Наг.)

Про якийсь розпучливий крик.

Рискаль. 1. Рискаль — отець ти маскаль. (Наг.)

Мудроване.

2. Рискаль тай лопата, то твоя вся заплаца. (Наг.)

Говорить смерть до чоловіка.

Рити. 1. Не будь тим, що рие. (Ком.)

Не будь свинею.

2. Рив би-с того, що під плотом лишиш! (Наг.)

Говорить чоловік до такого, що рие під ним, інтригує против него.

3. Рив, доки жив, а по смерті його зарили. (Наг.)

Говорили про відомого в селі обмівника та процесовича.

4. Рие підомшов, як свиньи в бульбі. (Наг.)

Говорять про такого, що підкопуєть ся під чоловіка і старає ся пошкодити йому. Пор. Слав. II, 100.

5. Рие підомшов, як тота кертиці. (Наг.)

Кертица (Talra eugoraea) рие підземні нори найрадіше по городах і коло людських осель.

Рить. 1. Чи хоч, щоб тя кінь ритьов забив? (Лол.)

Кепкують із слабосилого чоловіка, що пхає ся до коний. Рить, срака; ритьов забити — забити одним пердом.

Рів. 1. А в рів срати, як нема своєї хати! (Петр.)

Виганяють безхатного чоловіка.

Рівний. 1. Всі смо в Бога рівні. (Наг.)

Говорять, коли хтось вивиснує себе над иншими.

Рівно. 1. Не рівно Бог людьом ділит. (Наг.)

Одному дає більше, другому менше.

2. Рівно як утьив. (Наг.)

Про рівно вимірений ґрунт.

Рівня. 1. Віи не моя рівня. (Луч.)

Говорять про вік або про стан.

2. Знайде рівню рівня, як болото свиня. (Сам.)

Придаєть ся свій до свого.

3. Знай сі рівня з рівнею. (Льв.)

Приставай з рівними собі. Пор. Wand. II, Jeder 97.

Рівняти. 1. Бог порівнав кожного. (Кос.)

Думка та сама, що в приказці: „Всі ми перед Богом рівні“, тільки висловлена досить недокладно, бо Бог не творить людей рівними, а дає їм різні прикмети.

2. Порівняв гори з долинами, а богатих з убогими. (Ільк.)

Тверджене в значіно неможливости: годі порівняти гори з долинами і бідних з богатими.

3. Рівняють го до мої жінки. (Снят.)

Прикладають, помовляють про якісь нечесні зносини з нею.

- Ріг. 1.** Від рогу до рогу — хто кого ошукає, то хвала Богу. (Ільк.)

Значіне приказки від рогу до рогу неясне. Друга половина іронічна.

2. Піднести роги. (Гнідк.)

Загордіти, спаношити ся.

3. Показав му роги. (Наг.)

Поставив ся до нього остро, в грізній поставі. Пор. Wand. II, Horn 40.

4. Притерти кому роги. (Льв.)

Присмирити, вкоротити його пиху. Пор. Wand. I, Abstossen 16; II, Horn 43.

5. Роги мужови причепити. (Гнідк.)

Говорять про невірну жінку. Пор. Тимош. 251.

6. Роги на себе поставити. (Гнідк.)

Значіне веясне.

7. Як би мали роги, то би всіх поболи. (ЮКм.)

Про напасливих людей. „Побόли“ від побости, поколоти.

- Рід. 1.** Великого роду, а пського ходу. (Тереб.)

Говорять про підупалого чоловіка, що хвалить ся своїм родом.

2. Виділам ся з родами. (Лол.)

Роди — близші і дальші свояки.

3. Він уже з роду такий. (Наг.)

Унаслідив по родичах певні визначні прикмети.

4. В нашім роді таке сї не находит. (Наг.)

Говорять про злочини або якісь погані діла.

5. Ми такого роду, жи немо горівку, як воду. (Жидач.)

Хвалить ся люди охочі до чарки.

6. Нема роду без вироду. (Ільк.)

Вироди — осібники, окалічені з природи або злочинні, трапляють ся в кождім роді, але де в яких бувають дідичні. Пор. Нос. ст. 178, 426; Дакар. 1137.

7. Ні роду, ні плоду. (Залісе)

Говорить безсемеийний, самітний чоловік.

8. Рід як рід, коли ми смрід. (Гнідк.)

Значіне не зовсім ясне, мабуть самі погані люди.

9. Родом кури чубаті. (Кобр., Петр.)

Деякі моральні або фізичні хиби родичів переходять дуже часто на дітей.

Пор. Нос. ст. 421.

10. Роду без приводу: йик би зачъили бити, нікому би відньити. (Грин.)

...зачъили... не було кому боронити. (Грин.)

Говорять про великий рід, якого традиція в Гуцульщині і загально у горах держить ся доси сильнійше як на долах.

11. Такий його весь рід поганий. (Наг.)

Говорять про нечесного, напасливого чоловіка.

12. Так му на роду написано. (Кол.)

Таке його призначене, так мусіло з ним бути. Пор. Слав. II. 155.

13. Тільки мого роду й плоду. (Наг.)

Говорить мати про дочку одиначку.

14. То він уже з роду такий. (Наг.)

Сего не навчив ся, се у него вроджене.

15. То в нього в роді так веде сі. (Наг.)

Говорять про сварливих, незгідливих людей, охочих до процесів.

16. Ще з нашого роду не було злого заводу. (Орел.)

Хвалять ся люди своїм чесним, статочним родом.

Рідкий. 1. Зійшло на рідке. (Гнідк.)

Говорять про збіділу родину.

2. На тобі, чоловіче, тото, що рідше та лінше, а вже тото, що гуще та пуще, то я сама з'їм. (Цен.)

Жартлива примівка про жінку, що давала чоловікови гіршу страву, а сама з'їдала ліпшу.

3. Рідкий гість милий. (Гнідк.)

Він не надокучить.

4. Хоть рідкого, аби много. (Кол.)

Про чоловіка неперебирчивого на страву.

Рідко. 1. А срав би-с рідше води, тонше волоса, а дальше піж видиш! (Жовк.)

Прокляте.

2. Кудя рідко, тудя дри! (Войн.)

Утікай в напрямі найменшого опору, де найменше перешкоди. Пор. Етногр. 36. VI, ч. 263.

3. Рідко посієш, рідко зійде. (Наг.)

Хліборобський досвід. Пор. Haller II, 13.

Ріжок. 1. На ріжки піднимати. (Гнідк.)

Брати на себе щось понад свою силу.

2. Своім ріжком сам сі вичешу. (Яс. С.)

Рожок у значіню рогового гребеня.

Різати. 1. А різала би ті, стругала би ті червінка! (Наг.)

Прокляте.

2. Відрізати ся від кого. (Гнідк.)

Відокремити ся, зірвати з ким зі стратою.

3. Мене би ся не дорізавав. (Гнідк.)

Говорить худий, малокровний чоловік.

4. Не ріж мене без ножки! (Наг.)

Можна різати й прикрими словами. Пор. Даль I, 155.

5. Різало би ті в печені! (Наг.)

Прокляте.

6. Хоть вріж, то не потече. (Ільк.)

Такий худий та засохлий. Не потече scil. кров.

- Різдво.** 1. Від Різдва до Йорданських свят не можна опихати, бо буде худоба храмати. (Лучак.)
Народне віруване.
2. До Різдва то й зима, а по Різдві то й по зимі. (Кукив.)
Коло Різдва бувають найбільші морози.
3. Зелене Різдво, білий Великдень. (Льв.)
Метеорологічна ворожба, що коли на Різдво буває тепло, то на Великдень буде сніг. Пор. Wand. V, Weihnachten 6; Čelak. 456.
4. Іде не до Ріства, а до Великодне. (Наг.)
Іде не до зими, але до весни. Пор. Даль I, 162
5. На Різдво обійде ся без паски, а про мак буде й так, а без олію не зімлію. (Ільк.)
Говорив чоловік чим будь задоволений. На Різдво справді паски не печуть, а підчас Різдвяних свят положена загальниця, отже обходять без пісних страв, до яких належать страви з маком і сієм.
6. Не дивниця, що в Рідві метелиця. (Мшан.)
На те зимова пора.
7. Ни однако за далеко від Різдва до Великодні, як від Великодні до Різдва. (Кольб.)
Від Різдва до Великодня далеко ближше.
8. Різдво яло би ся, а Великдень не спив би ся. (Ільк.)
Значіше пейсне. Був видно чоловік, якому на Різдво поталанило, а в часі Великодних свят трафило ся якесь лихо.
- Різь.** 1. В мене нема такої різі. (Збяр.)
Різь — різачка, хвороба живота і кишок.
- Рік.** 1. Вже третій рік, як пішов вік. (Наг.)
Як минуло ся добре, щасливе житє.
2. Дійшли му роки. (Мшана)
Доріс пр. до асентерунку.
3. Йму роки комивами йдуть. (Жидач.) ...рік комином вийшов. (Жидач.)
Говорять про наймита, що змінє часто службу.
4. Ідуть роки за роками. (Наг.)
Минає ся людський вік. Пор. Wand. II, Jahr 217.
5. Кілько років, тільки віна. (Льв.)
Чим старша дівка, тим більше віно треба дати за нею.
6. Минули вже тоти роки, як тором оббивали боки. (Дид.)
Згадка про панщину та про тісні роки.
7. Пропали ті роки, що розширвали боки. (Голешів)
Минули ся часи достатку.
8. Раз в рік Петра. (Тинів)
Раз до року трафляє ся якась особлива радість або прикрість.
9. Раз у рік колька в бік. (Угринів г.р.)
Про якусь прикрість, що рідко трафляє ся.
10. Рік ми зійшов, як з батого тріснув. (Льв.)
Минув рік швидко або марно.

11. Рік не батогом тріснути. (Сор.)

В однім році чоловік може зазнати дуже багато доброго або й злого.

12. Рік не вік. (Гнідк.)

Говорять про нещасливо прожитий рік, потішаючи себе на майбутнє. Пор. Нос. ст. 421.

13. Рік не пальцем перекивати. (Дрог.)

Рік не легко прожити.

14. Роком день стає. (Гнідк.) ...ми година... (Наг.)

Говорить чоловік, якому дуже тяжко або нудно жити.

15. Сего року жито сівке. (Котуз.)

Значіне неясне, може завдто скоро дозріло і сипле ся з колоса.

16. Такі тепер стали роки: зима сї зими ймила. (Берез.)

Про холодні роки з холодними, слотавими веснами й літами.

17. Що рік, то прорік. (Наг.)

Говорять, коли у якійсь сім'ї що року родить ся дитина. Пор. Нос. ст. 473.

Ріпа. 1. Запалити кому ріпу на поли. (Гнідк.) ...в городі. (Гнідк.) ...на колії. (Яс. С.)

Не можна зробити йому ніякого збитка, ніякої шкоди.

2. Ще будеш суху ріпу їв. (Будз.)

Так ворожать перебирчивим.

Ріпак. 1. Ти хочеш, аби сї ріпийк до риби чепив, коли бо риба гладка. (Карлів)

Ріпяхами називають кілька родів рослин, що мають насінне уоружене тонкими гачками, що по досягненню легко причіпляють ся чи то до людської одяжі чи до скотячої шерсті.

Рісний. 1. Рісний як панцьїр. (Наг.)

Про рясний плід на дереві. Натяк на давні панцирі, роблені зі штучно і рясно позвилюваних залізних колісець.

Річ. 1. Добра то річ із за чужого плечьї свої ноги попати. (Наг.)

Ощадити собі роботи або ходу коштом чужої праці.

2. Коль не річ, то не їдж! (Пост.)

Коли тобі не смакує.

3. Наша річ просити, ваша річ не йти. (Балиг.)

Особливе правило приличности при запросинах на пазник.

4. Не велика річ: не варила ніц. А про що? Бо не було що. (Явор.)

Говорила бідна господиня жартуючи собі зі своєї біди.

5. Не річ наказати, треба показати. (Льв.)

Приклад важнійший від поученя. Пор. Мука 2478.

6. Оте менї річ! (Лучак.)

Отсе рація, се доказ або рада.

7. Річ му умкю. (Мшан.)

Заніміло його, не міг сказати слова.

8. Та сама річ. (Броди)

Те саме сказано.

9. То головна річ. (Наг.)
Се найважнїйше.
10. То не моя річ. (Наг.)
Се менї байдуже, сего не зроблю.
11. Що не до речи, не кладїм до печи. (Орел.)
Говорять про щось недоладне, що не йде до діла.
12. Що не річ, то не їдж. (Доброс.)
Що не відповідне, того не роби або не говори. Варіант до ч. 2.
- Робак.** 1. Я такий робак, що ще й не подумаю, а вже зробю. (Ц п.)
Жартував сам із себе нерозважний чоловік.
- Робити.** 1. Або роби, або сїди, або спи. (ЮКм.)
Говорять до непосидючого нероби.
2. Аж ми сї не знатїщо робит. (Наг.)
Не можу витримати, щось допікає менї.
3. А робив би-с грудьми! (Наг.)
Прокляте. Робити грудьми — важко дихати.
4. А робив би-сь? — Най ко! — А їв би-сь? — Дай ко! — Оженив би-сь ся? — Ого! — А сорочка де? — Мовчи! (Ільк.)
Кепкують із нероботящого голодранця.
5. А робив би-с під себе! (Наг.)
Прокляте: щоб ти у тяжкій недузї срав під себе.
6. А то би с робив чужими руками! (Наг.)
Дорікають лїнивому або такому, що любить послугувати ся иншими.
7. А що вони там робили? — Табаки понюхали, ради послухали тай до дому пішли. (Луч.) ...бесїди... (Наг.)
Жартливий вислов про приємне проведення часу людей, що не мають пильної роботи.
8. А що робите? — От що лекше. (Наг.)
Говорить чоловік зайнятий дрібною, щоденною хатною роботою.
9. А якже! Не буду нич робити, лем Шилипа женити! (Балиг.)
Не мав би лїпшої роботи. Говорять про всяке непильне або маловажне діло.
Пор. II, Шилип 3, 4.
10. Ви так робите, як якис казав. (Невід.)
Значїне неясне.
11. Вія так робит, як пїн через ріку паски сьвітїтит. (Корч.)
Про недбалу, невикінчену роботу.
12. Годї так робити, як хотїти, треба так як мочи: троха в день, троха в почи. (Ком.)
Говорять про якусь примусову роботу.
13. Єден робит очима, а другий плечима. (Лучак.)
Значїне неясне.
14. Є що робити, а нема чим платити. (Залуче)
Говорить неможливий властитель занедбаного господарства.
15. За простї-біг робити. (Кол.)
Робити за дармо.

16. Зробив своє тай пішов. (Наг.)
Зробив, що до него належало, зробив якусь пакість.
17. Зробив, що до нього належало. (Наг.)
Сповнив свій обов'язок.
18. Зробив, що му ся патрило. (Турка)
Зробив по своїй волі, як йому подобало ся.
19. Коби дома робив, то би й дома роботу знайшов. (Петр.)
Говорять про лінивого чоловіка, що шукає постороннього зарібку.
20. Коби робив Тома, найшов би роботу дома. (Петр.)
Про лінивого Тому, якому дома не хотіло ся робити.
21. Кождий на себе робит. (Наг.)
Працює для власної користи.
22. Коли-сь робив, як пристало, не плач, що ся не удало. (Замул.)
Чесна праця сама собою дає задоволенє, а за успіх не можна ручити. Пор. Adalb. Robić 22.
23. „Коли то зробиш?“ — „З неділі будь котрого тяжке“. (Бел.)
Зроблю невідомо коли.
24. Ледвенькі ти тото зробиш. (Наг.)
Сумнів, чи хтось доконає те, що взяв ся робити.
25. Ледво з сотнов білов якось то зробив. (Лім.)
Зробив з крайнім напруженєм сил, не уважаючи на всякі перешкоди.
26. Ліпше робити руками, як головов. (Вовчинець)
Лекша фізична робота як духовна.
27. На горло робити. (Гнілк.)
Мова про п'яницю, що пропиває все, що заробив.
28. На лідька ти тото робиш. (Наг.)
Даремна, непотрібна твоя робота.
29. На осліп робити. (Гнілк.)
Робити без обдумання, без плану.
30. Паробив єї до десьїного поту. (Наг.)
Натрудив ся, намучив ся.
31. На що чоловік робит? На біду. (Наг.)
Робить на те, щоб заспокоювати необхідні потреби свого бідного життя.
32. Не все єї то робит, що єї говорит. (Наг.)
Говорять, коли хтось грозить комусь.
33. Не всею так робить ся, як в параграфі написано. (Глещ.)
Лекше уложити припис, ніж виконати його.
34. Не знаєш, що робити? Поплюй в руки! (Наг.)
Жартують із такого, що надумуєть ся починаючи роботу.
35. Не зробиш му kwasно. (Гнідк.)
Не зробиш йому неприємности.
36. Неї трошки вробит, а прийизно. (Грин.)
Про веселого, охочого робітника.
37. Не роби грудьми, не будеш людьми. (Доброс.)
Значіне неясне. Робити грудьми — тяжко дихати.

38. Не роби так, бо гріх. — Е, гріх у міх, а спасеніє в торбу, а хто буде на перешкодї, того в морлу. (Буск.)
Вимовляють ся від закиду, що гріх щось робити.
39. Не робит і за пса. (Наг.)
Про лїнивого чоловіка. Пор. Wand. V, Arbeiten 163.
40. Не робит сильце, але спосібне. (Луч.)
Самою силою без вправи можна більше напсувати як наробити.
41. Не робім з розгоном, але з розумом. (Підгірки)
Лїпше робити розважно а помалу, нїж швидко а недбало.
42. Не хочеш робити з людьми, бола-с робив грудьми. (Ком.)
Кленуть такому, що занедбує свою роботу.
43. Нічого не зробиш, хоть би-с по-шию брив. (Вовчк.)
Бристи по шию тут у значіню докладати всіх можливих сил і способів.
44. Овва, шо ми зробиш! Пілпалиш ми хату, коли я ни маю. (Кольб.)
Кешкує собі чоловік, що чує себе свободним не маючи нічого стратити.
45. Ой, куме! чому за вами іно єд-н сніп, а за мнов два? — А, госло-дарю, бо ви робите собі, а я вам. (Мик. п. Дн.)
Хто робить для себе, тому робота йде спірнїйше нїж тому, хто робить для иншого.
46. Ой роб, поки не підеш в гроб. (Мик. п. Дн.)
Така людська доля, щоб робити до смерти.
47. По моїй голові роби си що хочеш. (Вел. Очи)
Говорив чоловік непослушному синові, що по його смерти буде мати повну свою волю.
48. Роби, а прикрадай, то будеш багатий. (Лучак.)
Кешкують над злодїйкуватим багатцем.
49. Робив, на себе ся дивив. (Ільк.) Робит, на себе сї дивит. (Наг.)
Робить недбало, не вважаючи на те, як робить.
50. Роби войну, роби! (Ю. Км.)
Война тут у значіню сварки або хатної бійки.
51. Роби небоже, то й Бог поможе. (Тереб.)
Заохота до чесної, щирої праці. Пор. Adalb. Robić 62; Wand. I, Arbeiten 4.
52. Роби, роби, а до гробу ся диви. (Вел. Очи)
Для робучого чоловіка смерть являєть ся увільненєм від праці.
53. Роби, роби, а їсти нема шо. (Наг.)
Говорить чоловік, якого праця йде марно.
54. Роби, роби, та й нічого не доробиш сї. (Наг.)
Говорить наймит, що мусить робити на инших.
55. Роби, роби, Дубе; яке зробиш, таке буде. (Бібр.)
Яка праця, такий її здобуток.
56. Роби тай роби до зложіня рук. (Вел. Очи)
Доля робучого чоловіка. Зложене рук — покійника по смерти наряджують складаючи йому руки на груди.

57. Робит, бодай му грудьми робило! (Наг.)
Кленуть лїнивому, недбалому робітникови.
58. Робит войну в хатї що днї, що години. (Наг.)
Про сварливого, скорого до бїйки чоловіка.
59. Робит з чорного біле, а з білого чорне. (Наг.)
Говорять про брехуна або про адвоката. Пор. Libl. 191.
60. Робити з г—ці сани. (Наг.)
Поховзнути ся на снігу або на леду і впасти назад.
61. Робити з кого дурня. (Кол.)
Ошукати, дурити.
62. Робити з пїска хольиву. (Наг.)
Брехати, обмовляти.
63. Робити з рота с—у. (Наг.)
Блювати.
64. Робити з себе сьміх. (Наг.)
Удавати дурня, смішити людей своїм виглядом або балаканєм.
65. Робити кажут, їсти не дают. (Наг.)
Нарікає наймит на скупу господиню. Пор. Adalb. Robić 48.
66. Робити му ся не хоче, тай жиє мантиячками. (Луч.)
Жиє з ошуканства, з дурени людей.
67. Робити нї сіло нї пало не годит ся. (Крех.)
Необдуманая робота не веде до пожаданої ціли.
68. Робити, то не жертувати. (Наг.)
Треба робити з застановою і повагою.
69. Робити, то не меду лизати. (Наг.)
Робота не розкіш.
70. Робити, то треба впріти і змерзнути. (Наг.)
Робота не зважає на пору; треба робити в догідну і недогідну погоду.
71. Робити як бѣзум. (Наг.)
Робить як дурний, без застанови.
72. Робити як у пана, їсти як у драба. (Яс. С.)
Жалує ся наймит у богатого а скупого господаря.
73. Робит, робит, а не видно нї за ним, нї перед ним. (Наг.)
Про безплідну, недохідну роботу. Пор. Adalb. Robić 55.
74. Робит так, як би ся грїха не бояв. (Льв.)
Робить безсовісно, не почувавши ся нї до якого обовязку.
75. Робит як вів у ярмі. (Наг.)
Робить тяжко, ненастанно. Пор. Adalb. Robić 51; Wand. I, Arbeiten 71.
76. Робит як дурень, а не як товариш. (Лучак.)
Мимоволї робить якїсь прикраси або збитки.
77. Робит як за Біг-заплать. (Наг.)
Про недбалого робітника, що робить так, немов би йому за те нічого не платили. Пор. Wand. I, Arbeiten 68.

78. Робит як за напасть. (Наг.)

Робить нехотячи, мов силуваний. Пор. Adalb. Robić 47; Wand. I, Arbeiten 79; Arbeitsader 1.

79. Робит як за панщину. (Наг.)

Робить мов під примусом, неохітно. Пор. Adalb. Robić 52; Wand. I, Arbeiten 163.

80. Робю, як кінь у кираті. (Наг.)

Робить серед найприкрійших обставин. Кінь у кираті мусить ходити все довкола на однім місці. Кират — з німецького Kehrrad, машина порушувана кіньською силою. Пор. Wand. I, Arbeiten 78.

81. Робит, як Лелюм-Полелюм. (Коб.)

Робить помалу, ліниво. Пор. Adalb. Robić 53.

82. Робит, як мокре горит. (Наг.)

Робить ліниво. Пор. Schlei. 177.

83. Робит, як не своїми руками. (Наг.)

Робить незручно, ліниво.

84. Робит, як пес за варстатом. (Льв.)

Робить погано, не робить нічого.

85. Робит, як чорний вів. (Бергом.)

Про важку, невилазну працю бідного чоловіка. Пор. Wand. I, Arbeiten 71.

86. Робит, як чужими руками. (Лучак.)

Чужими руками дуже вигідно робити, але треба платити. Пор. Слав. II, 95.

87. Роби, що хоч. (Ю. Км.)

Вислов неспорядности, коли чоловік не знає, що робити.

88. Робіт, як вас Бог навчив. (Товсте)

Говорять чоловікови, який не хоче слухати посторонньої поради.

89. Роблю, аж ми скіра з рук лізе. (Льв.)

Робить якусь тяжку ручну роботу.

90. Робю, аж ми очі з голови лізут. (Наг.)

Говорить чоловік, що мусить двигати якісь тяжкі тягарі.

91. Робю, аж си рук не чую. (Наг.)

Мова про знечулення рук або про затерпнене від великої натуги і болю мязів.

92. Само єї нічо не зробит. (Наг.)

Треба до всего рук доложити. Пор. Adalb. Robić 63.

93. Сам собі зробю, сам собі взім. (Наг.)

Говорить чоловік задоволений сам собою. Пор. Wand. I, Arbeiten 6.

94. Своім Богом робити. (Гнідк.)

Робити по своїй уподобі.

95. Так єм зробив, як кобилі Павла. (Орел.)

Зробив не до ладу.

96. Так робить, як поців наймит: як їсть, то ся роздягає, а як робить кожух бере. (Гол.)

Почів наймит у привазках і загалом у народній традиції являєть ся уособленням лінивого, а при тім хитрого слуги, що рад би збути роботу дармишкою. Пор. Wand. I, Arbeit 72.

97. Так робит, як попів наймит: як сїдає їсти, то ся розгорне, а до роботи бере на себе кожух. (Петр.)
Варіант до попер.
98. Ти днись роби, я своє вже зробила. (ЮК.)
Говорила стара свекруха до невістки.
99. Ти робиш, а біла сї тішит. (Наг.)
Біда чигає на плоди праці бідного чоловіка.
100. Ти тільки зробиш, що кіт наплаче. (Сор.)
Не зробиш нічого.
101. Тото зробиш підвистуючи. (Наг.)
Се буде легка робота.
102. Усе добре робити, але не разом. (Карл.)
Нараз двох робіт не зробиш.
103. Хто не робит, той голий ходит. (Наг.)
Бо не заробить на одєжу.
104. Хто не робит, той їсти не повинен. (Наг.)
Основний принцип соціального жити, щоб не було дармоїдів. Пор. Wand. I, Arbeiten 55.
105. Хто не робить, той не їсть. (Мик. п. Дн.)
Недокладний варіант попер. ч. Пор. Adalb. Robić 28. Мб. най не їсть.
106. Хто нічого не робит, той ніколи не має часу. (Кол.)
Йому все здає ся, що він чимось дуже зайнятий.
107. Хто робит з ласки, тому ласкою платят. (Гнідк.)
Робити з ласки — іронічно: робити недбало, як будь, а за таку роботу буває й плата менша.
108. Хто робит, на того ще більше роботи звалюют. (Наг.)
Лїнивї мають звичай вислугувати ся роботящим чоловіком.
109. Хто робит, того ще й бют. (Наг.)
Мова про робучого коня, а образowo також про всякого робітника, на якого налягають різні напасти.
110. Хто робит, той їсти хоче. (Наг.)
Бо робота виснажує організм. Пор. Adalb. Robić 30.
111. Хто робит, той має. (Наг.)
Звичайно доробляє ся чогось. Пор. Wand. I, Arbeiten 42.
112. Хто робить, той ся доробить. (Ілк.)
Надія всякого роботящого чоловіка. Пор. Adalb. Robić 32.
113. Хто робит, той сї доробит біди на голову. (Наг.)
Іронічно про нещасливого чоловіка, на якого не вважаючи на його працю спадають самі нещастя.
114. Хто робит, той щось приробит. (Наг.)
Додаєть щось до суми людської праці. Пор. Wand. I, Arbeit 18; Adalb. Robić 33.
115. Хто робит, тому варта їсти дати. (Наг.)
Говорять про пильного і дбалого робітника.

116. Хто робит, тому сі не кучит. (Дрог.)
Не має часу нудити ся. Пор. Wand. I, Arbeiten 39.
117. Хто хоче робити, роботу знайде. (Наг.)
Роботи все більше як робучих рук. Пор. Wand. I, Arbeiten 37, Arbeiter 20.
118. Щож я буду робила, нещаслива година! Коноплі не терті, а діти обдерті! (Кукиз.)
Нарікала бідна господиня, що не мала часу потерти коноплі.
119. Що зробиш, то так, як у кішени маєш. (Наг.)
Буде тобі готове.
120. Що робю, то буде зроблено. (Наг.)
Говорить тямучий, зручний робітник.
121. Що маєш зробити завтра, то зроби нині, а що маєш звісти пниї, то звій завтра. (Кольб.)
Правило зовсім невірне, бо завтрашньої роботи ніхто не зробить нині, бо кождий день має свою роботу, а завтрашню їдою ніхто нині не буде ситий.
122. Що маєш зробити нині, то не відкладай, а що маєш звісти нині, відложи на завтра. (Льв.)
Говорить роботящий, а ошадний чоловік, що рад би упорати за дня свою денну роботу і волисть тимчасом не доїсти. Пор. Слав. I, 230, 231; Adalb. Robić 6.
123. Щом зробив, з тим сі не таю. (Наг.)
Се видно всім людям.
124. Що му хто зробит? Ріну му спавт? (Кобил.)
Він не має нічого до страчення. Пор. Ріпа 1.
125. „Що робити, щоби стати богатим?“ — „Треба стати на рік сви-нею.“ „А по році що буде?“ — „По році привикнеш і дальше будеш нею!“ (Монастирок)
Іронічне правило, як стати богачем.
126. Що робиш? І—о дробиш. (Наг.)
Говорять такому, що робить якусь паскудну, непотрібну роботу. Пор. Adalb. Robić 7.
127. Щось робит, а нима ні за ним, ні пирид ним. (Жидач.)
Про недоладну, неспору роботу.
128. Що хто роби, сам собі робит. (Наг.)
Робить на власну відвічальність. Пор. Слав. I, 243.
129. Я вже як хто хоче, так робю. (Богор.)
Робить те, що йому кажуть.
130. Як бим біла нич ни робила, тільки нец помелятьом замітала, то бим заслужбила на поховок за такі роки. (ЮК.)
Говорила жінка, що проробивши весь вік не мала де притулити ся на старість.
131. Як зробиш, так сходиш. (Коб.)
На яку одежу заробиш, таку будеш носити. Пор. Wand. V, Arbeiten 110.
132. Як не зробиш тепер, то не зробиш і в четвер. (Льв.)
Говорять про пильну, невідкладну роботу.

133. Як робим, так ся маєм. (Гвїдк.)

Від нашої роботи залежить наше поводженє.

134. Як ся не зробит тепер, то хіба в четвер. (Княж.)

А все таки мусить бути зроблено.

135. Як хто робит, так і має: прийде зима, то зазнає. (Ком.)

Хто робить, той збирає запас на неробітну пору.

Робітник. 1. Оден робітник тай оден паставник. (Сор.)

Кепкують із бідного господаря, що сам собі пан і слуга.

2. Ой ти мій робітнику непреторовний! (Наг.)

Говорять нездібному, незручному робітникови.

3. Ох ви мої робітники неплачені! (Наг.)

Говорять до таких, що роблять те, чого їм не велено.

4. Пізнати робітника по їдї. (Мик. п. Дп.)

Хто більше робить, той більше їсть.

5. Робітник, як з кляча батіг. (Григ., Сїл. Б.)

Про слабовитого, недолугого робітника.

6. Такий з тебе робітник, як з Цигана сьвятец. (Ком.)

Про непотрібного, непослушного робітника.

7. То робітник до готівї миски. (Льв.)

Про дармоїда.

8. То такий робітник, що собі й на Хребті горі сьвіта зайде. (Наг.)

Про запопадливого, невтомного робітника, що скрізь уміє дати собі раду.
Хребта гора — верх Дїла над Нагуєвичами, що вистирчає над лісовою лінійкою голим шпилем.

Робота. 1. А де моя робота? (Наг.)

Невже вона ні нащо не здала ся? Говорять про змарновану роботу.

2. А до сто чортів с таков роботів! (Княж.)

Кленуть на непотрібну, неадапту роботу.

3. А пся твоя погана робота! (Наг.)

Лають непуцящего робітника.

4. Без роботи день роком стає. (Наг.)

Нероботящому довжить ся кождий день надмірно.

5. Без роботи чоловік не виживє. (Наг.) ...не витримає. (Берез.)

Робота — неминуча потреба людського жити.

6. Без роботи чоловікови пудно. (Наг.)

Робота заповнює наше життя, а без неї воно порожне.

7. Без роботи ще ніхто не вмер, хіба без хліба. (Наг.)

Бо чоловік не хотючи вмерти з голоду завжди знайде собі роботу.

8. Бери сі до роботи! (Наг.)

Говорять такому, що отягаєть ся від роботи.

9. Бодай ті моя робота побилала! (Наг.)

Щоб тобі не вийшла на добро. Клене слуга господаря, що не заплатив йому за його роботу.

10. Бїш сі роботи, як дїлько свїиченої води. (Наг.)

Говорять про податкового неробу. Пор. Wand. I, Arbeit 154.

11. Буде прут у роботі. (Наг.)
Грозять дитині, що побють її прутом.
12. Буде с—ка в роботі. (Наг.)
Грозять побитям.
13. Будеш у роботі. (Наг.)
Зазнаєш клопоту, будеш битий.
14. Було там роботи! (Наг.)
Було трудне діло.
15. Вже по всі роботі. (Наг.)
Вже по всьому, скінчене діло.
16. Взяв сі твердо до роботи. (Наг.) ...широ... (Наг.)
Про завзятого, роботящого чоловіка.
17. Вийшло ми з роботи. (Голг.)
Відвик я від такої роботи.
18. Вийшов єм з роботи. (Наг.)
Відвик я се робити, не вмю се зробити.
19. Відвик від тьижкої роботи. (Наг.)
Звик на легку роботу.
20. Відпав від роботи. (Наг.)
Спротивив ся, покинув роботу.
21. Відхотіло му сі тої роботи. (Наг.)
Покинув її, занехав розпочате діло.
22. Він звис на чужу роботу. (Наг.)
Привик користувати ся чужою працею.
23. Він собі тоту роботу по-লেখки бере. (Наг.)
Має її за байдуже, не прикладає ся до неї.
24. Він тьижкий до роботи. (Наг.)
Про чоловіка, який швидко втомляє ся, якому робота приходить важко.
25. Вона така до роботи, як кобила щира. (Шідгородці)
Говорять про здорову, робитищу жінку.
26. В роботі ми догани не дасте. (Наг.)
Я добрий робітник, знаю своя діло.
27. Все в роботі, як вів у ярмі. (Наг.) ...як кінь у кираті. (Наг.)
Про ненастанну, затижну роботу.
28. Ве—ти сі в таку роботу. (Наг.)
Вона ні до чого не здала.
29. Всьої роботи до смерти не переробиш. (Наг.)
Робота все одна і що день инша. Пор. Wand. I, Arbeit 77.
30. Годі роботі настарчити. (Наг.) ...дати раду. (Бор.)
Нема сили спромоти всю роботу, яка насуває ся в даній хвилі.
31. Гони до роботи! (Наг.) Руш... (Карл.)
Наганяють лінивого робітника.
32. Горит му робота в руках. (Вороців)
Говорять про палкого, невтомного робітника. Пор. Adalb. Robota 13;
Даль I, 546.

33. Дідько роботи не возьме. (Наг.)

Говорить лінивий робітник, якому байдуже про докінченя роботи, аби лише спочити.

34. Добра ми то робота. (Наг.)

Іронічно про лиху роботу.

35. Добра робота, лише малий день. (Підгірки)

За мало дня для такої роботи.

36. Добрий до роботи. (Наг.)

Говорять про пильного, роботящого чоловіка.

37. До г—ці з таков роботов. (Наг.)

Вона ні на що нездала, треба перероблювати.

38. До роботи вас нема, а до миски є. (Наг.)

Говорять мати до недорослих, лінивих дітей.

39. До роботи закоти рукави тай закуси зуби. (Наг.)

Закочують рукави роблячи щось мокре, а закусують зуби підіймаючи щось тяжке або рубаючи щось тверде.

40. До роботи заправий від ма́леньку. (Наг.)

Селянські діти від малку привикають до різномірної роботи.

41. До роботи мама, до музики я сама. (Сор.)

Говорила весела, танцюриста дівка, що не потягала до роботи.

42. До роботи не ліпуй сі. (Наг.)

Упімнене лінивому чоловікови.

43. До роботи ни силуї, а до їди таки бий. (Кольб.)

Говорив Циган господареві наймаючи свого сина на службу.

44. До роботи не силуїте, а до миски, то й бийте! (Наг.)

Варіант до попер.

45. До роботи ті нема, а до миски ти перший. (Наг.)

Говорять лінивому а їстовитому дармодівови.

46. До роботи треба скинути фарботи. (Петр.) ...чоботи. (Залісе)

Фарботи — святочне, дороге убраня. Деякі роботи робить ся босо або в پوستолах замість чобіт.

47. До тої роботи тре добре рукави засукати. (Наг.)

Треба добре натужити свою силу. Говорять про важку роботу.

48. Запедбав свою роботу зва чужого клопоту. (Турка)

Комусь чужому трифила ся лиха пригода, і чоловік покинув свою роботу, щоб ратувати чужого.

49. З ним трудна робота. (Наг.)

Він нетовариський, не слухає ради, тяжкий до роботи.

50. З роботи не виходжу. (Наг.)

Одну зробю, друга настигає.

51. З тої роботи хйба язик вивалю тай перед чісом здохну. (Вел. Очи)

Говорив чоловік перетяжений тяжкою роботою.

52. Кобим така до роботи, як до танцю, до охоти. (Наг.)

Говорила весела, танцюриста дівка.

53. Коби робота, а руки будут. (Наг.)
Роботи звичайно більше як рук для її виконання.
54. Кому роботи, а панови зальоти. (Наг.)
Пап має багато вільного часу на залицяня.
55. Мене за роботу любийт. (Наг.)
Говорив пильний і охочий робітник.
56. Міні тої роботи на еден дух ніщо. (Наг.)
Вона для мене легка, зроблю її швидко.
57. Мою роботу кожде знає. (Наг.)
Говорив наймит, що служив у многих господарів.
58. Моя робота вже вриват ся. (ЮК.)
Вже мені не стає сили до роботи.
59. Набрал роботи, як віл на роги. (Наг.)
Взяв ся до якоїсь надсильної роботи, або набрав багато зобовязань на роботу.
60. Надсадив сі роботов. (Наг.)
Перепрацював ся, захорів від надмірної роботи.
61. Найде сі й неу робота. (Наг.)
І найбільшого лїнюха заставлять щось робити.
62. Напер на роботу. (Наг.) Нагрів... (Берез.)
Взяв ся жваво, всею силою до роботи.
63. На роботі з заду волоче сі, а за хлопцєм троха не встече сі. (Сор.)
Про лїниву і кохливу дівку.
64. На роботу вигнали. (Наг.)
Говорять про панцизняну або шарваркову роботу.
65. На роботу нема сьвїйти. (Наг.)
І свято не обїде ся без роботи.
66. Насїла на мене трояка робота. (Наг.)
Настигли разом три роботи.
67. Не виведе кінцї тїй роботї. (Бор.)
Не довершить її, не добере в нїй ладу.
68. Не даш ти рали тїй роботї. (Наг.) ...ладу... (Бор.)
Не виконаєш, не довершиш її.
69. Не квап сі з роботов. (Наг.)
Роби звільна але порядно.
70. Не може сі паїсти тої роботи. (Наг.)
Говорять про чоловіка, якому ніколи не досить роботи.
71. Ніхто всеї роботи не переробит. (Наг.)
Але кождий повинен зробити, що може.
72. Ніяка його робота. (Лім.)
Про недотепного робітника, що трудить ся безуспішно.
73. Ото ми робота! (Наг.)
Про якесь незвичайне діло або паглу пригоду.
74. Пильнуй свої роботи! (Наг.)
Не мішай ся до чужої.

75. По роботах празники. (Гнідк.)
В часі літніх робіт нема урочистих свят, а вони починають ся з кінцем серпня. Пор. Wand. I, Arbeit 108.
76. По роботі й спочити не гріх. (Наг.)
В літі таким днем спочинку буває неділя, в яку по обіді всі хатні звичайно йдуть спати. Пор. Adalb. Robota 14.
77. По роботі пізнати майстра. (Ільк.)
Лихий майстер доброго діла не зробить. Пор. Wand. I, Arbeit 2, 84; Adalb. Robota 33.
78. При роботі весело. (Наг.)
Коли мірно йде гуртова робота, то всі тішають ся. Пор. Wand. I, Arbeit 11.
79. При роботі черева не випасеш. (Наг.)
Бо часто треба його згинати. Череватих людей не люблять, уважаючи їх не-робами.
80. При роботі швидко чьис минає. (Наг.)
Чоловік не тямить про час проведений у роботі. Пор. Wand. I, Arbeiten 38.
81. Прихопив сі до роботи, як голодний до росольняки. (Наг.)
Про такого, що раптово і швидко робить якусь не дуже приємну роботу.
82. Проїла ми сі тота робота. (Наг.)
Надокучила, назвірила ся.
83. Робота мі згорбила, не роскіш. (Наг.)
Говорив чоловік, що згорбив ся від роботи.
84. Робота му споро йде. (Наг.)
Він жваво доводить її до кінця.
85. Робота не дає журбі журити ся. (Вікно)
За роботою чоловік забуває про свою журбу. Пор. Wand. I, Arbeit 11, 29, 32.
86. Робота не напасть. (Наг.)
Вона — соціальний обов'язок.
87. Робота не стид. (Льв.)
Пор. Wand. I, Arbeit 37, 55; Adalb. Robota 17.
88. Робота не чекає. (Наг.)
Її легко спізнити.
89. Робота сі робит, то й хліб сі їсть. (Наг.)
При горячих роботах минає ся багато хліба.
90. Робота чоловіка на світі держит. (Карл.)
Вона основа людської цивілізації. Пор. Wand. I, Arbeit 12.
91. Робота, що нема коли дихнути. (Наг.)
Спішна, загарлива робота.
92. Роботи без кінця і міри. (Стан.)
Нарікає чоловік на надмір роботи.
93. Роботи по вуха. (Наг.)
Нема свободної хвилі, простовільної години.
94. Роботі ніколи кінця нема. (Наг.)
Одна робота насуває багато інших.

95. Розв'язав єм сі з тов роботов. (Наг.)
Закінчив її або спекав си її, покинув.
96. Розложила роботу, як Марисі таниц. (Жидач.)
Танець в часі літніх робіт відкладають звичайно на суботу.
97. Сім робіт, тай тим охота. (Ком.)
Говорять про чоловіка, що з однакою охотою робить рівночасно різні роботи.
98. Смердит му робота. (Наг.)
Про лінивого, апатичного чоловіка. Пор. Adalb. Robota 28.
99. Спорит му сі робота. (Наг.)
Іде швидко наперед, наближає ся до кінця.
100. Стыгнув єм сі при роботі. (Наг.)
Охляв, ослаб, виснажив ся.
101. Така робота ні для пса ні для kota. (Наг.)
Недоладна, несистематична робота.
102. Така робота псу на буду. (Льв.) ...ча онучі. (Голоб.) ...на ходаки.
(Наг.)
Непотрібна, ні до чого, нездала робота.
103. Така твоя робота, як голодного с—ныи. (Наг.)
Говорять, коли комусь робота йде пиняво і мляво.
104. Така то му робота ся водила. (Липовець)
Така бувала його робота, добра або лиха.
105. Тепер у нас горьича робота. (Наг.)
Говорять в часі косовиці, жнив або возовиці.
106. Тибє так бирє сі робота, як горох сыціни. (Жидач.)
Докоряють лінивому чоловікови.
107. Тибє так робота бирє сі, як вогень води. (Жидач.)
Йому зовсім не хоче ся робити.
108. Ти така до роботи, як я до книжки. (Жидач.)
Говорив неписьменний чоловік до лінивої жінки.
109. Ти така до роботи, як я до тапцю. (Жид.)
Говорять старі жінки молодим.
110. Ти такий до роботи, як я до пюра. (Жидач.)
Варіант до ч. 108.
111. Тільки роботи, що нема сі коли в голову пошкробати. (Наг.)
Говорять в часі, коли припаде нараз кілька пильних робіт.
112. Тобі, бачу, робота не пахне. (Наг.)
Не тягне тебе до неї. Пор. Adalb. Robota 10.
113. Тобі за тою роботою зазулі закує. (Сор.)
Говорять про запізнену, ліниво ведену роботу.
114. То пуста робота. (Наг.)
Непотрібна або безплідна.
115. То така пенява робота, що годі. (Котуз.)
Робота затяжна, яку годі швидко скінчити.
116. То така робота, що може почекати. (Наг.)
Не пильна робота.

117. У мене як робота, то робота. (Наг.)
 Говорить чоловік, що не любить відривати ся від розпочатої роботи.
118. Ци тільки всьої роботи? (Наг.)
 Питає роботящий чоловік по скінченню якоїсь одної роботи.
119. Цікавий до роботи. (Лол.)
 Охочий, зручний до праці.
120. Шкода роботи. (Наг.)
 Не варто було починати.
121. Шукай си роботи! (Наг.)
 Не дармуй, знайди собі якесь діло.
122. Щось мі не тьггне до тої роботи. (Наг.)
 Не вірю в її успіх, не маю до неї охоти.
123. Що ті сі за робота взяла? (Наг.)
 Говорять, коли хтось робив якусь непотрібну або невідповідну роботу.
124. Я вам сі в роботі віддичу. (Наг.)
 Стану вам у пригоді в часі жнив або косовиці.
125. Я вас у роботи послухаю. (Наг.)
 Прийду вам робити в часі жнив або косовиці.
126. Я від роботи не втікаю. (Наг.)
 Я не цураю ся роботи.
127. Яка робота, така заплата. (Ільк.)
 Загальна життєва практика. Пор. Schlei. 150, 183; Muka 1462, 1467; Wand. II, 15; Libl. 96; Nempel 4180, 4181; Wand. I, Arbeit 60, 101, 142 Adalb. Robota 7.
128. Як на роботу не нагрієш, то вна тобі на карк сьиде. (Страт.)
 Занедбана робота метить ся на чоловіці і на його господарстві.
129. Я при тій роботі здоровийи положив. (Наг.) ...стратив. (Наг.)
 Говорить чоловік, хорий із перепрацьовани.
130. Я свою роботу зробю по видку, бо в вечір нездало. (Богор.)
 Говорить чоловік кваплячи ся скінчити свою роботу завидна.
131. Я сі роботов не надаражью. (Наг.)
 Не цураю ся її, не добираю собі, роблю, що треба.
132. Я сі свої роботи не повстидаю. (Наг.)
 Говорить чоловік певний того, що зробить своє діло добре. Пор. Adalb. Robić 49.

Рогатий. 1. Рогата душа, що не вийде з тіла. (Гнідк.)

Говорять, коли чоловік тяжко умирає.

Рогатин. 1. А відки ти? — З Рогатина. — А чий ти? — Попів слуга. — А робив бись? — Най по! — А їв бись? — Дай по! — А пироги? — Хоть два. — А женив бись ся? — У-га! (Отинев.)
 Жартлива розмова.

2. Рогатин — Богови побратим. (Ільк.)

Приказка про місто Рогатин.

Рогач. 1. Як є рогачі, знай тут ся сватачі. (Дид.)

Рогачі — воли з великими рогами, символічно замість богате віно за дочкою

Родина. 1. Зетъ не родина, невістка не дитина. (Жидач.)

А все таки вона належить до сімї.

2. Лучше на родині кости положити, як на чужині слави добувати. (Явор.)

Приказка мб. книжного походження. Пор. слова половецького хана до співака Оря в староруській пісні про зіле євшан.

3. Най си там із своїов родинов бесідує! (Наг.)

Говорять про покійника.

4. Не дасть того лóбра родина, що зла городíна. (Ільк.)

Лихий огород все таки зародить більше, ніж можна надіяти ся дарунку від найліпшої родини.

5. Не поможе й родина, що дасть зла година. (Гнілк.)

В нещастю чоловік звичайно найменше може числити на найближшу родину.

6. Татова та чоловіча родина, то далека. (Сор.)

Жіноча родина по старому звичаю уважає ся ближшою від чоловічої.

7. Тото мені не родина, що мене не родила. (Мик. н. Дн.)

Говорять діти про мачуху.

Родини. 1. Кому рóдини, а ми́нї хóдини. (Дар.)

Рóдини — народженє дитини, по селах звичайно нагода, при якій сходять ся ближші і дальші сусіди та свояки.

Родити. 1. Боже роди й на тоти, що скачут через плоти! (Дид.)

Мова про псів, але також про злодіїв.

2. Дем ся родила, там і кропива мила. (Дид.)

У ріднім місці чоловік освоює ся з найбуденнішими, навіть з докучливими предметами.

3. Де родила, там лишила. (Дид.)

Про жінку, що покинула свою новонароджену дитину десь у відлюднім місці, де її вродила.

4. Не знаю, коли-м си родив, не знаю, коли маю вмирати. (Колом.)

Говорить чоловік, що не знає свого роду і байдужний на смерть.

5. Не роди мене мати красного, але щасного. (Замул.)

Бажає собі кождий молодий чоловік.

7. Не роди ся красне, але щасне. (Стан.)

Сама краса не дає ще чоловікови щастя, а часом буває причиною нещастя.

8. Не роди ся красний, але щасний. (Ільк., Петр.) ...красним ...щасним. (Тереб.) ...сі красним, тільки... (Мик. н. Дн.)

Варіанти до понер. ч. Пор. Нос. ст. 372; Сим. 1786; Даль I, 52.

9. Ни роди ся вродливим, а роди ся щасливим. (Будз.)

Варіант до ч. 7.

10. Не ролит ролі, але Божа волі. (Явор.)

На найліпший ріл в лихий рік буває лихий урожай. Пор. Le Roux de L. 41; Wand. I, Acker 14; Adalb. Rola 17; Дик. 3899; Даль I, 543.

11. Роди бабо дітину, а бабі сто літ. (Лев., Петр.)

Говорять про всяку неоправдану претенсію. Пор. Wand. II, Kind 46.

12. Роди бабо дитину, будеш панянкою за годину. (Ільк.)

Говорять про неможливу річ.

13. Роди ся, то вдаї ся, — а нї, то скапарай ся. (Ілипці)

Говорять про чоловіка, що вродив ся нещасливим і ніяк не може добити ся до добра.

14. Роди хлопе дітину, коли в череві нич не маєш! (Мшан.)

Говорять про неможливе діло.

15. Хто ролів ся до торбі, той хати мати не буде. (Монастирок)

Фаталістичний погляд, що чоловікови з роду призначено бути бідним або богачем.

16. Як Бог зародит, нікому не шкодит. (Пост.)

Тоді кождий має подостатком.

Родище. 1. Де є родище, там є біднище. (Якимчиці)

В кождім роді, особливо в великім, бувають також бідні свояки.

Рожа. 1. Нема рожі без терня. (Льв.)

Нема приємности без прикрости. Пор. Le Roux de L. 56.

2. Рожа і в терню гожа. (Кол.)

Красота і в поганих обставинах подобає ся; гарна дівчина в біднім одязі добра людина в лихий сімї. Пор. Adalb. Róza 8.

4. Рожа і меже кропивою гожа. (Луч.)

Варіант до попер. ч. Пор. Adalb. Róza 6.

3. Рожа і меже кропивою рожею зістане. (Ільк.)

Інший варіант до ч. 2.

Рожаний. 1. Рожана вулиця не все веде до города. (Явор.)

Подружжя з гарною дівчиною не все веде до домашнього щастя.

Рожен. 1. На рожен махати — з рогатим боротись. (Ільк.)

Про неможливе, несуразне діло; пор. церковне: Противь рожа прати.

2. Оден тримає рожен, а другий їсть печеню. (Заїсе)

Один працює тяжко, а другий користується його працею.

Розбігати ся. 1. Буду розбігати ся на тебе, а ти хочеш старшювати. (ЮК.)

Розбігати ся тут у значіню старати ся, запопадати. Говорить чоловік до су-
противної жінки.

Розбій. 1. Розбій на гладкій дорозі. (Наг.)

Говорять про несподіваний напад і ограбленя.

Розболіти ся. 1. Обись хоть ни розболів си! (ЮК.)

Дорікають такому, що їсть багато або робить над силу.

Розвивати ся. 1. Що буди, то буди — розвивай се сухий дубе! (Будз.)

Говорять про щось неможливе або неприродне, пр. коли від старого і немі-
ного чоловіка вимагають веселости.

Розвити ся. 1. Як хто ся розвиє, то й на Бога виє. (Мшан.)

Говорять про такого, що голосно плаче і нарікає на Бога.

Розгнівати ся. 1. Розгнівав ся, муха му на ніс сіла. (Ільк.)

Говорять про сердитого чоловіка, що відвертає ся від свого противника.

Розговорити ся. 1. А то розговорив сі, як дїтько з ср—ов. (Кнігинин)

Жартлива поговорка про балакучого чоловіка.

2. Так сі розговорили, що би сі гарбузи зварили. (Підгірки)

Зробило ся їм горячо.

Розголосити. 1. Хто розголосив, той напоросив. (Жидач.) ...розпоросив. (Наг.)

Коли хто в товаристві насмердить, то перший, хто зверне на се увагу, на того паде підозріне.

Розгаздувати ся. 1. Розгаздував ся, як вода на решеті. (Белз)

Не доробив ся нічого, зійшов нінащо.

Роздерти ся. 1. Не роздеру ся. (Гуїдк.)

Не зроблю кількох робіт нараз.

Роздувати. 1. Та не роздувай тої справи! (Колом.)

Не розмазуй, не розповідай нічого.

Розжвякати. 1. Розжвякай, нїм виречеш слово. (Гуїдк.)

Розжвякати в значіну розмірковувати.

Роззівити ся. 1. Роззівив сі, жи би му й ворона у писок улетіла. (Жид.)

Говорять про роззяву.

Розібрати. 1. Дуже-с собі вже розібрав. (Наг.)

Горойжить ся, виявляє неоправдані претенсії.

2. Розібрав си як кіт на решеті. (Наг.)

Кепкують із неоправданих претенсій.

3. Розібрав сі як до росолу. (Котьб.)

Скинув із себе верхню одєжу, як чоловік, що збирає ся їсти щось горяче.

4. Так собі розібрав, що аж занадто. (Луч.)

Говорять про сердитого, примхчатого, зарозумілого чоловіка.

Розіжвати. 1. Треба їго добре розіжвати, щоб потім ликнути. (Збар.)

Треба його зрозуміти, аби мати з ним якесь діло.

Розійти ся. 1. Розійшли сі, як чорна хмара. (Наг.)

Говорять про закоханих або про приятелів, що розсварили ся.

Розказувати. 1. Коби то лиш вуши розказували, а то й гниди! (Кнігинин)

Кепкують із такого, що бере ся розказувати не маючи до того ніякого уповажнення.

Розкиснути ся. 1. Розкисла сі, як гречана паска. (Жидач.)

Про плаксиву, сумовиту жінку.

Розкотити ся. 1. Розкотив ся гріш, бо круглий. (Снят.)

Говорить чоловік роздавши гроші.

Розлабудати. 1. Ог розлабудав кусник хліба. (Наг.)

Розлабудати — заробити тяжкою працею, дістати якимось незвичайним способом.

Розлейбаний. 1. Розлейбаний як живітський наймит. (Кол.)

Про чоловіка в недбало накинєній одєжі.

Розлетіти ся. 1. Розлетіли ся, як липове кїнє. (Ільк.)

Говорять, коли в бійку кількох слабших людей вмішає ся один сильний і одним замахом розтрутить їх у різні боки.

Розлізлий. 1. Розлізлий, як би го в ступі втовк. (Наг.)

Млявий, без енергії, повільний.

Розложити ся. 1. Розложив сі як пес на соломі. (Наг.)

Про такого, що розляг ся розкидавши руки й ноги.

Розлучити. 1. Розлучит їх хрест та лопата. (Гнілк.)

Говорять про нерозлучне подружжя або про нерозлучних приятелів.

Розмаїто. 1. Як на світі є розмаїто, так і в хаті меже більшов челядбов є ладно, є й заверуха. (Дид.)

Порівняне змінного стану погоди зі змінним станом настрою в родині.

Розмисл. 1. Лучший розмисл, як замисл. (Мінч., Петр.)

Краще не виконувати задуману злу річ, як виконавши обдумувати її тоді, коли вже за пізно. Пор. Wand. I, Besser 248.

Розмова. 1. З тобов розмова, як з вітром полова. (Мшан.)

Говорять до чоловіка, що звик перескакувати з предмета на предмет, із яким задля того годі дійти до порозуміння.

2. Розмова, як гуся з пацятком. (Ільк.)

Кепкують із розмови двох дурних людей. Пор. Schlei. 178, 183.

3. Розмова, як з кобилов у болоті. (Мінч.)

Кобила застригши в болото не слухає ніяких доказів і не може рушити ся з місця.

4. Розмово моя люба! Ти мовчиш, а я слухаю. (Колом.)

Кепкують із таких, що зійшовши ся по довším небаченю мовчать.

5. Стаю до розмови з кождим. (Лемк.)

Потрафлю з кождим розмовити ся.

6. Мила твоя розмовонька: ти мовчиш, а я слухаю. (Сап.)

Варіант до ч. 4. Пор. Даль I, 530.

Розмовити ся. 1. Розмовлю сі з таким, що знає, що я йому скажу, а я знаю, що він мені скаже. (Коросно)

З розумним чоловіком легко розмовити ся і порозуміти ся.

2. Так ся розмавляє, як гуска з водою. (Лучак.)

Гуси випливаючи на воду бувають звичайно дуже веселі і хлюпочуть ся у воді.

Рознести. 1. Рознесли мою працю, як пси кости. (Наг.)

Жалує ся чоловік на лихих дітей або свояків, що змарнували його добро.

2. Розніє бим ті на кусники. (Наг.)

Рознести тут у значіню розірвати, розбити.

Розпаскудити ся. 1. Розпаскудив сі на последний градус. (Наг.)

Розпив ся, розлайдачив ся.

Розперти. 1. А розперло би ти бік! (Жидач.)

Прокляте.

2. Розперло би ті тото, що-с иззів! (Наг.)

Прокляте: щоб ти не видихав того, що зів.

Розпізнати. 1. Розпізнав бим го видіш і під землев. (Наг.)

Говорить чоловік про когось, кого бачив раз при якійсь незвичайній пригоді або видав частійше давно.

2. Ще чень розпізнаю, що біле, а що чорне. (Наг.)

Говорить чоловік, якому закидають, що він п'яний або не розуміє ся ні на чім. Пор. Е. Rot. 432.

Розпорядок. 1. Я розпорядків ни встановляю. (ЮКм.)

Не заводжу нових порядків, держу ся старого звичаю.

Розпустити ся. 1. Розпустив сї як циганська пуга. (Ільк.) ...як розвора. (Наг.)

Занедбав ся, розлінивів. Пор. Слав. II, 97; Нос. ст. 420.

2. Так ся розпустив, як циганська фанда. (Луч.)

Фандá — батіг, пуга.

Розпустний. 1. Розпустне жите в молодости приносить хоробу на старі кости. (Ільк.)

Чоловік, що занадто уживав жити в молодости, не жив довго або хорує на старість.

Розпущений. 1. Розпущений, гий циганський бич. (Жидач.)

Варіант до Розпустити ч. 1, 2.

Розрости ся. 1. Розріс ся, як жидівська лихва. (Буск.)

Побільшати, розкорінити ся. Говорять про шкідливий бурян.

Розсада. 1. Єдна росада, єдин цвіт, а ни єдно. (Ю. Км.)

В одній родині бувають неоднакові свояки.

Розсадити. 1. А розсадило би тебе! (Наг.)

Прокляте.

2. Розсадила би ті тота людська праці, що-с сї нев подавив. (Наг.)

Кленуть чоловіка, що забогатів людською кривдою.

Розсвітити. 1. Розсвітив му свічку, що аж з очий іскри летят. (Ільк.)

Про наглий, сильний удар межи очі.

Розсипати. 1. Розсипав фортуну. (Мшан.)

Видав багато грошей.

Розсипок. 1. Такий єм розсипок мав, що не дай Боже! (Наг.)

Якісь надзвичайні видатки або страти.

Розсміяти ся. 1. Розсміяв ся так красно, як би пекла не хотів. (Ільк.)

Значіне неясне, про якийсь злорадний сміх.

Розстане. 1. Розстане з милим смерти ся рівнає. (Ільк.)

Мова про закохану дівчину, яку розлучають з милим.

Розстрілити. 1. Бодай тобі горнец розстрілило! (Будз.)

Жартливе прокляте.

Розтельбушити. 1. Розтельбушив, як пси кобилу. (Наг.)

Розтельбушити — розкинути щось безладно, розтягти тельбухи.

Розтягати. 1. Розтягали би ти пси кости! (Наг.)

Прокляте. Пси розтягають кости обглоданого стерва.

Розум. 1. Більше у него розуму в пяті, як у тебе в голові. (Ільк.)

Говорять дурному, що уважає себе розумнішим від иншого, розумного чоловіка.

2. Бодай му й той розум вплив, що го не має. (Наг.)

Кленуть нерозважного, малоумного чоловіка.

3. Бувай здоров, розуме, не зобачимо ся, аж завтра. (Ільк.)

Говорить чоловік, напиваючи ся до пана.

4. Ви мене з розумом не тромфуйте. (Лучак.)

Не вчить мене розуму, властиво не показуйте себе розумнішими від мене.

5. Він має більше розуму в п'яті, як ти в голові. (Кол.)

Говорять такому, що закидає іншому дурноту, а сам недалекий розумом.

6. Він не-сповна розуму. (Наг.)

Про божевільного або придуркуватого чоловіка.

7. Він тільки розуму має в голові, що я в п'яті. (Луч.)

Говорить розумний чоловік про дурня.

8. Всі розуми поїв. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що вдає дуже розумного. Пор. Нос. ст. 421.

9. Все є, іно розуму нима. (Жидач.)

Говорять про замомного, але придуркуватого чоловіка.

10. Вчи сі розуму не до старости, а до смерти. (Сор.)

Чоловік ніколи не перестає набирати ся нових відомостей.

11. Гоню сі з розумом. (Наг.)

Вагаю ся, не можу дійти до якоїсь постанови.

12. Дай мені Боже той розум на перел, що Русинowi на посліл. (Ільк.)

Русин мудріє аж по сумнім досвіді. Се зрештою можна сказати і про інші нації. Пор. Тимош. 269; Даль I, 555.

13. Де мій розум був, як я то робив? (Наг.)

Кає ся чоловік зробивши якусь дурницю.

14. Де розум, там царть і щастє. (Зазул.)

Розумний чоловік усе дасть собі раду.

15. Де розуму не стає, там сили добуває. (Ільк.)

Де не можна переконати розумними словами, там він уживає кулака.

16. Дійде до розуму, ни буде того робити. (ЮК.)

Оправдують нерозумний поступок недолітка.

17. Дурень розум, як уваги не має. (Наг.)

Самим розумом не можна виміркувати найбільшу підлість, тому розум повинен у життю кермувати ся увагою, т. зн. обміркованем усіх обставин і результатів задуманого діла.

18. Є розум над розум. (Ільк.)

На розумного чоловіка знайде ся ще розумніший.

19. І тільки, небоже, розуму не маєш, щоби г—о посолити. (Цен.)

Говорять до дурного, недогадливого чоловіка.

20. Коби жид мав той розум на почітку, що мужик на послідку! (Снят.)

Мужик обдурений жидом усе каже, що другий раз не дасть себе здурити. А жид від разу має той розум, щоб обдурити мужика. Пор. Даль I, 555.

21. Коби му пан Біг дав той розум! (Сор.)

Говорять про нерозважного або завзятого чоловіка, бажаючи, щоб парозумив ся.

22. Козячий розум, а капуста голова. (Замул.)
Коза належить до найрозумніших звірів. Друга половина приповідки означає дурня, отже не відповідає першій.
23. Ліпший розум природжений, ніж навчений. (Мінч., Петр.)
Чоловік, що з роду не має бистрого розуму, не набуде його ніякою наукою.
24. Лопатою розуму не вложиш. (Замул.)
Говорять про тупоумного чоловіка, якому не можна вияснити найпростішої річи. Пор. Нос. ст. 421, 423.
25. Має воно, не бійте сі, свій розум. (Наг.)
Про дитину, що уперла ся на щось.
26. Має розум, як жеба фісг. (Підпеч.)
Про нерозумного, забудьковатого чоловіка.
27. Маєш розум, але уваги не маєш. (Наг.)
Говорили до розумного, але безсердечного чоловіка.
28. Май розум, а не впусти в воду. (Грин.)
Не трать його в якійсь рішучій хвилі.
29. Мені розум притулити до баби? (Турка)
Себ то: не треба мені бабьським розумом жити.
30. Наганьний розум з гузиці до головиці! (Наг.)
Вибити кого різками по задниці.
31. На чужий розум ни спускай сі. (Кольб.)
Роби все своїм розумом, не за чужою порадою.
32. Не вчи розуму до зросту, а до гробової дошки. (Коб.)
Чоловік учить ся не до повнолітності, але до смерті.
33. Не вчи ся розуму до старости, але до смерті. (Петр.) Не вчит ся чоловік... (Будзан.)
Вар. до попер. ч.
34. Не зашкодит голові розум. (Лім.)
На те вона й є, щоб громадила в собі розумні думки.
35. Не має розуму за курку. (Луч.)
Про малоумного чоловіка.
36. От би-с мав розум хоть на старі літа! (Наг.)
Говорять до пристаркуватого чоловіка, що хоче зробити якусь дурницю.
37. Панський би розум мав, як би то зробив. (Наг.)
Панський розум уважає ся висшим від хлопського.
38. Перейшов на дитинячий розум. (Ільк.)
Говорять про старшого чоловіка, що робить дурниці.
39. Пішоў розуму глядати. (Тих.)
Про чоловіка, що вибрав ся в дорогу, не знаючи сам, по що.
40. Прибудь розум, шасте буде. (Лім.)
Без розуму чоловік ніякого щастя не добе ся.
41. Розуму багато, а гроший мало. (Мінч.) ...много... (Петр.)
Говорять про розумного, а незаможного чоловіка. Пор. Даль I, 87; Слав. II, 186.

42. Розуму до голови пагнати. (Ільк.)
Набити когось.
43. Розум чоловіка вчит і по сімдцять літ. (Будз.)
У пізній старости розум і пам'ять слабне.
44. Тогди розум є, коли ни треба. (Жидач.)
По шкоді чоловік отямлює ся.
45. Треба наганьбити розум з гузиці до головиці. (Наг.)
Старий погляд, що дітий треба вчити при помочи різок.
46. Треба розум мати. (Коросно)
Уговкують чоловіка, що починає говорити дурниці.
47. Треба розумом надточити, де сила не зможе. (Ільк.)
Розумом осягає ся такі ціли, яких самою силою не можна осягнути.
48. У кого розум короткий, тому вуха натьигають. (Наг.)
Оправдують псевдопедагогічний спосіб наклоняти лінєвих або непамятущих дітий до більшої пильности або уваги потяганєм за вуха.
49. У кого розум, у того й щастє. (Балиг.)
В житю щастє рідко ходить в парі з самим розумом.
50. У нього розуму як нас—в. (Наг.) ...нас—но. (Наг.)
Говорить про розумного, самозадоволеного чоловіка.
51. Ци ти при повнім розумі? (Наг.) ...при своїм... (Наг.)
Зупиняють чоловіка, що починає говорити щось неправдоподібне, мов божевільний.
52. Як би він свій розум мав, то би сї вчити не потребував. (Цен.)
Кепкують із ученого чоловіка, що робить дурниці.
53. Як би він мав свій розум, то би не потребував з книжок учити ся. (Уриче)
Говорили про безталановитого ученика.
54. Як би ти мав у голові якийсь розум, то бис ни пащькував таке нездале. (ЮК.)
Говорили зарозумілому балакунові.
55. Як Бог розум відбере, то коваль ни вкуйи. (Голови)
Говорять про тупоумного чоловіка, якому тяжко щось вияснити. Пор. Libl. 132; Слав. I, 230; Wand. II, Himmel 120.
56. Який розум, така й бесіда. (Ільк.)
По бесіді цїнять розум чоловіка.
57. Як нима розуму, то й коваль ни вкує. (Кольб.)
Варіант до ч. 55.
58. Я також свій розум маю. (Бор.)
Говорить чоловік, якому инші накидають ся зі своїми порадами.

Розуміти. 1. Розуміє сї, як рабін на корові. (Город.)

Рабін, звичайно затопасний у студіюваню книг, мало розуміє ся на річах практичного житя.

2. Розуміє сї, як свиня на перці. (Наг.) Так ся... (Луч.)

Про чоловіка, що говорить про таке, на чім не розуміє ся зовсім. Пор. Libl. 148; Wand. V, Verstehen 527; Даль I, 550; Слав. II, 82.

3. Такі, що дещо розуміють, то такі не будут умирати чистов смертев, на них мусит щось десь шибнути. (Волоща)
Воли нераз падають жертвою зависти, або чарів.
4. Так сі розуміє, як глуха в танці. (Кольб.)
Глуха не чує музики і не може держати такту.
5. Я вже не дитина, абим того не розумів. (Вел. Очи)
Дитина не розуміє багато дечого такого, що розуміють старші.
6. Я розумію ся на річах. (Стан.)
Знає звичаї, як собі порадити в кождім разі.
7. Я розумію, що куди йде. (Булз.)
Із невиразних натяків чоловік вирозуміє, про що мова.

Розумний. 1. Добре розумному! (Кривор.)

Scil. а дурному лихо.

2. З розумним стань і погоди сі. (Сор.)

З ним легко дійти до згоди.

3. Коли з розумним говорю, то ся розуму наберу, а як з дурним, то й свій згублю. (Ільк.)

Звичайна житева практика, що між розумними чоловік і сам розуміє, а між дурними дуріє. Пор. Нос. ст. 437.

4. Ліпше з розумним згубити, як з дурнем знайти. (Сор.)

Бо з дурним знайдеш і не поділиш ся. Пор. Тимош. 270.

5. Розумна голова не числит лихі слова. (Гнідк.)

Не робить собі нічого з лихих слів, а числить ся тільки з ділами.

6. Розумний під сіл не ляже. (Ільк.)

Не буде вдавати дурного.

7. Розумний, як Беркова ярмурка. (Коб.)

Говорять про хитро-мудрого дурня.

8. Таке розумне, як музикове котя. (Лучак.)

Жартують із живої, розумненької дитини.

9. Такий за-розумний, як Фишків кінь. (Кольб.)

Жартують із простоватого, тупого чоловіка.

10. Такий розумний, йик бабині шкургани. (Грин.)

Говорять про чоловіка, що не вмів знайти ся між людьми.

11. Тепер розумнійші яйця від курей. (Тереб.)

Розумнійші молоді від старих.

12. Ти такий розумний, як Михась дурний. (Воропа)

Говорять делікатно, замість: ти дурень.

Розхід. 1. Більший розхід, ніж прихід. (Ільк.)

Говорять про неоплатне господарство.

Розходити ся. 1. Порозходили сі, як жидівські косарі. (Кольб.)

Розійшли ся безладно, хто куди.

Розчинати. 1. Буду розчинати з кінця. (Ю. Км.)

Розчинати, діалект замість починати.

Розчинити. 1. Не знаю, що чинити, хіба всьяти ся і розчинити. (Мшан.)

Кепкують із жінки, якій не стало теплої води на розчин.

Роман. 1. Зле, Романе, робиш, що Литвином ореш. (З. Гал. 1850, ст. 492.)

В статі „Молодая Русь“ до сеї приказки додано: так мовляли прапрадіди наші до дерзкого свого князя, коли побідивши орди сусідних наїзників, жорстоко з ними яв си обходити.

Рорати. 1. Вже не підим на рорати, бо взев паню чорт рогатий. (Пужн.)

Сказав фірман, що віз паню із далекого села до міста до латинського костела на досвітнє набоженство в день Різдва, назване рорати від першого слова церковної пісні „Rorate coeli,“ якою починає ся відирава. Пор. Етн. 36. VI, 322.

2. Маєш рурати, дідьку чубатий! (Ільк.)

Варіант до понер. ч. „Чубатий“ длятого, що пані мала на собі капелюх з високим чубом. Пор. Adalb. Rogaty 1.

Роса. 1. З росю і з заходом сонця найліпший час до снівання і до милування. (Шибалин)

Із житєвої практики.

2. Роси нема, дощ буде. (Снят.)

Після вохких і теплих ночей у літі роси не буває і тоді надіють ся дощу.

Роскіш. 1. Роскіш приходит зо смаком, а відходить з боєм. (Гнідк.)

Приказка книжного походження.

2. Роскіш творить біль: як приходить — смакує, як відходить — катує. (Ільк.)

Варіант до попер. ч.

3. Твоя роскіш на нитці, моя біда на ливні. (Голешів)

Нещастє тревалійше, як щастє.

Роскошувати. 1. Не роскошуй за молоду, бо на старість будеш бідувати. (Сор.)

Правило житєвої економії, щоб за молоду не надуживати жити.

Рости. 1. Бодай єс не зріє більший! (Наг.)

Прокляте малому хлопцеві.

2. Випусти як мак, вросте як кулак. (Доброс.)

Про плотьку або новину, що ширячи ся між людьми із дрібниці виростає до великого розміру.

3. Де ти росла, де я ріс, до купки нас ворог звіс. (Кукиз.) ...дідько.. (Наг.)

Говорить чоловік до нелюбкої жінки, яку знайшов десь у далекій стороні.

4. Рoste, коби здорове. (Наг.)

Говорить мати про свою дитину. „Коби здорове“ — звичайна примівка матірньою або взагалі людської ласкавости.

5. Рoste як жидівська лихва. (Гнідк.)

Рoste швидко. Про людську біду і клопіт.

6. Рoste як з води. (Ільк., Будз.)

Про дитину, що рoste швидко. Пор. Даль I, 484.

7. Ростає, як на дріжджах. (Ільк.)
Тісто на дріжджах кисне і виростає.
8. Рости велика, а не будь дика! (Дор.)
Бажають дівчині доброго росту і приязності.
9. Ростут за ним золоті верби. (Лучак)
Про загально любленого, добродійного чоловіка.
10. Ростут, як гриби по дощи. (Наг.)
Говорять про здорових дітей, але також про довги.
11. Тепер так люди ростут, як жида танцюют. (Квігинин)
Не добре ростуть, виростають малі.
12. Чикай братку, тей я ни ріс під дурного хатов. (Лисин.)
І я також не з дурного роду.
13. Чим буде рости, тим буде красніти. (Белз)
Відповідають, коли хто говорить, що дитина негарна.
14. Я ріс, та все в ніс. (Замул.)
Огризає ся чоловік, із якого кепкують, що має великий ніс.
- Рот.** 1. А то ти рот не стане, що вола. (Дид.)
Говорять до балакучого чоловіка.
2. В беззубий рот добре пальці пхати. (Збар.)
Бо не вкусить.
3. Великий рот у вола, а говорити не може. (Кобр., Ільк.)
Бо не має дару мови. Говорять про чоловіка з великим ротом і з дурною головою.
4. В запертий рот муха не влетит. (Гнідк.)
Обережному чоловікови не стане ся немила несподіванка.
5. Він такий, що собі від рота відійме, а другому дасть. (Наг.)
Про милосердного чоловіка, що хоч сам бідний, люблять помагати іншим. Пор. Слав. II, 29.
6. Всюда піде, двері замкне, але людям роті не замкне. (Бібр.)
Говорять, коли люди пустять якусь пльотку, яку годі запиткати. Пор. Schlei. 177.
7. До рота й на потемки трафіт. (Льв.) ...не заблуdivш. (Наг.)
Се найпростіша дорога для руки. Пор. Wand. III, Maul 143.
8. Доси їв рот, а тепер най їсть ніс. (Ваньов.)
Говорили про людей, що від куреня люльки переходили до нюхання табаки.
9. Є чим рот веселити. (Ю. Км.) ...полокати. (Наг.)
Говорять про горілку, призначену для угощення гостей.
10. З єдного рота зимне й тепле. (Наг.)
Чоловік потрапить із одного рота випускати холодну і теплу пару. Пор. E. Rot. 350, 376; Libl. 191; Schlei. 172.
11. З рота коми робити. (Наг.)
Говорять про курення люльки.
12. Коло рота текло, а в рот не попало. (Льв.)
Про якусь пропущену добру нагоду. П р. Нос. ст. 330.

13. Кому в роті гірко, тому все гірко. (Льв.)

Говорять про сквашеного, невеселого, чоловіка. Пор. Wand. III, Maul 191; Schlei. 172.

14. Не роззявлюй рота, бо ворона залетят. (Замул.)

Остерігають роззяву або говорять, коли хто зіває. Буває так, що коли хто зіває говорячи з иншим, сей другий розкладає руки навхрест, а коли повіваючий запитає, чому він се зробив, сей каже: „Я бояв'ся, щоб ти мене не проковтнув.“

15. Рот му сі не запирає. (Наг.)

Говорять про невгавучого балакуна.

16. Рот му ходит як коливорот. (Наг.)

Говорять про балакучого чоловіка. Пор. Wand. III, Maul 264, 303.

17. Рот як вітрак. (Льв.)

Говорять про невгамованого балакуна. Пор. Мука 1428.

18. Чужого рота не заперш. (Наг.)

Иншому чоловікові не заборониш говорити. Пор. Даль I, 532; Нос. ст. 421.

19. Як ти сеє до рота лізе? (Гнідк.)

Як можеш у таких смакувати?

Руб. 1. Руб сі руба не тримає. (Наг.)

Говорять про подрану одержу.

Рубати. 1. Де рубають, там тріски летять. (Наг.)

Де робить ся велике діло, там ідуть менші страти. Пор. Wand. II, Nauen 7, 12; Слав. I, 162; Adalb. Rabač 1.

2. Поки рубай по при сук, а раз треба в сук. (Гнідк.)

Чоловік омиває трудности, але нарешті мусить їх побороти.

3. Рубавши коло сука треба раз і в сук. (Мінч.)

Варіант до попер. ч.

4. Рубає як форбст. (Кольб.)

Рубає загалом, без великого напруження.

5. Рубай коло сука, треба раз у сук. (Ільк.) ...потреба раз і в... (Залісе)

Варіанти до ч. 2 і 3.

6. Рубай, рубай, коло сука, треба втяти в сук. (Петр.)

Варіант до ч. 5.

7. Ти рубай, а я буду говорити „ге!“ (Наг.)

Говорила жінка до чоловіка, що рубав з великими розмахами, за кожним разом гекаючи, а вона хотіла допомогти йому.

8. Так урубав, як умірив: ні стало, ні лишило сі. (Кольб.)

Про майстра, що втяв докладно після міри.

Рубець. 1. До рубця змокнути. (Гнідк.)

Говорять, коли хтось промокне.

Руда. 1. Не туди до Руди! (Луч.)

Руда — село львівського повіта.

Рудий. 1. Рудий як пес. (Наг.)

Про рудого чоловіка. Руде волосє у нашого народа будить антипатію, у де-

- яких інших пр. у Німців і у старих Германців уважає ся знаком красоти
Пор. Adalb. Rudy 1.
2. Рудого і кривого стережи сї. (Наг.)
Вірять, що такі люди з роду недобрі, зілі на перехід. Пор. Нос. ст. 422.
- Руйнувати.** 1. Хто руйнує, той не буде. (Залісе)
Спостережене не зовсім вірно, бо звичайно руйнується старе, аби збудувати нове.
- Рука.** 1. Аби з рук збути. (Наг.)
Говорять про дешевий, ледачий товар, якого радіб позбути ся. Пор. Даль I, 385.
2. Аби ми руку вкулило, як я то брав! (Наг.)
Клене ся чоловік, якого підозрівають за злодійство.
3. Аби сге залізни руки мали, то всьої роботи не переробите. (Наг.)
Говорять до роботящого чоловіка, що рад би зробити як найбільше.
4. Аж мене руки свербїйт, так бим го трїснув. (Наг.)
Говорив розсерджений чоловік, що рад би вдарити иншого.
5. Без його рук сї то не обїйшло. (Наг.)
В тім була його робота, або його вплив. Пор. Wand. II, Hand 692.
6. Без того так як без рук. (Наг.)
Говорять про брак якогось потрібного знаряду. Пор. Wand. V, Werkzeug 8.
7. Білі руки роботи боят ся. (Льв.)
Говорять робітники про неробучих панів. Пор. Мука 36.
8. Білі руки чужі труди люблят. (Гнідк.)
Від роботи руки грубіють, а у неробучих людей руки бувають білі і ніжні.
Пор. Сим. 290; E. Rot. 133.
9. Бодай єс руку з гробу виставив! (Наг.)
Прокляте, оперте на народнім віруванню, що непокараний за життя злочинець по смерті виставляє з гробу руку домагаючи ся кари. Пор. Wand. II Hand 71.
10. Був у добрих руках. (Наг.)
Іронічно: його держали остро, били.
11. Будеш мої руки тїммати руський місьвиць. (Наг.)
Набу тебе так, що будеш довго хорувати або вкалічієш.
12. Вдарити по руках. (Наг.)
Добити торгу. Пор. Wand. II, Hand 570.
13. Велика рука святила би ся, широкий рот запав би ся! (Мшан.)
Велика рука — образowo багато робітників, а широкий рот багато їдців.
Пор. Wand. II, Hand 370; Libl. 111.
14. Вже хїба як руки на груди зложу, то тобі догожу. (Сор.)
Говорила нещасна жінка, що не могла догодити своєму примхаватому чоловікови. Руки зложити на груди значить умерти.
15. Ваїв го добре в руки. (Наг.)
Обмежив його самоволєю, наложив на нього якісь невикрутні обовязки. Пор. Wand. II, Hand 661; Даль I, 386.
16. Ваїв сї руками за підбоки. (Наг.)
Мова про чоловіка в веселім танцюристім настрою. Пор. Даль I, 386.

17. Він там у добрих руках. (Наг.)

Находить ся в добрих відносинах, у пошанівку. Пор. Wand. II, Hand 70.

18. Він то на власну руку зробив. (Наг.)

Зробив з власного почину, на власну відвічальність. Пор. Wand. II, Hand 72.

19. В мене руки чисті. (Наг.)

Говорить чоловік почувавши себе невинним у якомусь ділі. Пор. Wand. I, Hand 867; Слав. II, 207.

20. В мене лиш дві руки, не розірву єї. (Наг.)

Говорить чоловік, обтяжений надміром роботи. Пор. Wand. II, Hand 799.

21. В нього руки нечисті. (Наг.)

Говорять про злодійкуватого, несовісного чоловіка. Пор. Wand. II, Hand 86.

22. В одній рупці пальці та не однакові. (Ільк.) В едній рупці, та в еднакові палці. (Гнідк.)

В одній родині діти бувають ріжної вдачі. Пор. Слав. I, 206; Гильф. 1551.

23. Вона єї моїх рук не входить. (Наг.)

Вона попаде ся в мої руки, дістане ся в мою власть.

24. Все до його рук приходить. (Наг.)

На ньому звисає всяке діло, приходить під його осуд. Пор. Wand. I, Hand 751.

25. В тебе руки, як у мачохи. (Глещ.)

Говорять витаючи ся з чоловіком, у якого холодні руки.

26. В тім моя рука. (Наг.)

Се моє діло, я на се маю вплив. Пор. Wand. II, Hand 551.

27. Вхопив єї того обома руками. (Наг.)

Взяв ся всею силою за якесь діло. Пор. Wand. II, Hand 668.

28. Голі-руч прийшов. (Наг.)

Прийшов не приносячи нічого, з порожніми руками.

29. Густою рукою бере. (Лучак.)

Горне великою жменею, бере богато.

30. Дав єм руку на то. (Кол.)

Поручив ся за се, дав слово.

31. Дав му теплою рукою. (Кол.)

Дав перед смертю власноручно, не через заповіт.

32. Дайте ми го в руки, най го розірву! (Наг.)

Рве ся розналений у бійці чоловік до свого противника.

33. Де густа рука, не треба й друка. (Ільк.)

Густа рука зм сильна. Сильний чоловік може силою своїх п'ястуків перемогти своїх противників, узброєних у друки.

34. Де много рук, тре й дрк. (Ком.)

Говорять про таку роботу, де многі руки при помочи друків двигають великі тигарі.

35. Де пильні руки, там голод не близький. (Льв.)

Заробок не допускає робучого чоловіка до голодовання. Пор. Мука 972.

36. Держати ся за руки. (Гнідк.)

Товаришувати, помагати собі взаємно.

37. Держи руки при собі. (Наг.)
Не кидай ся до бійки. Пор. Даль I, 387.
38. Держи сі того руками й ногами. (Наг.)
Говорять про якесь корисне місце, занятє або посаду.
39. Держи ся обома руками. (Льв.)
Держи ся міцно, не попускай. Пор. Wand. II, Hand 823, 831.
40. Де руки і охота, там спора робота. (Ільк.)
До всякої праці потрібно сили й охоти. Пор. Adalb. Река 17.
41. Дістанеш з доброї руки. (Борис.)
Народне віруванє про те, що бувають люди добрі і злі на руку. Дістати щось з доброї руки, то буде чоловікови щастити.
42. Дістати кого в свої руки. (Наг.)
Осягнути над ним власть або переможний вплив. Пор. Wand. II, Hand 660.
43. Добрий на руку. (Наг.)
Має щасливу руку. Пор. Даль I, 386,
44. До того треба рук не жбилювати. (Наг.)
Се таке діло, що варте праці. Пор. Adalb. Река 55.
45. Євні руки права пишут, євні й мажуть. (Ільк.)
Закони устанавляють ся людьми, які в міру потреби змінюють або зносять їх.
46. Єднов руков дає, другов відбирає. (Наг.)
Говорять про скупаря або лихваря. Пор. Wand. II, Hand 835; Слав. II, 126.
47. Заиравати комусь в руку. (Наг.)
Стояти о чийсь ласку, жити чиймось коштом. Пор. Wand. II, Hand 654.
48. За короткі руки. (Льв.)
Мова про недостаточні сили для осягнення якоїсь сили. Пор. Wand. I, Arm 35.
49. За густа рука. (Лучак.)
Занадто багато рук проти одного.
50. З вільної руки продати. (Наг.)
Продати за добровільною угодою, без примусу. Пор. Wand. II, Hand 533.
51. Здорові руки всеюди найдут муки. (Гнідк.)
Знайдуть собі роботу,
52. З легкої руки дати. (Наг.)
Дати по щирости, з добрим бажанєм. Пор. Даль I, 385.
53. Золоті руки має, коли писок пустий. (Підпеч.)
Добрий ремесник, але пустий балакун. Пор. Нос. ст. 312; Даль I, 385, 546.
54. З рук ми рве. (Наг.) ...вирвав. (Наг.)
Говорять про насильний рабунок або про переторгованє. Пор. Wand. II, Hand 645; Даль I, 387.
55. Иди з ручки до ручки, аби не було мучки. (Бібр.)
Говорять до дитини передаючи її з одних рук до других.
56. Ідуть рука в руку. (Наг.)
Помагають собі обопільно, поступають разом у згоді. Пор. Даль I, 385; Wand. II, Hand 785.

57. Їмив би, та руки короткі. (Наг.)

Мова про щось таке, чого даними способами не можна osiąгнути.

58. Коби були руки, робота знайде сі. (Жид.)

Роботи все більше як рук.

59. Кожла рука до себе горіє. (Петр.)

Кождий чоловік дбає поперед усього про себе. Пор. Даль I, 387.

60. Кожда рука к собі крива. (Мінч., Ільк., Петр.) ...д собі... (Ілишці)
В кождім чоловіці сидить егоїст. Пор. Wand. II, Hand 225; Adalb. Reka 22.

61. Коли ліва рука свербит, то будеш гроші рахувати, а коли права, то будеш видавати. (Наг.)

Народне вірування. Пор. Wand II, Hand 87, 830.

62. Котрі руки права пишут, тоті їх і мажут. (Гнідк.)

Всі закони — діло людських рук.

63. Липкі руки має. (Науд.)

Говорять про злодійкуватого чоловіка. Пор. Wand. II, Hand 688.

64. Маю го в руках. (Наг.)

Держу його в залежности. Пор. Wand. II, Hand 659.

65. Маю тя в руки та коліна цілувати? (Ю. Км.)

Запитання, чи маю тебе перепросити або просити до шлюбу.

66. Маю я руки на тоти муки. (Ільк.)

Для сего діла є в мене сила.

67. Міцна рука не потребує друка. (Луч.)

Сильний чоловік може сам собі порідити і не потребує чужої помочи.

68. Мужика двигіє рука, а пана голова. (Ілишці)

Селянин живе з праці своїх рук, а пан міркує, як би пожити ся без праці.

69. На мої руки найду всюду муки. (Ільк.)

Варіант до ч. 51.

70. На руках кого носити. (Гнідк.)

Любити дуже, пестити.

71. На себе самого руку наложити. (Наг.)

Задати собі самому смерть, повісити ся або застрілити ся. Пор. Wand. II, Hand 783; Даль I, 334, 385.

72. На чужі ручки збираєт і вонучки. (Явор.)

Значіне неясне.

73. Не було за що руков зачепити. (Наг.)

Не було ніякого маєтку ані господарства.

74. Не варг він того, аби йому люди руку подавали. (Наг.)

Говорять про безчесного, зненавидженого чоловіка.

75. Не знає, де руки діти. (Льв.)

Говорять, про такого, що в товаристві не знає, що робити з своїми руками.

76. Нема до чого раз рук приткнути. (Наг.)

Говорять про бідне, незасібне господарство.

77. Не минеш ти моїх рук. (Наг.)

Грозить чоловік чоловікови бійкою.

78. Немитими руками гріх хліб брати. (Нар.)
Народне віруванє. Пор. Wand. II, Hand 858.
79. Не пхай руку меже двері. (Нар.)
Не вдавай ся в не своє діло. Пор. Wand. II, Hand 273.
80. Не хочу ним рук паскудити. (Нар.)
Не хочу бити або взагалі зачіпати його. Пор. Дик. 16.
81. Обома руками дати. (Ільк.)
Дати з великою охотою, щедро.
82. Ото впав ся в добрі руки. (Луч.)
Попав у якесь неприємне положенє.
83. Пішло з рук до рук. (Нар.)
Пішло між людей, зміняє раз-у-раз властителя. Пор. Wand II, Hand 739.
84. Пішло му рукою: жінка за борщем, а він за мукою. (Гнідк.)
Пішло йому щасливо, іронічно, зійшов на біду. Пор. II, Побрати ся 4.
85. Подайте си руки, най буде згода меже вами. (Нар.)
Говорить посередник утлескавши згоду між двома противниками. Пор. Wand. II, Hand 894.
86. Подати кому руку. (Нар.)
Помогти йому, перепросити ся з ним, привитати ся з ним.
87. Попав ся в кепські руки. (Нар.)
Попав у незносне положенє. Пор. Wand. II, Hand. 521.
88. По під-руки сї повели. (Нар.)
Пішли взявши ся за під боки, пішли парою.
89. Приложи руку, бо рука не кума. (Ільк.)
Значінє неясне. Кумови з кумою не можна заключати помружнього звязку.
90. Пройшов крізь добрі руки. (Нар.)
Говорять про гарного, випещеного коня.
91. Роботящі руки. (Нар.)
Руки, що привикли до праці. Пор. Даль I, 386.
92. Розвійжи ми руки! (Нар.)
Звільни мене з обовязку. Пор. Даль I. 386.
93. Рука кожда к собі горне. (Ільк.) ...і собі... (Нар.)
Кожий працює на свою користь.
94. Рукам волі не давай. (Нар.)
Не хапай ся до бійки без причини.
95. Рука ми сї на нього не підійме. (Нар.)
Не смію його вдарити або зачепити. Пор. Даль I, 385.
96. Рука ми сї розвила. (Нар.)
Говорять про біль у руці або про червону пухлину на руці від надмірної роботи.
97. Рука руку мие, аби обі були білі. (Ільк., Петр.) ...і обі білі. (Лев.)
Чоловік чоловікови робить уступки, аби між ними була згода. Пор. Wahl I, I, 43; Мука 3393; Нос. ст. 421; Wiisl. 182; Сим. 2035; Libl. 35; Гильф. 2443; Osm. Spr. 62; Тимош. 41; Zatur. 108; Čelak. 86; Adalb. Przyjacieł

- 91; Ręka 20, 47; Schlei. 162; Слав. I, 166, II, 101, 102; Даль I, 137, 176, 385; Wand. II, Hand 122; Nempel 3929.
98. Рука як лопата. (Наг.)
Говорять про руку з широкою долонею.
99. Руки би му покупило! (Наг.)
Проклятє.
100. Руки би му ся съвятили! (Гнідк.)
Благословлять такого, що побив когось по справедливости, прим. діти вітця.
101. Руки білі, а сумління чорне. (Ільк.)
Говорять про несумлінного пана білоручку.
102. Руки вшити по чім. (Гнідк.)
Вигородити себе з якогось діла.
103. Руки го свербїит. (Наг.)
Кортить його щось зробити або когось побити. Пор. Wand. II, Hand 880.
104. Руки загібуші, очи завидюші. (Кол.)
Говорять про ненаситного дершкіру.
105. Руки лишити при чім. (Гнідк.)
Значіня неясне. Мб. стратити, зопсувати.
106. Руки му ся трясут, як на веретенї. (Корч.)
Про дріжучі, несмілі або незручні руки.
107. Руки опустити. (Гнідк.)
Стратити надїю, знесилїти.
108. Руки тремтят, ни донесут страви до губи. (Юк.)
Говорять про старого, знесиленого чоловіка.
109. Руки як граблі. (Наг.)
Руки сухі, костисті, з довгими пальцями. Пор. Даль I, 386; Adalb. Ręka 30
110. Рук си не чую від тьжкої праці. (Наг.)
Говорить чоловік утомлений тяжкою працею.
111. Руку би ти вкупило! (Наг.)
Проклятє. Варіант до ч. 99.
112. Сїдит зложивши руки. (Наг.) ...із заложеними руками. (Льв.)
Дармує, не робить нічого. Пор. Даль I, 386.
113. Стережи сї моїх рук, бо не жїтья твоє. (Наг.)
Грозить противник противникови убійством.
114. Тї руки вже давно зогнили, що то зробили. (М. Яцк.)
Про стару, гарну й тревалу майстерську роботу.
115. То все в божих руках. (Ростоки)
Говорить чоловік, що не покладаючи рук здасть ся на божу волю.
116. То все через його руки переходит. (Наг.)
Він тим завідує, приймає і видає власноручно. Пор. Wand. II, Hand 736.
117. То золоті руки! (Наг.)
Руки щасливі, зручні до праці.
118. То його права рука. (Ільк.) ...моя... (Наг.)
Говорять про вірного, учинного товариша. Пор. Wand. I, Arm 36; II Hand 709; Даль I, 385.

119. Треба го за руку вести як дітину. (Наг.)
Говорять про невласновільного, покладливого чоловіка, що потребує чужого проводу.
120. Тут мене його рука не досьйгне. (Наг.)
Тут він мене не здибле, не здужає мені пошкодити. Пор. Wand. II, Hand 883.
121. У мене тьижка рука: де вдару, там трава не росте. (Цен.)
Говорить силач, що чує силу своїх рук. Пор. Даль I, 386.
122. У нього довгі руки. (Наг.)
Говорять про чоловіка злодійкуватого, але також про такого, що має великі впливи. Пор. Даль I, 384; Слав. I, 262; Тим. 61; Adalb. Reka 12.
123. У нього легкі руки. (Наг.)
Зручні до роботи, щасливі на привітання. Пор. Wand. II, Hand 629.
124. У нього руки звязані. (Льв.) Руки ми... (Гнідк.)
Він обов'язаний до чогось, мусить щось зробити. Пор. Wand. II, Hand 604; Даль I, 386.
125. У нього шіслива рука. (Наг.)
Йому все щастить, удає ся всяке діло.
126. Упхав руку в осьиче гніздо. (Наг.)
Опинив ся в якімось прикрім товаристві, наробив собі ворогів.
127. Хрести сі лівов руков. (Наг.)
Говорять брехунови, що божить ся на неправду.
128. Хрести сі обома руками. (Наг.)
Говорять чоловікови, який втирає в иншого щось таке, чого він не зробив. Пор. Дик. 19.
129. Хто сі в його руки попаде, той бічний. (Наг.)
Говорять про завзятого, сильного чоловіка. Пор. Wand. II, Hand 912.
130. Це міні не на руку. (Ц-нів)
Се мені не корисно або неприємно. Пор. Даль I, 385.
131. Чужими руками добре гадину лапати. (Дрог.)
Добре робити якесь небезпечне діло. Пор. Wand. II, Hand 847; Слав. II, 140
132. Чужими руками йно добре вогонь брати. (Мик. н. Дн.)
Добре виручати ся чужою бідю із своєї власної. Пор. Adalb. Reka 9.
133. Чужими руками лем огонь вигартати добре. (Балиг.)
Варіант до попер. ч. Пор. Даль I, 386.
134. Чужими руками не доробиш ся. (Сор.)
Приказка не зовсім вірна, бо власне найбагатші люди дорабляють ся чужими руками. Пор. Нос. ст. 467; Гильф. 722, 2938; Слав. II, 37.
135. Чужими руками тільки добре огонь замінити, бо сі не попечеш. (Богородч.) ...хиба грань загірбати. (Іванівці К.)
Варіанти до ч. 133. Пор. Слав. II, 76, 143.
136. Чужі руки добрі, йно не пожиточні. (Мик. н. Дн.) ...легкі, але... (Явор.)
Ними не зробиш того, що зробиш своїми власними. Пор. Adalb. Reka 10.
137. Що возьме в руку, то все зробит. (Дид.)
Говорять про зручного майстра.

138. Що дась руками, виходиш ногами. (Луч.) ...не виходиш... (Наг.)
Легко дати позичку, але тяжко видобути її назад. Пор. Даль І, 142; Дик. 1592; Adalb. Ręka 6.
139. Я би йому руки не подав. (Наг.)
Уважаю його за ледащо.
140. Я вже на тім попик собі руки. (Наг.)
Зазнав на тім ділі шкоди або страти. Пор. Wand. II, Hand 892.
141. Як є рука, не тре друка. (Заставці)
Як є сила, не треба помочи.
142. Як ті вхоплю в руки, то з тебе кишки випущу. (Наг.)
Погроза противникови.
143. Як ті пірву в свої руки, то з тебе гною наробю. (Наг.)
Погроза одного противника другому.
144. Я собі з своїми руками скрізь світа зайду. (Наг.)
Говорить робучий чоловік, що знайде собі скрізь заробок. Пор. Даль І, 387.

Рукав. 1. Говорит, як з рукава силе. (Карл.)

Говорить швидко, многословно.

2. Не писані рукави скачуть, іно сите черево. (Ільк.) ...але... (Надвірня)
...а сите... (Орел.) ...тріснут сї... (Ст. Богор.)
Танець — вираз радості, яку дає задоволене органічних потреб.
3. Не скачут рукави шиті, іно черева ситі. (Гнідк.)
Варіант до попер. ч.
4. Рукави позакочувати. (Гнідк.)
Пристигаючи до деяких робіт закочують рукави.
5. Рукавом піс утирає. (Дрог.)
Кепкують із простака, що не знає товариських форм.
6. Того ти з рукава не витрісу. (Наг.)
Се не така легка річ, сего ні відки взяти. Adalb. Rękaw 1.

Рукавиця. 1. На полици в рукавиці. (Наг.)

Scil. сховано. Жартують із немудрого сховка.

2. Скріїв му рукавиці. (Дрог.)

Рід дитячої забави: ручку дитини бере дорослий у кінці лікті між сказівний і великий палець розставлені мов ножиці і затискає та розчепірює їх кілька разів, немов би краяв сукно.

Рум. 1. Рум сї став. (Наг.)

Розрух, шум, гармідер.

Русин. 1. А Русини добрі люди: їли пили коло буди; а Поляки пси, собаки, їли, пили коло с—ки. (Марями.)

Жартлива примівка, а властиво праспівка з протиставленням Русинів Полякам.

2. Борше Русинови серце скрухне, як жидови. (Наг.) ...як Полякови. (Город.)

Русин схлоннійший до співчуття з людським терпінням, ніж жид або Поляк.

3. Він такий Русин, як за їрейцар пес. (Угринів дол.)

Кепський Русин.

4. Дай Боже Русинови той розум на перед, що в Ляха по заду. (Гнідк.)
Ляхи славні тим, що бувають мудрі по шкоді, а Русин бажає собі такого розуму перед шкодою.
 5. По ярмарці Русин мудрий. (Балиг.)
Коли його там одурить, то вертаючи він обговорює все дуже розумно.
 6. Русина Лях бє тай сам ївалту кричит. (Гнідк.)
Се звичайна історична поява, що ті, що кривдять, найбільше кричать про кривду.
 7. Русин найміщійший у груди, а жид у пийти. (Наг.)
Бо Русин і в зимі носить груди під обшивкою розтворені, а жид і в зимі виходить на вулицю в патинках з голими пятами.
 8. Русин — пізний Іван. (Льв.)
До всякого діла Русин забирає ся пізно.
 9. Русин розумний, але потому. (Наг.)
Потому в значіно по шкоді, по доконанім факті. Пор. Даль I, 406, 555.
 10. Твердий Русин. (Ілк.) ...як... (Залісе) Упертий... (Льв.)
Мова про руську впертість і неподатливість. Пор. Adalb. Rusin 6.
 11. У Русина все розум назад. (Косс.)
Наперед у него все занадто малий.
 12. Ховав Русин пана і ніс велику коругов, а маленький колач дістав. (Зазул.)
Кривдував собі діставши за малу плату за якусь роботу.
 13. Що Русин, то паличка, що Лях то пес. (Гол.)
Припадкова схожість припадкових прикмет.
 14. Що Русин, то свиня. (Дрог.)
Приповідать Поляки.
 15. Я Русин, ти Москаль, я ся всеру, ти таскай. (Снят.)
Передирали ся селяни народовці з москвофілами. Приповідка мабуть занесена із російської України.
- Руснак.** 1. Руснак з'їсть головку маку, а два тижні постит. (Мшан.)
Кешкують із руського посту, буцім то й мак уважається масною стравою.
2. Руснак неборак: хто не хоче, той го не кривдит. (Клим.)
Жалується ся Русин на свою кривду. Пор. Adalb. Rusin 4.
- Русь.** 1. Руси твердий корінь. (Льв.)
Стара приповідка про тривкість руського населення у засиджених місцях.
2. Сама Русь на відпусті була. (Бубн.)
Говорили про відпуст у польським відпустовім місці Кохавині.
3. Тверда Русь все перебуде. (Ілк.)
Потішають себе Русини в біді.
- Руський.** 1. Коли знаєш руську мову, то знай же й політику. (Кол.)
Під політикою розуміють ся тут спосіб чемного поводження з людьми.
2. Най буде по руськи, але не по людськи. (Яс. С.)
Чому якраз протиставлено руське людському, годі сказати.
3. Руська ошадність: оден сірник на чотирох, а кварта горівки на одного. (Тисьм.)

Говорять арештанти, яким заборонено в казнях держати запалки і яким хочє ся курити, а від часу до часу випити горілки. Діставши контрабандою запалки вони ховають їх як найстараннійше, а щоб мати їх на довше, розколюють один сірник на дві або чотири часті і при помочи тріня ялової дошки твердим патичком, пр. держалном ложки, викликають на дошці таке тепло, що з неї починає курити ся дим, і тоді в тім місці без потирання сірничка запалують його хоч би із четвертою частю головки. Натомісь горілку спроваджену контрабандою старають ся випити як найшвидше і по найбільшій мірі.

4. Руське серце, польський дух, а німецький кашелюх. (Ком.)

Характеризують перекинчика, що вдає раз Русина, раз Поляка.

5. Руський місяць. (Льв.)

Руський місяць уважає ся чимось довшим від звичайного. Пор. П, Памятати 5.

6. Руський хліб мелай, а булка в носі свище. (Кол.)

Значіне не зовсім ясне; говорять, коли кому не смакує мелай і він забагає чогось ліпшого.

7. Руські кості обросли польским мнєсом. (Іванівці)

Дражнять перекинчиків, або Русинів лат. обряду.

8. Скажи міні по руськи тай по людськи. (Цен.)

Руське ідентифікує ся тут із загально-людським. Пор. Дик. 1252.

9. Хто сі руского язика встидає, той благословенства од Бога ніколи не має. (Невід.)

Афоризм книжкового походження.

Рута. 1. Зелене як рута. (Наг.)

Рута вживає ся декуди обік барвінку до витя весільних вінців.

2. Не поможе рута і маруна, як ся оберне голова до труна. (Збар.)

Рута і маруна (розмарин) належать до лічнихих рослин.

3. Не поможе рута яра, як стара машкара. (Дрог.)

Заквітчанє рутою не робить старого лица молодим.

4. Ци з рутов ци без рути, а вже бабі дівков не бути. (Наг.)

Ніякі строї не допоможуть старій видати ся молодою.

Ручити. 1. Хто за другого ручит, того біда мучит. (Луч.)

Наражує ся на неприємні наслідки. Пор. Adalb. Ręczyć 4.

2. Хто ся ручит, сам ся мучит. (Гнідк.)

Бере на себе зовсім зайвий влопіт. Пор. Adalb. Ręczyć 1, 3, 5.

Рушати. 1. Де сі рушу, все щось скрушу. (Наг.)

Говорить нещасливий чоловік, що має вроджену незручність і все мусить щось розбити з необережности. Пор. Adalb. Ruszać 1.

2. Не рушай болота, то не буде смердіти. (Бергом.)

Розбовтанє болота смердить тваню, намулом.

3. Не рушай лайна, най не вопит. (Гнідк.)

Не розноси прикрої справи, щоб не робила ся прикрійшою. Пор. Нос. ст 379; Гильф. 1757; Bebel 66.

4. Рушив з копита. (Наг.)

Погнав швидко конем.

5. Рушив розумом, як здохле теля хвостом. (Ільк.)

Говорять про млявий дотеп недотепного чоловіка.

6. Руш сі з місцьи, бо далі тут коріньи пустиш. (Кол.)
Жартують із чоловіка, що занадто довго сидить на одному місці.
7. Як хочете, аби миш не рушила збіжа, то як ідете орати, то аби-сте ні до кого ані слова не сказали, ані до челядини, ні до худобини, так будьте як німий. І так орят, як можете витримати, то цілий день, а як ні, то два-три загони, а тогди як будете вертати до дому, то скажіт: „Як я тут рота не рознимав, так само аби миш на мою працю зубів не піднімала.“ (Наг.)
Народня віруваня і відповідний обряд.
- Ряд.** 1. Коли сидиш у ряду, давай коляду. (Ільк., Петр.)
Ряд тут розуміє ся ряд хат, вулиця або т. зв. кут у селі.
2. Нима ряду ніякого. (Лім.)
Нема порядку.
3. Хто в ряду, мусить дати коляду. (Ільк.) ...сидит... (Лучак.)
Варіант до ч. 1.
4. Хто ни стоїт в рїду, ни дістане колїду. (Кольб.)
Варіант до ч. 1 і 3.
5. Чекай ряду, дістанеш коляду. (Лев., Ільк.)
Дохід із колядованя розділяють між колядників, які стають рядом і по черзі кожний одержують свою пайку.
6. Як сидимо в рїду, то тегнім колїду. (Глебівка)
Говорять колядники запрошені до хати, посаджені рядом на лаві.
7. Як сидиш в ряду, давай коляду. (Залїсе)
Варіант до ч. 1.
- Рядити.** 1. Всім Бог рїдит. (Вел. Очи)
Бог — понятя всевітного порядку.
2. Зарядив своїм маєтком. (Льв.)
Полишив устний чи письмений заповіт своєї остатньої волі.

С.

- Сабаш.** 1. Аби тобі сабаш такий добрий був! (Підгірки)
Докоряють жидови.
2. А ти, сабаш, не дивуй, коли бачиш клопїт муї! (Дрог.)
Натяк на анекдоту про жида, якого пан у суботу заставив танцювати, не вважаючи на те, що він вимовляв ся, що йому в сабаш сего не вільно робити
Приневолений канчуками він підскакуючи підсїпував сі слова.
- Сава.** 1. Біда Савці: обліг на лавці. (Лучак.)
Не велика біда на лаві спати. Пор. Нос. ст. 406.
2. Савка в кут, коли гості сут. (Ільк.) ...тут. (Наг.)

Говорять недорослому або підрядному чоловікови, аби не мішав ся в товариство старших і поважнійших людей.

3. Щоби ті Савка з'їв! (Зазул.)

Жартливе проклятьє. Говорять, коли кому хліб з маслом або пиріг випаде з руки.

4. Який Сава, така його слава. (Льв.)

Слава чоловіка залежить від його тілесних і духових прикмет. Пор. Сим. 167; Bebel 117; Слав. I, 215.

Савити. 1. Було не савити та не варварити, а сісти та три веретена напарити. (Наг.)

Сави і Варвари — церковні свята Сави 5, Варвари 4 грудня, в які деякі жінки прядуть. Докоряє чоловік жінці, що не прядла в ті свята. Пор. Даль I, 301.

2. Не савити, не варварити, не євдошити, но куделю ковдошити. (Доброс.)

Свято Євдокії, також церковне, припадає на 1. марта. Чоловіки нерав забороняють жінкам обходити ті свята.

3. Хто савит і варварит, той починок не напарит. (Наг.)

Хто в ті свята святкує, той не напряде в ті дні нічого.

Савло. 1. Савле, равле, вильльйй воду на колоду, як не вильлєш, то сави випєш. (Наг.)

Примовляють скажучи на одній нові і притуливши долоню до вуха і похиливши голову на бік, коли вийшовши з купелі почують, що в вуха набігла вода.

Сад. 1. Не всі сади родьит, що цвигут. (Сор.)

Не всі наміри сповняють ся, які кладе собі чоловік.

Садити ся. 1. Садив би си, та нема путері. (Снят.)

Садити ся в значіно закладати домівство, будувати оселю, але також величати ся, гоносити ся.

Садівник. 1. Садівник, відосрав затильник. (Будз.)

Кепкують із садівників, що не розуміють ся на садах.

Сак. 1. Ні на сак, ні на бовт. (Наг.)

Нездалий ні на що.

2. Перед саком риби лапати. (Лєв.)

Перехапувати ся в якімось ділі. Пор. Adalb. Ryba 34, 40; Čelak. 192; Wand. III, Nezt 14.

3. Уперед у сак подиви ся, а потім рибою хвали ся. (Сок.)

Бо вона може ще з сака вихопити ся.

Саламаха. 1. Закоштуєш ти ще арештанської саламахи. (Льв.)

Зазнаєш клопоту або нещастя.

Саламон. 1. Перше був Саламон один мудрий, а тепер десять на печи. (Будз.)

Кепкують із таких, що сидючи на печи вигадують усякі дотепи.

2. Премудрий Саламон пєсє г—о важит. (Наг.)

Натяк на народне оповіданє про Соломона, що важив жіночий розум на вагу пєсєного лайна і орік, що лайно важійше.

Сало. 1. А то си сало випас! (Наг.)

Говорять про товстопузого чоловіка.

2. Давай і сало, коби за моє стало. (Балиг.)

Говорить лихвар забираючи у неоплатного довжника його життєві припаси.

3. До сала не треба олію, воно й так масне. (Снят.)

Говорять, коли хтось додає до якоїсь доброї річі щось зайве.

4. Залляв му сала за скиру. (Ільк.)

Зробив йому прикрість, наробив біди.

5. Залльити за скиру сала. (Лев.)

Наробити біди, допекти кому. Варіант до поперед.

6. Най буде і сало, коби за моє стало. (Тісна)

Варіант до ч. 2.

Сам. 1. Сам варив, сам і пік, тай так минув його вік. (Підгірки)

Житє безженного чоловіка.

2. Сам від себе не втечеш. (Льв.)

Не заглушиш голосу свого сумління. Пор. Даль I, 374.

3. Сам де схочу, там скочу. (Пост.)

Говорить чоловік чуючи себе свободним у своїх учинках.

4. Сам дуй, сам куй, сам по воду йди і штири грейцарі дай. (Дидьова)

Говорив чоловік, що ходив до коваля серпи зубити.

5. Сам наробив, сам і винїс. (Льв.)

Наробив чогось злого і відпокутував за се.

6. Сам на сам. (Гнідк.)

Сам один без нічийї помочи.

7. Сам не свій. (Гнідк.)

Непритомний, переляканий або розсерджений. Пор. Adalb. Sam 3.

8. Сам си граю, сам танцюю, сам си чоботи пущую. (Кольб.)

Говорить чоловік, що сам у всім дає собі раду. Пор. Libl. 226.

9. Сам як палець. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що живе сам без родини, або йде кудись сам один. Пор. Schlei. 158; Дикар. 70; Adalb. Samotny 3; Wand. I, Allein 28.

10. Тої самої! (Кривор.)

Scil. те саме говориш, що й уперед, плетеш старі дурниці.

11. Який сам, таку взяв. (Сор.)

Говорять про дібрану пару.

12. Які-смо сáми, такі нам сани. (Іванівці К.)

Як дбаємо, так маємо.

Сама. 1. Брати у сáму. (Жел. II, 848) Взяти... (Купчанко)

Взяти під розвагу, під нараду.

2. Я його маю в сáмі. (Кос.)

Маю його в повазі, маю до него поважанє.

Самбір. 1. Вісьта стара до Самбора! (Наг.)

Говорять їдучи до Самбора на успеньський празник.

2. За Самбором — байгари. (Наг.)

Байтарами називали колись людей із самбірського повіту, що приїздили до Дрогобича по сіль великими возами.

Самопас. 1. Ни ходити би самопас. (Тухля)

У життю не можна робити все виключно по своїй волі, а треба числити ся з обставинами.

Самсон. 1. Оби був дужый як Самсон, а мудрий як Саламон, а нима на чім газдувати, то стане глупий. (ЮКм.)

Сила і розум без матеріяльних засобів не дають можности розжити ся. Пор. Adalb. Samson 1.

Сани. 1. Покинь сани, бири віз. (Івашивці) ...візьми... (Ільк.)

Передають голос синиці під весну.

2. Саньми ангельська їзда, а дідьча смерть. (Явор.)

Саньми легко й швидко їхати, але легко перевернути ся.

3. Саньми панське їжджене, а дябельське паданє. (Яс. С.)

При скорій їзді саньми перевернене часто робить людей каліками або позбавляє їх житя. Пор. Adalb. Sanie 1.

Санна. 1. Санна їзда — ангельська їзда, але дільчий виворіт. (Ільк.)

Значінє як у Сани 3.

2. Санна як вухо. (Сор.)

По добрій санный їде ся гладко і тихо.

Сапоги. 1. Бідному сапоги усе добрі до ноги. (Ком.)

Без огляду на те, чи вони цілі, чи діраві.

Саранча. 1. То чиста саранчи: що одним кінцем їст, то другим сере. (М. Гош.)

Говорять про ненаїсних людей.

Сасів. 1. Дід із Сасова, а вона до засува. (Збар.)

Докір жінці, що пізно встала. Сасів — містечко золочівського пов.

Сатана. 1. Щезай сатано! (Залісе)

Формула відвертання.

Сахно. 1. Обійшов ся як Сахно в церкві. (Ільк.)

Сахно — Олександр, мб. наробив у церкві смроду, обійшов ся нечемно.

Сварити. 1. А сварив бис єї з сорочков! (Наг.)

Говорять сварливому чоловікови. Сорочка найблизша до тіла.

2. Дай Боже вам посваритись, а нам подивитись. (Дар.)

Жартують із сварливих людей.

3. Нема що робити, треба ся сварити. (Луч.)

Говорять про сварку, що зчинає ся з марної причини.

4. Не сvari ся дільку за чужу бідку. (Замул.)

Не починай сварки за діло, яке тебе не обходить.

5. Посварилисмо єї тай єї перепросимо. (Наг.)

Сварка вийшла за таке діло, на яким можна погодити ся.

6. Сvari — не розуміє, бий — нема що. (Зазул.)

Говорять про малу, непослушну, нерозвинену дитину.

7. — Сварім ся бабуню! — Та за що, синочку? — Та сварім ся, стара трупнице! — А ти собачий сину, чого хочеш? — Дякую, бабуню, вже-смо ся посварили. (Льв.)

Анекдота про імпровізовану сварку за візачо.

8. Сварім ся, діду, за чужую біду. (Коб.)

Говорять про безпрéдметову сварку.

9. Сварят ся, аж стіни тріщат. (Ю. Км.)

Про завзяту, голосну сварку.

10. У перед сварили сі, а тепер цілуют сі. (Ляцке)

Говорять про людей, яких сварливий настрій перемінює ся скоро в згідливий.

11. Я найму кого, аби сі з тобов на шихти сварив. (Наг.)

Говорив сусід до сусіда, з яким не міг досварити ся до ніякого кінця. Шихта в Бориславі значить дванадцятигодинна робота.

12. Я сі з тобов не годен висварити. (Наг.)

Говорять до язикатого, сварливого чоловіка, з яким годі дійти до кінця в сварці.

Сварка. 1. Від сварки до бійки — руков подати. (Наг.) ...недалеко. (Наг.)

Від сварки дуже легко дійти до бійки.

2. В сварці один другого не цілює, лиш малює. (Гнідк.)

В сварці один не щадить чести другого, не підхлібляє, але ганьбить.

3. Не вдавай ся в сварку, бо будеш битий. (Ільк.)

Осторога сварливому чоловікови, що з леда якої причини починає сварку з иншими.

4. Таку сварку почив, жиби був дим ни сів на хату. (Жидач.)

Говорять про голосну, верескливу сварку.

Сват. 1. — А що, свату, добра мазь? — Добра, добра, йно пиріг ма-
чий! (Брониця)

Жартував продавець мази, захвалюючи свій товар.

2. В нашого свата всім єдна хата. (Петр.) У нашого... (Ільк.) ...єднака...
(Петр.)

Говорять про велику родину, що живе в одній хаті.

3. Не будемо сватами. (Глещ.)

Не дам своєї дочки за твого сина. Перемовляють ся старі знайомі.

4. Свата батьків син. (Дар.)

Говорять про якесь непевне посвояченє.

5. Сват із Сідого до кобиличчої мамі. (Дрог.)

Говорять про злодіїв конокрадів із Сідого, самбірського пов.

6. Сідай свату на лопату, повизу те поза хату. (Жидач.)

Жартлива промова до свата, якого випрошують із занадто довгої гостиви.

7. Як у свати ходив, та ся не дивив, а як ся оженив, то руки заломив
(Стрільб.)

Говорять про нерозважне сватанє, що кінчить ся нещасливим подружжєм.

Сватьба. 1. Уплескати свальбу. (Лол.)

Умовити ся про обов'язки обов'язки будучого подружжя.

Сваха. 1. Кождїй сващї по ковбасцї. (Дар.)

Кождому треба дати те, що йому належить ся.

2. Сваха нікого не страха. (Луч.)

Вона все старає ся залагодити по доброму.

Свашити. 1. Добре свашити, коли є кому пташити. (Гнідк.)

Говорили про сваху, у якої були злодійкуваті діти.

2. Так єм ся досващила, аж ми ся димка розплящила. (Луч.)

Говорить сваха танцюючи на весілю на підпитку.

Свекруха. 1. Свекросї муха на носї. (Стрільб.)

Свекруха все шукає зачіпки на невістку, все сердита на неї.

2. Свекруха дістани поза вуха. (Жидач.)

Грозить невістка сердитій свекрусі.

3. Що свекруха, то цокотуха. (Дар.)

Говорять невістка про балакливу свекруху.

Свербіти. 1. Де кого не свербить, там ся не чухрає. (Ільк.)

Хто не відчуває якоїсь потреби, той не дбає про неї. Пор. Wahl II, 43.

2. Де кого свербит, там сї чіхає. (Наг.)

Де кому що потрібно, там собі дає раду. Пор. Schlei. 167; Слав. I, 230; Muka 1600; Libl. 30.

3. Де не свербит, там ся не чешеш. (Гнідк.)

Варіант до ч. 1. Чесати ся по російськи замість шкробати ся. Пор. Muka 943.

4. Кого ни свербит, тот сї ни чіхає. (Кольб.)

Варіант до ч. 1 і 2. Пор. Wand. II, Jucken 19.

5. То мене нї свербить, нї болить. (Ільк.)

Се мені байдуже. Пор. Adalb. Świerzbieć 1.

6. Що не свербить, то не кортить. (Ільк.)

Де свербить, там кортить почухати ся.

Сверж. 1. „Де-сь був?“ — „На Свержи.“ — „Що-сь дістав, то держи.“
(Коростів)

Мудроване до назви ріки Свержа, що впадає з лівого боку до Дністра.

Свинина. 1. Нема по мясу як свинина, а по рибі як липина. (Богородч.)

Варіант до т. II, М'ясо ч. 7.

Свинити ся. 1. Зосвинив сї чоловік. (Наг.)

Замазав ся, заталапав ся, упідлив ся.

Свиноватий. 1. Ви, бачу, троха свиноватий. (Наг.)

Говорять до нечемного, безсоромного чоловіка.

2. Як чоловік свиноватий, то ще му й Гаврило на им'ни. (Кольб.)

Кепкують із безсоромного чоловіка, що має ім'я Гаврило.

Свинтух. 1. Був свинтух меже свинтухами, був пастух меже пастухами,
а тепер косар меже косарями. (Малк.)

Свинтух тут у значіню пастух від свиний. Чоловік доростає від одного заняття до другого.

Свиня. 1. Або свинє знає, що перець, а що гречка? (М. Гош.)

Говорять про влазливого і ветямучого чоловіка, що бере ся судити про річі, на яких не розуміє ся зовсім.

2. А-де-кúди, свине! (Добр.)

Кричать на свиню, завертаючи її в напрямі відміннім, як вона йде.

3. А-цю, свине мазовецька! (Наг.)

Говорять влізливому чоловікові. Мазовецька свиня або мазурська — власність одного з Мазурів, що десь у XVIII в. в невеликім числі оселили ся в Нагувичах (Кахнії, Твердовські). Були вони з разу не дуже прийнятними сусідами для місцевих Русинів.

4. Ацю, свине, не обесвиь і мене. (Наг.)

Мовлять до п'яниці, що лізе цілувати ся.

5. Ацю свині до корита! (Снят.)

Гонять свиний наливши їм у корито корму, звичайно помий.

6. Бовтає, як свиньи в помнях. (Наг.)

Говорять, коли хтось нерадо, перебираючи їсть рідку страву або говорить щось недоладне.

7. Величає ся, як свиня в дощ. (Ільк.)

Свиня в дощ не величає ся зовсім, але біжить сховати ся десь у сухе місце.

8. Вже свині не до поросят, як її смалят. (Дар.)

Говорять про якесь безпідійно запізнене діло. Пор. Adalb. Świnia 21.

9. Вигнав свиню з попової капусти. (Наг.)

Жартлива примівка. Сповідав ся злодій витягнувши у поповій кухні свиняче м'ясо з капусти.

10. Вритий як свиньи. (Наг.)

Про впертого, влазливого чоловіка.

11. Гнирьє в тім, як свиньи в ріці. (Наг.)

Коли хтось рие ся в чимось, перекидає без потреби.

12. Дуй свиня за штири шустки! (Яс. С.)

Кешкували із чоловіка, що провадив на мотузці із ярмарку маленьку свинку, а не ніс її на руках.

13. Е, ти свиня-господар. (Будзанів)

Говорять до брехливого, несловного чоловіка.

14. Заліз як свиня в болото. (Замул.)

Говорять про чоловіка, що вдає ся у якісь погані інтереси.

15. За що мої свині беш, коли в твоїм плоті дїрка? (Наг.)

Говорив сусід до сусіда, що бив його свині, які залізли в сусідський город крізь діравий пліт.

16. І свиня не хоче, що за богато. (Грин.)

Вона паїдає ся до певної міри, а потім не хоче.

17. І сьвітти свиню, то свиня все буде свинев. (Пужн.)

Говорив чоловік, якому на Великдень випало з цебрика свячене поросє. Пор. Етн. 36. VI, 32.

18. Коли б свиші роги, то б всіх поколода. (Лев.) ...то б цілий сьвіт ви-колода. (Тереб.)

Говорять про напасливого, захланного чоловіка. Пор. Adalb. Świnia 9, 20.

19. Коли свиня в болоті, то мовить, що красна. (Ільк.)

Свиня літною порою залюбки лізе в болото, щоб охолодити ся, бо її пересало. В рідкім болоті вона чує себе дуже задоволеною.

20. Куди свиня до коня. (Гнідк.)

Говорять про дві неподібні до себе річі.

21. Не доросла свиня до коня. (Ільк.)

Вона далеко менша від нього. Говорять про дві річі нерівної великості.

22. Не знає свиня, що з перцем. (Гнідк.) ...що перець. (Наг.)

Свиня належить до звірів, що їдять усе з однаковим апетитом. Прикладають до чоловіка, що має невибірний смак.

23. Нема над ню і над вітову свиню. (Ільк.) ...попову.. (Наг.)

Кепкують із жінки, що величає ся без підстави. Пор. Adalb. Świnia 54.

24. Не рівняй ся свиня до коня, бо шерсть не така. (Ільк.)

Говорять до чоловіка, що пхає ся в товариство нерівних до нього людей. Пор. Adalb. Świnia 32.

25. Не рівна свиня до коня: ростом маленька, голова вузенька і серце не така. (Кол.)

Просторійший варіант до поперед. ч.

26. Перевернув свиню в корито. (Наг.)

Говорять про зарізану свиню, яку кладуть у корито, щоб її опарити.

27. Пустиш свиню під стіл, а вона лізе на стіл. (Сіл. Б.)

Звичайно говорять про пса. Пор. т. II, Пес ч. 159, 160; Adalb. Świnia 1.

28. Прийшла свиня до коня тай сказала: „Ось бо я румак!“ — А кінь відказує: „І пожееньки тоненькі, і ушенька клапоцькі, і шерсть така і сама як свиня“. (Ільк.)

Просторійший варіант до ч. 25. Румак, з польського gumak — бистрий, веселий кінь.

29. Сама свиня міх дре, сама й квичит. (Гнідк.) Свиня.. реве. (Ільк.) ...міх поре і сама... (Петр.)

Говорять про чоловіка, що робить иншому кривду і сам нарікає на свою кривду. Пор. Adalb. Świnia 33.

30. Свини не до поросят, як її ріжут. (Орел.) ...коли її смалять. (Ільк.) ...коли її вже... (Петр.)

Варіанти до ч. 8. Пор. Нос. ст. 365; Adalb. Świnia 21; Даль I, 488.

31. Свиню чеши і мий, а вона все в болото полізе. (Городок)

Говорять про нехлюйну, неопатрену людину. Пор. Adalb. Świnia 41.

32. Свиня в рубку. (Гнідк.)

Рубок — біла хустка. Мова про свиновату жінку.

33. Свиня з води та в барліг. (Гнідк.)

Вона не любить лежати в чистій воді.

34. Свиня квичить, а в пліт лізе. (Ільк.)

Говорять про упертого чоловіка, що пре ся кудись не вважаючи на перешкоди.

35. Свиня коли в болоті, мовит, що в золоті. (Гнідк.)

Вона не знає більшої приємності, як лежати в болоті. Пор. ч. 19; Adalb. Świnia 35; Гиллф. 1027.

36. Свиня, купив коня, причіпив до дошки, давав їсти по трошки.
(Колом.)
Мудрованє до слова свиня.
37. Свиня — маркогриз. (Лім.)
Свиня любить дуже рити і виїдати моркву.
38. Свиня не до коня, бо серсть не одна. (Мшан.)
Варіант до ч. 20.
39. Свиня не з'їсть, поки не збабрає. (Стежи.)
Вона їсть нечисто. Говорять також про нехлюйного чоловіка.
40. Свиня перше не з'їсть, доки не поваляє. (Луч.)
Варіант до попер. ч.
41. Свиня рилом волікла і „добрийдень“ не рекла. (Кукиз.)
Говорять про повурого, похиленого чоловіка, що йдучи попри иншого не відповідає на його привитанє.
42. Свиня тиг, хоть ся не миє. (Стрільб.)
Говорять люди, що не люблять умивати ся.
43. Свиню обалити. (Наг.)
Зарізати, положити в корито.
44. Сип свини перець, а вона гадає, що горох. (Наг.)
Вона на тім не розуміє ся, не відріжнить смаку.
45. Такий влізливий, як свиня. (Дрог.) Упертий... (Коб.)
Про незносного, упертого чоловіка.
46. Чому у свині хвіст кривий? Обиць брав ги за гак тай домі вів.
(Тухля)
Бойківська примівка, яка одначе не поясняє того, чому у свині хвіст кривий.
47. Що занадто, того й свині не любийт. (Наг.)
Говорять про всяку надміру. Пор. ч. 16.
48. Я до свині по руськи, а вона до мене по французьки. (Наг.)
Квичанє свині відповідає французькому qui, qui.
49. Я з тобою свині не пас. (Гнідк.)
Я тобі не рівня, не товариш. Пор. Adalb. Swinia 4.
50. Як би не я та не попова свиня, не було би світа. (Мик. н. Дн.)
Говорять про зарозумілого чоловіка, що вважає себе чимось найбільшим у світі.
51. Як би свиня роги мала, всі би люде виколола. (Ільк.) ...весь світ...
(Наг.) ...всіх би людей колола. (Петр.) ...весь товар поколола. (Сор.)
...то би всіх людей покарада. (Балиг.)
Говорять про зарозумілого, а безсильного чоловіка, що рад би всім пошкодити. Пор. Нос. ст. 270, 364; Adalb. Swinia 6, 9, 20; Schlei. 161.
52. Як би свиня роги мала, то би хотіла всіх людей бороти. (Зауул.)
Варіант до попер. ч. Пор. Libl. 233; Даль I, 131.
53. Як мають сказати свиня, то кажуть: Шиную день сьвітій, соньничко ясне, образи сьвіті, коси дівочі, кавальєрський стап, тай вас яко чесних, таже пробачийте свиня. (Кол.)

- Кепкують із надмірної церемонійальности при виголошуванню неприличних слів.
54. Як мені свинею не бути, коли мене так люде знають? (Луч.)
Огризнув ся паниця, коли його називали свинею.
55. Як сї снит свиньї, то значит щістьї. (Наг.)
Народня віруванє.
56. Ядо му сї, як свини в дождж. (Наг.)
Говорять, коли хтось убрав ся не до лица.
- Свинячий.** 1. Свиньичов стежков пішов. (Наг.)
Говорять про такого, що восвинив ся, змарнував ся.
- Свистати.** 1. Будеш небоже тонко свистати. (Наг.)
Будеш у якійсь бідї, у клопотї.
2. Вже він тонко свище. (Наг.)
Говорять про збіднілого, збанкрутованого чоловіка.
3. Він лиш свиснув коньом. (Наг.)
Поїхав швидко.
4. Не стане свистане за співане. (Наг.)
Менше вартне не стоїть того, що більше вартне.
5. Свиснув го по за вуха. (Наг.)
Ударив в лице.
6. Свиснуло, ги з бузька вилетїло. (Підгірка)
Висрав ся швидко, одним кавалком.
7. Свищи попе в кужівку, коли-сь утратив жінку. (Петр.)
Говорять про попа-вдівця. Пор. т. II, Кужівка 1.
8. Свищіг тепер, єгомость, у палці. (Кольб.)
Натяк на якусь невідому анекдоту.
9. Тот уже в смерековий лист свище. (Сенеч.)
Говорять про якесь недоладне діло; смерека не має листя, лише шишійки.
10. Як ти свисну, то ти очі вилізут. (Наг.)
Свиснути тут у значіню вдарити в лице.
- Свистак.** 1. О, то ще свистак! (Льв.)
Говорять про марнотратника, легкодуха.
- Свистало.** 1. Можебись замінез свистало за дристало? (Будз.)
Приговорюють хлопцям, що ходять та свищать по вулицях.
- Свистіль.** 1. І за свистіль не стоїть сєє. (Гнідк.)
Свистіль — порожний або хробачливий горіх. Пор. Wand. II, Haselnuss I, III, Nuss 81.
- Свідер.** 1. Який свідер, така діра. (Лім.)
Свідер — польонїзм зам. сверлик.
- Свідім.** 1. На людськїм свідомї то ся робило. (Лім.)
При постороннїх свідках, за відомістю більшої громади.
2. Я того не свідім. (Наг.)
Не знаю про се.
- Свідок.** 1. Сьвідка бют як дїдька. (Явор.)
Свідка, що пошкодив иншому своїм свідомством, не раз побивають після процесу.

2. У свідка очі як у дідька. (Ільк.) ...гей в дідька. (Ком.)

Свідок звичайно оповідає більше або менше або не так, як бачив, значить: на одного свідка ніколи не можна спустити ся.

3. Хто хоче свідком бути, треба хрестик лизнути. (Ільк.)

Перед złożeniem świadectwa в часі процесу свідка приводять до присяги, давнійше заставляли цілувати хрест.

Свідомий. 1. А чи не свідомий ти того? (Котуз.)

Чи не знаєш ти се?

Свідчити. 1. Засвідчив єм сі людьми. (Наг.)

Запевнив собі świadectwo що до якогось факту.

2. Людьми сі свідчу, Богом сі клину. (Наг.)

Популярно висловлений подвійний принцип процесу, що полягає з одного боку на świadectwach посторонніх людей, а з другого боку на власнім зізнанню інтересованого, ствердженім присягою.

3. Свідчити кому щось. (Наг.)

Робити комусь вигоду, обслуговувати його.

Свій. 1. Аби своє, а не взяте. (Доброс.)

Говорить чесний чоловік, що волишь перестати на своїм, хоч на малім, ніж попасти ся чужим добром. Пор. Adalb. Swój 1.

2. Бодай свого не мав, хто чужого не хоче! (Луч.)

Жартливе проклятьє, а все таки о стілько правдиве, що ніякий чоловік без продукту чужої праці не може вижити.

3. Будемо свої. (Наг.)

Будемо свояками, поберемо ся або посватаємо ся. Пор. Нос. ст. 423.

4. Вийду я з ним на своє. (Отин.)

Зведу з ним рахунки, добу ся від нього чогось.

5. Де будь, там будь, а свого не гудь. (Явор.)

Своє зароблене чоловік не повинен легковажити ані ганити.

6. Де ся свої бють, чужий не мішай ся. (Льв.)

Свої побють ся і погодять ся, а чужий дістане з обох боків. Пор. Сим. 2231.

7. Добре то кажут: свій своєму по неволи брат. (Явор.)

Свій своєму в першій лінії обов'язаний помагати. Пор. Adalb. Swój 43 Нос. ст. 424; Сим. 2106; Даль II, 118, 353.

8. За своє треба бити ся. (ЮК.)

Чоловік обов'язаний обстоювати за своїм правом. Пор. Даль II, 132.

9. З ним не вийдеш на своє. (Наг.)

Не дійдеш до ладу, не виграти справи.

10. Йому твого не треба, має свого аж надто. (Наг.)

Говорять, коли хтось не хоче мішати ся в чужі клопоти.

11. Кождий на своє коло воду тягне. (Коб.)

Кождий працює на свою користь. Пор. т. II, Колесо 6; Wand. II, Jeder 1; Слав. II, 150.

12. Кождий своє май і о себе дбай. (Ком.)

Принцип егоїзму, що творить основу права власности.

13. Кожному своє миле. (Наг.)
Кожний любить те, що його власне. Пор. Osm. Spr. 443; Даль II, 115, 116.
14. Ліпша своя хатка, як чужа палатка. (Замул.)
Ліпший свій хоч скромний добробут, ніж чуже багатство.
15. Ліпший свого гнів, ніж чужого ласка. (Зазул.)
Свій хоч посердить ся, то все таки перепросить ся, а чужого ласка може бути завсіди зрадлива.
16. Лутша своя сірачина, як чужа сурдудина. (Коб.)
Чоловік чуже себе задоволеним у своїй скромній одежі відповідно до його стану і не бажає чужої, хоч би найпоказнішої.
17. Маю свою біду дос. (Тих.)
Незвичайний з граматичного погляду вислов замість: маю свої біди досить.
18. Меже двома своїми сокира загинула. (Ільк.)
Говорять про крадіж, що стала ся між двома близькими приятелями, dokonана одним у другого.
19. Ми собі щось своє. (Наг.)
Говорить чоловік до чоловіка, догадуючи ся, що вони оба якісь свояки.
20. Мушу дійти свого, хоць бим мав і головов наложити. (Наг.)
Говорить чоловік упертий в обороні свого права.
21. Навіть кілочка свого не має. (Будз.)
Говорять про бідного, безхатного чоловіка.
22. Ой, вмирай, а в свій горнець заვიрай. (Мик. н. Дн.)
Говорить чоловік, що бажає до смерті не позбутися своєї власности.
23. Пильнуй свого, не кожуха мого. (Зазул.)
Дбай про своє, а не мішай ся в чужі діла. Пор. Adalb. Pilnować 9; Swój 29.
24. Пізнав свій свого. (Залісе)
25. Поставити на своїм. (Наг.)
Порозуміли ся два люди на якісь нечесні ділі. Пор. Adalb. Swój 40.
26. Роздай своє та йди чужого просити. (Наг.)
Говорить старий батько, якому радять роздати весь маєток дітям, а він не хоче того зробити.
27. Свій борщ хоть не солений, ліпший ніж чужа юшка. (Гнідк.)
Своя страва, хоч плоха, ліпше ситить, як набута неправдою.
28. Свій за своїм як ни заплачи, то бодай се скривит. (Будзан.)
Між свояками все більше симпатії і співчуття, як між чужими. Пор. Adalb. Dopelnienia. Swój 53.
29. Свій зі свого як би міг, то би шкіру здер. (Ком.)
Говорять з докором про самолюбного чоловіка, що кривдить своїх свояків.
30. Свій мені не милий, а при мні го не бий. (Ільк.) ...ми ни... мині го ни бий. (Іванівці К.)
Свояк обетає за свояком, хоч немилим собі супроти чужої напасти. Пор. т. II, Милий 8.
31. Свій не свій, не лїзь в город. (Ільк.)
Навіть найблизший свояк не має права самовільно робити шкоду своякови.

32. Свій пес найгірше кусає. (Тростянець)
Найблизший свояк може найтяжше покривдити свояка.
33. Свій свого знає. (Тереб.)
Свояк про свояка знає більше як про посторонніх людей. Пор. Нос. ст. 423; Adalb. Swój 50.
34. Свій свого тегне з болота сухого. (Мик. п. Ди.)
Свояк свояка ратує в потребі.
35. Свій своєму завжди рад. (Ільк.)
Свояк волить бачити свояка в добрі, як у нещастю. Пор. Adalb. Swój 45.
36. Свій своєму паленичку спік. (Гіїдк.)
Зробив йому якусь немилу прислугу.
37. Свій усе до свого. (Наг.)
Свояк до свояка найрадше удає ся у всякій потребі. Пор. Krumb. 15; Adalb. Swój 37.
38. Свій хоть не заплаче, то ся скривить; хоть ся не скривить, то не висміє. (Ільк.)
Просторійший варіант до ч. 28.
39. Свій хоть не милий, при мні го не бий. (Гіїдк.)
Варіант до ч. 30.
40. Свій як не заплаче, то бодай скривит сї, а чужий і ни подивит сї.
(Явор.)
Свояк у нещастю хоч не допоможе, то бодай спочуває; а чужий відвертає ся.
41. Свій як унече, то в саме боляче. (Гіїдк.)
Свояк своякови може найтяжше докучити.
42. Своє бери, а чужого не кинї. (Жабе)
Своїм розпоряжай як хочеш, а чужого не руш. Кинїти зам. кивнути, рушити.
43. Своє взяв тай прав. (Ільк.)
Говорить чоловік, що відібрав від иншого свою річ неправно забрану.
44. Своє миле, хоть зогниле. (Наг.)
Своє власне, хоч менше добре від чужого, милїйше як чуже. Пор. Сим. II, 120.
45. Своє не видить під носом, а чуже видить під лісом. (Ільк.)
Своїх хиб чоловік звичайно не бачить, а на чужі звертає найпильнїшу увагу.
46. Своє піде і за кулаком, а чуже ве піде й за колачом. (Луч.)
Говорить батько родини, що по старій традиції може присилувати до чогось дитину, а чужої не може.
47. Своє святоє, а чуже найсвятїйше. (Ільк.)
Висловлюєть ся почутє справедливости, що чужу власність треба більше шанувати, як свою.
48. Своє то піде й за кулаком, а чуже й за колачом не хоче. (Борд.)
Варіант до ч. 46.
49. Свої в кут, як гостї сут. (Креховичі)
В присутности гостей найблизша родина і челядь господаря усуває ся на бік.

50. Своя губа близша. (Гнідк.)

В однакій потребі чоловік помагає швидше собі, ніж другому.

51. Своя піч найліпше гріє. (Гнідк.)

У своїм добрі чоловік найбільше задоволений.

52. Своя покришка, своя хвата. (Стоян.)

Свою покришку в кожній хвилі положиш і зди́меш.

53. Своя хата, своя правда, а комірщина гірка. (Сор.)

Господар має більше права у своїй хаті, як комірник у чужій.

54. Тадже ми си щось своє. (Наг.) ...гей ніби... (Наг.)

Говорять люди, що по якійсь неприємній пригоді пізнають себе ближше.

55. Ти своє, а він своє. (Наг.)

Говорять про суперечку двох таких, що не можуть погодити ся на щось одно.

56. — Ти чий? — Я сам свій, а ти мій дурень. (Снят.)

Питає: ти чий? містить в собі певну зневагу, бо основане на панщизняних традиціях, що кождий селянин був власністю якогось пана.

57. Хоть єсь свій, а в горох не лівь. (Яс. С.)

Варіант до ч. 29.

58. Хто свій хліб має, той їсти не просит. (Дар.)

Бо може наїсти ся в кожній хвилі своїм власним хлібом.

59. Хто своє носить, чужого не просит. (Луч.)

Задовольняє ся своїм. Пор. Adalb. Swój 18; Нос. ст. 459.

60. Шо ни своє, того ни рушый. (Кольб.)

Не своя зам. чуже. Пор. Adalb. Cudze 9, 10.

61. Штири мили бігай, у чужого видри, а своєму дай. (Мик. н. Дн.)

Злодійська етика.

62. Я свої, ти свої. (Наг.)

Ти мене не переконавш, я тебе не переконаю. Пор. Adalb. Swój 4.

Світ. 1. Або то я сьвіт пережию? (Вел. Очи)

Я не вічний, не засиджу місця на світі.

2. Аж міні сьвіт усьміхає ся. (Стан.)

Говорить радісний, повний надії чоловік.

3. А мій же ти сьвітоньку бідний! (Товсте)

Зітхав бідного чоловіка.

4. Ани за сьвіт більше ни хочу. (ЮК.)

Не хочу нічого більше.

5. Бодай єс світа божого не видів! (Наг.)

Прокляте: щоб ти осліп або зійшов на нужду. Пор. Zatur. 258; Даль II, 181.

6. Великий сьвіт, а нема ся де діти. (Ільк.)

Говорить чоловік у тісних обставинах.

7. Виправив го на тамтой сьвіт. (Наг.)

Убив, довів до смерті. Пор. Wand. V, Welt 607.

8. Вихопило би ті з того сьвіта! (Наг.)

Прокляте: щоб ти щез із людської суспільности.

9. Від коли сьвіт настав. (Наг.)
Говорять про щось дуже давнє, чому не знають початку. Пор. Wand. V Welt 649.
10. Від сьвіта злодій. (Наг.)
Страшний, зухвалий або хитрий.
11. Від сьвіта паскуда. (Наг.) ...нездаль. (Наг.)
Приставка від світа значить щось у дуже високім степені, дуже велике, дуже погане і т. п.
12. Він видів сьвіта. (Наг.)
Видів багато країв, пізнав багато людей. Пор. Wand. V, Welt 605.
13. Він і ó-сьвіті не знає. (Наг.)
Говорять про дурного, чимось затуманеного чоловіка. Пор. Zatur. 72; Adalb. Wiedziec 18.
14. Він ще в сьвіті не бував. (Наг.)
Ще не має життєвого досвіду. Пор. Wand. V, Welt 617.
15. Вкрий ми сьвіта! (Наг.)
Вкороти мені життя, убий мене.
16. В сьвіті все щось нового. (Наг.)
Нема години без новини.
17. Гіркий мій сьвіт! (Наг.)
Нарікає нещасний чоловік.
18. Гірський сьвіт: мама вмерла, тато втік. (Явор.)
Жартлива приповідка про розсіпку бідної сім'ї, по якій лишилися самі сироти.
19. Гіркий сьвіт: тато осліп, а діти помацки ходять. (Ільк.)
Коли батько став нездібний до зарібку, тоді діти ходять безраді.
20. Гіркий твій сьвіт, королю, коли тебе туз бє. (Бар.)
Натяк на гру в карти, де туз або ас звичайно найстарша карта. Се фатальним способом справджуєся в політиці, де великі капітали побивають найбільші армії.
21. Гіркий твій сьвіт та не солодкий. (Наг.)
Говорять нещасливому чоловікови, якому ніщо не веде ся.
22. Дай си в сьвіті раду. (Наг.)
Добивай ся в життю якогось становища.
23. Далекий сьвіт: відти там не видно. (Наг.)
Жартують, коли хтось боїть ся іти до місцевости не дуже далекої.
24. Дивний той світ, а ще дивніші люди. (ЮК.)
На світі багато дива, а між людьми найбільше.
25. Заколотив сьвітом. (Наг.)
Пошахрував щось, подурих людей.
26. За сьвітом пустити ся. (Гнідк.)
Пустити ся в якусь далеку дорогу, вибрати ся невідомо куди.
27. Звидимо сі на тамтїм сьвіті. (Наг.)
Говорять товариші, що розстають ся на завше. Пор. Wand. V, Welt 573.

28. Зійти світ білий, такого другого не найдеш. (Наг.)

Шукай, скільки хочеш.

29. Зігнав го зб-світа. (Наг.)

Убив його, замучив.

30. Зо світа чоловік. (Наг.)

Бувалий чоловік, з далеких сторін.

31. І світа божого не видно. (Наг.)

Говорять про велику пітьму, мряку або світовийницю.

32. Казит єї світ то разом, то поєдинци. (Голг.)

Дуріють люди то поодинокю, то цілими верствами або громадами.

33. Кілько світа, тільки дива. (Ільк.) ...чуда. (Залісе)

В кождім краю є щось нове і дивне для інших. Пор. Даль I, 346.

34. Кручу якомсь своїм світом. (Вел. Очи)

Заходжу ся в житю, щоб звязати кінці з кінцями.

35. Мало ти світа перед очима? (Наг.)

Чи я тобі заступаю його, чи заваджаю тобі на світі?

36. Марно зо світа пішов. (Наг.)

Пропає через якусь дурницю, через якусь малу пригоду.

37. На вкрай світа піду. (Наг.)

Піду, куди мене очі несуть, в далеку чужину.

38. На, вкрій ми світа! (Наг.)

Говорять напасливому чоловікови, що докучає іншому. Вар. до ч. 15.

39. Най світ знає, як Іван уживає. (Монастирок)

Вар. до т. II, Пан ч. 54.

40. Най єї світ дивує! (Наг.)

Говорять про якесь велике диво або скандал.

41. На кінець світа пішов. (Наг.)

Пішов десь у безвісти, в далекі краї.

42. На світі всьо помотане, ги днись той сніг на дворі. (ЮК.)

Події ідуть за подіями безладно і немов przypadково.

43. На світі того не буде. (Дорож.)

Говорять про щось зовсім неможливе, чого не було й не буде, або було і більше не верне ся.

44. На світі як на дворі. (Гнідк.)

Раз день, раз ніч, раз слота, раз погода. Пор. Brzoz. Świat 12.

45. На тамтїм світі вже адуката не купиш. (Дрог.)

Там відмірюють по справедливости кару і надгороду.

46. На тамтой світ нічого з собов не возьмеш. (Наг.)

Смерть кінчить органічне житє, але полишає спомини в душі. Пор. Нос. ст. 357; Wand. V, Welt 396.

47. На тамтой світ єї вибрав. (Наг.)

Умер.

48. На тїм світ не стоїт. (Наг.)

Се не дуже важна річ, на тїм не залежить багато.

49. На то Бог сьвіт дав і людїм руки розв'язав, жеби кождий жив, як хто потрафит. (Зел. Очи)
На то Бог дав людям свободну волю, щоб давали собі раду в житю.
50. На чім сьвіт клине. (Наг.)
Клене страшенно, на чім світ стоїть.
51. На чім сьвіт стоїт, плести. (Гнідк.)
Говорити несотворені річи, дурниці. Пор. Brzoz. Świat 10.
52. Не знає, де сьвітові лад. (Лучак.)
Про чоловіка, що не вміє знайти собі в житю становища.
53. Не знає сьвітові ладу: (Луч.)
Не вміє собі дати ради.
54. Нема на сьвітї правди! (Вел. Очи)
Правда тут у значіно справедливости, яка в житю часто улягає кривді.
55. Не печений твій сьвіт у хатї. (Борис.)
Говорять до такої людини, на яку в хатї всі ворогують.
56. Не тільки сьвіта, що в вікуї. (Ільк.)
Говорять чоловікови, що не привик виходити нікуди поза обруб рідної оселї.
Пор. Нос. ст. 362; Даль I, 27; II, 42; Сим. 1650.
57. Нинї такий сьвіт, що в Бога всі старші. (Яс. С.)
Говорять такому, що вивиснуєть ся понад иншими.
58. Нинї такий сьвіт: як чоловік попоїсть, то мислит, що другий їсти не хоче. (Наг.)
Се відвічне правило людського егоїзму.
59. Нинї так сьвіт іде, що одно другого їсть. (Ком.)
Заострила ся житева боротьба до крайности.
60. Ні за-що в сьвітї. (Наг.)
Scil. не зроблю; найсильнїше запереченє. Пор. Wand. V, Welt 144.
61. Ніяким сьвітом не можна. (Наг.)
Ніяким способом. Про щось невикрутне, неможливе.
62. Ой сьвітку мій сьвітку, як маковий цьвітку! (Наг.)
Говорить дівчина про свої дівочі літа.
63. О сьвітї забув. (Наг.)
Забув зовсім, забув і не може пригадати.
64. О сьвітї ся не знає. (Мшан.)
Говорять про такого, що нічого не бачив, не знає доброго звичаю. (М. Зубр.)
65. Оцес май видів світа. (Кривор.)
Бачив багато світа, зазнав багато пригод.
66. Пів сьвіта плаче, пів сьвіта скаче. (Наг.)
На світї перемешує ся радість і смуток. Пор. Слав. II, 177; Wand. V, Welt 94; Brzoz. Świat 18.
67. Пігнав за галай сьвіта. (Наг.)
Побіг необачно, сам не знаючи куди.
68. Піду в сьвіт, куда мя очи понесут. (Луч.)
Піду з рідного місця невідомо куди.

69. Пішов у світ за очі. (Наг.)
Пішов сам не знаючи куди. Пор. Wand. V, Welt 613.
70. Пішов на край світа. (Наг.)
Зайшов десь далеко. Пор. Даль II, 41.
71. Пішов у світ поза хату. (Луч.)
Жартлива поговорка, коли хтось пішов не дуже далеко.
72. Половина світа скаче, а половина плаче. (Ільк.)
Варіант до ч. 66.
73. Пращій сї зо світом! (Наг.)
Говорять до чоловіка, або говорять чоловік сам до себе, що опинить ся в прикрім положеню. Пор. Wand. V, Welt 604.
74. Розстав сї з тим світом. (Наг.)
Умер.
75. Світами пішов. (Наг.)
Пішов у далеку чужину.
76. Світа не перебудемо. (Наг.)
Не будемо жити понад те, що нам судило ся. Пор. Adalb. Świat 41; Zátur. XII, 599.
77. Світа не переробиш. (Наг.)
Світового порядку один чоловік не перемінить, мусить пагинати ся до нього.
78. Світ би того не приповів. (Наг.)
Таке годї видумати ані словами сказати.
79. Світ білий перейди, ци де таке здиблеш. (Наг.)
Говорять про щось незвичайне і дивовижне.
80. Світ великий, а нема в нїм де бути. (Гнідк.) ...нема ся де подїти. (Залісе)
Говорить безталанний чоловік, якому скрізь на світі тісно. Пор. Нос. ст 423; Wand. V, Welt 206.
81. Світе білий тай ти коте загорілий! (Наг.)
Жартують із людської нужди та підлоти.
82. Світе мій гіркий! (Наг.)
Зітхане нещасного чоловіка.
83. Світ єм си з бідов завїязала. (Наг.)
Вийшла замуж за поганого або нещасливого чоловіка.
84. Світ за добро злом платит. (Кол.)
У житю часто несправедливість бере верх над добром.
85. Світ і біда — всьо єдно. (Юк.)
Говорить знеохочений, бідний чоловік.
86. Світ і портки опустити. (Гнідк.)
Говорять про такого, що занедбав ся в своїм житєвім обходї.
87. Світ коротїє, а мир мудріє. (Гнідк.) ...а чоловік... (Ком.)
Людський вік робить ся все коротшим, але людськість при тім набирає чим раз більше знання. Пор. Wand. V, Welt 303; Adalb. Świat 50.
88. Світ менї змінив ся. (Збар.)
Говорять чоловік після якогось великого нещастя або щастя.

89. Світ ми дошками забитий. (Наг.)
Говорить чоловік у труднім положенні, не бачучи ніякого виходу. Пор. Wand. V, Welt 219, 566; Adalb. Świat 43.
90. Світ ми не той став. (Наг.) ...ми сї відмінив. (Наг.)
Варіанти до ч. 88. Пор. Wand. V, Welt 642; Adalb. Świat 8.
91. Світ ми обмерзїв. (Наг.)
Збридли чоловікові житє.
92. Світ ми сї замакітрив. (Кал., Войн.) ...замотав. (ЮК.)
Чоловік стратив притомність, збив ся з пантелику. Пор. Слав. I, 178.
93. Світ ми сї крутит. (Наг.)
Морочить ся в голові, чоловік тратить притомність. Пор. Wand. V, Welt 144.
94. Світ ми ходором ходит. (Наг.)
Говорить чоловік, у якого сильно болить голова.
95. Світ ми хріном став. (Кол.)
Чоловік оприкрив ся всім людям, зненавидїв усіх. Пор. Даль I, 332.
96. Світ му падоїв. (Гнідк.)
Навкучило йому житє.
97. Світ му сї клипом війшов. (Наг.)
Попав у безвихідне положення, має лиш один вихід.
98. Світ не змудруєш. (Балнг.)
Усіх людей не перехитриш; декого ошукаєш, а інші тебе ошукають.
99. Світ не перебудеш. (Стежн.)
Усіх знайомих не пережиєш.
100. Світ неправдов перейдеш, а пазад сї не вернеш. (Наг.)
Житєва неправда мстить ся на чоловіці. Пор. Даль I, 172.
101. Світови ладу не знає. (Наг.)
Не вміє собі дати ради в житю. Вар. до ч. 52.
102. Світ оден, лиш люде не однакі. (Гнідк.)
Житєвий лад змінє ся повільнійше, ніж людські покоління.
103. Світ о мії забув: де були очі, там лиш ямки стали. (Цен.)
Жартує пиний чоловік, забуваючи своє щоденне бідованє.
104. Світом нудити. (Наг.)
Ходити без ціли, без роботи.
105. Світ пережити не кієм перемахати. (Гнідк.)
Прожитий чоловіком вік містить у собі багато праці і багато прикростий.
Пор. Adalb. Świat 25.
106. Світ перейди, ци найдеш такого другого. (Наг.)
Говорять про незвичайно доброго або злого чоловіка.
107. Світ перейшов, пїж тебе знайшов. (Луч.)
Говорить чоловік про жінку, яку знайшов десь у далекій стороні.
108. Світ прекрасний, але дочасний. (Збар.)
Радоці жити приємні, але короткі.
109. Світ розуму вчит, не ґрунь. (Грин.)
Хотївши бути розумним, треба бувати між людьми, а не сидіти в своїй хаті на ґрунї. В гуцульських селах хати переважно порозкидані по більших або менших узгірях, званих ґруниами.

110. Сьвіт розуму учит. (Залісе) ...вчит... (Наг.)
Світ у значінню; світове житє, житєві досвіди. Пор. Adalb. Świat 18.
111. Сьвіт розуму учит, а пеня памяти. (Мшап.)
В ряді житєвих досвідів нещасливі випадки і страти памятають ся найдовше.
112. Сьвіт своїм ладом іде, ми го не переробимо. (Наг.)
Говорить чоловік збайдужілий на світові непорядки.
113. Сьвіт си надторочити. (Гнідк.)
Оженити ся другий раз; говорять удовець.
114. Сьвіт сї кінчит. (Наг.)
Робить ся щось незвичайне, страшне. Пор. Brzoz. Świat 31.
115. Сьвіт сї попусував, тре би го на ново подіпшити. (Наг.)
Говорить чоловік відчуваючи ненормальність людського житя. Пор. Brzoz. Świat 40.
116. Сьвіт скаче, сьвіт плаче. (Ільк.)
Одні люди веселять ся, інші сумують. Пор. висше ч. 66, 72.
117. Сьвіт собі завязати. (Ільк.)
Зайти в немиле положєне або инний немилий звязок, ожєнити ся нещасливо.
118. Сьвіт судит, сьвіт блудит. (Наг.)
Люди судять инших звичайно без відповідної підстави, не знаючи їх близше.
119. Сьвіт ся заяв! (Наг.)
Жартують із Бойка, що розгриз кілька зерен перцю і якому загоріло ся в роті.
120. Сьвіт широкий, а нема сї де діти. (Наг.)
Говорить нещасний чоловік не знаходячи в світі притулку. Пор. Даль I, 353; Adalb. Świat 49; Zatur. VII, 773.
121. Сьвіт як банька, а люде як мухи. (Ільк.) ...люди... (Мик. п. Ди.)
Се видає ся п'яному чоловікови. Пор. Wand. I, Aussehen 24; V, Welt 201.
122. Сей сьвіт позичаний, прекрасний, но дочасний. (Збар.) ...позичений (Ільк.)
Говорять про дочасність і короткість людського житя. Пор. висше ч. 108.
123. Сей сьвіт як маковий цвіт. (Мінч., Ільк.) Той... маків... (Наг.)
Гарний, але скороминувций. Пор. висше ч. 62; Слав. II, 4; Даль I, 352; Adalb. Świat 56; Brzoz. Świat 36.
124. Скільки сьвіта, стільки дива. (Гнідк.)
Кожда часть світа має свої незвичайні явища або порядки. Пор. висше ч. 33.
125. Став ми на краю сьвіта. (Наг.)
Грозить мойому житю, грозить мені знищенєм.
126. Таке воно вже на сьвітї, що як чоловік ни має ничого, то ни має ни смутку, ни радости. (Ю. Км.)
Говорить чоловік, який усе стратив крім внутрішнього задоволеня, збайдужий на все.
127. Такий мій сьвіт кєрвавпй. (Лім.)
Зітхає нещасливий чоловік у тяжкій праці.
128. Такий тепєр сьвіт настав. (Наг.)
Такі нові, несправедливі порядки. Пор. Wand. V, Welt 641.

129. Такого сьвіт не видів. (Наг.)
Говорять про якийсь дивовижний випадок.
130. Так світ платит. (Наг.)
Платить за добро невдякою. Пор. Wand. III, Lohnen 2; V, Welt 569; Adalb. Świat 53.
131. Так ся сьвіт має: єди гроші збирає, а другий ховає. (Гнідк.)
Не все той користає з грошей, хто їх збирає.
132. Так то в сьвіті йде. (Льв.)
Говорять про звичайний хід житєвих випадків. Пор. Wand. I, Gehen 473; V, Welt 648.
133. Так як бим сї на сьвіт народив. (Наг.)
Говорить чоловік відчуваючи полєкшу по якійсь хоробі або по нещастю. Пор. Adalb. Świat 9; Urodzić się 5; Čelak. 616; Zátur. XII. 325; Даль II, 283.
134. Тебе може ши й на світі ни боло. (Тухля)
Seil. коли се стало ся. Говорить старший чоловік молодшому.
135. Тепер по всїм сьвіті, бігме, чьихла неправда. (Жабє)
Чьихла — очевидна, воіююща неправда.
136. Ти ще у Бога сьвіт у арену не вьпр. (Наг.)
Говорять до захланного чоловіка, що не дає иншим жити. Пор. Wand. V, Welt 641.
137. Тілький сьвіт єм стїпав, таї надармо. (Наг.)
Тілький світ — значить далека дорога. Отїпати — пройти, мандрувати.
138. Тілький сьвіт єм ходив. (Наг.)
Ходив далеко.
139. То вже видїш сьвітови конець. (Наг.)
Говорить чоловік у якійсь тяжкій пригоді. Пор. висше ч. 114.
140. То дєсь за сьвітами. (Наг.)
То дєсь дуже далеко. Пор. висше ч. 75.
141. Той сьвіт позичений, але тамтой, то вічність. (Дрог.)
Сей світ минущий, а позагробове житє далеко довше.
142. Той собі всюди сьвіта зайде. (Наг.)
Говорять про чоловіка, який скрізь уміє дати собі раду. Пор. Wand. V, Welt 626.
143. То не близький сьвіт. (Наг.)
То далека дорога. Пор. Дик. 530.
144. Треба собі в сьвіті якось раду давати. (Льв.)
Чоловік мусить старати ся в своїм житю зводити кінці з кінцями. Пор. Wand. V, Welt 401.
145. Тяжким сьвітом. (Гнідк.)
З тяжкою бідою щось зробити.
146. Уживай свіга, поки служать ліга. (Кол.)
Житєві приємности служать чоловікови в певних порах жити, а в инших тратять свою силу. Пор. Wand. V, Welt 398; Čelak. 206; Adalb. Świat 65.
147. Хто в сьвіті не бував, той дива не видав. (Городок) ...той чуда й дива... (Ілк.) ...буває ...виєає. (Льв.)

Чоловік, що не бував ніде, зайшовши в чужину всьому дивує ся.

148. Хто знає про́світ, той іде в світ. (Ямниця)

Кому вияснило ся його положення, той бере ся бодро до житєвої боротьби.

149. Хто ся в світі не блукав, той чуда й дива не видав. (Луч.)

Варіант до ч. 147.

150. Чи він на моім світі жиє, аби я го бив? (Льв.)

Говорить чоловік, що не хоче нападувати иншого чоловіка.

151. Чи то мій світ, аби я го з нього зганьбив? (Наг.)

Говорить чоловік, що не хоче занепащувати життя иншого чоловіка.

152. Чи я світ пережию? (Вел. Очи)

Не буду жити вічно. Варіант до ч. 1.

153. Чи тільки світа, що на твоім обійстю? (Явор.) ...що через віки
видно? (Явор.)

Світ далеко ширший, ніж чоловік може обіймати в своїм житю. Пор. висп.
ч. 56; Adalb. Świat 4, 31.

154. Ще ми світ не завйизаний. (Наг.)

Ще не вичерпані мої житєві засоби, ще маю перед собою будучину.

155. Ще ми світ не обрид. (Бор.)

Ще мені життя не напрутило.

156. Ще я на світі не загину. (Стан.)

Ще мені стане сили для житєвої боротьби.

157. Що де в світі чувати? (Наг.)

Питають стороннього, подорожного чоловіка.

158. Що на світі прожило ся, так як у сні проснило ся. (Гер.)

Приказка взята з побожної вірші, дуже популярної ще в XVIII в.

159. Що світа, то й мира. (Ільк.)

Люди розселені скрізь по всім світі.

160. Який світ красний, а нежа як жити на нім. (Наг.)

Говорить чоловік хорий або діткнений тяжким горем. Пор. висп. 120.

161. Який той світ облудний! (Наг.)

Нарікає чоловік на облудність инших людей.

162. Як світ настав, то рак не свистав. (Ільк.) ...ще рак... (Ком.)

Свистає река належить до приказкових неможливих річій.

163. Як світ плаче, то млин скаче. (Мшан.)

Знач. як дощ паде, то млин, маючи багато води, меле добре.

164. Як світ світом. (Наг.)

В значінню: від коли світ настав, з давен давна. Пор. Wand. V, Welt 434
Čelak. 462; Zátur. XV, 345.

165. Як світ світом, не був Сарабри вітом. (Наг.)

Кепкували із селянина Сарабрина, якого нарешті таки вибрано вітом.

166. Як світ світом, не була свиня вітом. (Тереб.)

Говорять про непорядну, недотепну людину, яка не може дійти до ніякої гідності в громаді.

167. Як світ світом, не данцував піп з вітом. (Орел.)

Жартлива поговорка про щось ніби неможливе, а на правду зовсім можливе

166. Я не на твоїм світі жию, а ти не на моїм. (Наг.)

Ти не маєш права наставати на моє життя, а я на твоє.

Світити. 1. Баки світит, а боком душу виймає. (Лучак.)

Баки світити в значіно підлизувати ся, говорити солодкі слова. Говорять про облесного, зрадливого чоловіка.

2. Засвітив як псу в зубах. (Льв.)

Про слабе, мливе світло.

3. Не світи ми в очи, міні совце світит. (Тисьм.) ...ми, дурню, в очи...

(Сор.)

Не говори мені неправди, бо я знаю правду.

4. Світи сї, як псови в зубах. (Винники)

Варіант до ч. 2. Пор. Adalb. Świecić 9.

5. Світити очима. (Гнідк.)

Соромити ся або вибіжувати ся.

6. Світит очима як каганьціма. (Кольб.)

Про розсердженого чоловіка, у якого очи блищать ся.

7. Світит сї, як за жидівську душу. (Пасічне)

Про слабе, миготливе світло. Пор. Adalb. Świecić 14.

Світлий. 1. В світлий тиждень пекло замкнене, а царство втворене.

(Мшан.)

Світлий тиждень, се тиждень від Великодня до Томиної неділі. Народне вірування.

Світлиця. 1. Аби без світлицю, а без пекарню іно шусть. (Коб.)

Говорила попівська служниця, якій було маркітно переходити через світлицю до пекарні.

Світло. 1. Кілько світла, що у вікні. (Жидач.)

Говорять про такого, що не бачить нічого поза своїм обійстям. Пор. Світ ч. 56.

2. Тільки світла і кадила. (Ільк.)

Світло — свічки і кадило, се звичайні жертви селян для церкви.

Свічка. 1. Аж ми в очох свічки стали. (Наг.)

Говорить чоловік, якого вдарено в лице, або який напив ся відразу богато горівки. Пор. Даль I, 310; Adalb. Świeca 6.

2. Ані Богу свічки, ані чортови огárка. (Гнідк.)

Говорять про щось нездале, ні добре, ні лихе. Пор. Adalb. Bóg 275; Даль I, 610.

3. Богови свічка, чортови вогарок. (Жидач.)

Говорять про дволичного чоловіка, що підхлібляє ся добрим і злим. Пор. Слав. I, 22; Adalb. Bóg 28; Даль II, 189.

4. Буду на тебе свічку в церкві держбити. (Наг.)

Звичай держати свічку в церкві в часі богослуження практикує ся в равах якогось великого покривдження. Пор. т. I, Ворог ч. 4.

5. Дайте свічки тай води, бо вже й очи не туди. (Глум.)

На потемки не бачу, де вода, ані не знайду свічки, щоб собі посвітити.

6. Лучша одна свічка перед собов, ніж дві за собов. (Ільк.)

Свічка за плечима кидає лише тінь на лице чоловіка. Пор. Adalb. Świeca 3.

7. Ні Богови свічка, ні чортови ожух. (Ільк.)

Мова про непотрібного чоловіка. Варіант до ч. 2. Ожух зам. ожіг.

8. Прийшов свічки погасити. (Гвідк.)

Кепкують із такого, що прийде до церкви при кінці богослуження. Пор. Нес ст. 424.

9. Простий як сьвічка. (Наг.)

Про стрункого, випростованого чоловіка. Пор. Adalb. Prosty 5.

10. Сьвічки му в очох стали. (Наг.)

Вдарено його меже очі, почув наглий перестрах.

11. Сьвічкою шукати. (Гвілк.)

Шукати в потемках.

12. Сканав бис, як свічка! (Наг.)

Проклятя. Пор. ч. 4.

13. Став єс переломов, як сьвічка яронца. (Наг.)

Говорять, коли хто кому заступить світ перед самим лицем. Яронца — польськ. jarząca, засвічена.

14. Тільки мої сьвічки й воску. (Наг.)

Тільки могого добра, маєтку або заслуги. Пор. Wand. I, Alles 50; Adalb. Świeca 9.

15. Того би зо сьвічков пошукати. (Наг.)

Се рідка проява, такого чоловіка не легко знайти. Пор. Даль II, 65.

- Свічкувати.** 1. Свічкувати кого. (Гвідк.)

Світити свічку на чиюсь погибель. Пор. Свічка ч. 4.

- Свобода.** 1. Коли-сь в свободі, гатай о пригоді. (Ільк.)

Чоловік у щасливих хвилях звичайно прочуває своє близьке нещастя.

- Сволок.** 1. Люляй, люляй по під сволок, мати єдна, татів сорок. (Кол.)

Приговорюють дитині, колишучи її в колисці, завішеній на сволоці.

2. Свóлок — звідк гімен сорок. (Снят.)

Мудроване.

- Свояк.** 1. В него ціле село свояків. (Сор.)

Говорять про чоловіка, у якого багато свояків або кумів.

2. Ми-смо собі свояки, його мама і моя мама на одній воді хусти прали (Ільк.)

Кепкують із далекого або ніякого свояцтва.

3. Ми собі великі свояки: наші тати були тезки. (Яс. С.)

Кепкують із такого, що чинить ся чийсь свояком. Тезки — два люди, що мають одно хрестне ім'я, по церковному тезоименитий.

4. Своаяки: як наш батько горів, їх батько ся грів. (Мшан.)

Кепкує сусід із сусіда-ворога, що чинить ся його свояком.

- Святий.** 1. Аж ми всі сьвяті в очох стали. (Наг.)

Говорить чоловік отуманений якимось наглим ударом.

2. Він уже всім сьвітлим ноги пооблизував. (Наг.)
Кепкують із занадто богомільного чоловіка, що цілує в церкві ікони всіх святих. Пор. Wand. II, Heiliger 144.
3. До сьвітого Духа тримай сі кожуха, по сьвітім Дусі бери сірак по кожусі. (Пісочна)
По св. Дусі т. є. по Зелених святах бувають иноді дуже холодні дні. Варіант до т. II, Дух ч. 20. Пор. Даль II, 534.
4. І меже сьвітими буває рай і пекло. (Наг.)
І серед найатділивішої сімі буває иноді сварка.
5. І меже сьвятими буває суперечка. (Ільк.)
Варіант до попереднього. Пор. Гильф. 772.
6. І сьвітій сім раз на день грішит. (Наг.)
Говорять на оправдане буденних, дрібних гріхів усякого чоловіка. Пор. Adalb. Grzeszyć 6; Даль 241; Слав. I, 306.
7. І „Святий Боже“ не поможе. (Ільк.)
Молитва, що починає ся словами „Святий Боже“, найкоротша і часто вживана у богослуженню. Кепкують із чоловіка, який у нещастю призиває імя боже.
8. І сьвітій на сьвятого в небі скривит ся. (Лучак.)
І між найправеднішими людьми буває иноді немиле непорозумінє. Пор. Adalb. Święty 3.
9. Котрий святий без дури? Хрест святий. (Водники) ...без п'яти?... (Льв.)
Жартлива загадка з відповідю.
10. На сьвітій вечирь не треба мовити „мак“, бо будут блохи. (Мшан.)
...а треба казати зерньнта. (Наг.)
Народне віруванє.
11. На що всі сьвяті маюť знати, що ся в хаті робит? (Замул.)
Всі святі тут у значіню всі свояки або всі сусіди.
12. Не всі сьвяті, що в церкві. (Гійдк.)
До церкви йдуть грішні і праведні. Пор. Adalb. Święty 11.
13. Не святі горшки ліплят. (Ільк.)
До кожного діла треба не особливої святости, але науки і вправи. Пор. Даль I, 545.
14. Ни той сьветій, що усе сумує; буди сьветій, як і пожиртує. (Жид.)
...буди праведний... (Жидач.)
Святість у житю, се почутє чистого сумління, яке дає чоловікови спокій і веселість.
15. „Святий кріпкий, свитий Боже“ — як заплатиш, то поможе. (Кольб.)
Говорять про оплачений церковний молебєн, що починає ся молитвою: „Святий Боже, святий кріпкий“.
16. Сьвітій Боже, сьвітій кріпкий, нема хліба ані дрібки. (Наг.)
Жартує собі немагчий чоловік.
17. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий — а ти, попе, звідки? (Льв.)
Жартують із незнайомого попа.

18. Святий Боже, святий кріпкий, ліпше дома, як у тітки. (Мшан.)
Мудроване.
19. Святий Боже, святий кріпкий, ти з Пикулич, я з Негрибки. (Пеш.)
Мудроване. Села Пикуличі і Негрибка перемиського пов.
20. Святий Боже, святий кріпкий, я тутешня, а ти звільки? (Дид.)
Мудроване.
21. Святий вечір святий би сї а Великдень ни снів би сї. (Жидач.)
Говорив арендар, у якого на св. вечір брали багато горівки, а перед Великим днем не брали.
22. Святий вечір святий би сї, а Великдень не снів би сї, а Ніколи аби не було ніколи. (Наг.)
Ширший варіант до поперед. ч. Говорив арендар, якого на празник Миколи вночі побили люди.
23. Святий на святого скривит ся. (Збар.)
Варіант до ч. 8.
24. Святий, тільки не чудовний. (Сїл. Б.)
Говорять про святого, що не творить чудес, або іронічно про святоблицю а лукавого чоловіка.
25. Святих утець тай божа труба прийшли си до коршми тай пют вобі. (Мшан.)
Святих отець — церковний маляр, а божа труба — дяк.
26. Такий святий, що як іде до пекла, то навіть рогацьки не плати. (Гвізд.)
Кешкують із несправедливого чоловіка.
27. Так ми, ги святий душу переїхали, як єм попоїв. (Наг.)
Вислов почути задоволення голодного чоловіка, що наситив ся. Ги в знач. я.
28. Тут аби святий меже вас прийшов, то би не витримав. (Наг.)
...терпеливість стратив. (Наг.)
Говорить чоловік попавши у сварливу родину. Пор. Даль I, 117; Wand. Geduld 178.
29. Ходит святий по вертепах, несе Бога у решетах. (Дрог.)
Поговірка про паломника або такого, що любить ходити по відпустах. Пор. Етн. 36. VI, 80.
30. Через святих до Бога, а через людей до цісаря. (Ільк.)
Деякі святі уважають ся патронами від спеціальних людських потреб. До них молять ся з просьбою, щоб вони в тій потребі заступили ся за чоловіка перед Богом. Пор. Čelak. 244; Adalb. Święty 13.
31. Через святих до Бога, через людей до пана. (Сор.)
Варіант до попереднього ч. Пор. Adalb. Święty 13.
32. Як би всі святий святакували, не було би кому робити. (Підпеч.)
Жартлива відповідь на питанє: чому „Трох святих“ святакують, а „Сорок святих“ уже не святакують? „Трох святих“ — се св. Василя, Григорія і Івана Золотоустого, що припадає на день 30 ст. ст. січня, а „Сорок святих“ се сорок мучеників нікомидийських, яких пам'ять обходять д. 24 ст. ст. лютого.

33. Як би святі дім перелетіли. (Ільк.)

В домі зробило ся тихо і радісно. Пор. Wand. I, Engel 43.

34. Які ми сьвяті! Пішли до церкви, поїли кіті! (Лім.)

Кутю в церкві їдять після поминального богослуження за померших свояків.

35. Я таких сьвітих багато видів, що молотили горох на дубі. (Ворохта)

Мова про чортів.

Святити. 1. Сьватило ся: через міст, тай уже гість. (Явор.)

Сватило ся в значіню усвячений звичай, добра річ. Мова про гостя з того самого села, але з за ріки.

Святки. 1. Ой свйитки, свйитки, змерзли-смо в литки. (Снят.)

Приговорюють колядники колядуючи в різдвяні свята під чужими вікнами.

Свято. 1. Велике сьвято, що Клишко в церкві. (Мінч., Петр.) Не велике... (Мінч.)

Кепкують із чоловіка, що рідко буває в церкві.

2. Гнівне сьвято, град збіжа вибив. (Лім.)

Говорять про празник св. Іллі або про інші літні свята, в які трапляють ся гради.

3. Громове сьвйитце. (Довгон.)

Так називають Гуцули празник св. Іллі.

4. Дав Бог сьвято, а примха в гості. (Зазул.)

Захотіло ся на свято чогось надзвичайного, що скінчило ся прикрим випадком.

5. День сьвйита, а тиждень заходу. (Сор.)

Перед празниковими святами ідуть звичайно довгі і коштовні приготования. Пор. Adalb. Święto 8.

6. Не велике сьвято, що в буддень дзвонят. (Гнідк.)

У буддень дзвонять звичайно на наняту тиху службу божу.

7. Овва, яке ми велике сьвйито! (Наг.)

Жартує собі чоловік із чогось, що иншим видає ся великим і щасливим, а йому не так то важне.

8. Отто ми величне сьвято! (Бор.)

Говорять про великий празник, що не вдає ся або вдає ся дуже добре.

9. Рокове сьвйито. (Наг.)

Свята бувають двоякі: постійні, такі, що стоять на однім дні річного календаря, і рокові або рухомі, що припадають на різні дні відповідно до того, в який день припадає велике пушчанє.

10. Сьвйито: сьвйитого Серила мученика. (Наг.)

Кепкують із чоловіка, що терпить на хронічну срачку. В греко-католицькій семінарії така немила неміч називає ся фірман. Пор. Дик. 171.

11. Сьвйито — сім баб розпйито. (Наг.)

Жартують із чоловіка, що не робить в будний день вимовляючи ся святом.

12. То в мене про велике сьвйито. (Наг.)

Говорить чоловік про празничну одєжу або якусь незвичайну, лєбу йому страву. Пор. Wand. I, Festtag 10.

13. Тото сьвйито на рокѹ стойит. (Наг.)

Належить до рухомих або рокових свят.

14. Яке нині сьвйито? Сьвйитого Неробітника. (Наг.) ...Нероби. (Кол.)

Жартують із неробучого чоловіка.

15. Як має бути сьвйито, най же буде Великдень. (Жабє)

Говорить чоловік поминаючи менші свята.

Святоєбливець. 1. От то ще святоєбливець. (Кол.)

Кепкують із чоловіка, що вдає побожного, а живе розпустно.

Свячене. 1. Обійде ся без сьвяченого аж до воскресеного. (Гшлк.)

Воскресєнє — одинокє свято в році, коли святять біля церкви паски і всякі холодні страви. Говорять про щось надзвичайне, що годить ся тільки в якихось надзвичайних випадках, а не входить у склад буденного життя.

Сей. 1. Говориш нї се нї те. (Льв.)

Говориш дурниці, безладно.

2. Нї в сих, нї в тих, як собака в човні. (Ільк.)

Говорять про немиле, клопотливе положєнє.

3. Нї сей, нї той. (Льв.)

Жадєн із двох, оба немилі, оба нездалі.

Секундувати. 1. Най ти Пан Біг секундує. (Наг.) ...сухєндує. (Дрог.)

Нехай тобі Бог помагає.

Селедець. 1. Вас костєн селедець? (Коб.)

Передражкують мішанє, нїмецько-руське запитанє вояка.

Село. 1. Без чого нема села? Без мнѣ. (Снят.)

Кожде село має свою назву.

2. В біднім селі дїдів много, а в богатім нї одного. (Коб.)

Бідне село тим і бідне, що люди задля браку житєвих засобів помалу сходять на жебраків; у богатім селі громада лєкше заратує бідного, щоб не йшов на жебрака.

3. В селі не можна обійти ся без попа і без жида. (Мшан.)

Типові руські села з обовязковим попом і обовязковою коршмою з арендарем-жидом виробили ся у нас під впливом панцизняних порядків по розпаденю дворищ у XVII—XVIII віках.

4. З такого села, що нї церкви нї костєла. (Стрільб.)

Говорять про чоловіка із якогось глухого присїлка, що не знає громадських і товариських порядків.

5. На селі жиємо, але сїна не їмо. (Снят.)

Ми, хоч селяни, не проста худоба.

6. На село дурити, бо тут містєчко. (Дар.)

У містєчку люди все розумїйші і практичнїйші від селян.

7. Нема села без болота. (Лучак., Завадів)

Крім буквального значїня переносно про всяку погань у громаді або інституції

8. Пішло то по селі, як би в дзвони вдарив. (Наг.)

Говорять про наглу чутку, що розїйшла ся по селі.

9. Села без пана не буває, а панів без села багацько. (Дар.)

Кепкують із панів, що потратили свої села.

10. Села не перебіжиш голий, а голодний перебіжиш. (Дар.)

Говорять такі люди, що волять поскупити собі на страві, аби гарно вбрати ся.

11. Село не купю, а горівки купю. (Наг.)

Жартує чоловік, що по якійсь пересварці із сусідом приступає до згоди і купує могорич.

12. Що село, вело. (Гнідк.)

Говорять про такого, що йде від села до села. Scil. щось його вело.

13. Що село, инше гуло. (Гнілк.)

В кождім селі про що инше говорять, инші поговірки.

Селянин. 1. Розказуй селянам, бо міщане самі теє знають. (Дар.)

Говорять такому, що розводить теревені, спекулюючи на наївність слухачів.

Семань. 1. Ой Семаню, Семаню, гони коти на баню, а коти сі попасут, молока ти принесут. (Чернів)

Жартлива приговорка або приспівка. Семань те саме, що Семен, Семіон.

Семен. 1. Семен сидит, в дудку грає; Іван мовчит, а все знає. (Луч.)

Поговірка про двох приятелів, із яких один балакливий, а другий мовчущий.

Семеро. 1. Семеро і плискач, а ти тепер, бідна вдово, плач! (Пужи.)

Натяк на анекдоту про жінку, якій чоловік видавав що дня кожду річ для щоденного виживлення і в якій з чоловіком зайшла сварка за те, чи видавав їй у тижни шестеро хліба і плескач. чи семеро. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 18.

2. Семеро й троє і маленьких двоє. (Наг.)

Говорять жартливо для означеня числа 12.

Семий. 1. Семе не кради, а восьме: що видиш, то бери. (Киїгинич)

Жартлива пародія старозавітньої семої заповіді.

2. Семе не кради, а пете не вбий! (Пужи.)

Дві старозавітні заповіді. Натяк на анекдоту про те, як господар бив злодія-цигана. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 575.

Сенека. 1. Казав Сенека: стій свине з далека і потакуй. (Мінч., Петр.)

Правило житевої мудрости, вложене в уста римського філософа Сенеки.

Говорять такому, що любить кождому перечити і забирати голос в чужих для нього справах. Пор. Adalb. Seneka 1.

2. Казав Сенека: уважай з далека. (Петр.)

Осторога чоловікови, щоб був обережний і оглядний у кождім ділі.

3. Казав старий Сенека: стій свине з далека, мовчи та потакуй, бий, не присекауй. (Гнідк.)

Просторійший варіант до ч. 1.

Сень. 1. Вирвав сі як Сень з конопель. (Жидач.)

Говорять про чоловіка, що нагло вириває ся з якоюсь недоладною промовою або порадою. Пор. Нос. ст. 279.

2. Вискочив як Сень з колопеня. (Наг.)

Вихопив ся з якимось словом або учинком не в пору.

Сенька. 1. Сьвйита Сенька, що в неї потка лисенька. (Дрог.)

Жартлива примівка до імени Сенька. Сенька — по грецьки *Ξένια*, по українськи Оксана.

Сербати. 1. Сербай не дбай, най буде рідко, але багато. (Тереб.)

Приговорюють зимовою порою, коли приходиться ся наїдати ся рідкими, менше ситими стравами в браку поживніших. Таких страв в роді борщу, росоланки або рідкого чиру виїдають звичайно по кілька мисок.

2. Сербай, не дбай, хоть рідке, аби богацько. (Ільк.) ...хоть рідкого, аби много. (Наг.)

Варіанти до ч. 1.

3. Сербай, не дбай — ріденько, а багато. (Вини.)

Примовляють, коли поставлять лиху, ріденьку страву.

4. Сербай, не дбай, що рідко, коли багато. (Сам.)

Варіант до ч. 3.

Сердитий. 1. Сердіт, а недуж. (Лучак.)

Про сердитого чоловіка, що не має сили вилити свою сердитість у діло. Пор. Нос. ст. 426; Adalb. Sierdzit 1.

2. Сердита собака вовкови користь. (Ільк.)

Через надмірне завзяте вона в погоні за вовком попадає в зуби інших вовків.

Сердити ся. 1. Не сердь сї, бо си кров попеуєш. (Наг.)

Надмірна сердитість шкодить людському здоров'ю. Пор. Нос. Доповн. 60.

2. Не сердь сї, бо ніс уріжут. (Наг.)

Натяк на казку про наймита, що наймався в господаря на службу з тою умовою, що хто перший із них розсердить ся, тому другий уріже ніс.

3. Сердит сї, тай пересердит сї. (Наг.)

Говорять про сердитого чоловіка, що не любить довго сердити ся. Пор. Слав. I, 23.

4. Сердить ся, як би му пєс ковбасу з'їв. (Ільк.)

Кепкують із чоловіка, що сердить ся за пусту річ.

Середа. 1. В середу грїх прийисти. (Наг.)

Народне віруванє. Пор. Даль I, 322.

2. В середу не належит сї давати худобину з обійстьи. (Наг.)

Народне віруванє.

3. В середу постила, а кобилу вкрала. (Ільк.)

Кепкують із побожної а злодійкуватої жінки.

4. Гуляла середа, коли була молода. (Монастирок)

Значіне неясне. Імени середа нема.

5. Не все то в середу Петра. (Ільк.)

Не все трапляє ся якесь особливе щастє. Пор. т. II, Петро 16.

6. Не знає ні середи, ні пїитницї. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що не заховує ніякого посту. Пор. Аванасій Никитинъ, Хожденіе за три моря.

7. Середа гостї відгонит. (Кольб.)

Прийшовши в неділю гостї люблять иноді сидіти довше і відходить аж тоді, коли настане пісний день.

8. Середа — піст, не треба губи масити. (Мінч.)

По народньому віруваню в пісний день грїх навіть притулити до рота ложку замочену в молоці або маслі.

9. Середа -- поцюлюй бабу з передá. (Наг.)

Мудрованє.

10. Середу твердо держит, а на чуже дрожит. (Гнідк.)

Говорять про побожного злодія, що твердо постить, але цупко краде.

Середний. 1. Середна ми гадка. (Тухля)

Із двох крайностей у якімось труднім ділі вибираю середину.

Серна. 1. Ой Господи милосерний, повиганяй з ліса серни. (Яс. С.)

Зітхав стрілець чатуючи вечером на серни під лісом.

Серп. 1. Так як би му серп бис сраку тагнув. (Будз.)

Кричить, йойкає або сердить ся.

Серсть. 1. По серсти собаці імя. (Гнідк.)

Відповідно до масти, т. зн. барви волося псів називають Лисками, Гривками, Круками і іншими іменами.

Серце. 1. Аж ми серце скаче з радости. (Наг.)

Говорить чоловік тішачи ся в якійсь приємній пригоді. Пор. Wand. II, Herz 387; E. Rot. 443.

2. Аж ми сї лекше на серцю зробило. (Наг.)

Говорить чоловік відчуваючи полекшу по якімось труді або гризоті.

3. Аж серце йому мало не закамепіло. (Лол.)

Говорять про якийсь великий біль або перестрах.

4. Аж серце тріскає з болю. (Вел. Очи)

Говорять про великий біль. Пор. Wand. II, Herz 506.

5. А то камйинне серце! (Наг.)

Говорять про твердосердого, немилостивого чоловіка.

6. Взяв си то до серцьи. (Наг.)

Закохав ся, нагаївав ся на когось, занудив ся.

7. Відійшло му від серцьи. (Наг.)

Пересердив ся, удобрухав ся. Пор. Даль I, 163.

8. Відпав ми від серцьи. (Наг.)

Я незлюбив або зненавидів його.

9. В'їв ми сї в серце і в печінки. (Наг.)

Докучив мені страшенно.

10. Від серця чоловік. (Гнідк.)

Щирий, сердечний чоловік.

11. Воліло би серце заболіти, то би вмер, як має сї так бідити. (Лол.)

Болтань серця належить до найнебезпечніших для людського жити.

12. Вразив єс мі в саме серце. (Наг.)

Докорив чоловік чоловікови, що зробив йому якусь гірку неприємність.

13. Дай серцю волю, а собі неволю. (Котуз.)

Коли чоловік попустить поводи своєї любови або своєму гнівови, то попадає нераз у дуже неприємне і трагічне положенє. Пор. Даль II, 447.

14. Добрі мі за тобою серденько не пукне. (ВЛ.)

Вислов жалю при розставаню дівчини з парубком. Пор. Wand. II, Herz 410.

15. Доброго серцьи чоловік. (Наг.)

Говорять про згідливого, сумирного чоловіка.

16. До серця му промовив. (Наг.)
Промовив не до переконання, а до почути.
17. Замкну ми сі серце до нього. (Наг.)
Стратив до нього прихильність і ласку. Пор. Слав. II, 145.
18. З лихого серця лиха воля. (Цен.)
Із сердитости або ненависти чоловік набирає наміру пошкодити другому.
19. Золоте серце, але голова як столова нога. (Мик. п. Д.)
Говорять про щирого і чутливого, але глупого чоловіка.
20. З серцем сі обизвав. (Наг.) ...сказав. (Наг.) ...крикнув. (Наг.)
Обизвав ся, промовив прикро, сердито.
21. Із серця промовив. (Наг.)
Промовив чутливо, ласкаво. Пор. Wand. II, Herz 419.
22. Кам'яного серця чоловік. (Наг.) Твердого... (Наг.)
Говорять про твердосердого, немилостивого чоловіка. Пор. Wand. II, Herz 380, 427.
23. Куди серце лежить, туди й око біжить. (Явор.)
Хто кого любить, за тим поглядає.
24. Лекше на серці, як виговорити ся. (ЮКм.)
Коли у кого на серці паляже смуток і туга, то йому стає прийнятніше, як може виговорити ся перед якимось близьким, довіреним чоловіком.
25. Милиткого серця чоловік. (Наг.)
Чутливий, ласкавий чоловік.
26. Моє серденько на вязілю! (Богородч.)
Говорить дівчина, закохана в парубка, що її серце привязане до нього.
27. Моє серце ніколи сі до нього не оберне. (Наг.)
Не полюблю його, не заприятую ся з ним ніколи. Пор. Wand. II, Herz 429.
28. На серце ми пальглю як гора. (Наг.)
Говорить чоловік, попавши в тяжкий смуток або тугу.
29. На серці ми ся меле, в голові сарчбит, нуд маю, аж затерпаю.
(Ю. Км.)
Говорив чоловік у якійсь тяжкій пригоді, що тягла ся довгий час.
30. Не бери собі того до серця. (Стан.)
Не гризи ся, не турбуй ся тим, не сердь ся з тої причини. Пор. Wand. II, Herz 492, 512.
31. Не маю серця до нього. (Наг.) ...серця... (Стан.)
Не маю до нього прихильности ані довіря. Пор. Wand. III, Herz 533.
32. Не маю того серця, аби сі з ним правдати або сварити. (Стрий)
Не маю охоти ані завзятости.
33. Ни мала ти серця до мене, ни найде ся в мене нич до тебе. (ЮК.)
Говорив чоловік до жінки, яку перестав любити задля її неприхильности до нього.
34. Ой серденько моє любе, завидьт ми тебе люде. (Наг.)
Любує ся парубок дівчиною, якої йому люди заздують за те, що його любить.

35. Під єдиним серцем лежати. (Гнідк.) Під єним серцьом є-смо ле-
жъили. (Наг.)
Говорить брат про сестру або сестра про брата.
36. Пострів ти в серце! (Наг.)
Прокляте: щоб тобі серце трісло!
37. Припустав собі до серцьи. (Бор.)
Зажурих ся чимось.
38. Серце капустине, а волове письо! (Льв.)
Говорять про глуповату дівку з великим ротом.
39. Серце мені обнесло. (Лучак.)
Налягла на серце турбота або туга.
40. Серце ми пукає. (Наг.)
Серце тріскає із жалю. Пор. Слав. II, 87; Wand. II, Herz 399, 553.
41. Серце ми сї крає. (Наг.) ...сї рве. (Наг.)
Серце крає ся з жалю і розпуки.
42. Серце моє, чьом ти ни розпукнеш ся з жалю? (Ю. Км.)
Примовляє розжалена жінка по смерті чоловіка.
43. Серце не слуга. (Гнідк.)
Ним не можна розпоряжати самовільно, воно не слухає резонів. Пор. Adalb.
Serce 53.
44. Серце не камінь. (Наг.)
Воно м'яке, приступне для всякого ніжного чуття. Пор. Слав. II, 114; Adalb.
Serce 52.
45. Серце ричит на несправедливість. (Наг.)
Вислов гіркого, прикрого обурення на несправедливости життя.
46. Серце серцю вість подає. (Льв.)
Люди закохані в себе або такі, що симпатизують із собою, відчувають навіть
на далеке віддалене радощі і смутки одно одного. Пор. Даль I, 372.
47. Серцьи бим ти свого вкройив та бим ти дав. (Наг.)
Вислов батьківської прихильности до дитини, сполучений з жалем на її непо-
кірність.
48. Так серце болит, що ни знаю, де діти ся. (ЮК.)
Говорив чоловік розжалоблений якимось горем.
49. То без серцьи чоловік. (Наг.)
Немилосерний, несумлінний чоловік. Пор. Wand. II, Herz 464.
50. То добре серце. (Льв.)
Говорять про доброго, потульного чоловіка. Пор. Wand. II, Herz 450.
51. Тож то мене серце болит. (Ю. Км.)
Говорить чоловік, розжалоблений прикрим словом близької йому людини.
52. То мінї на серци. (Наг.)
Про се я знаю і дбаю, се мій обовязок. Пор. Wand. II, Herz 432.
53. Хопив за серце масними словами. (Кол.)
Підлестив си йому, приподобав ся своєю вимовою.
54. Чень ти сї серце рушит. (Наг.)

Говорить чоловік добираючи слів, аби трафити кому до чути. аби змилосердився. Пор. Wand. II, Herz 439.

55. Чим серце повне, то й язиком спливає. (Луч.)

У припливі радісного чи болючого почуття чоловік дістає дар вимови.

56. Що в серци, то й на язиці. (Ільк.)

Говорять про простодушного чоловіка, що не любить нічого тайти в собі.

Пор. Libl. 28, 72, 167; Гильф. 827, 3515; Слав. I, 167, 231; II, 224; Čelak. 48, 69, 238; Wand. II, Herz 266; Adalb. Serce 2, 8, 9, 63.

57. Що з серця походить, до серця трафляє. (Стоян.)

Щире, переконуюче слово трафляє звичайно до переконання інших людей. Пор. Adalb. Serce 1.

58. Щось має на серци. (Наг.)

Говорять про чоловіка чимось незадоволеного або такого, що має щось сказати, а не сміє. Пор. Wand. II, Herz 509.

Сестра. 1. І сестра собі не зла. (Наг.)

Ніхто собі не злий, кождий дбає про себе.

2. І сестра собі несла. (Гнідк.)

Природний егоїзм, що дбає поперед усього за себе.

3. Прибічна сестра. (Наг.)

Говорять про курву або жінку, з котрою чоловік живе на віру.

4. Сестрівечір, добрічко! (Богородч.)

Гумористична переставка слів зам. „Добрий вечір, сестричко“.

5. Умерла сестра, вже й по швагерстві. (Сор.)

Начхати на таке нерідне своїнство: по смерті сестри швагрі перестали бути шваграми.

Сивий. 1. Гнеска уж ся мече в мене сивий волос. (Я. ВЛ.)

Говорить чоловік зауваживши, що починає старіти ся.

2. Най буде сива, аби уцтіва. (Утіх.)

Scil. дівка або вдова, яку рішає ся чоловік узяти за жінку.

3. Сивий як голуб. (Наг.)

Говорять про старого, сивого чоловіка. Пор. Adalb. Siwy 4.

4. Хто сивий, не мудрий, лиш старий. (Ільк.)

Старість не конче веде за собою мудрість. Пор. Adalb. Siwizna 1.

Сивина. 1. Сивина в бороду, біс у ребро. (Гнідк.)

Кепкують із підстаркуватого чоловіка, що закохав ся в молодій дівці.

Сивіти. 1. Голова сивіє, а срака дуріє. (Мик. н. Дн.)

Про старого, що говорить масні річи.

2. Коли чоловік сивіє, тогди й шаліє. (Коб.)

Характеризують звичайну слабість старих мушчин до закохання в молодих жінках.

3. Посивіє їй коса, як кінський фіст. (Луч.)

Говорять про нероботящу, норовисту дівку, яку ніхто не схоче взяти за муж і вона лишить ся старою дівкою.

4. Посивіє як мак на вереті. (Гнідк.)

Макові зерна, розсипані на вереті, сушать на сонці, при чім вони із синих роблять ся сивими.

5. Хто не хоче сидіти, най сі повісит. (Стан.)

Говорять такому, що боїть ся дожити пізної старости.

Сидженє. 1. За сіджіння не буде їджіння. (Мшан.)

Сидженє, а особливо з заложеними руками, означає сидженє без роботи.

2. За сидженя нема їдження. (Ільк.)

Варіант до попер. ч. Приказка о стілько невірна, що багато занять сидячих, пр. шевців і всіх тих що пишуть, приносить все таки доходи.

3. Через сидженє не міг запопасти в лежанє. (Ільк.)

Засидів ся довго і пішов пізно спати.

4. Через сидіне нема роботи. (Гпідк.) ...часу. (Гпільк.)

Сидячи забалакали ся і втратили роботу, згаяли час.

Сидіти. 1 тут ті сидят, що добре їдят. (Дар.)

Говорять хатні, яких прихожий застає при веселім обіді.

2. Криво сиди, а просто суди. (Льв.)

Фізичне скривленє, приміром горб не перешкаджає чоловікови бути справедливим у судженю інших людей. Пор. Osm. Spr. 60; Даль II, 245.

3. Не було би за чим сидіти. (Лучак.)

Як би хтось инший не робив на сидячих без діла.

4. Сиди в хаті, не рипай ся. (Ільк.) ...дома. (Дрог.)

Говорять такому, що не може всидіти на місці і все кудись знаходить собі дорогу.

5. Сиди дома та стружи веретена. (Дар.)

Займай ся якою-будь продуктивною працею.

6. Сиди, дурию, я жартую. (Гпідк.)

Говорять такому, що схапує ся з сидженя, даючи місце иншому.

7. Сиди не рипай ся, плач та втирай ся. (Залісе)

Уговкують такого, що нарікаючи на своє прикре положенє хоче забирати ся із свого місця на инше.

8. Сиди та грій ся, плач та втирай си. (Ільк.)

Варіант до попер. Грій ся тут у переносім значіню, старай ся поправити своє прикре положенє.

9. Сиди тихо, нехай спит лихо. (Тереб.)

Уговкують надто веселого, рухливого чоловіка, аби не накликав на себе лихої пригоди.

10. Сиди тихо, як муха в окропі. (Замул.)

Муха в окропі найтихійше сотворіне, не рушаєть ся зовсім.

11. Сидит тихо, як би маком сіяв. (Кривор.)

Сіяє маку не робить найменшого шелесту чутного для вуха.

12. Сидит, як квочка на яйцях. (Льв.) ...курка... (Наг.)

Сидить уперто на однім місці, хоч йому невідібно. Пор. Гильф. 2612; Слав. II, 145; Мука 3443; Нос. ст. 439; Adalb. Siedzieć 3, 58, 88, 92; Даль II, 619, 670.

13. Сидит як куря, а дивит ся, як саранча. (Замул.)

Сидить смутно і тихо, а дивить ся захланно.

14. Сидить як на жару. (Ільк.)



- Сидить невидібно і нетерпеливо, опинив ся в прикрях обставинах. Пор. Adalb. Siedzieć 40; Даль I, 670.
15. Сидить як на ножах. (Ільк.)
Опинив ся в страшенно прикрях обставинах, сидить на якімсь болючім місці.
16. Сидит як на турецькій казаню. (Льв.)
Сидить і слухає чогось, не розуміючи зовсім. Пор. Нос. ст. 439; Adalb. Siedzieć 46.
17. Сидит як на терню. (Наг.)
Нетерпеливить ся, не може всидіти на місці. Пор. Слав. II, 133, 145; Wand. I, 54; Le Roux de L. 44.
18. Сидит, як би языка в пску не мар. (Наг.)
Сидить мовчки. Пор. Wand. V, Zunge 242; Adalb. Siedzieć 17.
19. Сидит як на шпильках. (Наг.)
Не може всидіти на місці, нетерпеливить ся, то сідає, то встає. Пор. Wand. II, Nadel 56; Adalb. Siedzieć 48.
20. Сидит як пес на плоті. (Луч.)
Сидить можливо найневидітніше. Пор. Adalb. Siedzieć 62.
21. Сидит як Тит, а з носа каптат. (Дар.)
Про загавленого в щось і в безтямі засмарканого хлопця. Пор. Нос. ст. 439.
22. Сидить як у Бога за дверми. (Ільк., Петр.)
Сидить вигідно, спокійно і задоволено. Пор. Adalb. Siedzieć 75.
23. Сидить, як чорт на грошах у болоті. (Ільк.)
Говорять про скупого. Натяк на народне віруванє, що деяким людям чорт посилає гроші з болота. Пор. Adalb. Siedzieć 23.
24. Сидівши нічого не висидиш. (Наг.)
Із найдовшого сидіння без діла ніякого позитку не буде. Пор. Нос. ст. 439.
25. Сиділа три дні тай висиділа злидні. (Дар.)
Говорять про ліниву жінку, що може й весь день сидіти без діла. Пор. Нос. ст. 439.
26. Сіди дівко у запічку тай гризи куделю! (Наг.)
Приказує мати, не велячи дівці йти на вечірницю.
27. Сіди та не ринай ся, плач та не втирай ся. (Мінч.) ...та утирай ся (Петр.)
Варіанти до ч. 8.
28. Сидит за комином, як у Бога за дверми. (Орт.)
Говорять про дітей, що зимою звичайно цілий день сидять за комином, на теплій печі. Пор. Adalb. Siedzieć 75.
29. Сидит як убогий за дверми. (Мінч.)
Про упослідженого, бідного чоловіка, що сам не свій сидить між богачами.
30. „Та бо я не знаю, де той сидит.“ — „Просто неба на землі.“ (Цепів)
Говорять, коли хто запитає про місце помешкання якогось чоловіка, а запитаний не знає, де він мешкає.
31. Хоць як довго сіди, не висидиш нічого. (Наг.)
Варіант до ч. 24.

32. Хто високо сідит, той далеко видит. (Наг.)

З високого становища має чоловік високий погляд на всякі життєві діла. Пор. Слав. I, 280.

Сик. 1. Сик на помело, бо води не було. (Мшан.)

Як мають замітати в наваленій на хліб печі, то помело змочують. (М. Зубр.) Пор. т. II, Помело 3.

Сикати. 1. На кропиву, не на чоловіка сикати. (Гнідк.)

Відповідає чоловік, якому хтось инший каже, що мені на тебе висцяти ся.

2. На тоту-м сикнув, тоту-м пересикнув. (Наг.)

Натяк на оповідане про чоловіка, що йдучи на празник у сусіднє село і бачучи при дорозі грушку з нападами на землі грушками, тішучи ся надією, що на празнику наїсть ся добре, насцяв на ті грушки. Коли-ж у селі ніхто не запросив його на празник і він вистоявши ся біля церкви і виходивши ся по вулиці вертав голодний до дому і дійшовши до грушки побачив під нею ті самі грушки, на які він насцяв, то поміркувавши троха промовив цитовані вище слова і збираючи одну по одній поїв усі грушки.

Сикса. 1. Сикса репета пісцьила решета, пішла до кузнї, пісцьила мотузє. (Наг.)

Примовляють дитині, що по ночах насикає під себе в ліжку.

Сила. 1. Або міні по на нинї сили треба? (Стр.)

Говорить чоловік, що наїдає ся порядно, бажаючи заощадити силу на дальший час.

2. Або я кінсььку силу маю? (Сор.)

Говорить чоловік, від якого жадають якоїсь надсильної роботи.

3. Без сили надаремний гнів. (Ільк.)

Стара міжнародна приповідка. Пор. латинськ: „Vana sine viribus ira“.

4. Де сила, там і міць. (Ільк.) ...множество... (Ільк.)

Сила тут у значіню: багато рук, а міць у значіню великої продукційної сили. Пор. Adalb. Sila 4; Čelak. 359.

5. Над силу і кінь не потьгине. (Наг.)

Над певну міру праці ніякий чоловік не зробить. Пор. Сим. 2501; Нос. ст. 465.

6. Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що тягне. (Коб.)

Сила чоловіка або звіря не залежить від зверхньої подобі, але від міцности м'язів і костий. Пор. Даль I, 207, 581; II, 240; Нос. ст. 363.

7. Ни має сили, як заяц фоста. (Кольб.)

Кепкують із слабосилого чоловіка.

8. Проробив свою силу на чужі діти. (Наг.)

Говорить зневірений сам у себе вітчим, що не мав своїх дітей і весь вік робив на пасербів.

9. Сила без голови шалїє, а розум без сили млїє. (Ільк.)

Сила без розумного проводу провадить до надужити, а розум без сили занепадає і тупіє. Пор. Adalb. Sila 8; Čelak. 203.

10. Сила божа би ті побила! (Коб.)

Прокляте. Сила божа — грім.

11. Сила силу ломит. (Наг.)

Дужша сила ломить меншу силу. Пор. Слав. II, 113; Веб. 300; Libl. 5 (Silu zmaha); Даль II, 435.

12. Сила соломѹ ломит. (Наг.)

Солома — сума тонких стебел, звязаних у сніг або околот, для якого збирання треба великої сили. Пор. Нос. ст. 426; Даль II, 435, 436.

13. Сила як у бурмила. (Наг.)

Медвежа сила.

14. Силу кому звісти. (Наг.)

Народне віруванє. Вірять, що коли хтось їсть хліб за плечима другого, він з'їдає його силу.

15. Силу як не виробиш, то вилежиш. (Сор.)

Сильний чоловік не маючи праці шукає собі зачіпки і насажує на бійку каліцтво.

16. Чия сила, того й правда. (Кол.) ...воля. (Наг.)

Вже хоч би тому, що сильний краще постоїть за своїм правом, як слабший. Пор. Schlei. 171; Adalb. Sila 2; Даль II, 437.

17. Що хто сили не виробит, то вилежит. (Збар.)

Варіант до ч. 15.

18. Я всю силу виробив на вас. (Наг.)

Жалував ся отець на дітей, що відступили на старість його самого.

19. Як сили не стає, бери сі за розум. (Наг.)

Самою силою без розуму нічого не зробиш. Пор. Schlei. 169.

Силуваний. 1. Силуване, а не милуване. (Яс. С.)

Говорять про силувану роботу або силуване подружжє.

2. Силуваним коньом не доробиш ся. (Ільк.)

Роблячи понад силу він занадто швидко стратить усю силу.

3. Силуваними очима не мож ся довго дивити. (Ільк.)

Звертаючи очі на такий предмет, якого вони не зносять, до якого оглядаючись треба себе силувати, очі спінуть у короткім часі.

Сильний. 1. Із сильним не бори ся, а з богатим не рати ся. (Гнідк.) ...суди ся. (Гнідк.)

Боротьба з сильним і процес з богатим звичайно кінчать ся невдачею для слабшого і біднішого. Пор. Слав. II, 141; Schlei. 180; Даль II, 431.

2. Сильний як дуб. (Льв.)

Мова про здорового мужчину. Пор. Adalb. Silny 1.

Сильно. 1. Не сильно, але вільно. (Дар.)

Scil. тягни або роби, звільна, не тратячи сили понад те, що конче треба.

Сильце. 1. Всюди на него силця накладає. (Гнідк.)

Старає ся підійти його підступом, заставляє на нього сїти, підводить інтриги.

Симеон. 1. На Симеона Юди боїть ся кінь груди. (Ільк.)

Після станяня снігів тоді не одного року приходять теплі, гарячі дні. Святий припадає д. 27. цвітня ст. ст. Пор. Adalb. Szymona i Judy św. 9; Čelak. 430.

Син. 1. Або то я мацохи син? (Броди) ...мачошин... (Наг.)

Говорить чоловік кривдуючи собі з чогось, мовляв: чому мені се не намагається жити ся?

2. А наїв бис сі, синоньку, грани! (Кнігинин)
Прокляте.
3. Бодай бим тебе, сину, була під боком вдушила або ще вчора на лаві нарідила, ніж єм мала такого діждати. (Кор.)
Нарікала мати діждавши ся з сином якоїсь лихої пригоди.
4. Воліла бим ті була, синоньку, під пліт висцьбити, ніж єм ті мала такого шибеника вродити. (Наг.)
Нарікала мати на лихого сина.
5. Годуй сина для себе, а доньку для людей. (Наг.)
Син звичайно женить ся і бере невістку до дому, а дочку віддають у чужий дім. Пор. Даль І, 485.
6. Дай Боже тільки синків, як на зрубі пеньків. (Сіл. Б.)
Бажають молодому подружю много синів.
7. Жени сина, коли хоч, а мене не мороч. (Наг.)
Говорила жінка до чоловіка, що докучав їй розмовами про женитьбу сина. Пор. Слав. І, 173; Гильф. 2505.
8. Жени сина, коли хоч; коли берут, давай доч. (Льв.)
Дочка не може собі сама вибирати чоловіка і мусить чекати, аж її засватають, а син сам шукає собі дівки і шле до неї сватів.
9. „Йой, сину, як ми мало вкосили!“ — „Та що, татуню: ви старий, я малий, то комуж тут косити?“ — „Йой, сину, як ми багато ззіли!“ — „Щож, тату, я хлоп і ви хлоп, хиба не було кому?“ (Наг.)
Народня приповідка в роді анекдоти.
10. І у сина гирка година. (Мінч., Ільк.)
Жалувала ся овдовіла мати, не можучи знайти у женатого сина доброго заходу.
11. І у сина найде тя лиха година. (Мшан.)
Варіант до поперед ч.
12. Мамин синок. (Наг.)
Говорять про розпещеного, свавільного хлопця. Пор. Даль І, 484.
13. Ни твого я батька син. (Кольб.)
Я не тобі рівня, не твій товариш.
14. Ой мій синочку! Вчора-с казав: а-бир, бир! а нині кажеш: гир-гир! (Наг.)
Жалкувала мати за сином вівчарем, якого відобрали в рекрути.
15. Песій сину! (Гнідк.)
Лайка.
16. Пішов я до сина, тай там міні була лиха година. (Наг.)
Говорив старий батько роздавши своє добро дітям і блукаючи потім від одного до другого.
17. Прийшла мати до сина, гирка її година; прийшла до доньки, навиділа ся бідоньки. (Довж.)
Мова про матір удову, що блукала від одної дитини до другої.

18. Сина або дочку втопити. (Гнідк.)
Віддати в нелюбе заміжжя.
19. Син гідний, нивістка погана. (ЮК.)
Для кожної свекрухи.
20. Сини як соколи. (Наг.)
Говорить мати про гарних, моторних синів.
21. Син мій, а в нього розум свій. (Наг.)
Говорить батько, коли хтось звертає його увагу на невластиве поступок сина, а він не може на него впливати. Пор. Даль I, II, 144; 488; Ada Syn 13.
22. Син такого вітця, що все не до денця. (Пост.)
Говорить веселий чоловік, що любить випити.
23. Син у тата вдав сї. (Наг.)
Подібний до вітця. Пор. Нос. ст. 409; Adalb. Syn 15.
24. Такі сини бодай і на камені родили ся! (Стан.)
Говорять про добрих, послухних і роботящих синів.
25. Такі сини по два на свини. (Наг.)
Кепкують із збиточних, пустих хлопців, коли ними хвалить ся батько мати.
26. Я не син Кочеря, жебим сї впив. (Янів)
Син Кочеря якийсь відомий, місцевий піяк.
- Синий.** 1. Синий як боз. (Жид.)
Говорять про посинілого від холоду чоловіка або про рідке, розводнене молоко.
- Синиця.** 1. Ліпша синиці в жмени, як журавель під небесами. (Кол)
Ліпша мала річ, а певна від більшої, а непевної. Пор. Сим. 1652; Д II, 178.
- Синіти.** 1. Посинів як боз. (Наг.)
Змерз.
2. Синіє сї як море. (Наг.)
Про велику воду.
- Сипати.** 1. Досипати води в кирицю. (Тлум.)
Робити якесь зайве, непотрібне діло.
- Сир.** 1. Від сира буде голова сива. (Наг.)
Говорять більше для прикладу ніж по правді.
2. І сир бриндзя, тай ми люди. (Гнідк.)
Приговорюють при гостині, коли замість бриндзі подадуть сира на закуску.
3. Лише сир відкладаний добрий. (Григ.)
Не слід відкладати важного діла. Пор. AdaIb. Ser 6.
4. На ти, дурню, сира! (Гнідк.)
Говорять дурному балакунові в значінню, щоб мовчав.
5. Не їдж сира, бо буде голова сива. (Наг.)
Приговорюють такому, що допоминає ся сира, коли його нема.
6. Пішла по сир, а в хаті пожар. (Ільк.)
Оповідали про жінку, що вийшла з хати позичати кудись сира, лишивши запрятий огонь, від якого хата згоріла.

7. Пішла по сир, по масло, а в печи погасло. (Залісе) ...по сир та масло... (Петр.)
Говорять про неfortunну господиню, у якої робота раз-у-раз рве ся.
8. Сир тільки відкладаний добрий. (Ільк.)
Варіант до ч. 3.
9. Як би рахували люди сир-масло, то би пирогів не варили. (Заставці)
Всяке господарське діло звичайно коштує багато різних заходів, яких не береть ся в рахунок. Пор. Brzoz. Ser 1; Adalb. Ser 7.
- Сирватка.** 1. Пан з перевареної сирватки. (Лучак.)
Кепкують із незамжнього пана, або з бідолахи, що вдає пана.
- Сирій.** 1. Ліпше сирійше жито жати, ніж як перейде. (Юк.)
Сирійше жито в копах доходить, а перестигле висипає ся з колоса.
2. Сира земля би тя не приняла! (Юк.)
Прокляте.
- Сиромудрий.** 1. Ни будь такий сиромудрий. (Булзанів)
Говорять малоумному чоловікові, що вдає мудрого або жартує недотепно.
- Сирота.** 1. Бідна сирота без тата, без мами, що її тітка з ласки ва сьвіт породила. (Льв.)
Жартують із чоловіка, що складає ся як бідна сирота.
2. Бог баче, як сирота плаче. (Дмит.)
Тому й люди повинні милосердити ся над нею.
3. Бог добрий тай ласкавий, і сироті дитину зробит. (Цен.)
Жартують із дівки сироти, що без замужя зайшла в тяж.
4. В сироти два роти: єдним їсть, а другим бреше. (Гнідк.)
Дорікають їстовитій а брехливій сироті.
5. Всякий то бачит, як сирота плаче. (Залісе)
Люди в селі знають, в яких хатах сироти терплять від своїх нерідних родичів або господарів.
6. За сиротою Біг з калитою. (Лев.)
Сиротою Бог опікує ся і дає їй свою ласку. Пор. Нос. ст. 308; Даль I, 476; Adalb. Sierota 7.
7. З сироти пасьміяти сі, з сиротою поговорити. (Сор.)
Із сиріт нераз кепкують, але потому звичайно заговорюють до них щиро.
8. І на сиротинім подвір'ю також сонце сьвітат. (Гнідк.)
І в сирітській хаті буває нераз радість.
9. Коли ся сирота женит, тогди ніч мала. (Мінч., Петр.)
Сирота звичайно кривдує собі з усього, а оженивши ся літом, жалує, що ніч мала. Пор. Wand. I, Frau 641; Нос. ст. 328; Adalb. Sierota 4.
10. Коли ся сироті женити, тогди ніч маленька. (Ільк.)
Жалує ся сирота, що мусить женити ся літом, а не в зимові місяці.
11. Кругла сирота. (Льв.)
Сирота без батька й матери і без близького роду. Пор. Даль I, 450.
12. Має сирота в чужій хаті рости, лучше аби камінь. (Гнідк.)
В чужій хаті сирота звичайно буває немалою завадою. Пор. Adalb. Sierota 8; Celak. 174.

13. На бідних сиріт усі с—іт! (Наг.)

Говорять бачучи, як усі загально кривдять сироту. Пор. Wand. V, Witwe

14. Не то сирота, що родини не має, але то, що долі не має. (Кобр.)

Бувають сироти, що осиротівши дістають ся в ліпші руки, ніж були їх родичі, а бувають і у родичів діти нещасливі.

15. Ніхто не відає, як сирота обідає. (Залісе)

Вона пераз замість обіда виплакує ся.

17. Сирота, а губа як ворота. (Ільк.)

Про язикату, балакливу та сварливу сироту. Пор. Osm. Spr. 96; Adal Sierota 9.

18. Сирота, сирота, а писок як ворота. (Явор.)

Про балакучу, сварливу сироту.

19. Сирота сироту скребче, аби було животу лекше. (Наг.)

Сирота сироті допомагає, аби обом було лекше жити.

20. Сироті все вітер у очи. (Сор.)

Все в житю їй супротивне.

21. Сироту і вдовицю то й тріски бют. (Печен.)

Їх кривдять і найнезначнійші люди.

22. Сироту і тріска бє. (Тереб.)

Варіант до понер. ч.

23. Сироту що стуни, то луни. (Наг.)

Говорить острый опікун, що бажає виховати сироту в острих правилах.

24. Там де сирота зістати ся має, лучше аби камінь виріс. (Ільк.)

Доля сиріт по смерті родичів буває деколи дуже нещаслива.

25. Тогди у сироти Великдень, як білу сорочку вдягне. (Луч.)

У неї чиста сорочка — рідке свято.

26. У сироти велике черево. (Гнідк.)

Її опікунам усе здають ся, що вона їсть занадто багато.

27. У сироти два роти: одним їсть, а другим бреше. (Ільк.)

Варіант до ч. 4.

28. У сироти тогди воскресна неділя, як на ній сорочка біла. (Залісе)

Варіант до ч. 25.

Ситий. 1. Поки ситий схудне, то худий здохне. (Наг.)

Поки богатий збідніє, може богатий загинути. Пор. Schlei. 157.

2. Прийшов ні ситий ні решитий. (Мінч.)

Гра сів із „сито-решето“ і „шитий-ритий“.

3. Ситий, аж черево до бороди допирає. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що наїв ся занадто багато.

4. Ситий, аж черево тріщить. (Наг.)

Наїв ся понад звичайну ситість.

5. Ситий, аж черево як бубень. (Наг.)

Наїв ся, аж черево тверде стало.

6. Ситий голодного не знає. (Петр.) ...ни знає. (Іванівці К.)

Богаті люди не розуміють нужди убогих. Пор. Даль I, 87; Сим. 2148; Нест. 438; Osm. Spr. 300; Wand. II, Hungrig 151; Гильф. 2664; Schlei. 177.

7. Ситий голодного ни розуміє, а старий молодого. (ЮК.)
Між різними станами і різними віками людськими іде вічне непорозуміння.
Пор. Adalb. Syty 3; Čelak. 185; Даль II, 394.
8. Ситий голодному не вірить. (Ільк.)
Ситий не розуміє нарікани на голод. Пор. Слав. II, 115, 116; Libl. 110;
Даль II, 394.
9. Ситий голодному не товариш. (Ільк.)
Вони оба не згодять ся ніколи, бо кождий бажає чого иншого. Пор. Adalb.
Syty 1.
10. Ситий з голодним не братає ся. (Гнідк.)
Вони мають різні потреби.
11. Ситий коник попердує, а голодний ані дхне. (Гнідк.) (Наг.)
Жартливо характеризують різницю між ситим і голодним, не конче між зві-
рями, але й між людьми. Пор. Слав. II, 116; т. II, Кінь 86.
12. Ситий ледво сопе. (Наг.)
Наїв ся так, що надмір страви утрудняє йому дихання.
13. Ситий, не худий пес казит ся. (Гнідк.)
Худого пса скаженина не чіпає ся.
14. Ситий пес не сказит сї. (Стан.)
Не сказить ся сам від себе, але казить ся покусаний.
15. Ситий пив би, голодний їв би. (Ур.)
Звичайна житєва обсервація.
16. Ситий по горло, по вуха, по саму шию. (Наг.)
Говорять про ситого, маючого чоловіка, що має все потрібне.
17. Ситий як струк, як бук, як пукавка. (Наг.)
Говорять про ситу людину або худобину.
18. Ситі-смо вашим стараньом, най Бог благословит. (Наг.)
Дакують гості встаючи від обіду.
19. Хто ситий, то гадає, що вже ніколи не зголодніє. (Наг.)
Чоловік у щастю схильний думати, що йому не буде ніякої лихой пр
Пор. Гильф. 1156.
20. Що найситше? — Земля. (Снят.)
Загадка з відповідю. Земля всім усе дає.
- Сито.** 1. Густим ситом сіяний. (Наг.)
Рідкий або мілкий. Мова про дрібне насіння або про муку. Пор. Гильф. 3431
2. Єдному сито, а другому решето. (Наг.)
Гра слів: сито в двоякій значіню: іменника і прислівника. Решето в значін-
чогось діравого, голодного. Пор. Сим. 927.
3. З песьичого фоста не буде сита. (Луч.)
Говорять про всякий непотрібний матеріял, з якого не можна зробити ні
житочної річи.
4. Не буде з песього хвоста сита. (Ільк.)
Варіант до ч. 3. Пор. Гильф. 2053.

5. Старе сито під лаву, а нове на кілок. (Городен.)

Говорять про занедбане старого приятеля, а виношене нового. Пор. Adalb. Sito 3.

Ситце. 1. Лиш з-нова ситце на кілочку, потім і під лавою буде. (Доброс.)

Говорять про приятеля, що з разу дуже примилується, а потім іде в занедбаву.

2. Нове ситце на клинци, а старе під лавою. (Ільк.) ...ситко на кілочку... (Петр.) ...сито на кільку... (Луч.)

Варіанти до Сито ч. 5. Пор. Libl. 41; Нос. ст. 386; Тимош. 146; Adalb. Sito 3; Brzoz. Sito 1; Čelak. 379.

3. Прийшов ні ситця ні решітця. (Ільк.)

Прийшов просити невідомо чого. Пор. Adalb. Sito 1.

Сить. 1. Дав Бог сить: як ся наїв, тай досить. (Ком.)

Говорить чоловік наситивши ся своєю чи чужою стравою.

2. Дав Бог сить, як хліба досить. (Лучак.)

Говорить чоловік, у якого зародило збіжжя, яке зібрано щасливо.

Сичати. 1. Сичит як гадина під корчом. (Наг.)

Кажуть про розлюченого чоловіка, який говорить запираючи в собі думки і сичачи; говорять також про сердите шептанє когута.

Сідати. 1 Сідає між двома стільцями. (Наг.)

Грає подвійну роль. Мова про дволичного чоловіка. Пор. Слав. II, 145; Тимош. 153.

2. Сідай на зад та не зломи насад, бо новий та слабый. (Наг.)

Говорив чоловік їдучи на возі до пішохода, що просив провести його.

3. Сідай тату на лопату, повеау ті по за хату. (Наг.)

Жартливо говорить син до батька, який рад би їхати до міста, а не має ані коний, ані волів. Пор. Даль I, 281.

4. Сідайте, аби діти спали. (Наг.)

Народне віруванє, що в хаті, де є малі діти, кождий прихожий повинен сісти хоч на хвилину, бо инакше діти не будуть спати.

5. Сідайте, борше вмерете. (Снят.)

Жартливо говорять до прихожого чоловіка.

6. — Сідайте, куме! — Дякую, най усе добре сідає. (Наг.)

Формула запросини господаря до прихожого гостя і відповідь.

7. Сідайте, то будете гість. (Луч.)

Жартливо говорять до такого, що ввійшов у хату. Пор. Krumb. 114; Даль II, 362.

8. Як вже сідати, тогди й сідлати. (Вишники)

Мова про верхового коня, неприготованого до їзди. Пор. т. II, Кінь 90.

Сіде. 1. Іди до Сідого коні водити. (Наг.)

Сіде — по польськи Szade, село самбірського пов., колись славне своїми конюкрадами. Коні водити в значінню красти коні.

Сіканець. 1. Зроблю з тебе сіканець. (Наг.)

Висічу, вибію тебе, густо раз попри раз.

Сікати. 1. Сікати піс. (Наг.)

Знач. висмаркати піс.

Сікти. 1. Посік на капусту. (Льв.)

Посік дрібно. Пор. Wand. II, Kraut 109.

2. Сікти зубами. (Наг.)

Цокотіти від морозу, від перестуди.

3. Січе язиком як млин. (Наг.)

Сварить ся, лає ся швидко, ненастанно.

Сіль. 1. Без соли, без хліба худая бесіда. (Залісе)

При невеличкій і некоштовній гостині найкраще йде приятельська розмова.

Пор. Bebel 489; Даль I, 362, 527; Wand. I, Brot 206; Adalb. Sól 2.

2. Бочку соли з'їсти, ніж хлопцї пізнати. (Сор.)

Бочку соли з'їсти означає довгий протяг часу; одному чоловікові другого пізнати дуже трудно.

3. Дай соли, а як її, то дай псови. (Ком.)

Щось в роді мудрования, гра слів оперта на подібности звуків „соли“ і „псови“.

4. І то йому не до соли, коли грають на басоли. (Ільк.)

Про сердитого або сумного чоловіка, якого не веселить музика. Зворот „не до соли“ має значіне „не до вподоби“. Натяк на анекдоту про чумака, що загуляв ся в коршмі покинувши свою мажу на дворі, де від дощу замокла його сіль. Коли його в танцю спинали пригадуючи, що сіль мокра на возі, він відповів: „Тепер мені не до соли, коли грають на басоли“. Сею анекдоту покористував ся вже Котляревський оповідаючи про Енея, що він „не до соли заспівавши“ пустив ся в танець з Дідоною. Анекдоту віршом обробив Руданський в одній із своїх співомовок.

5. Йому не до соли. (Гвілц.)

Йому не до того, не має охоти. Пор. Adalb. Sól 13.

6. Насип му соли на фіст, то го їмиш. (Наг.)

Кепкують із такого, що хоче руками зловити птаха або рибу. Пор. Нос. ст. 357; Adalb. Sól 9.

7. Ні з соли, ні з роли. (Дрог.)

Говорять ремісники, що удержують ся своїм ремеслом, а не торгівлею сіллю і рільництвом.

8. Ні з солі, ні з ролі, а з божої волі. (Кол.)

Говорить чоловік, що забагатів доробивши ся статочною працею.

9. Сіль — омаста, масло — окраса. (Ільк.)

Сіль і масло однаково потрібні для приправи найважнійших страв.

10. Сіль — сьвйита річ. (Наг.)

Народне віруванє.

11. Сілю кому в очах стати ся. (Гвілц.)

Наприкрити ся кому, досадити, допекти.

12. Сіль ті в очи на штири ночі. (Поділе)

Примівка від уроків при стрічі з чоловіком, що має „погані очи“.

13. Став му солев у очох. (Наг.)

Говорять про уприкреного чоловіка. Вар. до ч. 11.

14. Сьвичена сіль помагає на різні хвороби. (Наг.)

Народне віруванє.

15. Тепер мені не до соли, коли грають на басоли. (Бар.)

Варіант до ч. 4.

Сільський. 1. Сільський пес, а міський чоловік, то си рідні браті. (Жид.)

Оба однаково недобрі.

Сім. 1. В сімох водах руки мнє. (ЮК.)

Сім вод мають якесь чародійне значінє: мнє основно, зрікає ся всякої вини.

2. Є сім, буде всім. (Бібр.)

Говорить ся в значіню „досить“.

3. Сім — звідж г—о зо всім. (Наг.)

Мудрованє.

4. Сім літ варила, горшка не мила; сім літ під плотом лежило, заки обгнило. (Кукиз.)

Говорять про недбалу господиню, що не держить чистоти в кухні.

5. Сім літ мак не родив, а циганські діти з голоду не померли. (Бусь)
...а голоду не зробив. (Наг.) ...не було. (Кол.)

Року, в яким мак не зародить, не можна ще назвати неврожайним роком. Пор. Даль II, 240, 480.

6. Сім літ, і пам'йти нїт. (Наг.)

Говорять про чоловіка, якого пам'ять швидко забуто. Пор. Нос. ст. 425.

7. Сім раз мір, а раз уріж. (Наг.)

Будь обережним у кождім ділі; обміркуй з усіх можливих боків, поки що зробиш. Пор. Гильф. 2591; Даль 203.

8. Сім раз сїдав і спочывав, поки там зайшов. (ЮКм.)

Говорять про якусь не дуже далеку, але все таки утяжливую дорогу.

9. Сім раз упаду, сім раз устану. (Стан.)

Говорить чоловік не зражений в житю п'якими противностями.

10. Того і в сімох водах не обмиєш. (Наг.)

Говорять про якусь дуже паскудну справу.

11. Уже сім літ, як прави нїт (Ільк.)

Говорять про якусь давно програну, хоч справедливу справу.

12. Уже-сь по семи літах, тай зуби ти не ростут. (Гнідк.)

Говорять до хлопця, у якого запізнений органічний розвій.

Сіно. 1. Дай гу—ци сіна, щоби тихо сидїла. (Кольб.)

Буде їй м'яко сидїти, коли з під неї підложити сіна пр. на возі.

2. Коли сіно в стові, то забудь о Бозі. (Ільк.)

Говорять про богача, що вповає на свій матеріальний достаток і знуцає ся над бідними.

3. Нї сіна, нї ролі, виспиш ся до волі. (Мінч.)

Говорять бідні люди, яких ніщо крім голоду не жене до роботи.

4. Сіна до Юрка, збіжі до Ілька (Винишки)

У порядного господаря пови но вистарчити.

5. Сіно мокре як гил (Наг.)

Говорять про сіно в слотливу пору, зогниле. Пор. Wand. II, Nass 23.

6. Сіно — положкня би го ла. (Гнідк.)

Делікатне, м'яке. Положкня — жінка в полозі.

7. Тільки маю сіна, ги бузькови на гніздо. (Жидач.)

Не має ніякого сіна; бузькови на гніздо сіна зовсім не потрібні.

8. Я по сіно, ти по солому. (Пост.)

Говорять два люди, що прийшли до третього з різними жаданнями.

Сіножать. 1. На одній сіножати і віл пасе ся і бузько жаби ловить. (Ільк.)

На кожній сіножати крім рослинності є досить численна фауна.

Сіпати. 1. Шо мав ся посіпати, а він ся здер. (Сенеч.)

Сіпати ся — дряпати себе самого, чухати ся.

Сірак. 1. Ліпший мій сірак, як чужий жупан. (Наг.)

Сірак — довга одежа в роді гуні, тільки з білого овечого сукна.

Сірачина. 1. Лутша моя сірачина, як чужа сурдутинна. (Коб.)

Ліпше своє, хоч скромне і убоге, ніж чуже і пишне.

Сірий. 1. Сірий як вовк. (Наг.)

Говорять про пса або иншого звіря.

Сісти. 1. Аїи, сів, серу тай тріски беру. (Грин.)

Сміють ся з такого, що хоче нараз робити дві або три роботи.

2. Де сів, там сів, коби смачно з'їв. (Довж.)

Говорить скромний чоловік, якому байдуже про те, на якому місці при столі сидить, аби тільки попоїв добре.

3. Де сісти, там сісти, аби що з'їсти. (Ільк.)

Загальніший варіант до поперед. ч.

4. Добре сісти і на горбі, коли є що в торбі. (Гнідк.)

Коли чоловік має чим покрити ся, то йому про місце байдуже.

5. Є де сісти, а нема що їсти. (Ільк.)

Говорить чоловік, що має свою хату, а не має зарібку і мусить голодувати.

6. На королівським місци сісти. (Гнілк.)

Королівське місце в значіню королівщини, місце наділене спеціальними привілеями і більшою свободою в порівнянню до підданських ґрунтів.

7. Ні сіло, ні пало, а вже ся стало. (Замул.)

Стало ся щось несподіване і неприготоване.

8. Ні сіло ні пало: давай бабо сало. (Залісе)

Говорять про всяку неоправдану претенсію. Пор. Даль I, 212; Нос. ст. 385.

9. Ні сіло, ні пало, зів кіт сало. (Жидач.)

Говорять про якусь невияснену страту.

10. Седь де будь, ту коло мени. (Жидач.)

Говорить чоловік до чоловіка, якого хоче мати близько себе.

11. Седь за бодак, то все ни так. (Жидач.)

Хоч як сїдай, а иншому все недогода, не до вподоби.

12. Седь каменем! (Будз.) ...камінем! (Будз.)

Говорять з притиском або з докором комусь, аби сидів тихо.

13. Сів би-с каменьом! (Наг.)

Прокляте.

14. Сів каменем. (Ільк.)

Сидить верухомо.

15. Сів на землю тай ноги спустив. (Кольб.)

Кепкують із такого, що сидить на голій землі з простертими ногами, не можучи спустити їх.

16. Сів си на старший кінець, як богач на весілю. (Колом.)

Старший кінець стола на лівім боці під вікном.

17. Сів с—ти, надув сі, ледво перднув. (Дид.)

Кепкують із чоловіка, що хоче зробити щось велике, а зробить ледво щось незначне.

18. Сьидь каменем та мовчи. (Кольб.)

Говорять до крикливої, невгавущої дитини.

19. Сьидьмо на колоді тай говорім о погоді. (Лім.)

Говорять добрі знайомі здибавши ся і не маючи про що говорити. Пор. Нос. ст. 439.

20. Сів як на леду. (Ільк., Петр.)

Опинив ся в нещаснім, небезпечнім положенню.

21. Сів як панна зо шпильков до росолу. (Наг.)

Взяв ся до якогось діла без відповідних засобів.

22. Сіла ги кошик. (Підгірки)

Про жінку, що розсіла ся широко.

23. Сьидьте си, най вам не висит. (Гірне)

Жартливо припрошують прихожого чоловіка, аби сідав. Пор. Нос. ст. 239.

24. Сіла муха на носі, та нема кому зігнати. (Лучак.)

Говорять про чоловіка, що нараз виявив якісь неоправдані претенсії або розсердив ся без причини. Пор. Libl. 158.

25. Я сіла, бом готова була, тай ізвіла, щоб здорова була. (Наг.)

Говорить запопадливо господарина видавши всім обід і пообідавши нарешті сама.

26. Я собі так сіла, як доброго року. (Льв.)

Говорить жінка засидівши ся за якоюсь розмовою і забувши про те діло, за яким прийшла.

27. Сядте собі дакус. (Я. ВЛ.)

Сядте собі троха, на якийсь час.

Сіть. 1. До сіти впаде, хто з дурним краде. (Ільк.)

Хто з дурним починає яке будь діло, сам собі робить клопіт.

2. Перед сітьов риби не їмай. (Наг.) ...не лови. (Кол.) ...не лапай. (Дрог.)

Ні в яким ділі не перехапуй ся. Пор. Рыба ч. 39; Wand. III, Netz 14; Čelak. 192.

3. Сітю птиці, сріблом людей ловят. (Гнідк.)

Про вірний спосіб уловлюваня людей підкупством.

Січень. 1. Січень січе тай морозит, гавда з ліса дрова возит. (Збар.)

Господарське правило. Пор. Adalb. Styczeń 13.

Січка. 1. Перезни ся в січку. (Мінч.)

Лайка неясного значіння.

2. Перезув ся в січку. (Ільк.)

Значіння неясне.

3. Троха січки, троха трини, троха з вами, троха з ними. (Яс. С.)

Говорять гості переходячи з хати до хати.

4. Троха січки, троха трини, троха правди, троха кпини. (Матій.)

Говорять жартуючи на пів серйозно.

Сіяти. 1. Бідних не сіють — сами сі роді. (Карл.)

Бідними стають люди або по батьках, або по втраті власного майна.

2. Де го не посієш, то він сам зійде. (Лев.) ...там зійде. (Ільк.)

Говорять про влазливого чоловіка, що мотає ся скрізь, де його не треба.

3. Де не посіє, там не вродит сі. (Явор.)

Без праці не буває ніякої користі.

4. Де тя не посіє, там виростеш. (Тереб.)

Говорять чоловікови, що параз опинив ся не на своїм місці.

5. Єдин сіє, другий віє. (Гвїдк.)

Кождий із них займає ся іншою, своєю роботою. Пор. Гильф. 623; Adalb. Siać 7.

6. Злото не сіють, само сі родит. (Наг.)

Воно лежить у природі так само, як добро. Пор. Le Roux de L. 51.

7. Мені ся не сіяло, тай не буде ся збирати. (Гвїдк.)

Я не трудив ся на се і не буду за се одвічати. Говорить ся про якесь недобре діло, до якого чоловік не причасний.

8. Не що дня можна сіяти, збирати. (Ільк.)

На все своя пора, якої треба пильнувати.

9. Рідко посієш, рідко сі вродит. (Наг.)

Господарське правило. Деякі роди збіжа чим рідше посіяні, тим ліпше родять. Пор. Haller II, 13; Adalb. Siać 4.

10. Сіє вітер, вітром жити буде. (Ільк.)

Хто говорить пусті слова, той не доробить ся нічого. Пор. Brzoz. Siać 2.

11. Сієте або садите що, бесідуєте: ни пшеницю сію, ни капусту саджю, ай полоц, оби ми Господь Бог зародив зи всіх штирох сторон. (ЮКм.)

Примівка при сіянню або садженю.

12. Сій на божу волю, на щасливу долю! (Луч.)

Господарське витанє. Сієнє уважає ся праведним, боговгодним ділом, до якого не всякого у хозяйстві допускають. Звичайно сіє голова родини або найстарший син.

13. Сій та ори, на Поділе ся бери. (Луч.)

Господарське правило. Сіючи та орючи добре на своїм полі можна доробити ся так само або й краще, як на Поділю, куди з гір і з Підгіря тікали люди у голодних роках. Пор. Нос. ст. 417.

14. Тяжко сіяти, коли ніщо орати. (Ільк.)

Де нема поля до ораня, там не посієш нічого; де нема знадобів до праці, там не зробиш нічого.

15. Хто густо сіє, той ся надіє. (Луч.)

Звичайно господар, особливо заможніший, сіючи „не жалувє святій землі зерна“, сіє густо, надіючи ся багатшого плоду, але дуже часто, особливо в най

плодовитіших роках, ошукє ся на тім, бо густо сіяне збіжє вилягає і марнує ся. Пор. Гильф. 2995; Adalb. Siać 16, 17.

16. **Хто ни посіяв, той ни ме збирати. (Кольб.)**

Хто не трудив ся корисно, той не має надіяти ся корисних здобутків. Пор. I, 20; Гильф. 3045; Le Roux de L. 57; Adalb. Siać 11.

17. **Хто сіє овес, той голоден як пес, а хто сіє просо, той ходит босо. (Доброс.)**

Передразнюване досить безосновне, бо пр. у Бойків овес усе таки головний рід збіжя, а просо належить до найцінніших родів збіжя.

18. **Хто сіє, оре, не знає за горе. (Замул.)**

Господарське правило, яке в рільництві бачить жерело добробуту.

19. **Що-сь посіяв, то ся вродит. (Дмитр.)**

Що хто зробив, буде мати відповідний хосен. Пор. Даль II, 276.

20. **Яке посієш, таке збереш. (Наг.) ...піжнеш. (Наг.)**

З лихого насіння лихий плід, а з доброго добрий. Пор. Osm. Spr. 435; Гильф. 972; Wand. I, Aussäen 3, 4; Сим. 1376; Le Roux de L. 57; Brzoz. Siać 1; Adalb. Siać 6.

21. **Як посіяв, так зійшло. (Ільк.)**

Хто кепсько посіє, тому кепсько зійде, а хто добре, тому й добре зійде.

Скажений. 1. Ве ся як скажений. (Бергом.)

Говорять про чоловіка, що крутить ся не знаючи, що з собою діяти.

2. **Скажене лише сліпе заразливе. (Ільк.)**

Значіне неясне.

Сказати. 1. Анї насеру ти не сказав. (Булзанів)

Відійшов не попрощавши ся, або взяв не дякуючи.

2. **Дай Боже сказати, а не збрехати. (Наг.)**

Говорять розпочинаючи якесь довше оповіданє. Пор. Даль I, 202, 575; Adalb. Powiadać 2.

3. **Легко сказати, а зробити тижко. (Наг.)**

Звичайний житєвий досвід. Говорить ся всячина, але робить ся мало дещо з того. Пор. Слав. I, 256.

4. **Не скажу за нього злого і стільки, що синього за ніхтем. (Богородч.)**

Говорять про зовсім доброго чоловіка. Синього за ніхтем — щось дуже мале.

5. **Ну, ну, я її скажу. (Жидач.)**

Говорять, коли комусь кажуть що зробити, а той удає, що не розуміє, до кого се відносить ся, і каже як висше.

6. **Скажи своем, най скажут моем, най я так ни ходжу. (Жидач.)**

Дурний парубок хотів женити ся і просив сусіду, аби вставив ся за ним у своїх, а ті аби знов сказали його старим.

7. **Скажи мені, то я тобі скажу. (Наг.)**

Говорять, коли два чоловіки зійдуть ся і зговорять ся про щось таке, чого не розуміє ані один, ані другий. Пор. Слав. I, 210.

8. **Скажу по правлі. (Наг.) ...по ширости. (Наг.)**

Говорить чоловік чоловікови в добрім намірі.

9. **Скажу ти як доброму. (Наг.)**

Говорить чоловік не бажаючи в своїм суперечнику бачити ворога.

10. Скажу як перед Богом. (Наг.)

Скажу по правді, по щирости. Пор. Слав. I, 210.

11. Сказав би ми хочь бісе, хочь чорте, а він анї пари-писки. (Наг.)

Нарікає чоловік на другого, що мав йому щось сказати, але збув його мовчанкою.

12. Сказав би там: бісе та чорте. (Будз.)

Сказав би: куме, сусідо — розтолкував би тай пішов би в згоді.

13. Сказав бим ти: нас... матери, але сї стидаю. (Матій.) ...але сї будеш гнівати. (Наг.)

Делікатний вислов замість простого.

14. Сказав му віз і перевіз. (Береж.)

Сказав йому рішуче слово.

15. Скажу ти крайне слово. (Наг.)

Скажу рішуче слово, від якого не відступлю.

16. Сказав пан, зробив сам. (Мик. н. Дн.)

Варіант до т. II, Пан ч. 40. Пор. Adalb. Pan 64.

17. Сказав у лихий чьис. (Наг.)

Сказав таке слово, після якого стало ся якесь лихо. Загально людське віруванє в щасливі і нещасливі дні і часи.

18. Сказав, хоть теля вкрий. (Ком.)

Сказав якусь очевидну дурницю.

19. Сказав, що знав. (Наг.)

Говорить, коли хтось сказав зовсім недоладне слово. Пор. Adalb. Powiadac 5, 17.

20. Сказав, як на лопатї вивіз. (Наг.)

Сказав виразно і недвозначно.

21. Сказав, як сокиров урубав. (Наг.)

Сказав остро, поважно, недвозначно.

22. Сказав, як сокирою втяв. (Климець) ...сокиров у г—о втьив. (Наг.)

Варіанти до попер. ч. Пор. Даль I, 527; II, 177.

23. Сказано на глум, а ти бери на ум. (Наг.)

Добру науку можна брати собі із поважних і жартовливих слів. Пор. Даль I, 519.

24. Щось хотїв сказати, тай за язик ся вкусив. (Лучак.)

Говорять про чоловіка, що хочє щось говорити, а надумавши ся уриває і мовчить.

25. Як що скажу на поліцая, то-м віта ще не образив. (Карл.)

Сказавши щось лихого про низшого стану чоловіка ще не ображує ся висшого.

Скакати. 1. А скакав бис голий, аби ти сї люде не могли на цуд надивити! (Наг.)

Прокляте в значіню: аби ти збожеволїв.

2. Будеш у мене такої скакати, як я заграю. (Кол.)

Будеш ходити і робити по моїй волї.

3. Віп там буде гáраса скакати. (Наг.)

Буде сердити си. Гарас — фламандське місто Аррас у північній Франції, із яким наші купці в XVI—XVII віках мали часті торговельні зносини. Від назви того міста пішла назва гарус, червона бавовняна матерія або прижа, і гарасівка — червона стяжка або шнурок, якими обвивають капелюх. В архіві міста Арраса зберегла ся і доси і була недавно віднайлена проф. Ягічен коротка граматика південно-руського язика XVII в., написана незалежно від Мелетія Смотрицького.

4. Скакали, поскакали, тай си ноги поломали. (Голг.)

Говорять про завязятих скакунів, яким трафило ся нещастє.

5. Скаче ми до очий. (Наг.)

Говорять про запаленого чоловіка, що наскакує з погрозами або з кулаками.

6. Скаче як дідько. (Ільк.)

Говорять про такого, що скаче занадто сміло з якоїсь великої висоти.

7. Скаче як теля на сторонку. (Ільк.) ...на загоні. (Ільк.) ...на мотузку. (Наг.)

Кидає ся на однім місці не знаючи, що з собою діяти. Пор. Пор. Adalb. Skakać 5.

8. Скаче, як хліб побаче. (Сор.)

Говорять про голодного чоловіка, а властиво про вигодовану дитину.

9. Скачи враже, як пан каже. (Ільк., Петр.) Так... (Лев.)

Приговорюють до чоловіка, що змушений підлягати чужій волі. Пор. Нос. ст. 427; Wand. II, Hüpfen 924; Čelak. 324; Brzoz. Skakać 1; Adalb. Skakać 24; Даль II, 439.

10. Скачи, Данило, хоть ти не мило. (Пралк.)

Говорять про примушену роботу або вимушену веселість.

11. Скачи дрібно — не подібно, скачи ширше, то ще гірше. (Стан.)

Розважає себе старший чоловік, якому захотіло ся пустити ся в танець.

12. Скачи, не скачи, дай молоко, бо я гроші дав. (Граб.)

Говорить чоловік до жида, у якого купив молока, а він хоче йому відібрати, хоч узяв гроші.

12. Скачу, як хліб зобачу. (Ільк.)

Говорить голодний, бідний чоловік, що не має свого хліба.

Скакиць. 1. Скакиц, коте, з печи в грань. (Тростянець)

Говорять про такого, що з добра самохіть впадає в біду.

Скала. 1. Ни мав скалів та дибрів! (ЮК.)

Говорять про злого чоловіка: не мав де сховати ся, де втекти, тай знайшов ся в селі і наробив лиха.

Скапати. 1. Абись сі скапав як свічка! (Ком.)

Прокляте. Пор. висше Свічка ч. 12.

2. Бис так скапала, як лоза! (Жидач.)

Прокляте. З лози в ранці літом рясно капає роса.

3. Бодай-с скапау! (ВЛ.)

Прокляте: щоб ти змарнував ся, зійшов нінащо, як похилена свічка.

4. Бодай ти скапав, як свічка на виликдинь перед образами! (ЮКм.)

Прокляте. Просторий варіант до поперед. ч.

5. Скапав бис, як густа роса на сонці! (Ю.Км.)

Прокляте: щоб ти щез, як роса на сонці.

6. Скапало його багатство, як свічка. (Стан.)

Говорять про чоловіки, якого багатство щезло через якісь його провини.

Скаране. 1. А то скаране боже! (Наг.)

Говорять родичі про непослушну, збиточну дитину.

2. Єдного скаране десятьом поканяє. (Ільк.)

В дуї римського карного права лежить той погляд, що караєть ся злочинця не тільки за його зчинок, але й на те, аби інші вистерігали ся подібних злочинів: „Punitur non quia peccatur, sed ne iterum peccetur“. Пор. Adalb. Kara 7; Čelak. 357.

Скарати. 1. Скариж то мі Господи! (Яс. С.)

Формула заприсяження, що щось сказано по правді. Пор. Wand. I, Gott 2575.

2. Скари ня Господи, що того ни зроблю. (Ю.Км.)

Заприсягає ся винуватий чоловік.

3. Ци го Бог скáрав! (Лемк.)

Говорять про чоловіка, якого постигло якесь нагле нещастя.

Скарб. 1. Забирай свої скарби! (Ю.Км.)

Скарби в значіню всякого рухомого добра.

Сквацяти ся. 1. Сквацйив сі, як розтолочене г—о. (Наг.)

Скривив ся, звівочів.

Скипка. 1. Ні в скипки, ні в дрова. (Льв.)

Говорять про щось ні до чого нездає. Пор. Даль I, 162.

2. Така йю, як скіпочка. (Жидач.)

Говорять про висохлу, змарнілу жінку або дитину.

Скиснути. 1. А скис бис! (Наг.)

Жартливе прокляте.

2. Бодай-є скис! (ВЗ.)

Варіаєт до попер ч.

Скислий. 1. Бодас сі наїв скислого гороху! (Наг.)

Прокляте.

2. Що волиш, ци скислий горох їсти, ци на здохлу бабу лізати? (Наг.)

Жартлива загадка: скислий горох гівно, а здохла баба піч.

Скінчити ся. 1. Всьо сі раз скінчит. (Наг.) ...мине. (Дрог.)

Загальна увага про минучість всего на світі.

Скіра. 1. Аж сі на нїм скира трісе. (Наг.)

Говорять про перестрашеного чоловіка.

2. В него лиш скіра та кости. (Льв.)

Говорять про змарнілого, виголоднілого чоловіка. Пор. Слав. I, 163; Wand. II, Haut 158; Adalb. Skóra 5; Даль I, 378; Тимош. 123.

3. Вигарбую тобі скиру. (Наг.) Я тобі скиру нагарбую. (Наг.)

Погроза: набю тебе. Пор. Wand. II, Leder 63, 65.

4. Висмарував му скиру. (Наг.)

Набив його, паробив синців.

5. І в баранячій шкірі вовка пізнати. (Гнілк.)

Лихого чоловіка пізнати і за облесними словами.

6. Мало зі скири не вискочит. (Наг.)

Говорять про урадуваного чоловіка. Пор. Wand. II, Haut 110; Adalb. Skóra 7.

7. Не в своїй скирі ходиш. (Наг.)

Говорять про лихого, непевного чоловіка. Пор. Wand. II, Haut 132.

8. Не стане шкірка за виправку. (Наг.)

Говорять про всяке неоплатне діло. Пор. Adalb. Skóra 13; Wand. II, Leder 55; Даль I, 121.

9. О чужу шкіру йде. (Гнілк.)

Ходить о чуже жите або чужий маєток. Пор. Adalb. Skóra 14.

10. По під шкіру кіт ся грав, хвостик до гори задер, а ще шкірки не дістав. (Мшан.)

Говорять про глейоватий, недопечений хліб, на яким відстає шкірка.

11. Скиру бим з нього здер. (Наг.)

Говорить чоловік у припадку страшної ненависти.

12. Скіра на чоботи, язик на підшви. (Ільк.)

Говорять про невторопного і язикатого чоловіка. Пор. Adalb. Skóra 16.

13. Скірочька бігат по раменах, що плівочка. (ЮКм.)

Говорять про вихудлого чоловіка, на яким шкіра морщить ся.

14. Скіру з него здер. (Гнілк.)

Дерти з кого шкіру уживає ся в образів значіно: визискувати, мучити кого. Пор. Даль I, 134.

15. Тебе шкіра свербит. (Кол.)

Хоче ся тобі, щоб тебе набито. Говорять збиточному чоловікови, що шукає собі зачіпки. Пор. Libl. 221; Wand. II, Haut 119; Adalb. Skóra 15.

16. Ти пся скоро! (ВЗ.)

Лайка: ти пся шкіро.

17. Того би й на воліві скирі не списав. (Наг.)

Говорять про довгу історію або довгу розмову. Пор. Adalb. Skóra 1.

Склад. 1. Він то до складу говорит. (Наг.)

Говорить виразно і розумно, ясно.

2. Пішов до складу, де всі сьвяті праведні спочивають. (Наг.)

Говорять про помершого чоловіка. Склад у значіно кладовище, а в переноснім значіно поміщенє померших душ.

Складати ся. 1. Ничо не складає ся. (ЮКм.)

Не виже ся, не щастить.

2. Складає сї, як складаний ножик. (Наг.)

Говорять про облесного, хитрого і зрадливого чоловіка.

3. Як воно дивно складат ся! (ЮК.)

Говорять про якусь дивну пригоду.

Складно. 1. Що не складно, то не ладно. (Ільк.)

Що не робить ся в згоді і порядку, то буде безуспішне. Пор. Даль I, 604; II, 149.

Скляний. 1. Хто скляний дух має, най на чужого каменем не кидає.

(Ільк.)

Скляний дух — натяк на рід божевілья, у яким чоловікові здає ся, що має скляний живіт. Оповідують, що один такий божевільний умер із перестрахи, коли його в живіт ударено каменем.

Склянка. 1. Склянок а дітий ніколи нема досить: склянки бют ся, а діти мрут. (Кам. Стр.)

Влучне порівнянє і вказівка на той сумний факт, що із селянських дітий найбільша часть умирає. Пор. Adalb. Szklanka 4; Čelak. 401.

2. Скльинки малі, аби обдільчисті були. (Наг.)

Примовляв чоловік, коли при гостині дали маленькі порції для горівки, щоб одною квартою обділити велику компанію.

3. Скльинки потовчи. (Наг.) ...побити. (Наг.)

Упасти на задницю. Говорять особливо про малих дітий, що часто падають у задгузі.

Скомрах. 1. Був то великий скомрах, що собі ні з чого ніщо не робив. (Льв.)

Говорять про веселого, легкодущного чоловіка, що не любить турбувати ся чим будь.

Скорий. 1. Скорий як медвідь за перепелицями. (Лев.)

Говорять про повільного, неповоротного чоловіка. Перепелиця біжить дуже скоро, а медвідь не може її ніколи догони.

2. Скорий як черепаха. (Лев., Ільк.)

Говорять про лїнивого, неповертливого чоловіка.

3. Скорому гудз на животі, а лїнивому на плечех. (Ком.) ...горб... на плечох. (Мик. и. Дн.)

Скорий швидше наїсть ся, а лїний згорбатіє. Пор. Adalb. Skory 1; Sluga 31.

4. Скорому на животі, лїнивому на хребті. (Коб.)

Варіант до попер. ч.

Скоро. 1. Як скоро, так зараз. (Луч.) ...так і... (Стрий)

Говорять, коли хтось домагає ся скорого виконення свого наказу.

Скотина. 1. І розумна скотина, тільки що не говорить. (Замул.)

Говорять про розумну худобину, пса, корову або коня.

2. Се така скотина. (Наг.) ...правдива... (Льв.)

Говорять про поганого, брутального чоловіка. Пор. Le Roux de L. I, 93.

Скочити. 1. Він би за нього в огонь скочив. (Наг.)

Він так його любить, що готов принести для нього найбільшу жертву. Пор. Libl. 165.

Скривити ся. 1. Скривив ся як середа на п'ятницю. (Ільк.) Скривив сї... (Пасічне)

Говорять про чоловіка, що сердить ся або кривдує собі з чогось без причини. Середа і п'ятниця оба пісні дні. Пор. Нос. ст. 427.

2. Скривив сї, як середа на четвер. (Сороки)

Середа пісний день, а четвер масний, то середі на четвер завкрито.

3. Так сьм скривив, як вош на мороз. (Лисець)

Говорять про незадоволеного, сквашеного чоловіка.

Скриня. 1. Як повна скриня, то і миш газдиня. (Стежи.)

При достатку і найнедотепнійша людина зайде собі світа.

Скрипіти. 1. Скрипит як Бойків віз. (Дрог.)

Давні бойківські вози були цілком дерев'яні з немазаними підтоками і їд скрипіли незносно. Пор. Сим. 2205.

Скрипка. 1. Дав на скрипку, дав за скрипку, тай по грошох. (Жидач)

Обчислював чоловік свої видатки на ярмарці, не можучи пригадати, на що видав усі гроші.

2. Коби скрипка, коби бас, підскачив бим висше вас. (Наг.)

Примовляє танцюристий парубок.

3. Коби скрипка тай цимбали, підскачив бим до повали. (Наг.)

Варіант до поперед. ч.

4. Коб не скрипка та не бас, то б музика свині пас. (Ільк.)

Се інструменти, якими він заробляє на хліб.

5. Скрипочка тири-рири, свині морков перерили. (Наг.)

Говорила дівчина, що мала пильнувати свиний і загаяла ся при танці.

6. Такий став, як скрипка. (Наг.)

Говорять про змарнілого, сухореброго чоловіка.

Скрипух. 1. Найшла-м, дітинонько, скрипух — бодай мій ворог спух. (Наг.)

Скрипух — рід гриба, нездалий до їдженя.

Скрупити ся. 1. Кому скрупилось, тобі змололось. (Тер.)

Говорять про якесь лихо, що одному обійде ся легко, а другому тяжко.

2. Комусь ся скрутит, а тобі ся змеле. (Луч.)

Варіант до ч. 1.

Скрутити ся. 1. Бодай-се єї скрутив! (Наг.)

Проклятьє. Натяк на овечу хворобу крутець.

Скубити. 1. Не скуби, поки не зловиш. (Стриг.)

Не обчислюй користи, поки не зробиш самого діла.

2. Не скуби, поки-с не ймив. (Город.)

Варіант до поперед. ч.

Скулити ся. 1. Скулив ся, стулив ся, ги пес, ще й хвіст піджав. (Ільк.)

Говорять про якогось лихом побитого чоловіка.

2. Скулило би ті в двоє! (Наг.)

Проклятьє: щоб ти згорбатів!

Скупий. 1. Скупий г—оїд. (Наг.) ...лічикрупа. (Дрог.)

Говорять про скупого чоловіка, що жалує собі найпотрібніших річйй.

2. Скупий гроші складає, а біда калитку шив. (Наг.)

Скупар, що складає гроші, дуже часто умирає в нужді, не маючи відваги рушити тих грошйй.

3. Скупий два рази тратить. (Ільк., Жидач.)

Він звичайно купує найдешевшу річ, з якої має найменший пожиток або втрату. Пор. Даль I, 104; Слав. II, 120; Libl. 95; Adalb. Skapy 20 Brzoz. 5.

4. Скупий збирав, а дідько сї тим удавив. (Наг.)
Говорять про скупаря, у якого наскладані гроші викрадено, або він сховав їх так, що потім не міг віднайти.
5. Скупий збирає, а чорт калитку шиє. (Збар.)
Варіант до ч. 2. Пор. Le Roux de L. 10.
6. Скупий не глухий, щадний не мудрий. (Мінч.) ...щедрий... (Петр.)
Лиш надмір скупости можна назвати лихом, та надмір щедроти провадить чоловіка до руїни. Пор. Даль 101; Нос. ст. 459.
7. Скупий ни глухий, а гордий ни дурний. (Жидач.)
Дуже часто буває навпаки.
8. Скупий сам собі жьилує. (Наг.)
Тим більше жалує всего иншим.
9. Скупий як би міг, то би два рази одно їв. (Замул.)
Кешкують із захланного скупаря.
10. Скуного два рази живіт болит: раз, же сї наїсть, а друге, же голоден. (Мик. п. Дн.)
При своїй скупости він захланний і з разу не доїдає, а потім переїдає ся.
11. Скупий не глухий: вкраў карпели і сховаў. (Ба. ВЛ.)
Карпели — ходаки.
12. У скуного завше по обідї. (Петр.)
Він ніколи не погостить иншого.
13. Хто скупий, той не дурний. (Тереб.)
Принаймі сам він уважає себе дуже мудрим.
14. Хто скуп, тот не глуп. (Бистре)
Бойківський варіант до ч. 13.
- Скупити.** 1. Тогди скупи, коли на дни. (Ільк.)
Роблячи на дни чоловік мусить жити окупно, щоб ошадити щось із належної плати.
- Скупиця.** 1. Ни наша скупицьи, но наш нистаток. (Льв.)
Говорять незаможні люди, не маючи чим прийняти гостей.
- Скупість.** 1. Не наша скупість, ино незможність. (Гнідк.)
Варіант до Скупиця ч. 1.
2. Не скупість, але лихая сила. (Ільк.)
Вимовляє ся чоловік від якогось датку своїм лихим положенем.
- Скупо.** 1. Коли скупо, терпи дуно. (Гнідк.)
В недостатку чоловік мусить обходити ся без багато дечого потрібного.
- Скучно.** 1. От скучно за дітинов. (ЮК.)
Говорила мати віддавши дитину у службу.
- Слабий.** 1. Аж тогди слабий, як їсти не може. (Наг.)
В понятю селян перше услівя доброго здоровля, се добрий апетит.
2. Не такий слабий, як си додає. (Луч.)
Говорять про такого, що вдає хорого, аби ухилити ся від роботи.
3. Ни тьжко замочи на слабого. (Кольб.)
Слабого чоловіка не тьжко перемогти.

4. От слабий, бо му ся робити не хоче. (Луч.)

Говорять про такого, що ухилив ся від тяжкої роботи вимовляючи ся браком сили.

5. Слабе від вітру валит сї. (Наг.)

Говорять про схорованого, слабосилого чоловіка.

6. Слабий я, буду вмирати. (ЮК.)

Говорить старець чуючи упадок сил.

7. Слабому сира ніхто не даст, бо як умре, то хибне цілий рік. (ЮКм.)

Народне віруванє.

8. Така-м слаба, як у ступі заопихана. (Наг.)

Говорить жінка висиливши ся в часі жнив або иншої тяжкої роботи.

9. Таке тото слабе, що лиш раз дмухнути, тай сї переверне. (Наг.)

Говорять про слабосилу, малокровну людину.

10. Такий єм слабий, як у ступі заопиханий. (Наг.)

Говорить чоловік знесилений тяжкою роботою.

11. Такий слабий, що на руках ходити не може, ані мало їсти не годен. (Нижнів)

Жартують із здорового, повносилоного чоловіка, що ходить не на руках, а на ногах, а як їсть, то не мало, лиш багато.

Слабість. 1. Мене його слабість ни свербит, ни болит. (ЮК.)

Говорить чоловік безучасний до слабости иншого.

2. Слабість не радість. (Дрог.)

Слабість може бути або загальним ослаблением організму, або хворобою, в усім разі річ не мила.

Слава. 1. Боже слава тобі на все. (Я. ВЛ.)

Вислов подяки Богу за все добре.

2. Іди в погану славу! (Наг.)

Говорять нечесному чоловікови.

3. На воротах слава не висить. (Ільк.)

Добра слава про чоловіка іде від села до села.

4. Слава би ти пропала! (Ільк.)

Прокляте: щоб ти знеславив ся чимось.

5. Слава Богу, зломив ногу. (Наг.)

Іронічно про нещасного чоловіка в значіно: зламав ногу, але міг зломати голову, знач. через менше нещастє уйшов більшого. Пор. Wand, II, Gott 996.

6. Слава-ж тобі Господоньку, вже я буду на сподоньку! (Луч.)

Говорить дівка виходячи замуж.

7. Слава Ісусу! — На віки віком! А з верха друком. (Сор.)

Жартливо представляють привитанє сполучене з бійкою.

8. Слава ти Боже за ту ласку, що освятив піп паску. (Яс.С.)

Говорять на Великдень вертаючи із церкви, де свячено паски.

9. Слава тобі, милий царю, що мій милий на цвинтарю! (Яс. С.)

Говорила жінка вертаючи з похорону свого мужа.

10. Слава тобі, Суси Христа не буде мене кому гризти. (Пужи.)

Говорила вдова по смерті злого мужа. Пор. Етн. Зб. т. VI, ч. 67.

11. Тільки слава, що чоловік. (Наг.)

Говорять про змарнілого, зхорованого чоловіка.

Славити ся. 1. Хто сам ся славит, той вітрови служить, а хто вітрови служить, тому димом платят. (Рожнів)

Старосьвітська приповідка про самохвальбу.

Славно. 1. Славно, а ни пожиточно. (Жидач.)

Про якесь голосне, а некорисне діло.

Слеза. 1. Бодай ти мої сльози побили! (ВЛ.)

Прокляте заплаканої жінки.

2. Вже би го ті сльози втопили, що я через нього виплакала. (Кол.)

Говорила жінка проплакуючи свого кривдника.

3. Котьит єї сльози градом. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що плаче рясними сльозами. Пор. Слав. II, 100.

4. Не впадут мої слези на мене тай на мою сорочку. (Гнідк.)

Значіне неясне. Впадуть мої сльози на когось іншого.

5. Покотили ся сльози, як роса з листя. (ЮК.)

Говорять про рясні сльози плачучої жінки.

6. Рукавом сльози втирає, а очима на парубків зиркає. (Наг.)

Кепкують із молодой вдови, що плаче за помершим чоловіком. Пор. Даль I, 265.

7. Сльози капаят як горох. (ЮК.)

Говорять про грубі, рясні сльози.

Сливка. 1. Про єдну сливку коливо буде. (Ст. Богор.)

До колива сливки зовсім непотрібні. Коливо — пшениця варена з маком і медом, яку ставлять у церкві на аналої в часі відправи за померші душі, а по відправі усі присутні в церкві їдають по ложці.

2. Сливка-слинка, грушка-минушка, риба-вода, хліб-голова. (Ільк.)

Характеризують різні роди селянських страв.

3. Упав як сливка в г—о. (Наг.) ...в тепле... (Льв.)

Про чоловіка, що попав у якусь погану пригоду, зазнав якогось скандалу.

4. Яка сливка, така слинка. (Луч.)

Від доброї сливки збирає ся слина в роті.

Слиж. 1. Він ми єї слижом з рук вислизнув. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що зручно висмикнув ся з якоїсь лихої пригоди.

Слимак. 1. Вибрав ся як слимак гладенький. (Корч.)

Говорять про ситого коня або про людину.

2. Дати кому слимака облизати. (Наг.)

Нечемна гра, при якій другому проводить ся по губах послинений палець.

3. Їде, як слимак. (Наг.)

Їде помалу. Пор. російське: Улита ъдетъ, когда то будетъ; Le Roux de L. I, 115.

4. Показав, як слимак роги. (Наг.)

Говорять про неспілого чоловіка, що раптом осмілив ся троха і зараз пофнувся назад. Пор. Le Roux de L. I, 115.

5. Слимаковим ходом іде. (Наг.)

Іде помалу, розлізло.

Слина. 1. Аж му сі слинка в роті збігає. (Наг.)

Говорять про голодного чоловіка, якому на думку про страву збігає ся слина в роті; в ширшій значіно про всяке ласе бажанє. Пор. Le Roux de L. I, 138.

2. Аж слинку ковтає. (Льв.)

Говорять про голодного чоловіка, що дивить ся, як інші їдять, а йому не дають. Пор. Нос. ст. 428.

3. Плете, що слина на язык принесе. (Тростянець)

Говорять про балакучого, а брехливого чоловіка. Пор. Гильф. 3485; Libl. 186.

Слих. 1. Бодай му сі слих загрив! (Грин.)

Прокляте: щоб про него не стало й вістки:

2. І слих загинув. (Тереб.)

Пропав без вісти.

3. Йому и слых пропав. (Тухля)

Пропав невідомо куди і як.

4. Не всякому слыху вір. (Наг.)

Не всяка поголоска правдива, то й вірити їй не треба без близшого справдження. Пор. Даль I, 527; II, 233.

5. Ні слыху, ні диху. (Кобилів.)

Не чути про когось ніякої відомости. Пор. Schlei. 182; Brzoz. Słych 1; Adalb. Słych 1; Нос. 385; Даль II, 72, 360.

6. Слыхом не слыхати, а видом не видати. (Залісе)

Говорять про чоловіка, якого довго нема в певнім місці. Пор. Даль II, 458.

7. Щоби за тя ві слыху ні диху не було! (Лол.)

Прокляте: щоб ти пропав без вісти.

Слишно. 1. Што там у вас слышно? Ци-сте здравы? (Жег. ВЛ.)

Лемківське привитанє: Що там у вас чувати, чи здорові?

Слід. 1. Бодай твого сліду псами шукали тай найти не могли! (Кол.)

Прокляте: щоб ти пропав безслідно.

2. Будут ще твоїми слідами дзвонове серце мазати. (Берез.)

Натяк на обряд, що по пропавшій без вісти чоловіці дзвонять помазавши його слідами дзвонове серце в надії, що він відкликне ся комусь на той дзвін.

3. В чиїсь сліди вступити. (Гнідк.)

Наслідувати когось, робити так, як він робив.

4. За ним давно й сліди замело. (Корч.)

Про него давно й вість загула.

5. За сьвіжим слідом сюди прийшов. (Наг.)

Прийшов за слідом звіра або злодія. Пор. Schlei. 159.

6. Згубив єм його слід. (Наг.)

Знач. не маю ніякої звістки про нього, не знаю, чи він живе ще.

7. І сліди свої заберу відси. (Наг.)

Заберу ся відси, щоб і сліду могого тут не було. Говорить чоловік про явесь нелюбе місце.

8. І сліду не стало. (Тереб.)

Говорять про якусь річ, що пропала безслідно пр. про стару будівлю. Пор. латинське: *Nec locus, ubi Troia fuit*; Даль I, 328, 362; II, 72.

9. Не варт міні в слід ступити. (Наг.)

Говорять про маловартого, нікчемного чоловіка.

10. Пішов і сліди за собов забрав. (Наг.)

Пішов і не лишив по собі згадки.

11. Хто на сліду, той на всю біду. (Стежи.)

Говорив син, що „наслідив“ по батькови весь маєток і потім мусів сплачувати сестер.

12. Ще булеш з волового сліду воду пити. (Наг.)

Говорять про чоловіка ворожучи йому тяжку нужду і недостаток.

13. Ще ти будеш його сліди цюлювати. (Наг.)

Будеш споминати його з великою любовю і жадом.

Сліпати. 1. Ясного дня сліпати. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що не бачить зовсім очевидної річи.

Сліпачище. 1. Чого би сліпачище хотів, коби пліт видів. (Мінч., Ільк.)

Сліпому було би найбільшим щастем видіти хоч би найменшу річ, найменший слід дороги, пліт. Пор. *Osm. Spr. 401*.

Сліпий. 1. А я сліпий — не бачу, кого вдарю — не плачу. (Снят.)

Сліпий як ударить когось, то не почуває себе до одвічальности.

2. Він сліпий, а вона й тільки не видит. (Наг.)

Кепкують із підсліпуватих людей.

3. Вчепив ся того, як сліпий плота. (Городок)

Говорять про впертого чоловіка, що вчепив ся якоїсь одної думки і не хоче її попустити ся.

4. Держит ся, як сліпий плота. (Гнідк.)

Держить ся якоїсь непевної думки; надів ся на щось непевне. Пор. Нос. ст. 444.

5. Дивив сі сліпий, казав що зелене. (Наг.)

Кепкують із такого, що не розумів ся на барвах. Пор. *E. Rot. 112*.

6. З сїпного, глухого, вімого найлучший муж. (Ільк.) ...найліпший... (Гнідк.)

Бо жінці найлекше його ошукати.

7. Межи сліпими і едноокою пан. (Гнідк.)

Бо видить більше як всі інші. Пор. дословно латинське: *Inter caecos monopoculus rex*; Le Roux de L. I, 136; Adalb. *Slepy 10*; Brzoz. *Slepy 3*.

8. Най сліпий камінь у воду верже, то і видющий не найде. (Ільк.)

Що сліпий загубить або зпівечить, те й видющому годі знайти або направити.

9. Не плакав би сліпий дороги, коби її видів. (Мінч.)

Сліпий плаче шукаючи дороги, якої не видить.

10. Не плакав би сліп, як би видів сьвіт. (Наг.)

Він плаче, жалує того, що не видить світа.

11. Не сліпий, лише не довиджує. (Наг.)

Говорять про підсліпуватого, короткозорого чоловіка.

12. Прийшов як сліпий до фарби. (Ільк.)

Говорить про те, на чім не розуміє ся, як сліпий про фарби.

13. Прилип як сліпий до тіста. (Ільк.)

Сліпий не бачучи чогось намацав тісто і воно прилипло до його рук. Говорять про чоловіка, що зробив щось недоладне.

14. Сліпий невидючого водив, та оба в яму повпадали. (Ільк.)

Говорять про дурних людей, із яких один другого навчає, а оба не розуміють ся на нічім. Пор. Schlei. 153; Гильф. 1037, 2544; Сим. 2120; Wahl I. 96; П, 45; Libl. 185; E. Rot. 112; Даль I, 592.

15. Сліпий темному поношає ся. (Гнідк.)

Доганяє невидючий невидющому, кепкує дурний з дурного.

16. Сліпий тільки видить в день, що в ночі. (Наг.)

Бо взагалі не видить ніколи і нічого. Пор. Wand. I, Blinder 10.

17. Сліпий хрому доганяє. (Ільк.)

Один не бачить дороги, а другий не може йти, і так один кепкує з другого.

18. Сліпий, хто дальше від носа не видить. (Ільк.) ...не видить далі свого носа. (Наг.)

Говорять про короткозорого або недогадливого чоловіка.

19. Сліпий, хто через решето не видить. (Ільк.)

Крізь решето всі річі виглядають дуже неясно. Є народній звичай, що коли помершого виносять із подвіря, домашні повинні дивити ся на него крізь решето, аби його швидко забути.

20. Сліпий як бє, то аж тогди пристане, як намацає, жи кров іде. (Шужн.)

Він не може бачити виразу болю у битого. Пор. Етн. 36. VI, 48.

21. Сліпий як кртиця. (Гнідк.)

Кртиця має очі, але держить їх звичайно зажмурені і в день не видить нічого.

22. Сліпий як тур. (Богородч.)

Про дурного, недотепного чоловіка.

23. Сліпому легка смерть, бо лиш на одно око сі зажмурит. (Яс. С.)

Властиво мова про одноокого, що умираючи зажмурює тільки одно око.

24. То й сліпий видить. (Наг.) ...би ...увидів. (Наг.)

Се зовсім очевидна річ, яка розуміє ся сама собою. Пор. Тимош. 73.

25. То й сліпому видно. (Наг.)

Вар. до попер. ч.

26. Чого сліпий не видить, то му ся привидить. (Ком.)

Йому звичайно привиджують ся річі, яких видючий не бачить.

27. Чого сліпий плаче? Бо стежки не баче. (Ільк.)

Варіант до ч. 9. Пор. Нос. ст. 308; Сим. 1823; Даль I, 147.

28. Чого я сі не вродив сліпий як кіт, а дурний як медвідь? (Ворохта)

Запитує себе нещасливий чоловік.

29. Щоби сліпий дорогу видів, чого би хотів! (Залісе)

Варіант до ч. 9. Щоби замість коби. Пор. Гильф. 3469.

30. Що кому, а сліпі курці все снит сі просо. (Кольб.)

Сліпому все снять ся світляні образи. Пор. Даль I, 592.

31. Що сліпий не увидит, то вигалає. (Попелі)

Він мусить догадувати ся того, чого не бачить, і догадує ся нераз хибно.

Сліпота. 1. Має курьичу сліпоту. (Наг.)

Курячою сліпотою називають таку слабість, що чоловік по заході сонця не може бачити нічого. Се буває у людей виснажених постом або голодом. Пор. Слав. II, 194.

Слобідка. 1. — А з відки? — З Слобідки. — А ти з відки? — З Глешави. — Давай хліба. — А диви! (Тереб.)

Жартлива розмова двох селян з різних сіл теребовельського пов.

2. — Ти з вілки? — Зо Слобідки. — Давай хліба. — Нима з відки. (Тереб.)

Варіант до попер. ч.

Слобода. 1. Нема слободи, як на Україні. (Ілк.)

Східна задніпрянська часть України називає ся Слобідщина длятого, що після Хмельниччини люди із західної України масами переселяли ся на вольні землі.

Слово. 1. Ангельські слова, а чортівська думка. (Наг.)

Говорять про облесного, а лихого чоловіка. Пор. Le Roux de L. 9.

2. Авї слова не писне. (Наг.)

Говорить про мовчущого чоловіка, що ве вмів або не хоче нічого сказати. Пор. Даль I, 327.

3. Беру вас за слово. (Наг.)

Полягаю на вашім слові.

4. Бризнув му в очи лихим словом. (Наг.)

Докорив йому гірким докором.

5. Будеш ти ще мої слова згадував. (Ком.)

Говорить чоловік до такого, що не вірить його словам.

6. Вже-смо по слові. (Наг.)

Вже ми дали собі слово, заключили умову.

7. Волів бис був тим словом день дихати. (Наг.)

Говорять такому, що говорить пусті слова або проклинає. Пор. Wand. V, Wort 884.

8. Встачив сі в слові. (Наг.)

Додержав свого слова.

9. В трех словах. (Гнідк.)

Коротко сказати.

10. Давши слово держи! (Гнідк.)

Обіцявши щось треба додержати.

11. Дай прийти до слова! (Вел. Очи)

Позволь мені говорити. Пор. Wand. V, Wort 902.

12. Даю слово чести. (Явор.)

Клянусь на щось чесним словом, запевняю своєю честю, що се так.

13. Даю собі сьвйите слово. (Наг.)

Запевняю сам себе, зарікаю ся робити се або те.

14. Де слова масні, там пероги пісні. (Вовчинець, Балиг.) ...пироги...
(Голешів)
За облесними словами криють ся звичайно лихі або невдалі діла. Пор.
Wand. V, Wort 172.
15. Добре слово коштує не много. (Грин.)
Доброму чоловікови легко сказати добре слово. Пор. Wand. V, Wort 331
16. Добре слово стоїть за завдаток. (Ільк.)
Чесний чоловік додержує свого слова і що обіцяє, то зробить.
17. Добрим словом мур прибіш, а неправдов у двері не ввійдеш. (Лос.)
Добрим словом чоловік не раз перемагає тяжкі перешкоди, а від неправди гинє
з найменшої причини.
18. Зараз єм сі зладив на твоє слово! (Бор.)
Я не готов вірити твоїм словам.
19. Захлиснув бис сі на тім слові! (Наг.)
Кленуть такому, що проклинає иншого.
20. Злапав за слово. (Карлів)
Вилонив його на брехні, або видурив від него якусь обіцянку.
21. Золоті твої слова. (Наг.)
Ти говориш святу правду. Пор. Wand. V, Wort 917.
12. Кинув слово, як в маточині. (Ільк.)
Значіння неясне, мб. сказав якесь важне, рішуче слово.
23. Крайне слово вам кажу. (Наг.)
Говорю вам останній раз рішуче слово.
24. Лагідне слово сильнійше дубини. (Гнідк.)
Лагідним словом переконаєш чоловіка, а дубиною можна вбити, а не переконати
25. Масненькі слова, а пісні пироги дідька варті. (Буськ)
Просторійший варіант до ч. 13.
26. Ми вже з ним по слові. (Кол.)
Ми оба зговорили ся на щось, дали собі обопільно слово. Вар. до. ч. 6.
27. На словах мід, а в серці їдь. (Наг.)
Говорять про фальшивого, облесного чоловіка. Пор. E. Rot 346.
28. Не варт він доброго слова. (Наг.)
Говорять про негодящого, нечесного чоловіка. Пор. Wand. V, Wort 864.
29. Не кажучи му злого слова. (Наг.)
Оговорюють ся хочаки сказати кому лихе слово пр. що він злодій або ош-
каниць.
30. Нема в тім і сотого слова правди. (Наг.)
Говорять про щось зовсім збрехане і неправдиве. Пор. Wand. V, Wort 89
31. Не мни слова, говори просто. (Наг.)
Не говори баламутно, натяком.
32. Не скаже й слова на вітер. (Наг.)
Говорять про поважного, немногословного, а ретельного чоловіка. Пор. Да-
I, 530.
33. Не так то ся діє, як ся словом єїє. (Корч.)
Говорять про пусту погрозу, якої сповнення не надіють ся.

34. Не хапай за слова. (Наг.)

Хапати за слово значить підхапувати чиєсь слово з наміром лихого витолкувани.

35. Обценб'ями з нього слова не витьигнеш. (Наг.)

Говорять про мовяущого, завзятого чоловіка, що не хоче признати ся до чогось. Пор. Wand. V, Wort 946.

36. Свого слова чути не можна. (Наг.)

Такий гомін і галас. Пор. Wand. V, Wort 903.

37. Свьйитили би єї його слова! (Наг.)

Говорять про якісь памятни і правдиві слова знаного чоловіка.

38. Слова до ради, руки до звади. (Ільк.)

Між мало освіченими людьми від слів до бійки приходить дуже легко.

39. Слова маснії, а пироги піснії. (Ільк.)

Варіант до ч. 13.

40. Слова на вили брати. (Гнідк.)

Говорять про масні, бридкі, грубіянські слова.

41. Слова не полова. (Ільк.)

Слова не пуста річ, зі словами треба бути обережним.

42. Слова не слина. (Гнідк.)

Слова не пуста річ.

43. Слова шкоди не нагородять. (Ільк.)

Шкоду треба надгородити ділом або грішми, а не самими словами.

44. Слова як медок, а від них іде холодок. (Турка)

Говорять, коли хтось солодкими словами відбирає иншому всяку надію. Пор. Wand. II, Honig 1.

45. Слово біжит, а письмо лежит. (Гнідк.)

Дословний переклад латинського: Verba volant, scripta manent.

46. Слово вилетить горобцем, а верне ся волом. (Ільк.)

Обмова або брехня з малої дрібниці робить ся помалу великою. Пор. Schlei. 186; Тимош. 106; Даль I, 533.

47. Слово до слова, зложит ся мова. (Коб.)

Люди зійшовши ся слово по слову договорюють ся до чогось певного. Пор. Leutsch 186; Даль I, 531.

47. Слово летит, письмо лежить. (Коб.)

Варіант до ч. 44.

49. Слово лучше задатку. (Гнідк.)

Розуміє ся, слово чесного, точного чоловіка.

50. Слово не стріла, а плас не рана. (Грин.)

Слово не стріла, а все таки ранить, а удар пласом не рана, а все таки болить. Ударити пласом у Гуцулів значить ударити плазом сокири.

51. Слово не стріла, а глибоше ранит. (Гнідк.)

Воно допече нераз чоловікови до живого.

52. Слово по слові. (Льв.)

Scil. дійде до якогось діла. Пор. Wand. V, Wort 829.

53. Слово речи, а гроші лічи. (Пужи.)

По зробленій устній умові повинна наступити грошева виплата. Пор. Етв. 36. VI, 293.

54. Слово старше ніж гроші. (Бжоз.)

Слово чесного чоловіка вартійше ніж гроші.

55. Спімнеш моє слово. (Наг.)

Говорять такому, що не хоче слухати розумної ради.

56. Та бо ти словами блудиш. (Лучак.)

Говорять брехливому або малоумному чоловікові.

57. Так як бісте ми з рота тото слово виймили. (Наг.)

Здає ся мені, що я сам хотів те слово сказати. Пор. Wand. V, Wort 837.

58. Ти йому слово, а він тобі десіть. (Наг.)

Говорять про сварливого, многословного чоловіка. Пор. Ном. 2655; Даль I, 136, 312.

59. Той нікому не дасть доброго слова. (Наг.)

Не озве ся ні до кого ласкавим, приятним словом.

60. То пусті слова, але правди в них нема. (Ільк.)

Говорять про очевидну брехню.

61. У мене як уже слово, то слово. (Кос.)

Як скажу слово, то додержу.

62. Чи я тобі коли вразне слово сказав, ци-м ти чим дігнав? (Наг.)

Запитує чоловік чоловіка, що починає з ним сварку без ніякої причини.

63. Цідит слова крізь зуби. (Наг.)

Говорять про розсердженого чоловіка, що силкує ся здержати свою злість. Пор. Даль I, 531.

64. Чесне ваше слово. (Наг.)

Формула чести в розмові, коли хтось згоджує ся на слова іншого чоловіка. Пор. Wand. V, Wort 911.

65. Шкода твоїх слів на нього. (Наг.)

Нема що йому говорити, його не переконаєш нічим. Пор. Wand. V, Wort 935.

66. Як мають сказати слово „дідько“, то кажуть: „Вазейте, розумієте кумонько, гей той кає, як якес казав, най тим часом іде, най сі не приказує людям добрим тай нам; дїтько, щез би у тріске та у бо-лото. (Коломия)

Жартливе обговорене неприємного слова „дідько“.

67. Я свого слова не касую. (Стан.)

Що раз скажу, того держу ся.

68. Я стою на своїм слові. (Наг.)

Не відкличу того, що раз сказав.

Слота. 1. Бог робит слоту і погоду. (Наг.)

Народне віруванє в дословнім і ширшім значіню, що Бог насиляє на чоловіка злу і добру долю. Пор. Le Roux de L. I, 75.

2. Вдали слоти — ані суди Боже що зробити. (Наг.)

Говорять про слотливе літо.

3. По слоті погода, по вітрі дош. (Льв.)

Звичайна переміна в природі. Пор. Даль I, 28; Гильф. 569; Le Roux de L. I, 75.

4. При слоті з'їсть сі й по решеті. (Наг.)
При слоті спинає ся робота і зменшує ся дохід господарства, а тим самим пожива робить ся гіршою і скупійшою.
5. Слота, бо Ляхи пльонтают се. (Будз.)
Вислов ненависти до Ляхів, яких поява у народній уяві віщувала слоту.
6. Слота дябельная. (Дрог.)
Про нарамну, довгу слоту.
7. У тебе туй слота, туй погода. (Наг.)
Говорять до примховатого чоловіка, що раз буває веселий, а другий раз сердитий. Пор. Слав. II, 55.
- Слотавий.** 1. Виглядає як слотаве літо. (Збар.)
Виглядає погано, невесело.
- Слуга.** 1. В мене слуги такі: я єї локшини, я єї макаран, а вона жидівські лакітки хоче, єї редьковки, цибульки. (Мик. п. Дн.)
Говорять багатий чоловік, що трактує своїх слуг як низші від себе сотворіня.
2. Доправляє ся як слуга симбрилі. (Лол.)
Симбрили — служебна заплата. Говорять про чоловіка, що допомагає ся свого права.
3. Попів слуга як їсть, то упріє, а як робить, то змерзне. (Гол.)
В роботі лінивий, а в їдженю скорий.
4. Сам слуга не візьме ся встати, не то ціпом махати. (Гнідк.)
Господар звичайно будить слугу до ранішньої праці, але найчастійше бувають слуги такі, що встають ранше від своїх господарів.
5. Слуга відки прийшов, туди й пішов. (Прісе Равське)
Слуга не причисляє ся до сімї господаря, хоч працює в ній як наємна сила.
6. Слуга на відслужі, як пес на мотузі. (Мшан.)
Дослугує свого часу знеохочений.
7. Слуга як не зробит, то му нич не чкодит, а як не доїст, то всім людьом повіст. (Мшан.)
Він дбає більше про те, щоб наїсти ся, ніж, щоб виробити свою силу.
8. Слуги мої неплачені! (Наг.)
Говорить господар до сусідів, що зійшли ся на толоку робити для нього.
9. Слуги, то плачені вороги домашні. (Ком.)
Говорять господарі підозріваючи слуг про те, що виносять домашні секрети або обкрадають їх. Пор. Wand. II, Knecht 114.
10. Ци міняти що року слугу, ци держати, все клопіт. (Мшан.)
Слуга в усякім випадку є тягарем у господарстві.
11. Як слуга служив, так гавда платив. (ЮК.)
Господар любить обтягати слугі з умовленої плати за вчинену шкоду і виправдує ся тим, що слуга служив невірнo. Пор. Brzoz. Sluga 3.
- Служба.** 1. В службі треба вухом землі приймати. (Ільк.)
Слуга мусить корити ся кождому з господарської сімї.
2. Служба божа не втіче, а лис втіче. (Луч.)
Говорив западений стрілець, що щоб зловити лиса занедбав службу божу.

3. Служба вільність тратит. (Наг.)

Хто наймає ся в службу, той тратить особисту свободу до певної міри. Пор. Adalb. Služba 10; Нос. ст. 459.

4. Служба вольности не тратить. (Ільк.)

Слуга стоїть на тім, що служачи господареві поза своєю службою має пну особисту свободу. Се звичайно буває запевнено в службовій умові.

5. Служба не дружба. (Ільк.)

Служба тяжкий обов'язок. Пор. Adalb. Služba 6; Слав. II, 122.

6. Служба службу родит. (Наг.)

Служба обов'язує до обопільної вигоди.

7. Служба, то гризота. (Льє.)

Слуга звичайно має дуже прикрє становище в сім'ї господаря, та часто робить більше клопоту, ніж услуги. Пор. Schlei. 154.

8. Як би служба була розкіш, то би її жиди в аренду брали. (Луч.)

Говорять про утяжливість служби.

Служити. 1. Дослужив се, хочь іди пси бити. (Пужи.)

Говорить слуга, що на старість опинив ся в бідности. Пор. Етн. 36. VI, 13.

2. Не служив дід бабі, і я не буду такий жабі. (Загоч.)

Говорить говорний чоловік, коли хтось вимагає від нього якоїсь послуги.

3. Не служіт міні, не маю чим таких слуг платити. (Наг.)

Говорить чоловік, що любить сам собі помагати.

4. Хто не служит, той не тужит. (Дар.)

Слуга звичайно тужить за свободою.

5. Хто служив три роки у панів, а три у жидів, того би лиш повісити. (Ільк.)

Служба у жидів і панів деморалізує звичайно чоловіка.

6. Хто служит з ласки, того мішок плаский. (Ільк.)

Хто служить за дармо, той не збогатить ся ніколи.

7. Хто служить з ласки, тому милосердем платять. (Ільк.)

Хто не дослужив ся нічого, той звичайно на старість іде жебрати.

8. Хто служать з ласки, тому стає хріном хліб панський. (Ільк.)

Житє вислуженого слуги на панськім хлібі буває звичайно дуже прикрє.

9. Хто служит, той не тужит. (Лучак.)

Бо все таки має запевнений заробіток.

10. Як хто кому вірне служит, то той тому пердне дуже. (Кукиз.)

За вірну службу платять звичайно невдякою.

Слухати. 1. Всіх слухай, а свій розум май. (Наг.)

В тяжкій пригоді багато людей дає чоловікови раду, але він сам мусить вміти краще виrozumіти своє положенє і йти за власним розумом. Пор. Wand. Anhören 91.

2. Наперед слухай, а потім повідай. (Наг.)

Щоб щось добре оповісти, треба добре вислухати. Пор. Wand. II, Hören.

3. Ни хочиш мене слухати, то слухай псевої скери. (Жидач.)

Говорить батько синові, якого віддає в рекрути. Пор. Schlei. 166.

4. Слухай багато, а мало говори. (Ільк.)

Чоловік повинен знати много такого, чого не кожному виявляє ся. Пор. Adalb. Sluchać 16; Слав. II, 53; Нос. ст. 263; Даль I, 519.

5. Слухай добре тай записуй. (Кобил.)

Записуй тут у значіню: затымаю собі.

6. Слухай і мовчи. (Наг.)

Не на все, що до тебе говорять, мусиш відповідати.

7. Слухай і на вус мотай! (Цен.)

Слухай і знай своя. Пор. Wand. II, Hören 16.

8. Слухай обома вухами! (Наг.)

Слухай уважно. Пор. III, Ohr 260.

9. Слухай старших людей: чужого розуму набереш ся і свого не загубиш. (Замул.)

Правило житевої мудрости. Пор. Нос. ст. 458.

10. Слухам, але сї ни рухам. (Жидач.)

Говорить непослушний слуга. Пародія двірського тону, де на кождий поклик пана слуга повинен відповідати: „slucham!“ Пор. Adalb. Sluchać 10.

11. Треба слухати, може й на правду не так сонце сходить. (Явор.)

У служебнім положеню чоловік мусить слухати навіть несправедливих докорів і розказів.

12. Хто не слухає вітця матери, тот нех слухає псьої шкіри. (Лев.) ...нехай... песьої шкіри. (Ільк.)

Мова про непослушного парубка, якого віддають у рекрути, де він мусить слухати бубна. Пор. Bebel 349; Тимош. 268; Wand. I, Aeltern 37, 38; Даль I, 261; II, 152; Сим. 2489.

13. Хто не слухає тата, той послухає ката. (Ільк.)

Непослушний син часто сходить на злочинця і гине ганебною смертю.

Слюсар. 1. Заки слюсар обцилує, коваль діти погодує. (Наг.)

Шлюсарська робота маруднійша від ковальської.

2. Слюсар — холодний коваль. (Дрог.)

Кепкують ковалі із шлюсарів.

Смага. 1. Смага би го вбила! (Жабе) ...втьила! (Жабе)

Гуцульське прокляте. Смага — горячка, лихорадка.

Смак. 1. В тім такий смак, як печений рак. (Сор.)

Мясо печеного рака належить до найсмачнійших, але народ мало цїнить його.

2. Дав Бог смак, а ситости не дав. (Старем.)

Б апетит, а нема чим наїсти ся.

3. Ей, як ти дам, то смак сратиш. (Матіївці)

Погроза. Дати тут у значіню вдарити в лице.

4. Кількі смаку, тільки гріха. (Дар.)

Їсти масні страви в піст вважає ся гріхом.

5. Коби мав смак у губі, а встид в очах, то би того не робив. (Ком.)

Говорять про чоловіка, що робить або говорить щось паскудне.

6. Припав му до смаку, як муха до меду. (Ільк.)

Вподобало ся йому щось, засмакував у чімось.

7. Смаку в писку не мати. (Гнідк.)

Бувають такі люди, що їм ніщо не смакує, або такі, що не можуть їсти певних страв, пр. меду.

8. Смаку, як в печенім раку. (Ільк., Петр.)

Варіант до ч. 1. Говорять про якусь дрібну річ, котрою не можна наситити ся. Пор. Нос. ст. 429.

9. Тільки смаку, що в печенім раку. (Луч.)

Варіант до попер ч. Пор. Adalb. Smak 7; Brzoz. Smak 5.

10. Тільки смаку, що у раку. (Пост.)

Варіант до ч. 8 і 9.

11. Хто чого не їв, той і смаку не знає. (Лучак,)

Смак страви пізнає тільки той, хто її їсть.

12. Чи смак, чи ни смак, коби кешка, як кіляк. (Жидач.)

Що будь з'їсти, аби жолудок напасти.

13. Ци смак, ци не смак, аби кишка як кімак. (Наг.)

Смачне чи несмачне з'їсти, аби лише наситити ся.

Смакувати. 1. Нині ти тото не смакує, а завтра як сї пропостиш, то ти за медівник стане. (Наг.)

Говорять такому, що не хоче їсти якоїсь не особливо смачної страви.

Смаркати. 1. Що насмаркав у полу, то розмазав по виду. (Доброс.)

Говорять про чоловіка, що своє смаркатине обтирає полою.

Смаркатий. 1. З смаркатим не наїш ся, з дурнем не розмовиш ся. (Підгірки)

З смаркатим їсти бридко, а з дурнем говорити неприємно.

Смаркач. 1. То ще смаркач. (Наг.)

Говорять про малого хлопця.

Смарувати. 1. Смаруй біду маслом, вона кричить, що г—ом. (Снят.)

Незадоволеному чоловікови жадне добро не буде до вподоби; все йому бридко.

2. Смаруй с—ку медом, вона г—ом смердит. (Коб.)

Варіант до попер. ч.

3. Хто смарує, той їде. (Мик. н. Дн.) ...посмарує... поїде. (Ільк., Петр.)

Хто підкупить урядників, той виграє справу. Мова про давнє підкупне правосудя. Пор. Adalb. Smarować 5; Čelak. 362.

Смачно. 1. Смачно говорити. (Гнідк.)

Говорити весело, приємно.

Смердїти. 1. Не смерди, де кадят. (Гнідк.)

Не мішай поганого з приємним. Пор. латинське: Ne misceantur sacra profanis.

2. Смердит, а смак має. (Луч.)

Говорять про жіночий половий орган.

3. Хоть смердить, коли смак має. (Ільк.)

Варіант до попер. ч.

Смерека. 1. Ей, ви сї тепер на смереку дивите! (Берез.)

Дивити ся на смереку значить дожидати смерти, буцїм то роздивляти ту деревину, з якої має бути зроблена домовина.

Смерековий. 1. Він уже в смерековий лист свище. (Сенечів)

Говорять про чоловіка збіднілого або змарнованого.

- Смертний.** 1. Волів бим тя на смертній постели побачити, ніж отак.
(Крех.)
Говорять про чоловіка скаліченого або взагалі діткнутого тяжким нещастем.
- Смерть.** 1. А смерть би ти погана була! (Наг.)
Прокляте лихому чоловікови.
2. Блїдий як смерть. (Стан.)
Смерть уявлена тут в постати блїдого трупа. Пор. Даль I, 378.
3. Бодай му ніколи смерти не було! (Наг.)
Кленуть лихого, старого чоловіка. Занадто довгий вік вважає ся великим нещастем. Пор. Adalb. Śmierć 3.
4. Боршем сі смерти надїяв. (Наг.)
Говорить чоловік про якесь несподіване, страшне нещастє.
5. Був єм при його смерти. (Лол.)
Коли вмирає якийсь господар, є звичай, що сходять ся найблизші свояки і сусїди, щоб бути свідками його смерти. Чоловік, що вмирає сам опущений людьми, вважає ся дуже нещасливим.
6. Вже м гадав, що смерть моя. (Наг.)
Говорить чоловік перебувши якусь тяжку хворобу або якийсь великий перестрах.
7. Вже мі хїба смерть потьгнє. (Наг.)
Говорить чоловік, якого за житя багато тягали по ріжних процесах. Пор. Wand. IV, Tod 2575.
8. Вже-м при смерти був. (Наг.)
Говорить чоловік, перебувши тяжку слабість.
9. Видима смерть страшна. (Льв.)
Видима смерть, се смерть від якогось елементарного нещастя, пр. утоплення або спалєня в огни. Пор. Даль I, 335.
10. Від смерти ані відхрестити ся, ані відмолити ся. (Ільк.)
Для кожного чоловіка смерть неминуча. Пор. Даль I, 340.
12. Від смерти не можна відперти. (Залїсє)
Варіант до попер. ч. Смерть не признає ніяких доказів, що промовляють задовшим або коротшим житєм чоловіка. Пор. Слав. II, 125; Libl. 131; Даль I, 341.
11. Від смерти нема викупу. (Льв.)
Коротший варіант до попер. ч.
13. Від смерти сі вернув. (Наг.)
Перебув тяжку хворобу.
14. Дві смерти не буде, а єдної не минути. (Гнїдк.)
Говорить чоловік, що вдає ся в якесь небезпечне діло, що грозить смертю, пр. іде на війну. Пор. Adalb. Śmierć 6.
15. Двох ми смертй не буде. (Стан.)
Потїшаєть ся чоловік ідучи на якесь небезпечне діло. Пор. Нос. 292; Даль I, 331.
16. До смерти не буду пити, а до сьвятого Николая: дай Боже здоровя! (Мшан.)

Жартлива приказка: до смерти тут має значіне не часове, але особове. Пор. Етн. 36. VI, 20.

17. До смерти не пий, а до свййотого Николая можна. (Мшан.)

Варіант до попер. ч. Пор. Етн. 36. VI, 65.

18. Зі смертев торгу нема. (Мик. н. Ди.)

Коли хоче, то забирає чоловіка.

19. Знаю, що мі смерть не мине: коли-тогди, то по мії прийде. (Берез.)

Говорить старший чоловік, якому бажають ще довгих літ жити.

20. Іно би го по смерть пссилати. (Гнідк.)

Говорять про такого післанця, що довго не вертає ся післаний за ділом.

21. Йому три чверти до смерти. (Жидач.)

Він прожив уже довгий вік, але може ще жити досить довго.

23. Коби тільки до смерти дожити. (Лучак.)

Жартує собі веселий чоловік.

24. Кого смерть дусит, той хонь не рад, а вмирати мусит. (Ком.)

Говорять про тяжку смертельну слабість чоловіка.

25. Кождий свою смерть має. (Луч.)

Народне віруванє, що кождому чоловікови призначений рід його смерти.

26. Кждому своя смерть буде. (Наг.)

Варіант до попер. ч. Ніхто не мине того рода смерти, яка йому призначена.

27. Кому не до смерти, той з гробу си вівертит. (Грин.)

Говорять про таких людей, що вмерши відживають перед самим похороненєм.

28. На волосок від смерти. (Наг.)

Говорять про якусь наглу, моментальну небезпеку. Пор. Даль I, 340.

29. На смерть і родини нема злої години. (Гнідк.)

В кождій годині родять ся і вмирають люди в різних місцях землі.

30. На смерть нема зіля. (Ільк.) ...ліку. (Наг.)

Ніякий лік не може продовжити людського життя до безконечности. Пор. Adalb. Śmierć 25; Даль I, 349; E. Rot. 539; Гильф. 2610; Тимош. 320; Слав. I, 33; Нос. 395.

31. Не дай Боже наглої смерги. (Наг.)

Наглу смерть уважають великим нещастєм або виразною карою божою, але смерть від грому уважають щасливою в Бога.

32. Не дай Боже смерти без людей. (Гвілк.)

Смерть у самоті без людей уважають великим нещастєм. Пор. ч. 5; Даль I, 344.

33. Нема каюинї по смерти. (Карл.)

Народне віруванє, що хто вмер в тяжких гріхах без сповіди, той на тім світі не може спокутувати їх. Пор. Слав. II, 70.

34. Нема смерти без причини. (Ільк., Петр.) ...без пригоки. (Терноп.)

Кожда смерть має якусь причину або природну або неприродну. Пор. Adalb. Śmierć 33, 106; Čelak. 312; Дик. 507; Слав. II, 124; Даль I, 342.

35. Нї смерти, нї попусту. (Наг.)

Говорять про тяжку довгу слабість чоловіка. Пор. Adalb. Śmierć 2; Даль I, 149, 343.

36. О смерти гадай, а хліба шукай. (Гнідк.)

Чоловік до смерти повинен дбати про якийсь заробіток.

37. Пішов — лиш го по смерть посилати. (Борис.)

Говорять про такого, що пішов і довго не вертає ся.

38. Пожив смерти самохіть. (Кос.)

Самохіть вдав ся в якесь небезпечне діло, в яким утратив жите.

39. По смерти каяння нема вже. (Мик. п. Дн.)

Народне віруванє, що чоловік повинен за життя відпокутувати свої гріхи.
Вар. до ч. 33.

40. По смерти нема покаяння. (Ільк.)

Варіант до попер. ч. Пор. Даль II, 163.

41. Прийде смерть — срака пердъ. (Мик. п. Дн.)

Жартлива поговорка про передсмертний страх.

42. Прийшла смерть, а душечка пердъ. (Цен.)

Варіант до попер. ч.

43. Радше смерть, ніж так жити. (Наг.)

Говорить чоловік у дуже нещасливих обставинах.

44. Сам си смерти ни зробю, бо-м си сам життя не дав. (Наг.)

Говорить чоловік, якому хтось злобний радить зробити собі смерть самому.

45. Скорше чоловік смерти сподіє ся, як такої біди. (Комар.)

Говорять про якесь страшне нещастє, що несподівано спаде на чоловіка. Пор.
Libl. 210.

46. Смерте моя, стань ми сі! (Наг.)

Говорить чоловік доведений до розпуки.

47. Смерти в Бога не проси. (Льв.)

Просити смерти в Бога вважають тяжким гріхом. Пор. Слав. I, 185.

48. Смерти не бій сі, але гріхів. (Наг.)

Смерть у гріхах далеко страшнійша ніж смерть безгрішного чоловіка. Пор.
Даль I, 339.

49. Смерти не відперти: як народив ся, так треба умерти. (Залісе)

Се загальний житєвий порядок усіх живих істот.

50. Смерти не мож відперти. (Гнідк.)

Смерть найстрашнійша сила, що панує над людським житєм. Пор. Adalb.
Šmieré 53.

51. Смерти не треба шукати, сама прийде. (Ільк.)

Нераз люди, що раз-у-раз наражають своє жите, живють довго, а инші серед
найкориснійших обставин умирають швидко.

52. Смерть а жена від Бога призначена. (Ільк.)

Народне віруванє. Жінка в житю чоловіка має нераз так само фатальне зна-
чінє, як смерть. Пор. Adalb. Šmieré 62; Čelak. 381.

53. Смерть гірш злодія, не дасть ся відполошити. (Гнідк.)

Смерть приходить, коли сама хоче, і чоловік не може її остерегти ся.

54. Смерть за плечима, а білі весіле. (Ільк.)

Кепкують із старого чоловіка, якому недалеко до смерти, а він женить ся.
Пор. Даль I, 339.

55. Смерть і роди не чекают погоди. (Ковалівка) ...родини ...години.
(тамже).
Родять ся і вмирають люди кожної години.
56. Смерть і родини не питают лихої години. (Горохол.)
Варіант до попер. ч.
57. Смерть лести не знає. (Ільк.)
Її не підкупиш, ані не відпросиш ся.
58. Смерть му в очи заглянула. (Гнідк.)
Говорять про чоловіка, що в ночі або в день нагло затресе ся. Пор. Слав. II, 124; Нос. ст. 429.
59. Смерть не весіле. (Буськ)
Смерть у кождім, навіть найщасливійшій разі сумна річ.
60. Смерть не горе, по велике море. (Залісе)
Значіне неясне.
61. Смерть не гуд, коли брати йде, ані не гучит, коли замучит. (Буськ)
Смерть забирає людей без розбору, не заповідаючи себе ніякими знаками.
62. Смерть не жартує. (Наг.)
Вона губить людей старих і молодих. Пор. Schlei. 182.
63. Смерть не знає пардону. (Мик. н. Дн.)
Вона не щадить нікого, ні багатого, ні бідного.
64. Смерть не напасть. (Луч., Ст. Богор.)
Вона натуральна конечність усякого жита.
65. Смерть не перебирає. (Ільк., Петр.)
Вона морить високих і низьких, бідних і багатих, щасливих і нещасливих.
Пор. Adalb. Śmierć 75; Слав. II, 125; Мука 3550.
66. Смерть не питає: „Чий ти?“ (Льв.)
Вона погубляє кожного, самотного чи родовитого чоловіка. Пор. Слав. II, 124.
67. Смерть не питає: „Чи хочеш, чи не хочеш?“ (Льв.)
Вона не залежить від волі чоловіка. Пор. Мука 3557.
68. Смерть не повість, де чоловіка ззість. (Ком.)
Вона не заповідає себе наперед.
69. Смерть не ревізор. (Гнідк.)
Значіне неясне тим, що смерть приходить так само несподівано як ревізор.
Ревізорами називали давнійше фінансових урядників, що пошукували по селянських хатах за контрабандою тютюном або сировицею, т. є. соляною водою, якої не дозволяло ся брати нікому із жерел.
70. Смерть не трубит, коли губит. (Явор., Мик. н. Дн.)
Смерть не заповідає себе наперед, приходить пераз несподівано. Пор. Wall. II, 26.
71. Смерть нікого не мине. (Наг.)
Її кождий чоловік підданий. Пор. Мука 3545.
72. Смерть по людях ходит. (Наг.)
Випадки смерті трапляють ся між людьми рідше або частійше. Пор. Дал. I, 345.

73. Смерть своє бере. (Наг.)
Бере те, що їй підпадає. Пор. Даль І, 346.
74. Смерть старому перед очима, а молодому за плечима. (Льв.)
Старий мусить сподівати ся її кожного часу, а молодому вона грозить несподівано. Пор. Мука 3550.
75. Смерть усіх порівнає. (Наг.)
Порівняє багатих з бідними. Пор. Даль І, 341.
76. Тото біда, що смерть для всіх єдна. (Мик. н. Дн.)
Від смерти не винятій ніхто.
77. То ще не смерть, коли жінка вмере. (Луч.)
Бо чоловік нераз по смерті одної жінки буває щасливим з другою. Пор. Сим. 468.
78. Три дні до смерти, та ніяк дожити. (Явор.)
Говорить старий чоловік, якому жите минає дуже тяжко.
79. Хтож ми смерть дасть, коли Бог не дає? (Наг.)
Говорить старий чоловік, якому докоряють, чому не вмирає.
80. Хто о смерті гадає, тому в залі не грає. (Гнідк.)
Той бере жите поважно.
81. Штири чверти до смерти. (Мик. н. Дн.)
Говорять, коли хто дуже хорий. Варіант до ч. 21.
82. Що буди, то буди, а смерти ни буди. (Жид.)
Говорять про небезпечне діло, яке не грозить смертю.
- Сметана.** 1. Як не було на сметані, то на сирватці вже не буди. (Будз.)
Як не було щастя в добробуті, то в бідности не буде.
2. Як не було сметани на солодкім молоці, то вже й на кваснім не буде. (Балиг.)
Варіант до попер. ч.
- Смичок.** 1. З-за смичга тонка пеленичка. (Наг.)
Смичок — музикальний інструмент. Сільський музика живе звичайно в тісних обставинах, бо має невеликий заробок.
- Смілий.** 1. І сьмілого пси кусають. (Ільк.)
Найчастійше кусають несмілого, такого, що втікає, а від сьмілого звичайно втікають. Пор. Adalb. Šmialek 3.
2. Сьмілий жид у школі бэдит. (Петр.)
На се не треба великої смілости. Пор. т. II, Жид ч. 13.
3. Сьмілий як за плотом. (Ільк.)
Жартливо про чоловіка, що за плотом уважає себе зовсім безпечним і може відтам нападати на иншого. Пор. Adalb. Šmialy 9, 15.
4. Сьмілому Бог помагає. (Льв.)
Відвагою можна дуже часто здобути корисне становище в житю. Пор. Тим. 51.
5. Сьмілому всюди дорога. (Коб.)
Він у всякім положеню дасть собі раду.
6. Сьмілому хліб не пропаде. (Комар.)
Бо він не дасть собі його видерти.

Сміте. 1. Кожний на своїм смітю пан. (Наг.)

Хозяйство, хоч і як мале, дає кожному право до самостійного жити.

2. На старе сьміте вертай ся. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що на старість вертає на місце свого уродження; ширším значінью про чоловіка, що вертає до старих хиб. Пор. Adal Šmiecie 4.

3. Не винося смітя з хати. (Наг.)

Не роби сплетень, не виявляй хатних брудів. Пор. Даль I, 528; II, 68, 19.

4. Що на своїм сьмітю, то не згине. (Ільк.)

Хиба що хто вкраде.

Сміх. 1. Було сьміха, як у церкві. (Дар.)

Кепкують із придурковатого чоловіка, що сміє ся чогось у церкві або при якійсь невідповідній okazji.

2. Вам сьміх, а мені біди міх. (Старі Богородч.)

Говорить чоловік, якому інші з жарту наробили багато біди. Пор. Даль II, 117.

3. За що сьміх, за то й гріх. (Кольб.)

Гріх осмішувати когось без причини. Пор. Слав. II, 128; Сим. 391.

4. З великого сьміху міг би сі чоловік минути. (Наг.)

Надто великий сміх переходить у гістерію, яка часом кінчить ся апоплексією.

5. Мають його на сьміх. (Кот.)

Говорять про людей, що роблять собі сміх із иншого чоловіка.

6. Най би тому сьміх с писка йшов, як я се с тебе сьмію. (Будз.)

Значіньє неясне.

7. На сьміх сі виставити. (Наг.) ...дати. (Наг.)

Зробити щось таке, з чого люди будуть сміяти ся. Пор. Wand. I, Gelächter.

8. Нема сьміху без плачу. (Залісе)

Сміх часто веде за собою плач. Пор. Wahl I, 33.

9. По сьміху плач. (Льв.) ...часто наступає... (Льв.)

Те, що в першій хвилі видає ся смішним, те по близшій розвазі може стати дуже сумним.

10. Став сьміхом на ціле село. (Богородч.)

Говорять про чоловіка, що осмішив ся якимось глупим поступком.

11. Сьміха з ня пустих межи людьми. (Тухля)

Осмішив мене між людьми.

12. Сьміха півперек сьвіта. (Яс. С.)

Якась смішна річ, що зробила ся загально відомою, смішний скандал.

13. Сьміх людям казати. (Стан.)

Говорять про глупу річ, про яку смішно й говорити. Пор. Нос. ст. 429.

14. Сьміх людьом повідати. (Будзанів) ...повісти. (Наг.)

Говорять про якусь смішну подію.

15. Сьміх та покаяніє на весь сьвіт. (Богородч.)

Говорять про справу не то смішну, не то страшну.

16. Тобі до сьміху, міні до плачу. (Бергом.)

Говорять чоловік, із якого біди инший сміє ся. Пор. Adalb. Śmiech 4; Čelak. 184.

17. Тобі сьміх, а міні плач. (Ільк.)

Варіант до попер. ч. Пор. Adalb. Śmiech 5, 12.

18. Тобі сьміх, а міні рёготи. (Бергом.)

Тобі смішно, а мені ще смішнійше.

19. Тобі сьміх, йому болю міх. (Мик. н. Дн.)

Варіант до ч. 2.

20. У него і сьміх і плач на верха. (Гнідк.)

Про чоловіка склонного з чого будь сміяти ся і зза чого будь плакати.

21. У тебе все лиш хихи та сьміхи. (Наг.)

Говорять до легкодушного, смішкуватого чоловіка. Пор. Сим. 2209.

22. Як ти ся не будеш сам на сьміх давати, не будут ся з тебе люде насьмівати. (Балиг.)

Як не будеш робити смішних дурниць.

Смішне. 1. А що ти нині таке сьмішне звів? (Наг.)

Говорять до чоловіка, що нараз починає сміяти ся з чогось невідомого иншим.

Смішно. 1. Що смішно, то грішно. (Наг.)

Приповідка не зовсім вірна, не все смішне буває грішне. Пор. Сим. 2635.

Смішок. 1. Йому смішей в голові. (Бібр.)

Говорять про веселого чоловіка, який з чого будь любить сміяти ся.

2. Сьмішкă звів. (Сор.)

Говорять про чоловіка, що нараз починає сміяти ся не знати з чого.

3. Ти нині сьмішкă звів. (Жидач.)

Ти нині знайшов або вдумав щось смішне або смієш ся без причини.

Сміяти ся. 1. До розпуку сьміяти ся. (Гнідк.)

Сміяти ся дуже сильно і довго.

2. З других сьміяв ся, а сам в біду попав ся. (Коб.)

Се трапляє ся звичайно чоловікови, що кепкує собі з инших.

3. З нас би ся всі сміяли, як би ми то зробили. (Ю. Км.)

Говорять чесні люди, коли їм хто раїть якесь нечесне, погане діло.

4. Не сьмії сї, братку, з чужого упадку. (Кути)

Упадок чий будь у всякім разі сумна річ, і з нього не треба сміяти ся. Пор. Osm. Spr. 283; Wand. III, Leute 1167; E. Rot. 421.

5. Не сьмії ся з чужої біди, бо з твоєї ще гірше насьміют ся. (Корон.)

Правило житевої мудрости.

6. Ни посьміє сї убрane, але (пробачте) ус—не. (Кольб.)

Сміють ся не з гарно одітого, тільки з нечистого або лихо одітого.

7. Сьміє сї крізь зуби. (Наг.)

Говорять про нещирий, силуваний сьміх. Пор. Wand. V, Zahn 195.

8. Сьміє сї на кутні зуби. (Наг.)

Іронічно: сердить ся або жалує чогось. Пор. E. Rot. 624; Wand. V, Zahn 204.

9. Сьміє сї, як дурень до сира. (Сор.) ...гий дурний... (Жидач.)

Сміє ся без причини або з благої причини. Пор. Adalb. Śmiać się 14; Wand. I, Anlachen 94.

10. Сьміє сї, як Циган до гроший. (Наг.)

Сміє ся радіючи наперед, що зможе їх украсти. Пор. Слав. I, 184.

11. Сьміє ся, аж му очи скачут. (Богородч.)

Говорять про щирий, веселий сміх.

12. Сьміє ся з дурного розуму. (Коб.)

Сміє ся не розуміючи сам чого, або з такого, чого сам не розуміє.

13. Сьміє ся озеро з болота. (Гнідк.)

Сміє ся гірше з лихого.

14. Сьмій сї, Гривку, дам ти сливку. (Кос.)

Гривко — назва пса. Деякі пси люблять їсти сирі сливки.

15. Сьмій сї, Касуню, до пана, дасть пан їрейцар. (Наг.)

Говорить мати до дочки заохочуючи її, щоб кокетувала пана.

16. Сьмій ся, сьмішку, дам ти кишку. (Ільк.)

Говорить чоловікови, що сміє ся за леда яким словом або дотепом.

17. Сміют ся на цілий світ. (Ю. Км.)

Говорять про легкомислих людей, які все підіймають на сміх.

18. Сміют ся, як з голої вівці. (Лучак.)

Сміють ся без вїякої потреби, бо гола, острижена вівця зовсім не смішна.

19. Сьміяли сї, аж рака лазили. (Наг.)

Мало не лягали зо сміху. Про гру „рака лазити“ диви вище Рак ч. 1, 11

20. Там то ся сьміяли, мало ся не постїкали. (Крех.)

Говорять про якусь смішну сцену, що відбула ся при численнім зборі люд

Смола. 1. Будеш у смолі кипіти. (Наг.)

Говорять до грішного чоловіка, що не хоче покаяти ся.

2. Маю смолу, не гроші. (Бор.) ...мару... (Бор.)

Смола уважає ся символом нещастя; по німецьки Resch значить також см і нещастє.

3. На тобі смоли горьичої! (Наг.)

Говорить розсерджена жінка до недбалого чоловіка, не маючи дати йому що їсти.

4. Нема на тебе смоли горьичої. (Наг.)

Говорять про дуже лихого чоловіка, для якого просять божої кари.

Смолюх. 1. Замащений як смолюх. (Льв.)

Смолюхом називають обсмалений фартух смоляра або ковали.

Смоляний. 1. Смоляні має руки, треба сї стеречи. (Кольб.)

Розітріта смола робить ся липкою; смоляні руки — такі, що до них припадає чуже добро, злодійські руки.

Смотрити. 1. Смотри кінця кождій справі. (Ільк.)

Правило житевої мудрости. Пор. латинське: Prudenter agas et respice fine

2. Смотри, мовчи, а своє роби. (Ільк.)

Для успіха всякого діла потрібно оглядності і повздержности в балаканю.

3. Смотри на задні кілка. (Гнідк.) ...колеса. (Наг.)

Оглядай ся на наслідки всякого діла.

4. Смотри зого носа. (Гнідк.)

Пилькуй свого добра, дбай про свої діла.

5. Смотри себе, буде з тебе. (Ільк.)
Старай ся зрозуміти себе самого. Пор. грецьке: *Γινῶθι σεαυτόν*, латинське: *Nosce te ipsum*. Пор. Adalb. Patrzec 17.
6. Там смотриш, де ся з комина курит. (Гнідк.)
Говорять до чоловіка, що бажає жити чужим хлібом не маючи свого.
- Смрід.** 1. Смрід такий, що може сокира висіти. (Наг.)
Говорять про задушний смрід у хаті, де зібрало ся повно людей. Пор. Мука 405.
- Смуток.** 1. А смуток би ті тьжкий огорнув та би ті вкрив! (Наг.)
Прокляте. Смуток у значіню тяжкого нещастя.
2. А смуток го знає! (Стара С.)
Смуток тут у значіню лихої пригоди або лихого часу.
3. Бодай тобов смуток гречку возив! (Гвізд.)
Прокляте. Смуток тут персоніфікація якоїсь лихої сили або чорта.
4. По смутку втіха. (Наг.)
Scil. наступає. Пор. Adalb. Smutek 3.
5. Смуток би на тя темний та чорний упав! (Ільк.)
Бойківське прокляте.
6. Смуток ті бери! (Богород.)
Прокляте. Смуток знов у значіню лихої сили.
- Снити.** 1. Я снів о панах, щезли би! (Жабє)
Говорив Гуцул увязнений у Коломиї, якому снили ся пани, т. є. судовики, і який з того ворожив собі нещасте.
- Снити ся.** 1. Анї ми сї не сніло. (Наг.)
Говорять про якусь дивну, нечувану річ. Пор. Гильф. 1808.
2. Анї ми сї снит. (Наг.)
Я й не думаю про те. Пор. Даль II, 61.
3. Коли приснить ся чорний пес, значить хворобу. (Лучак.)
Народне віруванє із народного сонника.
4. Коли приснить ся, що випаде підшва, то хтось близький умре. (Луч.)
Із народного сонника.
5. Коли снить ся баба жебрачка, значить невірність жінки або мужа. (Кутк.)
Із народного сонника.
6. Коли снить ся барвінок, буде весіле. (Лучак.)
Із народного сонника.
7. Коли снить ся барвінок, то се значить смерть. (Лучак.)
Із народного сонника.
8. Коли снить ся баюра й рови, значить п'янство і нехарність. (Кутк.)
...нещасте, лихий припадок. (Дрог.)
Із народного сонника.
9. Коли снить ся біте до крови, то якийсь свояк прибе ся. (Лучак.)
Із народного сонника.

10. Коли снить сї бійка, то щось сї прибе. (Наг.)

Прийде хтось або прийде якась вість. Варіант до попер. ч.

11. Коли снить ся бійка, прийде гість. (Кутк.)

Із народного сонника.

12. Коли снить ся весіле, значить похорон і смуток. (Кутк.)

Із народного сонника.

13. Коли снить ся весіле, то буде сварка. (Лучак.)

Із народного сонника.

14. Коли снить ся вмерлець, буде „змертвіне“, гризота, жура. (Лучак.)

Із народного сонника.

15. Коли снить ся вода бистра, а брудна, то се значить некорисний інтерес або страта. (Кутк.)

Із народного сонника.

16. Коли снить ся горівка, то буде сварня. (Лучак.)

Із народного сонника.

17. Коли снить ся горох, то се значить сльози. (Лучак.)

Із народного сонника.

18. Коли снить ся горячий дощ, то віщує плач. (Кутк.)

Із народного сонника.

19. Коли снить ся град, буде вісна на діти. (Кутк.)

Із народного сонника.

20. Коли снить ся гречка, буде суперечка. (Лучак.)

Із народного сонника.

21. Коли снить ся дзвоник, то значить новина. (Лучак.)

Із народного сонника.

22. Коли снить ся дитина жива або умерла, то се значить біль зубів. (Лучак.)

Із народного сонника.

23. Коли снить ся дитина, то сповниш якийсь гріх. (Лучак.)

Із народного сонника.

24. Коли снить ся дід жебрак, значить недостаток і понижене. (Кутк.)

Із народного сонника.

25. Коли снить ся дощ, то віщує багатство. (Кутк.)

Із народного сонника.

26. Коли снить ся жаба, то се обмова. (Кутк.)

Із народного сонника.

27. Коли снить ся жайвороник, то се свобода і щастє. (Кутк.)

Із народного сонника.

28. Коли снить ся жидівка, то се Богородиця. (Лучак.)

Із народного сонника.

29. Коли снить ся жид, то добрий зиск. (Лучак.) ...буде якийсь зиск. (Наг.)

Із народного сонника.

30. Коли снить ся жид, то се сьв. Миколай. (Лучак.)
Із народного сонника.
31. Коли снить ся жито, то се віщує житє. (Лучак.)
Із народного сонника.
32. Коли снить ся жовняр, то се згубна пиха. (Кутк.)
Із народного сонника.
33. Коли снить ся завуля, то хтось в родини умре. (Лучак.)
Із народного сонника.
34. Коли снить ся застїжка, буде тобі чогось стадно. (Лучак.)
Із народного сонника.
35. Коли снить ся зелене жито, то се значить здоровлє. (Лучак.)
Із народного сонника.
36. Коли снить ся каламутна вода, то се значить сльози. (Лучак.) ...не-
щастє, клопіт. (Наг.)
Із народного сонника.
37. Коли снить ся капуста, значить сивці. (Лучак.)
Із народного сонника.
38. Коли снить ся ксьондз, то се „він“ (чорт). (Лучак.) ...то буде не-
щистє. (Наг.)
Із народного сонника.
39. Коли снить ся ластівка, то се рідні сусїди. (Кутк.)
Із народного сонника.
40. Коли снить ся мала дитина, то се значить нещастє, гризоту, сла-
бість. (Лучак.)
Із народного сонника.
41. Коли снить ся місяць, то прибуде кавалєр. (Лучак.)
Із народного сонника.
42. Коли снить ся молода в биндах, значить смерть дома або в родинї.
(Кутк.)
Із народного сонника.
43. Коли снить ся мясо, то се якийсь грїх. (Лучак.)
Із народного сонника.
44. Коли снить ся неприятель, жди процесу і страти. (Кутк.)
Із народного сонника.
45. Коли снить ся огонь або дим, то се значить, що хтось на тебе злий.
(Лучак.)
Із народного сонника.
46. Коли снить ся огонь, будуть злодії. (Лучак.)
Із народного сонника.
47. Коли снить ся огонь, то значить маєток. (Малк.) ...свария. (Лучак.)
Із народного сонника.
48. Коли снить ся пасїка або пчоли в обніжєм, то се значить добробит.
(Кутк.)
Із народного сонника.

49. Коли снить ся пес, буде сварня. (Малк.)
Із народного сонника.
50. Коли снить ся плач, то буде втіха. (Лучак.)
Із народного сонника.
51. Коли снить ся полотно, то в хаті буде вмерлець. (Малк.)
Із народного сонника.
52. Коли снить ся полотно, то се перед тобою дорога стелить ся. (Луч.)
Із народного сонника.
53. Коли снить ся пранє, то люди про тебе говорять. (Лучак.)
Із народного сонника.
54. Коли снить ся приятель, надій ся незгоди або зради в подружю. (Кутк.)
Із народного сонника.
55. Коли снить ся пшениця, то се недобре. (Лучак.)
Із народного сонника.
56. Коли снить ся рій, значить хрестини. (Кутк.)
Із народного сонника.
57. Коли снить ся сивий чоловік, то се сьв. Миколай. (Лучак.)
Із народного сонника.
58. Коли снить ся скажений пес, то се значить нещастє, велику напасть.
(Лучак.)
Із народного сонника.
59. Коли снить ся сливка, то се віщує синці. (Малк.)
Із народного сонника.
60. Коли снить ся соловій, то се любов. (Кутк.)
Із народного сонника.
61. Коли снить ся стрільба, то значить новина. (Лучак.)
Із народного сонника.
62. Коли снить ся судія, то жде тебе якась кривда, гризота. (Кутк.)
Із народного сонника.
63. Коли снить ся хрест, то се значить гріб. (Лучак.)
Із народного сонника.
64. Коли снить ся церков, надій ся радости. (Кутк.)
Із народного сонника.
65. Коли снить ся цибуля, буде слабість. (Лучак.)
Із народного сонника.
66. Коли снить ся Циганка молода і гарна, то се значить недугу, слабість, смерть. (Кутк.)
Із народного сонника.
67. Коли снить ся Циганка стара й погана, то се значить клопіт і нещастє для закоханих, завдрість і зрада в подружю, домашні клопоти. (Кутк.)
Із народного сонника.
68. Коли снить ся чиста вода, то се значить здоровлє. (Лучак.) ...радість, поводженє. (Наг.)

Із народного сонника.

69. Коли снить ся чорт, треба змінити житє, поправити ся. (Кутк.)

Із народного сонника.

70. Коли снить ся, що гасиш огонь, то надій ся, що полагодиш домашні непорозуміння. (Кутк.)

Із народного сонника.

71. Коли снить ся, що зуб випаде, то хтось з роду вмере. (Лучак.)

Із народного сонника.

72. Коли снить ся, що йдеш за труною, жди випадку смерти в родині. (Кутк.)

Із народного сонника.

73. Коли снить ся, що йдеш через воду, топиш ся, буде хвороба. (Луч.)

Із народного сонника.

74. Коли снить ся, що ловиш риби на вудку або в сіть, то надій ся корисного зарібку. (Кутк.)

Із народного сонника.

75. Коли снить ся, що падеш у яму, то се віщує слабість. (Лучак.)

Із народного сонника.

76. Коли снить ся, що рвеш зуб, то хтось умре. (Лучак.)

Із народного сонника.

77. Коли снить ся, що тебе вбито, то се твої вороги тішать ся. (Кутк.)

Із народного сонника.

78. Коли снить ся, що тебе пес кусає, то будеш битий. (Лучак.) ...на-
пасть. (Наг.)

Із народного сонника.

79. Коли снить ся, що тебе побито, то тебе жде стид і пониженє. (Кутк.)

Із народного сонника.

80. Коли снить ся, що тебе пси кусають, то будуть на тебе люди плю-
тки робити. (Лучак.) ...то якийсь ворог на тебе завзяв сї. (Наг.)

Із народного сонника.

81. Коли снить ся, що ти втонув, то се віщує страту маєтку або житя.
(Кутк.)

Із народного сонника.

82. Коли снить ся, що топиш ся, то знайдеш ся в розпучливім поло-
женю. (Кутк.)

Із народного сонника.

83. Коли снить ся, що хтось когось бє, то щось або хтось „прибе ся“
до дому, прийде гість або якась новина. (Лучак.)

Із народного сонника.

84. Коли снить ся ясний огонь, то буде добра новина. (Лучак.)

Із народного сонника.

85. Коли снять ся вівці, впаде сніг. (Лучак.)

Із народного сонника.

86. Коли саять ся воші, то буде гризота. (Лучак.)
Із народного сонника.
87. Коли саять ся вугрі, то буде сварка. (Лучак.)
Із народного сонника.
88. Коли саять ся голки, значить кольки. (Лучак.)
Із народного сонника.
89. Коли саять ся голуби, буде гризота. (Малк.)
Із народного сонника.
90. Коли саять ся горіхи, то або будуть на нас, або ми на кого лих.
(Лучак.)
Із народного сонника.
91. Коли саять ся гроші, то се любов. (Лучак.)
Із народного сонника.
92. Коли саять ся гроші, то се значить сльози. (Лучак.)
Із народного сонника.
93. Коли саять ся грушки або ябка, то се значить синці. (Лучак.)
Із народного сонника.
94. Коли саять ся два чоловіки, то прийдуть старости. (Лучак.)
Із народного сонника.
95. Коли саять ся живі риби, то буде втіха. (Лучак.)
Із народного сонника.
96. Коли саять ся звізди, буде весіле. (Лучак.)
Із народного сонника.
97. Коли саять ся коні, то буде вітер. (Лучак.)
Із народного сонника.
98. Коли саять ся коралі, то значить гризоту, сльози. (Малк.)
Із народного сонника.
99. Коли саять ся корови, то се значить смерть у родині. (Лучак.)
Із народного сонника.
100. Коли саять ся кури, буде журба. (Лучак.)
Із народного сонника.
101. Коли саять ся пацьорки, то буде плач. (Лучак.)
Із народного сонника.
102. Коли саять ся пироги, то хтось на тебе ворогує. (Лучак.)
Із народного сонника.
103. Коли саять ся померші родичі, то се значить гризоту. (Лучак.)
Із народного сонника.
104. Коли саять ся пчоли, буде огонь. (Малк.)
Із народного сонника.
105. Коли саять ся риби, то буде слабість. (Малк.) ...сварня. (Ремен.)
Із народного сонника.
106. Коли саять ся риби, буде слабість, особливо стережи ся стеклого
пса. (Лучак.)
Ширший варіант до попер. ч.

107. Коли снять ся риби, що плавають у ріці, то се злудні надії. (Кутк.)
Із народного сонника.
108. Коли снять ся різні птахи, то буде товар здихати. (Лучак.)
Із народного сонника.
109. Коли снять ся свині, то буде сварка. (Лучак.)
Із народного сонника.
110. Коли снять ся скопані грядки, буде вмерлець. (Лучак.)
Із народного сонника.
111. Коли снять ся хоругви, то се значить смерть у родині. (Лучак.)
Із народного сонника.
112. Коли снять ся червоні ябка, прибуде кавалер. (Малк.)
Із народного сонника.
113. Коли снять ся яйці, будуть на тілі гүлі, або між людьми пльотки. (Лучак.)
Із народного сонника.
114. Най сі там своїм снит. (Наг.)
Говорять про покійника з чужого роду.
115. О золотих горах снит му ся. (Гнілк.)
Говорять, коли кому снить ся щось надзвичайно гарне або щасливе.
116. Се йому й не снить ся. (Гнідк.)
Про те він і не думає.
117. Снит се, бздит се; розсвине се — мине се. (М. Гош.)
В ночі снить ся чоловікови всячина, а як настане день, то все те забуде ся.
118. Снит сі — бздит сі. (Мик. н. Дн.)
Кепкують із того, хто вірить у сні. Пор. Нос. ст. 430.
119. Снит сі, бздит сі, а дурному радість. (Мик. н. Дн.)
Говорять, коли хтось оповідає про якийсь недоладний сон і старає ся з нього щось виворожити.
120. Снит сі — мантит сі; розвиднит сі — нема що повідати. (Наг.)
У сні бачить чоловік всяку всячину, а рано не може собі сего всего пригадати.
121. Снит ся — бздит ся; звине ся — мине ся. (Гол.) ...прісне сі... (Яс. С.)
Варіанти до ч. 117.
122. Снит ся — бздит ся; хочет ся срати — треба вставати. (Мінч.)
Се т. зв. хлопський зитарок, по яким пізнають пору ночі.
123. Таке ми сі ані сніло. (Наг.)
Про се я навіть не думав.
124. Таке ми сі сніло, що аж страшно повідати. (Наг.)
Говорить чоловік, коли бачив якийсь страшний сон.
125. Таке ми сі сніло, що тобі сі г—о коло носа вило. (Дрог.)
Жартлива відповідь на питання, що тобі сніло ся?
126. Як сі снит бійка, то сі хтось ід хаті прибе. (Наг.)
Із народного сонника. Варіант до ч. 10.

127. Як єї снит г—о, то значит щастє. (Розділ) ...гроші. (Ком.) ...буде чоловікови якась добра пригода. (Жидач.)
Із народного сонника.
128. Як єї снит жид, то щістьи, гроші. (Наг.)
Із народного сонника.
129. Як єї снит огонь, то стережи єї злодія. (Наг.)
Із народного сонника.
130. Як єї снит пес, то значит ворога. (Наг.)
Із народного сонника.
131. Як єї снит піп, то біда. (Наг.)
Із народного сонника.
132. Як єї снит рій пчіл, то буде огонь. (Розділ)
Із народного сонника.
133. Як єї снит чиста вода, то добре, здоровлє, а як каламутна, то слабість, клопіт. (Наг.)
Із народного сонника.
134. Як єї снит чоловікови, що літає, то значить, що росте, або що йому буде якась радість. (Наг.)
Із народного сонника.
135. Як єї снит, що зуб випаде, то хтось близький умре. (Наг.)
Із народного сонника.
136. Як єї снит, що чоловік плаче, то буде радість. (Наг.)
Із народного сонника.
137. Як єї снит, що щось зібеш, зломиш, підреш, то значит шкоду в хаті. (Наг.)
Із народного сонника.
138. Як єї снит коралі, то будут сльози. (Наг.)
Із народного сонника. Варіант до ч. 98.
139. Як єї снит пчоли, то буде повінь. (Малехів к. Жид.) Як снит єї рій пчіл... (Малех.)
Із народного сонника.
140. Як єї снит форењѣви, то огонь буде в селі. (Наг.)
Із народного сонника. Форењѣви — церковні хоругви.
141. Як снит єї злодій, буде огонь. (Розд.) ...то значит гроші. (Малех. нов.) ...щастє. (Мервичі)
Із народного сонника.
142. Як снить ся дзюра в стіні, то се значить смерть у родині. (Луч.)
Із народного сонника.
143. Як снить ся пироги, то вороги. (Тереб.)
Із народного сонника. Віруване основане на подібности слів „пироги“, „вороги“.
144. Як таке приснит єї, то вже не хибне, а мусит стати єї. (Наг.)
Говорять про якийсь виразний, віщий сон.

Сніг. 1. Біле як свіг. (Наг.)

Говорять про всяку білу твар, про людське тіло і т. и. Пор. Даль I, 613.

2. Бодай тя сьніг спалив! (Будз.)

Жартливе прокляте, основане на пісні:

„Бодай, тебе, мій миленький, спалив сніг біленький.
Сім раз єм ті чарувала, а ти здоровенький;
Сім раз єм ті чарувала, а осьмий не буду,
Бо так єм си розгадала сьвіт не перебуду.“

. Припав сніжок на мій обліжок. (Наг.)

Поговірка основана також на пісні:

„Припав сніжок на обліжок, ще лежить торічний;
Поможи ми, потний Боже, бом сирота вічний.“

Пор. Даль I, 260.

4. Сніг і мороз на Великдень віщує недороду. (Мокротин)

Із народного календаря.

5. То мене так обходить як торічний сніг. (Льв.)

Се мені байдуже. Пор. Даль I, 362.

6. Як сьніг з дощем, йди до шевця з плачем. (Винники)

Коли погана погода, тоді шевцєви пильна робота.

Сніп. 1. Сніп до снопа, буде копа. (Коб.)

Говорять складаючи копи або полукіпки.

2. Я йому і сніп і перевесло, і лопата і помело. (Коб.)

Я для нього роблю всяку позиточну услугу.

Снітий. 1. Снітий змиваю, полон призиваю зо всіх штирьох сторон на мое подвіря. (Мшан.)

Народна примівка проти світійів у пшениці. Снітий — рід заразливого грибка чорної барви, що виїдає цілі колоски пшениці.

Снувати. 1. Сную свої думки. (ЮК.)

Говорить чоловік про своє звичайне, буденне думанє.

Снувати ся. 1. Снує ся ми перед очи, як в день так і в ночи. (Ільк.)

Говорять про якусь напасливу річ або напасливого чоловіка, що наприкрєє ся в день або набиває ся на сон.

Собака. 1. Бодай і собака свою жону мала. (Гнідк.)

Жартливе прокляте, бо жона буває раз щастєм, раз нещастєм.

2. Вільно собаці і на Бога брехати. (Ільк.)

Пес звичайно не знає того, на кого бреше, але дуже часто своїм інстинктом бреше на злого чоловіка, хоч би й знайомого. Пор. Даль I, 580.

3. Годі го відогнати, як собаку з весіля. (Довге Стр.)

В часі весіля пси із сусідніх домів крутять ся там, де виливають помії або викидають недоїдки.

4. І собака по нїм не затрубит. (Бор.)

Говорять про чоловіка лихої памяти, за яким ніхто й не заплаче.

5. І старому собаці дригають жили в сраці. (Ільк., Петр.)

Говорять про старого чоловіка, якому збирає ся на любові.

6. Кормити собаку сїном, то з голоду згине. (Львів)

Пес належить до звірів м'ясоїдних і сїна не їсть.

7. Ліпше собаку годувати, ніж чужу дитину. (Стрий)

Від пса можна надіятися більшої вірності, ніж від чужого годованця.

8. Не завір собаці з переду, бо вкусит; шкапі з заду, бо фицне, а живіт
ані з переду, ані з заду. (Городен.)

Правило життєвої мудрости.

9. Не треба нам собак, і люде оббрешут. (Дар.)

Іронічна поговорка про лихих сусідів.

10. Сільська собака най ся меже двірські не мішає. (Ільк.)

Двірські собаки бувають звичайно расові, сільські мішаної, лихої породи.

Пор. Adalb. Sobaka 4; Čelak. 325.

11. Собаці собача смерть. (Наг.)

Говорять про лихого чоловіка, що згіб поганою смертю. Пор. Нос. ст. 430;

Тимош. 69; Даль I, 342.

12. Що по собаці в церкві? (Наг.)

Собаці в церкві не місце. Передача польської загадки: „Co po psie w kościele?“, у якій „po psie“ стоїть замість „por ssie“.

Собкати. 1. Так ним собкає, як волом у ярмі. (Лучак.)

Собкати тут у значінню командувати, гонити, від окрику „соб“, що значить „на ліво“.

Соболя. 1. Ой ти собольо жидівська! (Княж.) ...кашоварко... (Княж.)

Соболя з латинського suboles — член родини, служниця.

Сова. 1. А виділа сова сьвіт? (Краснос.)

Народ вірить, що сова в день не видить нічого.

2. Бодай так сова сьвіт виділа! (Печен.)

Жартливе прокляття, коли чоловік запевняє, що чогось не бачив. Пор. Adalb. Sowa 1.

3. Жибим так сові ноги поломав. (Будз.) ...зуби... (Будз.)

Прокляття; гра слів: „сові“ замість „собі“.

4. Знає сова, що красна сама. (Гнідк.)

Говорять про погану жінку, яка уважає себе гарною.

5. Знати сову по пірю. (Наг.)

Лиху людину пізнати по її вдачі. Пор. Сим. 1062; Adalb. Sowa 9.

6. І сова казала, що її діти найкращі. (Ком.)

В поняттю нашого народа сова поганий птах. Говорять про те, коли родичі невродливих дітей вважають гарними.

7. І сова свої діти хвалит. (Гнідк.)

Кожда мати хвалить свої діти, поки їй занадто не докучать. Пор. Wahl I, 31; Osm. Spr. 373.

8. Коли сова з'яструбіє, то висше сокола літає. (Ільк.)

Натяк на давній звичай приучувати соколів і яструбів до польовання на інших птахів. Можливо, що до такої самої служби уживали і сови.

Adalb. Sowa 6; Čelak. 101.

9. Надув сї як сова. (Наг.)

Сова в день сидить звичайно надута і нерухлива, але в ночі літає дуже швидко і тихо. Пор. Adalb. Nadać się 11.

10. Не виділа сова сокола; як узріла, аж умліла. (Ільк.)
Говорять про якусь несподівану, не дуже приємну стрічу.
11. Не вродить сова сокола, іно таке, як сама. (Ільк.)
Із поганого роду не вийде добра дитина, тільки звичайно подібна до родичів.
Пор. Слав. II, 18; Нос. ст. 431; Leutsch 13; Bebel 198; Libl. 52; Haller II, 13; Adalb. Sowa 8; Čelak. 405; Le Roux de L. 114.
12. Не пара сова до сокола. (Гнідк.)
Ріжні стани людей не радо входять із собою в супружжі звязки. Пор. Е. Rot. 133.
13. Не приведе сова сокола, а сова сову. (Наг.) Не вродит... (Наг.)
Жінка з ледачого роду буде мати ледачі діти. Пор. Е. Rot. 557; Wahl I, 91; Haller II, 13; Wand. I, Eule 29; Adalb. Sowa 15.
14. Овва, велика ми птиці — сова! (Цен.)
Народ дивить ся на сову звичайно досить згідно, головню для того, що її крик звичайно дуже неприємний, по народному віруванню віщує смерть.
15. Пізнала сова сокола. (Залісе)
Полюбило ся двоє з нерівних станів.
16. Сова в лісі, савдат в стрісі, стріху дере, сало бере. (Пужн.)
Примовляв салдат, т. є. російський вояк, продерши ся крізь стріху і крадучи в господаря сало. Пор. Етн. Зб. VI, 193.
17. Сова му на дасі затавкала. (Гвідк.)
Сова віщує йому близьку смерть.
18. Сова — поганий птах: як на котрі хаті закричит, то вже там певне вмерлець буде. (Наг.)
Народне віруванє. Пор. Даль I, 61; Adalb. Sowa 12; Čelak. 496.
19. Сова приспівує соловієви. (Гнідк.)
Говорять іронічно, коли хтось без голосу і без слуху бере ся співати.
20. Спить сова тай кури бачить. (Ільк.)
Снить ся їй те, що вона бажала б пожертви. Пор. Нос. ст. 431, 433; Сим. 2159; Даль II, 114 279.
21. Сова хоть би літала по під небеса, то соколом ніколи не буде. (Ільк.)
І поганий чоловік, хоч би як величав ся, не буде через те чесний. Пор. Adalb. Sowa 10; Čelak. 214.
22. У сови совині діти найкрасші. (Наг.)
Для кожної матери свої діти наймиліші. Пор. Wand. II, Krähe 1, 75; Слав. II, 67.
23. Чи може сова в сонце дивити ся? (Ільк.)
По народньому віруваню сова зовсім не може бачити сонця.
24. Чи сову каменем, чи совою в камінь, сові все одно. (Снят.)
Чи чоловік нападе на нещастє, чи нещастє нападе на чоловіка, то йому все одно. Пор. Adalb. Sowa 2; Даль II, 463.

Согрішити. 1. Ви анї согрішите, анї вам сї покаяти. (Мшан.)

Говорять неоправному грішникови, що вже не може далі грішити.

2. Не согрішили бисте, як бисте дали в файку тютюну. (Наг.)

Так примовляв молодий парубок „до сумліна“ старшому господареві, просячи в нього жмінки тютюну.

Содома. 1. Там Содома і Гомора. (Гнідк.)

Говорять про дім або сімю, у якій панує безлад і неморальність. Пор. Adalb. Sodoma 1.

Сокира. 1. Відпас сокиру. (Наг.)

Відпас у значінню загубив.

2. Візьми, жінко, сокиру з-за лави, аби ся сусід не вкалічив. (Гнідк.)

Іронічне речення: господар підозріває сусіда, що вкраде йому сокиру зза лави.

3. Втратив єм сокиру, най хоть топорище верне ся. (Луч.)

Говорить чоловік, що поніс більшу страту, а ратує хоч меншу часть. Пор. Adalb. Siekiera 5.

4. Говориш, як сокира плине. (Бабухів)

Говорять про тупоумного або тикавого чоловіка, що говорить затинаючи ся.

5. — Де сокира? — Там, де топорище. — А де ти є? — А, тут коло себе. (Водники)

Жартлива розмова двох близьких товаришів.

6. Загубивши сокиру добре й топориско. (Ільк.)

При великій згубі добра хоч мала решта.

7. За лавою сокиру найти. (Гнідк.)

Знайти щось там, де ніхто не згубив, де річ лежить звичайно. Сокира в селянських хатах стоїть звичайно за лавою під стіною, встромлена в щіливу між лавою і стіною. Пор. Adalb. Siekiera 11.

8. За сокиров ліс росте, а за рискалем ні. (Зазул.)

На пні рубаного дерева виростають нові парости з того самого коріння, а на місці викопаного дерева не виросте нічого.

9. Знайшов сокиру під лавицев. (Жидач.)

Знайшов щось таке, чого не згубив, або вкрав. Пор. Adalb. Siekiera 11.

10. Знайшов сокирку під лавков. (Коб.) ...сокиру за... (Ільк., Петр.) ...сокиру під лавою. (Луч.) Найшов... за лавов. (Наг.)

Варіанти до поперед. ч.

11. З тупов сокиров у ліс сі не їде. (Стрий)

Для рубання дерев треба мати остру і тяжку сокиру.

12. Меже двома сокирами не згине. (Наг.)

Значіння неясне.

13. Ой ївавт, сокири ми дайте! (Льв.)

Викрик чоловіка доведеного до розпучи.

14. Острий як жидівська сокира. (Наг.)

Говорять про тупоумного чоловіка. Жидівська сокира буває звичайно тупа і визублена.

15. По загиблій сокирі добре й топориско. (Луч.) ...топорище. (Іванівці К.) По згублений... добре... (Петр.)

Варіанти до ч. 6. Пор. Гильф. 536; E. Rot. 672; Нос. ст. 408; Wand. I, Axt 14; Слав. I, 54.

16. Пропала сокира — чорт її бери. (Наг.)

Говорить чоловік поносячи якусь невелику страту і не маючи надії повернути її. Пор. Wand. I, Axt 26.

17. Сокира, мотика, топорець — сорока, ворона, воробець. (Ільк.)
Жартливе зіставленя слів.
18. Сокира остра, мотика їй сестра. (Ільк.)
Сокира і мотика обі з заліза і обі острі.
19. Сокира — хоть за рідним батьком кидай! (Луч.)
Жартує чоловік діставши до рук добру сокиру.
20. Там би сокира увисла. (Гнідк.)
Там така задуха, згусле повітря. Пор. Нос. ст. 456.
21. Що ми зробиш? Сокиру ми з за лави овзьмеш? (Наг.)
Говорить чоловік другому, що грозить йому, а не може зробити ніякої шкоди.
- Сокил.** 1. Знати сокола по лету. (Наг.)
Знати чоловіка по його прикметах. Пор. Сим. 1061; Нос. 270; Даль II, 248.
2. Не продавай сокола в полет. (Гнідк.)
Значіння неясне.
- Солити.** 1. Уже-м два рази солив, тай ще пересолене. (Наг.)
Жартує чоловік досипавши два рази соли, де треба було лиш раз досипати.
2. Так соли, щоби аж загусло. (Наг.)
Жартує чоловік упоминаючи жінку, аби відповідно посолила страву.
- Соловій.** 1. При соловію і воробець співак. (Гнідк.)
При добрім співаці і лихий співак може допомогти до хору.
- Солод.** 1. З цього нема нічо, як з бабиного солоду. (Орел.)
Говорять про якусь пусту річ.
- Солодкий.** 1. Не будь солодкий, бо тя злижуть, не будь гіркий, бо тя сплюють. (Ільк., Петр.)
Правило життєвої мудрости: не будь ані занадто приємний, ані занадто прикрий. Пор. Гильф. 1744, 2876; Schlei. 181; Нос. ст. 361; Wand. II, Honig 99; Adalb. Slodki 2.
2. Ни будь солодкий як мід, бо те мухи з'їдят. (Жидач.) ...злижут. (Наг.)
Варіанти до ч. 1. Пор. Libl. 39.
3. Обернув солодким до рота. (Кол.)
Повернув діло так, щоб для нього було корисніше.
4. Солодкий як мамина цицька. (Ямниця)
Говорять про приємного чоловіка.
5. Солодкий як перцюга. (Сап.)
Іронічно про прикрого, неприємного чоловіка. Перцюга — паприка.
6. Солодкі губи я сам си оближу. (Гнідк.)
В приємних обставинах чоловік обходить ся без підмоги приятелів.
7. Таке солодке, що сї губи злипают. (Наг.)
Говорять звичайно про мід.
8. Хто вкусив солодкого, той певно гіркого не схоче. (Ур.)
Хто зазнав приємностей життя, тому прикрости тим більше неunosні.
9. Що солодке, то коротке. (Наг.)
Життєві приємности тривають звичайно коротко.

10. Як за солодкими грушами люде йдуть, ний так за мною молодці лунут; як ни мож злим оком у ясне сонце ся подивити, так оби хлопці не могли без мене жыти. Як своє тіло люблю, так оби мене любили. (Ю. Км.)

Примівка дівчини, що рада як найліпше вийти замуж.

Солома. 1. Ліпша своя солома, як чужа перина. (Ур.)

Ліпше своє, хоч лихе, від чужого величного.

2. Не присувай соломи до вогню. (Ільк.)

Будь обережним у всякім небезпечнім ділі. Пор. Adalb. Sloma 5, 9; Давь II, 205.

3. Не рад, шо в соломі, ще й шелестят. (Орел.)

Жартують із такого чоловіка, що мусить спати в чужій соломі.

4. Соломов топила, горшком воду носила: та такий сї хліб удав, шо під шкіров кіт сї грав. (Кольб.)

Жалувала ся жінка, що спекла невдалий, закалцьований хліб.

Солом'яний. 1. Ліпша солом'яна згода, як золоте право. (Жядач.)

Солом'яна згода, значить згода з понесенєм невеликої шкоди, ліпша як дороги процес, який можна програти.

2. Ліпше солом'яне житє, як золота смерть. (Наг.)

Ліпше житє, хоч у біді, як смерть, хоч у великих достатках.

3. Солом'яним слугою ніхто не доробив ся. (Ільк.)

Солом'яний слуга — недотепний, лівий.

Солоний. 1. Не солоне, як трава. (Ільк.)

Говорять про несолений хліб або страву.

2. Солоне як ропа. (Наг.)

Ропа або сировиця — натуральна вода з значним процентом соли.

Солоно. 1. Солоно заплатив. (Кол.)

Дорого заплатив, дав ціну більшу від вартости предмету.

Солонище. 1. Збігають ся як на солонище. (Ільк.)

На солоні жерела збігає ся худоба із далеких пасовищ, а також деякі звірі, як серни і олені.

Сон. 1. А то твердий сон, нівроку! (Наг.)

Говорять про твердий, солодкий сон здорового чоловіка.

2. Він сї міні на сон набиває. (Наг.)

Снить ся мені часто.

3. В сні бачити або їсти червоні вишні — стид. (Кутк.)

Із народного сонника.

4. В сні бачити бохопець хліба — добре. (Кутк.)

Із народного сонника.

5. В сні бачити коралї — стид. (Кутк.)

Із народного сонника.

6. В сні бачити нецки значить родини і втіху. (Кутк.)

Із народного сонника.

7. В сні чути куканє зазулі, значить зраджена таємниця. (Кутк.)

Із народного сонника.

8. Дав му на сон. (Наг.) ...на спаньи. (Наг.)
Дав йому якогось лікарства, щоб міг спати.
9. Зі сну сі прохопив. (Наг.)
Говорять, коли хтось нагло збудить ся зі сну.
10. Коли в сні бачиш арештантів, то жде тебе якийсь страх. (Кутк.)
Із народного сонника.
11. Коли в сні бачиш клітку, стережи ся ворожого підступу. (Кутк.)
Із народного сонника.
12. Коли в сні бачиш кров, то якийсь свояк приїде. (Лучак.)
Із народного сонника.
13. Коли в сні бачиш умерця, то се значить здоровле і довгий вік.
(Кутк.)
Із народного сонника.
14. Коли в сні бачиш утопленого, то жди руїни маєтку і здоровля. (Кутк.)
Із народного сонника.
15. Кому на сон, тому на здоров'їи. (Наг.)
Коли хорому чоловікови вертає сон, то він починає приходити до здоровля.
16. Лиш як крізь сон си пригадує. (Наг.)
Говорять про якийсь слабий, невизначний спомин.
17. На сон ми сі збирає. (Наг.)
Говорить чоловік, якому хоче ся спати.
18. На сон му вдарило. (Наг.)
Попав у безсонність, стратив сон.
19. Нема солодшого від сну. (Наг.)
Здоровий сон належить до найбільших приємностей людського житя. Пор.
Слав. I, 320.
20. Перший сон найсолодший. (Наг.)
Перший сон після того, як чоловік засне, триває звичайно найдовше і най-
ліпше покріплює організм.
21. Сон би від тебе втік! (Наг.)
Прокляте: щоб ти попав у безсонність.
22. Сон го зморив. (Гвідк.)
Говорять про чоловіка, який прокидає ся змучений страшними сонними при-
видами.
23. Сон мара, Бог віра. (Наг.)
Остерога, щоб не вірити сонним привидам, а покладати ся на божу волю.
Пор. Wahl I, 77; Слав. II, 144; Adalb. Sen 10; Čelak. 15.
24. Сон ми голову клонит. (Наг.)
Поетичний вислов замість: мені хоче ся спати.
25. Сон мі ломит. (Наг.)
Дуже хоче ся спати.
26. Сон мі сі не бере. (Наг.)
Не можу заснути.
27. Сон, то найліпший лік. (Наг.)

У многих хобобах, особливо горичкових, твердий, глибокий сон означає пересилене хобоби і поліпшене здоров'я. Пор. Даль I, 675.

Сонний. 1. Має ся як сонне виджінє. (Зауул.)

Ходить, як сам не свій.

2. Пропаала бис, як сонне видїне. (Тлумачик)

Прокляте.

Сонце. 1. Аби-м сьвіта-сонцьи не видїв, як я то видїв! (Наг.)

Заклинає себе чоловік, що не видїв чогось.

2. Аби сонце сьвітило, а місяць і зорі як хотят. (Дар.)

Жартливий вислов: аби мені була головна основа життєвого щастя пр. здоров'я, розум, то про інші приємности мені байдуже. Пор. Wand. I, Achten 4; Даль II, 240; Le Roux de L. I, 83.

3. А сонцьи бись праведного не видїла! (Княж.)

Прокляте.

4. Бодай ся на тебе ясне сонїчко не дивило! (Лол.)

Прокляте ненависному чоловікові.

5. Бодай тебе сонце не видїло! (Стан.)

Прокляте.

6. Будє єдного сонця на небі. (Ільк.) Досить... (Гнідк.)

Досить одного Бога. Пор. Adalb. Slońce 7; Čelak. 318; Libl. 218.

7. Вже сонце на дві кочерги над заходом стоїт. (Орт.)

Так означають пізне пополудне.

8. Вже сї сонце на оборожину до гори підхопило. (Наг.)

Так означають час пізнього поранка.

9. До сонцьи вставати. (Наг.)

Вставати перед сходом сонця. Пор. Le Roux de L. I, 83.

10. Заки зїйде сонце — роса очи вїїсть. (Мик. н. Дн.)

Говорить нещасливий чоловік даремно очікуючи щасливого повороту в його житю. Пор. Сим. 1892.

11. Заклинає сонцем, місяцем, росами, водами, зорями і вертепами. (ЮК.)

Формула заклинання.

12. За сонцьи зробити. (Наг.)

Зробити до заходу сонця.

13. Засьвітїт сонце і в моє віконце. (Наг.)

І мені настане щасливіше житє. Пор. Даль I, 28; Schlei. 179.

14. І перед нашими воротами колись сонце зїйде. (Мінч.. Петр.) ...засвітає. (Ільк.)

І в нашім домі настане колись щасливіше житє. Пор. Adalb. Slońce 13.

15. І сонце не всі гори осьвічує, хоть високо ходит. (Гнідк.)

Бувають у висових горах місця, до яких світло сонця ніколи не доходить.

16. І сонце свої плями має. (Гнідк.)

І найкраща річ на світі має свої хиби. Пор. Adalb. Slońce 5; Даль I, 627.

17. Іще на моїх воротах сонце засвітає. (Ільк.)

Говорить бідний чоловік надїючи ся поправи своєї долї. Пор. Adalb. Slońce 1; Čelak. 197.

18. Коли сонце обзирає ся, буде дощ. (Богородч.)
Сонце обзирає ся, коли раптом вигляне ізза хмари.
19. Не маю ні від сонця, ні від місяця. (Коб.)
Говорять про чоловіка, що не має потіхи ні відки.
20. Не на тебе самого сонце світит. (Наг.)
Говорять завидющому чоловікови, який бажав би іншим уймити навіть денного світла. Пор. Слав. II, 122.
21. Не тільки сонця, що через вікно видно. (Явор.)
Світ широкий і сонце тільки по часті освічує його.
22. Ні від сонця, ні від місяця. (Гнідк., Мінч.)
Не має радості ні в день, ні в ночи.
23. Ні від сонця тепла, ні від місяця світла. (Луч.)
Варіант до поперед. ч.
24. Нім сонце зайди, то сі змеркни. (Жидач.)
Се буває звичайно в горах, де долинами смеркає ся швидше, ніж сонце зайде за гору.
25. Нім сонце зійде, роса очі виїсть. (Ільк., Кобр., Лев., Петр.)
Варіант до ч. 10. Пор. Сим. 793; Нос. ст. 405; Schlei. 179; Даль I, 648.
26. Огльнуло сі сонце над вечір — чом в день не світило. (Сор.)
Рефлексія нещасливого чоловіка, якому щастя не служило все життя, а усміхає ся тільки під кінець життя.
27. Снінько за гору, тобі пане насеру. (Кукиз.)
Говорили панцизняні робітники виходячи по заході сонця із панцизняної роботи.
28. Сонце би тя побило! (Ільк.)
Прокляте.
29. Сонце блищить, а мороз тріщить. (Сіл. Б.)
Говорять про ясний, морозний день.
30. Сонце варит. (Гнідк.)
Говорять про літню спеку.
31. Сонце в завалу зайшло, буде дощ. (Наг.)
Завала — чорна хмара на заході сонця.
32. Сонце мі зайде, поки там зайду. (Наг.)
Сонце зайде, поки я буду в дорозі до даного місця.
33. Сонце на всіх однако світит. (Наг.)
Воно не робить різниці між добрими й злими. Пор. Тимош. 185; Adalb. Slońce 19.
34. Сонце низько, вечір близько, до дому далеко. (Сор.)
Говорить чоловік вандруючи з чужини до дому.
35. Сонце обяснювати. (Гнідк.)
Значіне неясне.
36. Сонце підбігло в обіди. (Город.)
Означають час коло 9—10 години перед полуднем.
37. Сонце піджигати. (Гнідк.)
Значіне неясне.

38. Сонце підійшло в гору, як на раз буком кинути. (Город.)

Пояснюють стан сонця коло 6 години в літі.

39. Сонце припікає, дождж буде. (Наг.)

В літі по спеці часто буває дощ.

40. Сонце рано схопило сї, в день дождж буде. (Наг.)

Коли в хмарний день літний сонце з рана світить ясно, а потім заходить хмару, то кажуть, що сонце схопило ся рано. В такий день звичайно по полудни або рано буває дощ. Пор. Симони 2067; Даль II, 550.

41. Сонце спочило. (Ільк.)

Говорять про захід сонця.

42. Сонце схилило си до заходу на два буки. (Город.)

Говорять про стан сонця низько над західним обрієм.

43. Сонце ся в морі купає. (Ільк.)

Народне віруванє, що сонце заходячи входить у море і купає ся в ньому всь ніч аж до сходу.

44. Сонце сьвітить, дощик кропить, чарівниця масло робить. (Ільк.)

...дощ іде ...масло бє. (Дрог.)

Говорять про літній, теплий дощ, в часі якого сонце світить звичайно на заході. Пор. Слав. II, 122.

45. Сонце сьвітит на добрих і злих. (Наг.)

Воно не знає ріжниць між добрими і злими. Пор. Даль I, 28; Сим. 2118. Adalb. Słońce 19.

46. Сонцѣ решетом не вхопиш. (Наг.)

Натяк на відому загально анекдоту про бабу, що збудувавши хату без вікон пробувала решетом внести до неї троха сонічного світла.

47. Сьвітит сонце, хоть пес на него бреше. (Гвідк.)

Крім дословного значіння має приповідка також значінє, що чесний чоловік не звертає уваги на лайки і клевети нечесних людей.

48. Тобі коло того й сонце зайди. (Жилач.)

Ти при сій роботі запізниш ся поза захід сонця.

49. Хто від сонця бігає, часто зазябає. (Гвідк.)

Хто тікає від сонця, шукає собі зими й холоду, у яких може загинути.

50. Як не було сонця з рана, то по полудни вже не треба. (Видишів)

Рано сонічне тепло і світло важнійше як по полудни, але в робучі дні літом пополуднішнє сонце буває дуже корисне для праці в полі.

Сопілка. 1. Хто на сопівку дав, той буде на ній грав, а хто не дав, не буде грав. (Ільк.)

Хто за яку річ заплатить, той буде нею користувати си.

Сорок. 1. Не стає сорока́ до копи. (Микул.)

Говорять жартливо, коли кому для діла не стає найважнійших засобів.

2. Сорок сорок вилетіло. (Наг.)

Примівка, в якій дотеп полягає на ріжницї наголосу в першій і в другій слов.

3. Сорок сороков церков у Москві. (Дрог.)

Говорять про Москву, мабуть із уст російських воєнків, що проходили чере Дрогобич в осени 1848 р.

Сорока. 1. А то сорока! (Сор.)

Говорять про цікаву, балакучу дівку.

2. Єдна сорока з ліса, а десять у ліс. (Ільк., Петр.) Одна.. (Залісе)

Говорять про різні новини або сплетні, що йдуть від хати до хати.

3. Єдна сорока з плота, а десять на пліт. (Гнідк.)

Одна новина минула ся, а десять нових набігло. Пор. Adalb. Sroka 16; Čelak. 197.

4. І я сороці з під хвоста не вилетів. (Гнідк.)

І я не будь якого роду. Пор. Adalb. Sroka 9.

5. Кожда сорока своє гніздо фалит. (Кольб.)

Сорока в народніх поговірках і віруваннях являє ся символом говірливости і самохвальби, особливо жіночої.

6. Кожда сорока чорнобока. (Гнідк.) ...білобока. (Наг.)

Має на крилах чорне, а на животі біле пір'я. Пор. Bev. 334; Даль II, 280, 595.

7. На кого сороки, на того й ворони. (Льв.)

Говорить чоловік, на котрого нарікають або ворогують різні покликані і непокликані люди. Пор. Libl. 26; Wand. II, Krähe 85; Adalb. Sroka 8.

8. Ніхто сороці з під хвоста не випав. (Ільк.)

Кождий чоловік має свій рід і свою приналежність.

9. Сорока горіла, бо пити хотіла. (Ільк.)

Сорока тут замість срака.

10. Сорока гості каже. (Петр.)

Скреготанє сороки перед вікном хати означає прихід гостей або взагалі якусь веселу або невеселу новину. Пор. E. Rot. 540.

11. Сорока з плота, а десять на пліт. (Лев., Мшан.)

Один приятель спроневірить ся, десять нових буде. Пор. Даль I, 303.

12. Сорока скрегоче, бо гостей хоче. (Гнідк.)

Варіант до ч. 10. Пор. Adalb. Sroka 13; Čelak. 496.

13. Сорока скрегоче: гості будуть. (Лев.)

Варіант до попер. ч. Пор. Даль I, 360.

14. Сорока скрегоче, гості каже. (Ільк.)

Варіант до ч. 10. Пор. Нос. ст. 432.

15. Сорока скрегоче, дівка ся регоче, бо гості будут. (Залісе)

Просторійший варіант до попередніх чисел. Дівка тішить ся гістьми надіючи ся побачити в них сватів.

16. То мені сорока на фості принесла. (Наг.)

Жартує чоловік, коли хтось запитав його, відки знає сю новину. Пор. Нос. ст. 432; Adalb. Sroka 17.

17. Я не випав сороці з під хвоста. (Мшан.)

Варіант до ч. 4 і 8. Пор. Слав. I, 300.

18. Я також сороці з під фоста не вилетів. (Наг.)

Варіант до попер. ч.

Сорокач. 1. Хтось мя відміняв на сорокача. (Лучак.)

Д. Лучак. пояснює: я слабый, сам не свій, але льотичний звязок тут якийсь неясний.

Сорокувати. 1. Не сорокуй, не сорокуй, за п'ят і двадцет дай, то ти заплатим за быки. (Ба. ВЛ.)

Говорять торгуючи ся за бики, коли властитель жадає сорок ринських, а купці дають 25.

Сором. 1. Сором очи не виїсть. (Льв.)

Говорить безсоромний чоловік. Пор. Даль I, 375.

2. Сором стер собі з чола. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що стратив почуте сорому.

3. Ци сором, ци два, піду до нього сама. (Наг.)

Говорить дівка, що рішає ся сама піти до парубка з жадаєм, аби взяв її за жінку.

Сорохман. 1. Іди ти сорохмане! (Наг.)

Сорохманом називають сироту або бідного або взагалі немилого чоловіка.

Сорочка. 1. Аж на мії сорочка полотном стала. (Наг.)

Жартливо говорять про те, коли чоловік мав перелякати ся і не перелякав ся. Пор. Wand. II, Hemd 98.

2. Близша сорочка тіла, ніж кожух. (Корон.)

Говорять про всяке діло ближше і потрібніше від иншого.

3. Близша сорочка тілу, як рідная тітка. (Ільк.)

Пор. Даль I, 340; Schlei. 164; Osm. Spr. 412.

4. Близша сорочка як кафтан. (Мінч., Петр.) ...як жупан. (Ільк.)

Пор. Hemr. 1213; Нос. ст. 261; Тимош. 136; Muka 1457; Beb. 286; Слав. II, 108; Libl. 76; Wand. II, Hemd 3; Čelak. 369; Adalb. Koszula 1; Даль II, 118.

5. Все ми сорочка не мила. (Ільк.)

Говорить чоловік незадоволений своїм життям.

6. До сорочки мі обдер. (Наг.)

Говорять про такого, що обрабував иншого до гола. Пор. Wand. II, Hemd 73.

7. Засувана сорочка як зátкальницї. (Наг.)

Говорять про брудну, засмальцьовану сорочку.

8. Кождий сорочку си при тілі носить. (Гнідк.)

Кождий дбає поперед усього про свої найближші справи.

9. Кождому своя сорочка близша. (Гнідк.)

Своє діло милїйше від чужого.

10. Ледво му сї сорочка на хребті держит. (Наг.)

Говорять про подерту сорочку або про змарнілого чоловіка. Пор. Wand. II, Hemd 80.

11. Лише го в одні сорочці пустив. (Наг.)

Обдер його із всякої иншої одежі. Пор. Wand. II, Hemd 76.

12. Ні сорочки, ні порток, тільки пуцка як ковток. (Наг.)

Говорять про незасібного, а веселого чоловіка.

13. Нова сорочка з старими дырами. (Наг.)

Жартують із полатаної або неполатаної сорочки. Пор. Wand. II, Hemd 95.

14. Одну сорочку беру, а другу перу. (Балиг.)

Говорить немаючий чоловік, що має тільки дві сорочки до перепраня.

15. Своя сорочка і дрантива мила. (Корч.)
Своє житє миле, хоч і в найтяжших обставинах.
 16. Смертельну сорочку шие. (Наг.)
Старі жінки звичайно приготувуючи ся на смерть шиють самі для себе сорочки.
Пор. Wand. II, Hemd 68.
 17. Сорочка близьіща від сардака. (Кос.)
Варіант до ч. 3, 4.
 18. Сорочка мокра як дерга. (Крех.)
Говорять про сорочку, промоклу на дощи.
 19. Сорочка на тобі така біла, як заткальниці. (Наг.)
Жартують із чоловіка в брудній сорочці.
 20. Сорочка чорна як Гарап. (Наг.) ...як у коменарьї. (Наг.)
Говорять про чорну, забрукану сорочку. Гарап, по російськи Арап у значію Мурин, Негр.
 21. Сорочки не має, а женити ся гадає. (Ільк.)
Говорять про дуже бідного чоловіка.
 22. Сорочку би з себе дав. (Наг.)
Говорять про щедрого, чоловіколюбного чоловіка, що готов остатнім поділити ся з иншим. Пор. Дикар. 1299; Wand. II, Hemd 66.
 23. Сорочку викупив а сукман заставив. (Ільк.)
Кепкують із такого, що заставляє ціннішу річ, аби викупити дешевшу. Пор. Adalb. Koszula 11.
 24. Там то в мене багато сорочок: їдна на менї, друга на колї, а третю маю — комин затикаю. (Збар.)
Кепкують із убогої жінки, що має мало і лихих сорочок.
 25. Хоть бим мав сорочку з себе продати. (Наг.)
Зарікає ся чоловік, що втримає ся при якімсь ділі або доведе до кінця якусь справу, хоч би мав усе стратити. Пор. Wand. II, Hemd 102.
 26. Хто надїне сорочку на виворот, буде мав щастє, а як дитина, то не буде мати уроків. (Льв.)
Народне віруванє.
 27. Як на стару сорочку пришити нову латку, так і стару стріху латати. (Стара С.)
Говорять про всяке нещадне або мало позиточне діло.
- Сотий. 1. Там сота біда. (Жидач.)**
Там велика, тяжка біда.
- Сохнути. 1. Висох, аж му ребра видно. (Наг.)**
Говорять про змарнілого, виснаженого чоловіка.
2. Висох, лиш му сї очи сьвітїт. (Наг.)
Варіант до попер. ч.
 3. Висох, як на грїдах. (Наг.)
На грїдах, т. є. на двох платвах, уміщених під стелею а над печию, в кож-дїй селянській хатї сушать звичайно дрова або мочені коноплї перед трїнем.
 4. Висох, як скінка. (Наг.) ...тріска. (Наг.)
Варіанти до попер. ч.

Спазолити ся. 1. Спа́зотив бис єї! (Наг.)

Спа́зотив ся значить обпарити ся окропом або спузою.

Спанє. 1. Алє спанє до білого днє. (Кукиз.)

Говорять лягаючи, мовляв: ото засну аж до білого дня.

2. За спаня не буде коня. (Луч.) ...не купити... (Гнітк.)

Сплячи чоловік не робить нічого, значить і заробити нічого не може. Пор.

Adalb. Spanie 6.

3. За спаньї не куплю коньї, а за лежїньї одежїньї. (Терло)

Варіант до попер. ч.

4. Моє спанє, як голодного сранє. (Короп.)

Говорить чоловік, що терпить на безсонницю. Пор. Wand. II, Liegen 196.

5. Нема нічого солодшого над спаньї. (Наг.)

Сон по праці найми́лїйша річ у житю. Пор. Сон ч. 19.

6. Нї я в спаню, нї я в роботї — но моя голова в клопотї. (Якимчицї)

Говорить чоловік травлений якоюсь журбою або хоребою.

7. Солодше спанє, як сранє. (Підгірки)

Обї житєві функції однак потрібні, але друга часто буває дуже неприємна.

8. Спанє не дасть коньї. (Ільк.)

Варіант до ч. 2.

9. Спанєм голоду не перебудеш. (Ільк.)

Голод не дає спокійного сну. Пор. Adalb. Spanie 3.

Спаношїти. 1. Спаношів, і не приступай до нього. (Стан.)

Говорять про чоловіка, що збогатївши зробив ся неприступним.

Спас. 1. Від Спаса рукавиці до паса. (Богородч.)

Спас — свято Преображенїя, д. 6. серпня ст. ст. Значїне неясне.

2. До Спаса не їдять яблук ті, котрим діти померли. (Наг.)

Народній звичай. Вірять, що діти тих родичїв, що не їдять яблук анї грушок до Спаса, бавлять ся в небї яблками в той правник, а ті, котрих родичі не держать ся сего звичаю, плачуть. На Спаса святять у церкві вську садовину, і від того дня вільно всїм їсти садовину. Пор. Даль I, 480.

3. По Спасї тримай в запасї. (Стара С.)

В тім часї вже головні живна скінченї крім рївських і зібранї всї важїйшї запаси селянського господарства.

4. Свьїтий Спас конї пас, а я беру мішки та йду на горішки. (Наг.)

Приговорюють пастухи; о Спасї лїсковї горїхи вже достиглі.

Спасенний. 1. Не спасенна тому, котрий попаде в його руки. (Борис.)

Горе тому, нещастє, хто дістане ся в руки жорстокого і немилосердного чоловіка.

Спасибіг. 1. Не великий спасибіг. (Наг.) Не великий то... (Богор.)

Не велике добро, не велика заслуга.

2. Спасибї в кишени не ховают. (Явор.)

Добре слово лишає ся в памяти, хоч не має грошевої вартости.

3. Спасибіг вам! (Кол.)

Формула подякування.

Спаситіль. 1. Не великий спаситіль. (Наг.)

Не великий поратівник, помічник.

Спасівка. 1. Спасівка — ласівка, а Петрівка — голодівка. (Ільк.)

Спасівка — двонедільний піст перед Переображенієм, звичайно час горячих живів, коли люде наїдають ся найситійше, а Петрівка — чотиронедільний піст перед святом Петра і Павла, звичайно час найтяжшого переднівку. Пор. Нос. ст. 432.

Спати. 1. Аж тогди сі висплю, як ми руки на груди зложит. (Наг.)

Говорить роботящий чоловік.

2. А том сі виспав на всі боки. (Наг.)

Говорить чоловік по добре проспаний ночі. Пор. Adalb. Spac 39.

3. А то-м спав солодко! (Наг.)

Говорить чоловік після солодкого сну.

4. А ци спав мій дід на твоїй бабі? Як спав, то й тобі вільно на мпї спати. (Синев.)

Жартлива відповідь дівки парубкови на нескромне пропозиція, щоб ішла з ним спати.

5. Бодай спав, аби не встав! (Наг.)

Прокляте.

6. Бода-с сі виспав на другий бік! (Наг.)

Прокляте: аби ти вмер у сні.

7. Ви, кумо, спите, як вовну скубете; я спю, як на вівци вздру. (Сап.)

Скубане вовни належить до дуже нудних робіт, бо звичайно приходить ся виймати багато ріпяхів.

8. Виспиш сі під дерном. (Наг.)

Говорять трудящому чоловікови, який не досипляє ніколи жадної ночі, що виспить ся аж по смерті.

9. Де впав, там спав. (Наг.) Де впаде, там засне. (Наг.) ...там спит. (Наг.)

Говорять про струженого чоловіка, якому байдуже, де засне, аби тільки ляг.

10. Відоспав шьипку й чоботи. (Наг.)

Підчас сну вкрали йому ті річи.

11. „Де будеш спати?“ — „Ех, як лежу на підлогу, тай ногами сі вкрию!“ (Живачів)

Говорить чоловік, якому байдуже, де буде спати, бо не потребує ніякої постелі.

12. Добре сі спало, але чи сухо сі встало? (Жураки)

Запитують малу дитину, яка звичайно в ночі всикає ся під себе.

13. Заспав свою чергу. (Наг.)

Запізнив ся на якусь чергову роботу.

14. Заспав сі як кіт. (Сор.)

Говорять про дитину, що будить ся після твердого сну.

15. І сплю і дивлю ся і свій розум маю. (Луч.)

Говорить обережний чоловік, що має ся все на бачности.

16. Най спит каменьом! (Наг.)

Ненавистний вислов про чоловіка, що спить твердо.

17. Не всі спят, що храпет. (Угринів Сер.)
Часом чоловік хропе удаючи сонного, щоб ошукати увагу інших. Пор. Adalb. Spać 15.
18. Не кожний спит той, хто храпит. (Петр.)
Варіант до ч. 17. Пор. Adalb. Spać 15.
19. Не кожний спить, хто хропить. (Ільк.)
Варіант до ч. 18. Пор. Bebel 60; Даль II, 190.
20. Не конче той спит, хто храпит. (Луч.)
Варіант до ч. 18.
21. Не маєш де спати, лизь у тріски. (Наг.)
Згрідний вислов зненавидженому чоловікови.
22. Пішов у сиру землю спати. (Корч.)
Говорять про помершого чоловіка.
23. Поки спит, поти не кричит. (Наг.)
Говорять про крикливу дитину.
24. Проспав би кінську голову. (Голоб.)
Говорять про такого, що любить довго спати.
25. Проспав свою долю. (Наг.)
Говорять про лінивого чоловіка, що любив довго спати, а мало робити.
26. Проспав свою злість. (Наг.)
Говорять про сердитого чоловіка, що проспавши ся перестав сердити ся.
27. Спав би день і ніч. (Наг.)
Говорять про такого, що любить довго і часто спати.
28. Спав бим, аж з ніг паду. (Наг.)
Говорить чоловік, якому дуже хоче ся спати.
29. Спав бим, аж ми сї очі злипают. (Наг.)
Говорить чоловік, якому клонить ся на сон.
30. Спав бим видіш і на терню. (Наг.)
Говорить чоловік, що не дбає про вигідне спанє, аби тільки заснути. Може маємо тут натяк на аскета Архипа в оповіданю про Михайлово чудо в Хонах.
31. Спало би сї смачно, коби сї їсти не хотїло. (Наг.)
Говорять люди, що під кінець зими висипляють ся довго терплячи в день недостаток живности.
32. Спи, аби-с не встав! (Наг.)
Прокляте чоловікови або дитинї, що довго в ночи не може заснути.
33. Спи, гадки не май! (Наг.)
Говорять такому, що боїть ся заснути в якійсь небезпеці.
34. Спи доню, ней ти доля росте. (Ільк.)
Приговорює мати колишучи малу донечку до сну.
35. Спи, спи, най ти доленька росте! (Явор.)
Варіант до поперед. ч.
36. Спит без просипу. (Уриче)
Говорять про випадки надзвичайно довгого сну, коли чоловік спить без просипу дві або три доби або й довше.

37. Спит і не просипляє сї. (Наг.)
Спить і не будить ся зі сну.
38. Спит на пни. (Жидач.) ...ходьчи. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що мусить працювати над силу і ходить дрімаючи.
39. Спит тай дивит сї. (Кольб.)
Говорять про обережного або захланного чоловіка.
40. Спит як забитий. (Наг.)
Про чоловіка, що спить твердим сном. Пор. Даль I, 675; Adalb. Sprac 31.
41. Спит як заяць з отвореними очима. (Наг.)
Бувають такі люди, що сплять з отвореними очима. Пор. Wand. I, Auge 415; Слав. II, 127; Adalb. Sprac 32.
42. Спит як камінь. (Ком.)
Спить твердо, недвижно.
43. Спит як кіт. (Наг.)
Спит довго і неспокійно.
44. Спит як по купели. (Наг.)
Говорять про здоровий, приймний сон. Пор. Adalb. Sprac 26.
45. Спить як би шовком шив. (Ільє.)
Спить і дихає правильно.
46. Спит очи, бо де вам хліба возьму! (Наг.)
Примовляє чоловік проголодувавши день і не можучи заснути в ночі.
47. Сплю й гадки ни маю. (ЮК.)
Говорить безтурботний чоловік.
48. Так спит, жи аж зуба у лиску ни чує. (Жидач.)
Говорять про чоловіка, що заснув з болем зуба.
49. Так хочу спати, аж ми вочи на купу лізут. (Жидач.)
Говорить чоловік, якому очи злипають ся до сну.
50. Так хочу спати, жи ми аж каміньці в вочох стоять. (Жидач.)
Якесь незвичайне спостережене чоловіка, якому дуже хоче ся спати.
51. Тре йти спати, щоб рано встати. (Луч.)
Чим швидше вечером чоловік засне, тим швидше рано може встати.
52. Хто спит, їсти не просит, а хто їсть, не плаче. (Орел.)
Звичайна житєва обсервація.
53. Хто спит на славу, не заробит на страву. (Ком.)
Хто висипляє ся довго і смачно, мусить нераз постити.
54. Хто спит, той бадит; хто слухає, той нюхає. (Коб.)
Відповідає чоловік на докір иншого, який дорікає йому, що бдить у ночі.
55. Хто спит, той їсти не хоче. (Наг.)
Звичайна житєва обсервація. Пор. Adalb. Sprac 10.
56. Хто спит, той сї не журит. (Наг.)
У сні чоловік забуває всяку свою турботу.
57. Якось ми сї не спит. (Наг.)
Говорить чоловік, якому тяжко заснути.
58. Як спит, то їсти не хоче. (Явор.)
Кепкують із доброти ледачого чоловіка.

59. Як спит, то не їст, а як встане, то не перестане. (Стежн.)

Говорять про дармоїда, що знає тільки їсти і спати.

60. Як спить, то не їсть; як їсть, то не дримає. (Ільк.)

Говорять про здорового чоловіка, що добре спить і добре їсть.

61. Як спить, то не краде. (Наг.)

Говорять про налогового злодія. Пор. Слав. I, 228.

Спекти. 1. Бода-с єї спік, простромив, повісив, задригнув! (Наг.)

Проклятьє.

2. Живцьом бим го спік, як бим го тут мав. (Наг.)

Говорить сердитий чоловік про свого ворога.

3. Як спечемо, так і з'імо. (Город.)

Добре спечений хліб буде нам смакувати.

Сперечати ся. 1. Де двох ся сперечає, третій користує. (Тер.)

Стара житєва практика. Пор. латинське: *Duobus litigantibus tertius gaudet.*

Сперти. 1. Коби ті так сперло, як мене! (Белз)

Говорить чоловік, якого здуло в животі або якому допекло якась нещастя.

2. Спер бики в траві. (Мшан.)

Задержав, займив, заарештував за полеву шкоду.

3. Сперло би ті, як Бачинаську гору! (Наг.)

Проклятьє: щоб тебе здуло.

4. Спер му дорогу. (Наг.)

Заборонив ходити або їздити якоюсь полевою дорогою.

Співанка. 1. Співанок повиучували ся люде від богині; тота богиня має

дуже довгі цицьки, такі, що може закинути аж на плечі. (Войл.)

Народне віруванє.

Співати. 1. Будеш ти тонко співав. (Наг.)

Тонко співати, значить бідувати.

2. Заспівай собі о липовім клинню та о білій березі. (Ільк.)

Заспівай собі сумної, засмути ся або пожалуй чогось.

3. Кілько він за того заспіває? (Наг.)

Заспівати тут у значінню зацінити дорогу ціну.

4. Не такої ти заспіваєш. (Наг.)

Не так ти заговориш. Говорять такому, що грозить або величає ся чимось не маючи на се підстави. Пор. Даль I, 260.

5. Співає, аж ліс розлягає ся. (Лол.)

Говорять про співучу дівчину або співучого хлопця.

6. Співає в радощів. (Берез.)

В радости або в підпиту чоловік схлонний до співання.

7. Співає не своїм голосом. (Збар.)

Співає фальшивим голосом, пищить. Пор. Даль I, 258.

8. Співає пісню з викладами. (Збар.)

Співає і приговорює або вияснює пісню мімічно.

9. Співає як баран підрізаний. (Наг.)

Кепкують із чоловіка, що хрипить або співає хрипливим голосом.

10. Ти мині співаш, а забив, що билó. (ЮК.)

Співаш мині тут у значіню лаєш мене, а забув, що сам винен.

11. Як співає, то не плаче, а як буде плакати, то не буде співати.
(Мшан.)

Звичайна житева практика: хто співає, той не плаче, а хто плаче, той не співає.

Спід. 1. Все в споді, не на верхи. (Ільк.)

В пригоді і в житю все укладає ся верствами: над спідніми виступають верхні.

Спідниця. 1. Страх кільки в мене спідниць: їдна на мині, друга на колі, а третю маю — комин затикаю. (Збар.)

Ксипкують із небогатої жінки, яка хвалить ся, що має багато спідниць. Пор. Сорочка ч. 24.

Спілка. 1. Добрий до спілки, як шурак з раком. (Город.)

Говорять про чоловіка, нездалого до нїякої спілки.

2. Найліпша спілка — муж і жінка. (Петр.)

Навіть при незгідних поглядах вони мусять годити ся на житєвих потребах.

3. Найлучша спілка — чоловік та жінка. (Ільк.)

Варіант до попер. ч.

4. Не тримай з панамі спілки, бо як твоє довше, то втнуть, а як коротше то натягнуть. (Ільк.)

Підданий з панамі ані в спілці ані в сварці не вийде на своє.

5. Спілка двох годує. (Ільк., Петр.)

Оба спільники мають із неї пожиток. Пор. Adalb. Spółka 5.

Спільник. 1. Спільники до готової муки. (Наг.)

Говорять про злодійську спілку.

Спіннути. 1. Спіннеш моє слово тай скажеш: то не дурний говорив.
(Наг.)

Говорять нерозважному і зарозумілому чоловікови, що не слухає ради розумнішого.

Спішити. 1. Нема чого спішити сї: мою роботу ніхто не переробит; чоловік цілий вік працює і єднако роботу лишає. (Жураки)

Зразок житевої практики.

2. Спіши ся, поки бритви голят. (Гпідк.)

Спіши ся, поки догідний час. Пор. Тимош. 206.

3. Хто спішить, той людей смішить. (Льв.)

Виставляє себе на сміх.

4. Хто спішить, той сьмігить. (Ільк.)

Хто несе скванно набрану вязанку сїна, той лишає по собі кланті і стебла того сїна.

Спішно. 1. Що спішно, то сьмішно. (Цен.)

Поспішна робота буває звичайно недбала і викликає насміхи у людей.

Сповідати. 1. Висповідав го на всі боки. (Наг.)

Виганьбив його, вилаяв.

2. Висповідав го, так що ліпше й не треба. (Наг.)

Наганьбив його сильно, розтряс йому сумління. Пор. Wand. I, Beichte 13.

Сповідь. 1. Яка сповідь, таке й розгрішене. (Ільк.)

За неповне визнання гріхів при сповіді буває також неповне розгрішене. Пор. Adalb. Spowiedz 1.

Сповісти. 1. Хто за таке сповісь? (Тухля)

Говорять про якусь нечувану річ.

Споганити ся. 1. Бодай-ес ся споганив. (Дидь.)

Народне прокляття. Споганити ся в значіно допустити ся якогось поганого вчинка, який би знеславив чоловіка.

2. Споганю ся з тобов на цілий світ. (ЮК.)

Зазнаю з тобою великого сорому або скандалу.

Сподобати ся. 1. Так ти сі йму сподобала, як вовкови висільні пісні (Жидач.)

Вимовляють дівці, що не подобала ся комусь такому, кому би може хотіла.

2. Як ся не сподобаш брудно, то біло трудно. (Кривча)

Парубок звичайно одіює дівку не після недільного строю, але після її буденного життя.

Спокій. 1. Бодай тобі на землі спокою не було! (Наг.)

Кленуть неспокійного чоловіка. Пор. Schlei. 189.

2. Дай собі з тим спокій! (Наг.)

Покинь сю роботу або сей звичай.

3. Ет, дай ми спокій! (Наг.) ...дай ми святій... (Наг.)

Говорять навприкремено, властивому чоловікови. Пор. Wand. I, Friede 159; Muka 423.

4. Святий спокою, гаразд з тобою. (Ільк., Лев., Петр.)

Говорять люди, що бажають мирного життя з собою. Пор. Нос. ст. 425; Даль I, 314, 315; Haller II, 85; Adalb. Spokój 2.

5. Сіди в спокою, гаразд з тобою. (Лев.)

Спокійний чоловік найчастійше добиває ся в житю гаразду.

6. Спокій голові! (Дрог.)

Говорить чоловік не маючи клопоту з якимось ділом.

7. Такий спокій, як би святі хату перелетіли. (Луч.)

Говорять про моментальну тишину, яка настає в хаті серед живого гомону.

8. Такий спокій, як по війні. (Луч.)

Говорять, коли по якійсь завзятій боротьбі або сварні настає примирення обох супротивних сторін.

9. Такий спокій, як у гамарни. (Наг.)

Говорять про хату або публичний будинок, пр. коршму, де повно гамору і клекоту. Гамарня — фабрика заліза.

Спокійний. 1. Спокійний як кобеля за возом. (Петр.)

Кобеля привязана з заду до воза трясє ся найдужше підчас їзди. Пор. Adalb. Spokójny 2.

Споминок. 1. Не нині споминком. (Ільк.)

Говорять згадуючи про щось давно минуле.

Спомогти. 1. Споможи спроту, виколе ти очі. (Ільк.)

Чоловік запоможений ким иншим часто платить чорною невдякою.

Спомянути. 1. Спомянуло би ся на по-величідни: курка вінок окаляла. (Гнідк.)

Жартливий вислов: оговірка якогось неприличного речення.

2. Хтось мі спомійнув, бодай си матьир хомійнув! (Наг.)

Приговорює чоловік, якому серед розмови ікнеть ся. Оговірка спомину зі злим наміром.

Спосіб. 1. Є спосібни на всякі хороби. (Бор.)

На різні хороби бувають різні ліки.

2. Способом батько в штани верав ся. (Броди)

Ходив звичайно в одних штанах, а раз узяв двоє — одні спустив, а про другі забув і наробив у штани.

3. Способом батько штани вс—в. (Кольб.)

Варіант до попер. ч.

4. Яким способом набув, таким ся позбуде. (Підгірки)

Говорять про добро, здобуте нечесними способами. Пор. Adalb. Nabyć 2. Nabyte 1.

Спосібний. 1. Такий спосібний, як віл до карити. (Ільк.)

Говорять про нездалого, незручного чоловіка.

Спотикнути ся. 1. Спотикнуvem сї на гладкій дорозі. (Наг.)

Говорить чоловік зазнавши якогось несподіваного нещастя. Пор. Гильф. 2377;

Спочивати. 1. Ляжу спочивати, а минї ся на сон ни заводит. (Ю. Км.)

Говорить чоловік, що терплять від безсонниці.

2. Хто за часто спочиває, той кишені не має. (Бук коло Тісної)

Жартливо говорять про лінивого і незасібного чоловіка.

Справа. 1. Вдав сї в ту справу. (Наг.) ...в не свою... (Наг.)

Вмішав ся в якесь діло. Пор. Wand. III, Sache 410.

2. Вже по всій справі. (Наг.)

Говорять про розсуджений процес або закінчену сварку. Пор. Wand. III, Sache 309, 397.

3. Виходити справу, позволїня. (Мшан.)

Наші селяни давно більше ходили за своїми орудками до урядів (при устній процедурі), ніж писали письма. (М. Зубр.)

4. Віи до тої справи не доріс. (Наг.)

Не годен її виграти. Пор. Wand. III, Sache 358.

5. Віи тої справи не заспит. (Наг.)

Дійде її кінця. Пор. Wand. III, Sache 379.

6. Добра справа не потребує суду. (Ільк.)

Її справедливість видна для кожного без близького розсуду. Пор. Wand. III, Sache 45.

7. Дрібна справа, великий клопіт. (Наг.)

Із малої причини нераз виникають великі наслідки. Пор. Wand. Sache 50.

8. З малої справи великий гармідер. (Наг.)

Малий інтерес, а багато сварки. Пор. Wand. III, Sache 32.

9. За добру справу варта добре постояти. (Дрог.)

Говорив шляхтич Дульський, що значну часть свого життя присвятив вихованню різних приватних і громадських справ. Пор. Wand. III, Sache 113.

10. Засрав свою справу. (Наг.)

Занедбав. Пор. Wand. III, Sache 330.

11. І найліпшу справу можна програти. (Льв.)

Через недбалство або зраду. Пор. Wand. III, Sache 167.

12. І справа кецька і приступу нема. (Луч.)

Говорить чоловік, що мав намір зачати якийсь безпідставний процес і не знаходить для нього адвоката.

13. Кецька справа смердит. (Наг.)

Лихе діло лише по собі лиху славу. Пор. Wand. III, Sache 87.

14. Має до того всю справу. (Наг.)

Має всі засоби і способи потрібні для якогось діла.

15. Моя справа на добрій дорозі. (Наг.)

Маю надію на успіх. Пор. Wand. III, Sache 321.

16. На добру справу то би повинно так бути. (Наг.)

Як би йшло по справедливості.

17. Не маю до того справи. (Наг.)

Не маю приладів потрібних до сего діла.

18. Програв справу, плати кару. (Наг.)

Програна справа потягає за собою такі чи інші кошти. Пор. Wand. III, Sache 232.

19. Там коротка справа. (Наг.)

Там се діло швидко розсудять.

20. Тій справі кінцьи не виведеш. (Наг.)

Се діло не доведеш до пожаданого здобутка.

21. Тій справі кінцьи не видно. (Наг.)

Справа замотана, якої годі кінця дійти.

22. То багательна справа. (Дрог.)

Се дрібна справа. Багательний від французького *bagatelle*, дрібниця.

23. То всьо його справа. (Наг.)

Він сему всему завинив.

24. То кецька справа. (Наг.)

Говорять про всяке лихе діло. Пор. Wand. III, Sache 297.

25. То не з Грицьом справа. (Ільк., Петр.) ...ни з Грицем... (Іванівці)

То не аби яка справа, се важне діло.

26. То не легка справа. (Наг.)

Говорять про трудне діло.

27. То нечиста справа. (Наг.)

Говорять про всяке несправедне діло.

28. То не з кріликом справа. (Підгірки)

То не дрібна справа.

29. То ще непевна справа. (Наг.)

Справа невисліджена або нерішена. Пор. Wand. III, Sache 337.

30. То справа ясна як день. (Наг.)

Діло справедливе. Пор. латинське *Certa res est*; Wand. III, Sache 329.

31. Тота справа неварта й доброго слова. (Наг.)

Говорять про лиху або дрібну справу. Пор. Wand. III, Sache 327.

32. У важній справі ніхто не судія. (Льв.)

Вимір справедливості у всякій справі вимагає що найменше двох осіб. Пор. німецьке: *Eines Mannes Rede ist keines Mannes Rede, man muss sie hören alle Beede*. Пор. також Wand. III, Sache 86, 128, 142, 143, 190; Čelak. 341.

33. Чия справа? — Вітова. — Хто її судив? Віт. (Ільк.)

Говорять про безправний самосуд громадського голови або якого будь самовільного чоловіка. Пор. Adalb. Sprawa 2.

34. Я в тій справі нічого не знаю. (Наг.)

Говорить чоловік, якого покликають за свідка до справи, про яку він не знає нічого.

35. Як би на добру справу, то би так не повинно бути. (Наг.)

Добра справа тут у значіну справедливості і усталеного порядку.

Справедливий. 1. Такий справедливий, як сьветого Юра кінь. (Жидач.)

Жартують із несправедливого чоловіка.

Справедливість. 1. Нема нігде справедливості, хиба в одного Бога.

(Борис.)

Говорить чоловік програвши якийсь справедливий або несправедливий процес.

Справець. 1. Він тому справець. (Наг.)

Він тому причина, він се зробив.

Справити. 1. Іди, йди, куди-с єї справив. (Наг.)

Іди, куди намірив ся.

2. Справив го, вже му ліпше не треба. (Наг.)

Побив його, покалічив або зруйнував маєтково.

3. Справив го на добру дорогу. (Наг.)

Вказав йому добру дорогу, дав добру раду. Пор. Wand. IV, Weg 297, 303, 304.

4. Справив му празник. (Наг.)

Набив, насварив його, наробив йому клопоту.

5. Справю я му баль! (Наг.)

Погроза: набю його, нароблю йому біди. Пор. Adalb. Bal 4; Wand. I, Ball 24.

6. Справлю я тя туди, де перець росте. (Залісе)

Вижену тебе з твого осідка в невідому чужину або зжену тебе зо світа.

Пор. Wand. III, Pfeffer 29.

7. Хто хоче що справити, треба ся забавити. (Ільк.)

Доконання всякого діла вимагає певного часу. Пор. німецьке: *Gut Ding will Weile haben*, Wand. I, Ding 866; Adalb. Sprawic 4.

Спрятати. 1. Спрятав го Бог з того сьвіта. (Наг.)

Покликав його Бог, він умер.

Спряток. 1. Злий сирьиток доброго казит. (Кривор.) ...псує. (Наг.)

Лихо схована річ спокушує постороннього чоловіка до крадіжи. Пор. Wahl I, 162, 166; Krumb. 55; Haller II, 13.

2. Як прийде злий спряток, то загірит весь статок. (Должиця)

Не ховаючи відповідно всіх річий у господарстві можна й достатнє господарство в короткім часі змарнувати.

Спускати ся. 1. Не спускав сі мій дід на твою бабу, тай ти сі на мене не спускай. (Цен.)

Рішуча відповідь такому, хто намовляє иншого до якогось підозреного діла, впеваючи його обіцяюкою: „Спусти ся на мене“.

2. Не спускай ся Грицю на дурницю! (Петр.)

Остерога, не спускати ся на марні підмови в якомусь ділі.

Спустити. 1. — Спусти що! — Хиба дух спущу, як ми Бог смерть пішле. (Дрог.)

Жартлива примівка в часі торгу, коли покупець говорить продавцеві, аби спустив що із жаданої ціни.

2. Спустив ся дід на обід, без вечері спати ліг. (Кукиз.)

Говорять про такого, що надівав ся чогось багато, а не діждав ся нічого. Пор. т. I, Дід ч. 47.

Спухнути. 1. Бодай єс спух від того лежіння! (Наг.)

Кленуть здорового лежнн.

2. Спух бис як бубень! (Наг.)

Народне проклятьє.

3. Спухла нога як колода. (Наг.)

Говорять про спухлу людську ногу. Варіант до т. II, Нога ч. 43.

4. Спух як бодні. (Наг.)

Говорять про чоловіка, у якого спухло черево, пр. від водяної пухлини.

5. Спух як нитка. (Кольб.)

Іронічно про дуже вихудлого чоловіка.

Срака. 1. Бий в сраку, аби голова розумна була. (Наг.)

Давнє педагогічне правило.

2. Взяи мя в сраку! (Наг.)

В значіню: цілуй мене в сраку.

3. Він йому сраку лиже. (Наг.)

Підхлібляє ся, підлизує ся йому.

4. В сраці був, гівно видів. (Снят.)

Кепкують із такого чоловіка, який безпідставно хвалить ся, що там і там був і те й те видів.

5. В сраці ті маю. (Наг.)

Говорять такому, кого хочуть зневажити.

6. З одною сракою на два празники. (Льв.)

Говорять про чоловіка, що нараз починає два різнородні діла.

7. Мене в сраку бито, не в голову. (М. Гош.)

Говорить ся в значіню, що мене виховувано добре. Бите уважало ся немилу ою приналежністю давньої школи.

8. Навчи сраку пердїти, то вона все буде хтїти. (Кукиз.)
Говорять про всяку лиху привичку. Пор. т. II, Навчити 1.
9. Не вчи сраку пердїти, бо вона все буде того хотїти. (Угринів)
Остерігають перед набиранием лихих привичок.
10. Показав му сраку. (Наг.)
Покинув його незадоволивши тим, чого він потребував.
11. Поцїлюй мі в сраку. (Наг.)
Предложено, але не образа. Пор. Wand. I, Arsch 25, 26.
12. Свербит ті срака? (Наг.)
Запитане замість погрози тому, кого хочуть набити.
13. Сїди на сраці, коли ти добре. (Наг.)
Говорять непосидющому чоловікові.
14. Срака горїла, кисїлю не їла; як сї наїла, то сї розсїла. (Сїл. Б.)
Говорять про чоловіка, що був голодний, а потім наїв ся.
15. Срака горїла, маку не їла; як ся наїла, тогди пердїла. (Луч.)
Варіант до поперед. ч.
16. Срака — мака, дуна — ляка. (Кобил.)
Нечемне речене неясного значіння, яким перебивають чиясь недоладне говорене.
17. Срака пердїла, маку не їла. (Наг.)
Говорять, коли хто пердне голосно.
18. Так як би му шило в сраку запхав. (Наг.)
Говорять про неспокійного, непосидючого чоловіка.
19. То до сраки здале. (Наг.)
Се недалеко ні до чого.
20. То минї в сраці гримит. (Наг.)
Се мене не обходить. менї до сего нема діла.
21. То менї до сраки здало сї. (Наг.)
Се менї зовсім неспридатне.
22. Я в сраці більше розуму маю, як ти в голові. (Наг.)
Говорить розумний чоловік дурному.
23. Я нікому зі сраки не випав. (Наг.)
Я доброго, чесного роду.
- Срати.** 1. Бодай-сь срав дальше як видиш! (Ком.)
Проклятьє.
2. Бода-с срав тонше волоса, а дальше голоса! (Наг.)
Проклятьє.
3. І не сери і не лижи! (Луч.)
Не роби лиха, то не будеш потім покутувати.
4. Не сери висше, як срака виросла. (Льв.)
Не кидай ся на діло, що перевишшає твої сили. Пор. Le Roux de L. I, 139.
5. Серу матери твоїй! (Наг.)
Лайка.
6. Серу на твою голову. (Наг.)
Лайка.

7. Справ би-с кровйов! (Наг.)

Прокляте: щоб ти захорував на дизентерію.

8. Справ перлів, з гори летів, а як упав, то ся всрав. (Кукиз.)

Жартують із чоловіка, що впав із якоїсь високої вишки.

9. Тепер сери та бий буком! (Грин.)

Як хтось не в пору поспує щось або не так зробить, як треба, а другий стоїть безрадий і каже се.

10. Хто сере, а не пердит, то так як весіле без музик. (Утринів)

Говорив старий панотчик, якого його парафіяни вечером підстерegli, як висирав ся під плотом пердячи.

Срачка. 1. А мій муж на срачку недуж; я тішу єї тим, що йде вже густим. (Мик. п. Дн.)

Говорила жінка тішачи ся з оздоровлення свєйого мужа.

Срібло. 1. Срібло-злото обмінює ся в болото. (Доброс.)

Маєток здобутий неправдою опотанює і деморалізує чоловіка.

2. Срібло, золото тягне чоловіка в болото. (Ільк.)

Жадоба зиску веде чоловіка до упідлення.

3. Срібло очи заливає. (Зазул.)

Воно засліплює чоловіка і веде його до нерозважних учинків.

Сруль. 1. Срулю, в болото ті друлю! (Наг.)

Мудрованє.

2. Срульки, а їло би ти цибульки? (Цен.)

Мудрованє.

Ссати. 1. Виссав би і шпик. (Мшан.)

Говорять образово про здирця, що визискує людей.

2. Ссе як пйивка. (Наг.)

Говорять про відливого чоловіка або ледаря. Пор. Wand. I, Aussaugen 1; Adalb. Ssać 1.

Став. 1. Подлуї ставу греблю ставлет. (Жидач.)

Кожний чоловік живе відповідно до свого стану.

2. Против ставу гребля. (Гвїдк.)

Варіант до ч. 1.

Ставати. 1. Аж ми єї щось стає. (Наг.)

Говорить чоловік у прикрім положенню.

2. Не стає місцьи для нього. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що ніде не може найти занятя. Пор. Слав. I, 314.

3. Тільки тебе ще ту не ставало. (Наг.)

Говсять про такого, що прибуває до купи інших людей. Пор. Даль II, 136.

4. Тут му чогось не стає. (Наг.)

Говорять про примховатого, придурковатого чоловіка, показуючи на чоло. Пор. Libl. 148.

5. Ще чого не ставало! (Льв.)

Говорять про якесь надзвичайне лихо.

Ставити ся. 1. Ставив ся як лев, а згинув як муха. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що сміло йде в якусь небезпечну пригоду і пропадає марно.

2. Ставит ся до риби, як оконь з хвостом. (Мінч.)

Недокладно висловлено замість: ставить ся, як окунь до щуки хвостом, т. зн. ставить острый опір.

3. Ставить ся, як окунь проти воді. (Ільк.)

Варіант до попер. ч.

4. Ставит сї, як файка за грейцар. (Наг.)

Говорять про непоказного чоловіка, що горойжить ся без підстави.

Стан. 1. Де стан, там і врода. (Наг.)

Перша умова краси людського тіла — се рівний і гнучкий стан. Пор. Нос. Доповн. 9.

Станіславів. 1. В Станіславі кожний на своїй страві. (Ільк.) ...на свої... (Іванівці К.)

Примівка до назви міста Станіславів.

Станути. 1. А станула бись стила та мертва! (Город.)

Проклятє в значіню: щоб ти вмерла.

2. Ще я стану на ноги. (Наг.)

Ще підійму ся з прикрого, поганого положення.

3. Як станеш там, де сї бугай качыв, то ціле тіло лоптычками обмече. (Наг.)

Життєве спостереженє. Лоптячки — білі, сверблячі бульбашки на тілі, що по якімось часі щезають безслідно.

Старанє. 1. То не твоє стараня, тай не тобі того дарувати. (Бат.)

Говорять такому, що розпоряжає ся чужою річю.

Старець. 1. Водь си, як старці Калашківські. (Орел.)

Говорять про людей, що ходять без потреби від хати до хати, або від села до села.

2. Сердиті старці порожні торби носют. (Орел.)

Старцєви, що любять сварити ся з господарем, звичайно нічого не дають.

3. „Тікай, старче, село горит!“ А старец торби на плечі тай у друге. (Підпеч.)

Говорить чоловік про якесь байдужне для нього діло.

4. Ще старцїм пива? Куби хоть горівки по порції. (Кольб.)

Старцїв угощують найскромнішими стравами і напоями, звичайно на празниках.

Старецький. 1. З старецького сина не буде добрий газда. (Ільк.)

„Старецьким сином“ називають чоловіка з убогого або лихого роду.

Старий. 1. Або ти старий, аби-м тя просив? (Ільк.)

Старого просять, молодому можуть наказати.

2. Він та вна, старий та стара, Джора й Федора, Пилип і Никола, брат Гаврило несе точило, сестра Катерина веде кобилу, тих два, що

по два несут, тих три, що в соломі спют, штири дівці по дитинці на руках несут. (Орел.)

Характеризують велику сімю.

3. В старій грубі чорти палят. (Коб.)

У старого чоловіка бувають молодечі забаганки. Пор. Adalb. Piec 11; Cialk 25; Pień 4; Wierzba 3; Čelak. 309; Zátur. VII. 101.

4. В старім пещу дїтько палит. (Мик. н. Дн.)

Варіант до попер. ч.

5. Дай Боже старим очи, а молодим розум. (Дмит.)

Старі на старість часто сліпнуть, а молоді добивають ся розуму аж у пізнійших літах.

6. Де нам старим до науки! (Лемк.)

Старий чоловік не важить ся брати ся до якогось незвичного для нього заняття.

7. Для старого більша година, як для молодого ціла днина. (Пост.)

Чим старший чоловік, тим більше цінить своє життя.

8. Для старого буде й того. (Петр.)

Говорять у сім'ї, в якій годують старого батька або діда чим будь, недоїдками та недоносками.

9. І старій кіш, коли повний, хоріш. (Гнідк.)

Образово про старого, а багатого вдівця, що хоче женити ся.

10. І стару в гнізді зловимо. (Наг.)

Варіант до т. II, Поволи 3. Пор. Le Roux de L. I, 121.

11. Ліпша старого рада, ніж молодого робота. (Сор.)

Молодий робить нераз хапаючись і невміло, а старого рада буває звичайно подиктована довголітнім досвідом.

12. На то він старій, аби з нього сьміяти ся. (Стан.)

Звичай ведить шанувати старих, а не сьміяти ся з них.

13. Не вмирают старії, але часовії. (Мінч.) ...тільки... (Петр.) ...старі, іно часові. (Мик. н. Дн.) Не вмирає старе, але часове. (Наг.)

Смерть не перебирає між старими і молодими. Пор. Нос. ст. 449.

14. Не старій, а часовий умирає. (Ком.)

Варіант до попер. ч. Пор. Даль I, 345, 441.

15. Не сьмії сї зі старого. (Наг.)

Товариське життєве правило. Пор. Даль I, 441; Zátur. VII, 75; Čelak. 309.

16. Не так старій, як давний. (Старі Богородч.)

Ріжниця неясна, може „давний“ в значінню: старомодний.

17. Не тра стару клопотати, стара знає, кому дати. (Мінч.)

„Стара“ в значінню: мати роду, господиня, що завідує великою родиною і розділює кожному, що йому випадає. Про велику родину у Бойків турецького і ин. пов. див. Ольга Франко, Семейне житє у Бойків. Перший Вінок, жіночий альманах, стор. 217—229.

18. Одно старе, друге мале, ніким сї послужити. (Сор.)

Безпомічне положення старого чоловіка в осиротілій родині.

19. Сїв старій, зажурих ся, а далі встав підголив ся. (Луч.)

Жартують із старого, що силкує ся вдавати молодого.

20. Стара баба як холера, ще шукає кавалера. (Мик. н. Дн.)
Кепкують із старої жінки, що залицяє ся до молодих парубків.
21. Стара миш не лакома на шквари. (Гнідк.)
Значіне неясне.
22. Стара опириці. (Наг.) ...чирівниці. (Наг.)
Прозивають стару жінку.
23. Стара пані все то шиє, то поре. (Ільк.)
Мова про кепську швачку. Пор. Adalb. Pani 6; Stary 4.
24. Стара правда і старе вино завсе добре, але не стара дівка. (Ільк.)
Житєва практика. Пор. Adalb. Prawda 90.
25. Стара рада, густий борщ. (Гнідк.)
Густий борщ ситний, стара рада має добрий вплив.
26. Стара торба. (Наг.)
Прозивають стару бабу.
27. Стара, ци хоче сі в жнива? — Ей, дай ми покій, я ледви жива. (Наг.)
Жартливо говорить старший чоловік до жінки, яка в жнива перетомлена працею.
28. Старе, а завяле. (Замул.)
Говорять про старого, худого, але ще сильного чоловіка.
29. Старе дрет ся, а на нове не зберет ся. (Луч.) ...не берет ся. (Бар.)
Говорить чоловік бідніючи.
30. Старе опудало. (Наг.)
Прозивають стару, бридку бабу.
31. Старе скаже на глум, а ти бери на ум. (Замул.)
Старий иноді жартом скаже таке, що молодому може послужити наукою.
32. Старе як мале: що уздрит, того просит. (Замул.)
Старі люди дитиніють і забагають найнеможливіших річий.
33. Старий а дурний. (Тереб.)
Говорять про старого чоловіка, що стратив уже память. Пор. Wand. I, Alter 7; Alt 22; Bebel 82; Даль I, 442; Adalb. Stary 56.
34. Старий, али жилавий. (Іванівці)
Мова про старого, кремезного чоловіка.
35. Старий, али крепкий. (Іванівці)
Варіант до попер. ч.
36. Старий, а не росте. (Грин., Ільк.)
Старий звичайно меншає, а не росте. Пор. Adalb. Stary 58; Zatur. VII, 86; Čelak. 265.
37. Старий, а розуму за дитину не має. (Наг.)
Говорять про старого, здитинілого чоловіка. Пор. Wand. I, Alt 1; Zatur. VII, 57, 58.
38. Старий, а хромає. (Ільк.)
Говорять про старого каліку.
39. Старий ворон пусто не краче. (Гнідк.)
Ворон краче звичайно на якесь лихо.



40. Старий, в соломѹ ся зарий! (Явор.)
Мудроване.
41. Старий говорит-городит, а то на правду виходиг. (Замул.)
Молодим иноді здаєть ся, що старий оповідаючи про своє давнїйше житє говорить вигадки. Пор. Нос. ст. 434.
42. Старий коли женит ся, то повідат жінці: ти будеш падати з полици а діти з лавиці. (ЮК.)
Хв'яктеризують невеселе житє молодої жінки за старим чоловіком.
43. Старий має в костях календар. (Наг.)
З болю в костях відчуває зміну погоди. Пор. Wand. I, Alten 30; Alter 34.
44. Старий мусит вмерти, а молодий може. (Полоничі)
Старому до смерти близько, а молодому не тяжко о смертний припадок. Пор. Даль I, 441.
45. Старий, паси а не рий! (Наг.)
Мудроване.
46. Старий пес дармо не бреше. (Наг.)
Він занадто лїнивий, щоб брехати без потреби. Пор. Гильф. 2626.
47. Старий, сто пасок ізїв. (Яс. С.)
Говорять про столітнього діда.
48. Старий у палици, а діти у лавици. (Мик. н. Дн.)
Говорять про старого батька, що пізно оженивши ся має дрібних дітей.
49. Старий усе диковатий. (Стан.)
Усе прибагає собі чогось незвичайного.
50. Старий чоловік де будь постоїт. (Жидач.)
Рад побалакати з кождим стрічним чоловіком.
51. Старий як гриб. (Наг.)
Говорять про старого, дряхлого чоловіка. Пор. Даль I, 443; Adalb. Stary 68.
52. Старий як дитина: що вздрит, то правит. (Хриплин) ...як малий. тай тото й... (Жураки)
Говорять про старого, здивачилого чоловіка. Пор. Wand. I, Aeltern 53 II, Kind 1143; III, Leute 1017; Adalb. Stary 67; Нос. ст. 435.
53. Старий як дитина: їв би, пив би що година. (Гнідк.)
Він їсть звичайно не багато, але часто. Пор. Слав. II, 132.
54. Старий як труп. (Льв.)
Говорять про старого, хоровитого чоловіка.
55. Старі кавалери моцїйші в ногах, як в голові. (Монастирок)
Безженні люди на старість звичайно дивачіють.
56. Старі люде також не дурні були. (Наг.)
Остерігають молодих, щоб не занадто виносили себе понад старших. Пор. Wand. I, Die Alten 42; Aeltern 27.
57. Стар любить сквар, а молод — холод. (Замул.)
У старого кров холоде і для того він любить тепло, а в молодого кров трияча, і для того він може видержати більший холод. Пор. Нос. ст. 434.
58. Старої то корови теля. (Гнідк.)
Значїня неясне, мабуть теля слабосиле, може образово про дитину старої матері.

59. Старому брехати а богатому красти іде як з масти. (Гвідк.)
Во першоу вірять, а другого не підозрівають. Пор. Adalb. Stary 45.
 60. Старому лишень брехати, а богачеві красти. (Туглук.)
Варіант до поперед. ч.
 61. Такий старий, що аж му гриби з ераки ростут. (Кольб.)
Жартлива поговорка про дуже старого чоловіка.
 62. — Ти стара трупце! — Не хочеш сі постаріти, то сі повісь!
(Матіївці)
Відповідає стара жінка такому, що називає її старою трупцею.
 63. То ще старі люде приповідают. (Кол.)
Говорять про всяку приказку, оперту на житевій практиці.
 64. То ще старі люде так брехали. (Цен.)
Кепкують із такого, що видає свою брехню за правду.
 65. Уже старий, а не росте. (Лім.)
Жартлива увага про річ, яка розуміє ся сама собою.
 66. Ходи старий на мене, вле мині без тебе! (Пужн.)
Говорила стара жінка про кожух Пор. Етн. 36. VI, 186.
 67. Хочь єс старий, а брешиш. (Жидач.)
Про старого звичайно думають, що він говорить правду.
 68. Ще сі старий не дивит у ходаки, а на сливки. (Наг.)
Ше не сподіває ся швидкої смерти.
 69. Я за старий до науки. (Наг.)
Говорить старий, коли йому кажуть учити ся чогось такого, чого він не вміє.
Пор. Wand. III, Lehre 139.
 70. Який ти старий, а не ростеш. (Льв.)
Жартливо замісь: який ти старий, а не розумний.
 71. Як не хочеш бути старий, то повісь сі! (Голешів)
Говорить прим. старий парубок, з якого сміють ся, що старий. Пор. Wand I, Alt 49, 51, 57; II, Hängen 10; Adalb. Stary 19.
 72. Як старі брехали, так і ми за ними. (Льв.)
Примовляють оповідаючи про старі події, передані з уст старих людей. Пор. Даль I, 370; Adalb. Stary 13.
 73. Як ся старе пристроїт, то й за молоде постоїт. (Стрільб.)
Старий чоловік здоровий і добре одягнений стоїть за молодого. Пор. Adalb. Stary 14.
 74. Я стара — то не дивота. (Мик. н. Дн.)
Говорить про себе стара жінка.
- Старість.** 1. Аж до старости розуму учи ся, і дурньом умреш. (Городок)
Всеї житевої мудрости чоловік у своїм житю не може вичерпати.
2. Болят на старість кости за гріхи молодости. (Зібол.)
Чоловік, що занадто гуляв у молодости, на старість часто хорує. Пор. Libl. 129; Adalb. Starosé 2.
 3. На старість семирака радість. (Мшан.)
Іронічно говорять про ріжнородні прикрости старости.

4. На старість трояка радість. (Наг.) ...двояка... (Наг.)

Варіанти до попер. ч. Пор. Даль I, 487; Нос. ст. 337.

5. Не дай Боже нікому дочекати великої старости! (Наг.)

Вйлика старість рідко коли буває щасливою, але дуже часто буває повільним нидінем. Пор. Wand. I, Alter 104.

6. Старість не радість. (Лев.)

Старий чоловік звичайно підлягає всяким хоробам і невигодам. Пор. Wand. I, Alter 10, 11, 13; Schlei. 149; Нос. ст. 434; Beb. 133; Даль I, 445; Adalb. Starosć 15.

7. Старість не радість, а смерть не весіле. (Балит., Мшан., Мик. н. Ду.)

Повнійший варіант до попер. ч. Пор. Слав. II, 132; Даль I, 335; Brzoz. Starosć 7; Adalb. Starosć 15.

8. Старість не радість, молодість неспокій. (Хлївчани)

Старий часто сумує, а молодий не знаходить собі місця.

9. Старість не радість, як молодість гоїїність. (Хлївчани) ...буйність. (Хлївчани)

Коли чоловік за молоду дуже гуляв, має сумну старість. Пор. Zatur. VII, 39.

10. Старість чесна не багатолітна. (Гнідк.)

Є певна границя, до якої старість буває гарна і щаслива.

Старіти. 1. Що старіє, то дурніє. (Хрипл.)

Зі старістю чоловікові слабне пам'ять і загалом духовна сила. Пор. Wand. I, Alter 32, 60; Даль I, 563.

Старо. 1. Старо виглядає, як засушений гриб. (ЮК.)

Говорять про старого, поморщеного чоловіка.

Староста. 1. Староста коровай ділит і собі не вірит. (Мшан.)

Староста ділить коровай між весільні гості і думає над тим, аби обділити кожного, кому належить ся. (М. Зубр.)

Старший. 1. А знаєш ти, хто ту старший? (Наг.)

Уговкують чоловіка, що в невідповіднім місці виносить себе понад інших.

2. Не знає старшого над собов. (Наг.)

Говорять про зарозумілого чоловіка.

3. Хто старший, Гриць чи Параска? (Гвїдк.)

Кепкують із таких, що спорять між собою, хто з них мудрійший?

4. Хто старший, той не менший. (Наг.)

Того слідє посадити на першій місці.

5. Що старше, курка чи яйце? (Наг.)

Вічне, нерозв'язане питанє. По повим дослідям і гіпотезам яйце найстарша органічна формація. Пор. латинське: Omne ab ovo; Wand. II, Hahn 53.

Старшувати. 1. Ти надо мнов старшувати ни будиш. (Жидач.)

Говорять чоловікові, що бере ся старшувати над иншим.

Стати. 1. Аби-с став цапки, то того не докажеш. (Наг.)

Стати цапки — образowo з натяком на упертого цапа.

2. А став би-с стовпом! (Наг.)

Прокляте. Натяк на біблійне оповіданє про Лотову жінку, перемінену в стовп соли.

3. Він став чиста сновіда. (Стан.)

Говорять про схорованого чоловіка, що ледви ходить.

4. Де сі то стало? — На кінци язика. (Наг.)

Жартлива відповідь на невмісне питання.

5. Коли стало на хліб, то стане й на обіл. (Ільк.)

Бо можна пообідати й самим хлібом.

6. Най сі на тім стане! (Наг.)

Най буде сего нещастя досить.

7. Став ми костев в горлі. (Ільк.)

Говорять про напасливого чоловіка, що докучив другому. Пор. Слав. II, 166.

8. Став ми сілю в оці, хріном в носі. (Ільк.)

Говорять про уприкреного, немилого чоловіка.

9. Став не свій. (Ільк.)

Стратив притомність, зійшов з розуму.

10. Став ні в дітька ні в чорта. (Богор.)

Став ні в сих, ні в тих.

11. Став як віл перед новими воротами. (Наг.)

Говорять про такого, що дивує ся якісь звичайній для інших, а незвичайній для нього річі. Пор. Слав. II, 133; Adalb. Stač 16.

12. Став як го мати родила. (Наг.)

Став голий, роздяг ся до сорочки. Пор. Дик. 194; Даль II, 85.

13. Став як дурень на весілю. (Кольб.)

Став зачудований чимось звичайним. Пор. Adalb. Stač 30.

14. Став як опарений. (Ільк.)

Став поражений чимось наглим і неприємним.

15. Став як смерть. (Карлів)

Поблід з переляку.

16. Став як укопаний. (Ільк.)

Став відразу на місці, остовнів. Пор. Даль I, 641; II, 57; Adalb. Stač 17, 52.

17. Став як хуй на весілю. (Кол.)

Кепкують із такого, що чогось нараз здивує ся, стане ні в сих, ні в тих.

18. Став як Циган меже образами. (Кол.)

Став у ненатуральній позиції. Натяк на оповідане про цигана, що розібраний став у різьбарні замість фігури святого.

19. Стань з ним до писка. (Наг.)

Розпічни з ним сварку.

20. Таке му стало лице, як петечина. (Тлум.)

Говорять про чоловіка, що упідлив ся, має, як кажуть, витерте лице.

21. Такий став, як ствір. (Наг.)

Змарнів, схорував ся.

Стати ся. 1. Що стало ся, то вже не відстане ся. (Стан.)

Формула історичної минувшости. Пор. Hempel 3719; Libl. 16; Adalb. Stač sie 2, 10; Čelak. 191; Zátur. XII, 607.

Статок. 1. Статок робить достаток. (Ільк.)

Статкуючи в житю чоловік звичайно дорабляє ся поважного становища. Пор. Čelak. 430; Adalb. Statek 6.

2. Як би був статок, міг би бути достаток. (Стан.)

Інша стилізація тої самої думки. Не статкуючи чоловік стратить і те, що має.

Ствір. 1. Іно ствір людський з тебе. (Вел. Очи)

Говорять до змарнілого чоловіка.

2. Лише ствір лежит. (Ю. Км.)

Говорять про дуже хорого, змарнілого чоловіка.

Стебло. 1. Іду в стебло. (Наг.)

Жартливий вислов замість: іду спати.

Стежка. 1. Для стежки не минай гостинця. (М. Гош.)

Не сходи легкомісно з гостинця на стежку.

2. Не туди стежка в горох. (Гвідк.)

Не так треба брати ся до сего діла.

3. Ось куда стежка у горох, а я ни знав тай у фасолю пішов. (Жид.)

Розширена стилізація тої самої думки.

4. Песіми стежками ходити. (Гвідк.)

Змарнувати ся, розледащити.

5. Туда то стежка в горох? (Лев., Ільк.)

Варіант до ч. 2.

6. Я всіх стежок не обійду. (Збар.)

Не пізнаю жадної місцевости докладно, не переберу всіх способів в якомусь ділі.

Стекти ся. 1. Там то му сї стік! (Сквар.)

Звичайний окрик, коли говорять про якогось непевного чоловіка.

Стелити. 1. Постелила му, як якому пану. (Наг.)

Постелила чоловікови або найматови.

2. Що собі стелиш? — Мішок. — Що під голову? — Мішок. — Чи сї вкриваєш? — Мішком. (Коб.)

Жартували з чоловіка, що спав у мішку.

Стелити ся. 1. Хоть стели ся передо мною не знати як, я того не зроблю. (Богородч.)

Хоч проси, хоч унижай ся передо мною.

Стерво. 1. Де стерво, там і круки. (Гвідк.)

Де погана справа, там збирають ся погані люди. Пор. Schlei. 150; Adalb. Ścierwo 1.

2. На стерво пси біжут. (Наг.)

На бридку справу збирають ся лихі люди. Пор. Даль I, 194.

Стерегти. 1. Стереже го як ока в голові. (Ільк.) Стережи того... (Корч.)

Пильнує, любить і тулить його. Пор. Тим. 247; Adalb. Starzec 2; Čelak. 522.

2. Стереже сї того, як вогню. (Наг.)

Стереже ся чогось лихого. Пор. Даль II, 205; Adalb. Strzec 11.

3. Стережи ся того, кого сам Біг назначив. (Ільк.)

Народне віруванє і житева практика вказують, що є між людьми такі, яким із самої природи призначено бути злочинцями і які від дитинства набирають злочинних привичок. Пор. E. Rot. 315; Bebel 227; Wand. III, Leute 1223.

4. Стережи ся небоже, а Бог ти допоможе. (Лім.)

Правило житевої мудрости.

5. Стережи ся того, що не має нічого. (Ільк.)

Бо такий на все чуже поласить ся.

Стережений. 1. Стереженого Біг стереже. (Ільк., Петр.)

Житєвий досвід. Пор. Слав. I, 146, 292; II, 43; Нос. ст. 435; Дикар. 494; Даль II. 201; Schlei. 161; Wand. II, Gott 2265; Čelak. 247; Adalb. Strzeżony 1.

Стефан. 1. Стифан пудер кафтан. (Комарно)

Мудроване.

Стид. 1. Встид людьом повісти. (Наг.) ...сказати. (Наг.)

Говорять про якесь соромне діло. Пор. Даль I, 227.

2. Встид ми, лице ми сї лупає. (Ценів)

Говорить чоловік засоромлений чимось.

3. Встид очий не виїсть. (Наг.)

Говорить безсоромний чоловік, який нічого не стидає ся.

4. Згорів зо встиду. (Наг.)

В молодім віці чоловік застиджений зарумянить ся дуже. Пор. Даль I, 374; Слав. II, 76.

5. Не має стиду ані за грейцар. (Льв.)

Говорять про безсоромного чоловіка. Пор. Слав. II, 128.

6. Не то встид, що біскуп із свинопаса, а то би встид був, як би біскуп на свинопаса зійшов. (Наг.)

Натяк на оповіданє про папу Сикста V, що з бідного пастуха мав вийти на папу, і якому при якімось обіді хтось докорив його низьким походженем.

7 У тебе такий встид, як у кобили, жи віз пириверни. (Жидач.)

Говорять про безстыдного чоловіка.

8. Фе, встид, ганьба! (Наг.)

Окрик чоловіка, що бачить якесь соромне діло.

9. Я за стыд би того не зробила. (Ю. Км.)

Говорить жінка, якій пропонувано якесь неподобне діло.

Стидати ся. 1. Встидає сї так, як Ісаяська кобила, коли віз переверне. (Наг.)

Не стидає ся зовсім. Ісаї — село турецького пов.

2. Встидає ся, як кіт сала. (Бібрка)

Жартливий вислов про безстыдного чоловіка або злодія.

3. Встидай ся красти, але не робити. (Стан.)

Правило моральности, в яким нечесне діло уважає ся стыдом.

4. Коли стидаєш ся, накрій решетом голову. (Ільк.)

Жартлива рецепта на те, щоб закрити стыд.

5. Так сї встидає, гий кобила, як віз пириверни. (Жидач.)

Варіант до Стид ч. 7.

6. Так ся встидає, як кобила, коли в болоті віз виверне. (Мінч.)

Ширший варіант до ч. 5.

7. Чого сі люде встидають, тим сі дід хвалит. (Яс. С.)

Порядні люди стидають ся жебрати.

Стидний. 1. Стидне твоє лице! (Тухля)

Докоряють якомусь лиходієви.

Стикати ся. 1. Стикати ся на кого. (Гнідк.)

Покликати ся на кого.

Стипа. 1. Аж ми сі стипи стають. (Наг.)

Говорить чоловік, коли йому навкучить чекати. Стипа — учта за померших яка мабуть тревала дуже довго.

2. Стипи ми сі стають. (Наг.)

Варіант до ч. 1.

Стиснений. 1. Стиснені, як оселедці в бочці. (Льв.)

Говорять про густо збиту товпу народа, пр. у церкві або на відпусті. Пор. Le Roux de L. I, 114.

Стиснути. 1. Стисли го так, що лиш очі вивалив. (Наг.)

Про чоловіка, що попав у густу юрбу народа.

Стіл. 1. Бодай єм ті на стіл положив! (Наг.)

Прокляте: вмерлих людей наряджують звичайно на столі, поставленім здвохати.

2. Застели стіл! — Нема чим. — Дай їсти. — Нема що. — То спреч (Ільк.)

Жартують із т. зв. голодної вечері.

3. За чийм столом сидит, того й пісню співає. (Стрільб.)

Образ узятий із гостини в чужім домі, на якій по щедрім обіді звичайно співають пісні. В ширшій значіню: від чийї ласки або протекції залежиш, то підхлібляй.

4. Лізь під стіл, та будеш мудрий. (Льв.)

Говорять чоловікови, що серед розмови ляпне дурницю.

5. На столі нима границі. (Кольб.)

Ті, що сидять при столі, їдять із одної миски.

6. Удар у стіл, а ножиці відізвут сі. (Наг.)

Коли згадати про якусь свіжо скоєну провину в більшім товаристві, то вивуватий звичайно обізве ся перший. Пор. Даль I, 224.

7. Хто на стіл сьиде, тому чьирькамаи сраку обмече. (Наг.)

Народне віруванє.

8. Я до стола, і вона туди прийшла; я до порога, і їй туди дорога (Наг.)

Говорять про тєку, що завсїди натикає ся на когось ідучи.

Стіна. 1. І стіни мають уха. (Ільк.) ...вуха мають. (Тростянець)

Говорять в місці, де догадують ся, що хтось їх підслухує. Пор. Wahl 172; Гильф. 826; Нос. ст. 319; Adalb. Ściana 2; Zátur. V, 307.

2. По стінах дерти сі. (Наг.)

Образово: попасти в розпукку або сердити ся дуже. Пор. Даль I, 133, 152; Zátur. VI, 513.

3. Як би ті стіни вміли говорити, то би не одно сказали. (Замул.)
В деяких хатах або домах бували різні щасливі або нещасливі випадки, яких нікими свідками були стіни.
- Сто. 1. Дай Боже, аби сто літ прожив, а до завтра не дочекав! (Квігин.)
Жартливе не то благословлене, не то прокляте.
2. Мусів дідько сто пар ходаків зносити, заки таку пару дібрав. (Гравітка)
Ширший варіант до т. Т. Дідько, ч. 104.
3. Сто буків не кара, сто тисяч не гроші. (Кал.)
Незвичайний вислов, який треба розуміти в противнім значінню: сто буків велика кара, а сто тисяч великі гроші.
4. Сто не заробив, сто не втратив. (Яс. С.)
Кажуть у значінню: не багато заробив, і не багато стратив.
5. Сто раз ми кажіт, не повірю. (Стан.)
Уговкують такого, що кілька разів повторяє одну і ту саму річ.
- Стопн. 1. Положило би го стопном! (Тухля)
Прокляте. Є в тім образі противенство, бо стопни звичайно стоїть, а не лежить. Аналогічні язикові аномалії знаходимо в покутськім діалекті: класти хату зам. ставити хату, або класти когось війтом зам. ставити когось війтом.
- Стопник. 1. „Ловіт, ловіт половика!“ — „А не прьиди на Стопника!“ (Грин.)
У віршованій формі заповіт не прьиди в день св. Симеона Стопника, 1 вересня ст. ст. Загально в той день, ані взагалі в тім місяці, коли ще тривають жнива, жінки зовсім не прьидуть, так що приказка має хіба тільки льокальне гуцульське значіне.
- Стодола. 1. В пусті стодолі й миш сї не втримає. (Наг.)
Згїрділиво говорять про пустого і малоумного чоловіка, в якого голові не держить ся ніяка розумна думка. Пор. Wand. II, Haus 275.
2. З доброї студоли і потята добрі. (Ільк.)
З доброго роду і діти добрі. Пор. Wahl I, 90.
3. Кілько в тебе стоділ? — Та три: в одній не много, в другій нічого, а в третій миш з розуму зійшла, аніж зерно знайшла. (Кобил.)
Жартлива поговорка про достатки убогого чоловіка.
- Столець. 1. На двох стільцях сидить. (Ільк.)
Мова про дволичного, фальшивого чоловіка. Пор. Слав. I, 266; Adalb. Stöl 11.
- Стопа. 1. Від стіп до голови. (Наг.)
Означують цілу особу чоловіка. Пор. E. Rot. 12.
- Сторгувати. 1. Сторгував за пєть пальців, за шесту долоню. (Жидач.)
Образово замість украв.
- Сторож. 1. Такий сторож з вовка при вівцях, як з кози при капусті. (М. Гош.)
Мова про ріжнородних шкідників.
- Сторона. 1. З тим сторона. (Лучак.)
Се на бік, се дурниця.

2. Що сторона, то инша новина. (Печен.)

В кождім краю инші відносини і инші події. Пор. Даль II, 145.

Сторонити. 1. Сторонить від нього, як вовк від сїти. (Ільк.)

Боїть ся його, уникає його як небезпечного чоловіка. Пор. Adalb. Stronic 6

Сточити. 1. Чи Пан Біг сточив нинї двї днинї до купи? (Жабє)

Говорять чоловік, якому в безробітїю, пр. в арештї весь день кучить ся.

Стояти. 1. Або стій, або погди. (Наг.)

Говорять до чоловіка, що хитає ся на ногах. Погди зам. погоди, пожди.

2. Ви стоєте над гробом, а таку пеню дїєте. (Звиняч Гор.)

Говорять до старого чоловіка, що робить иншому збитки.

3. З ним нї стій, нї погоди. (Лев., Ільк.)

Говорять про незносного чоловіка, з яким не можна собі дати ради.

4. Не стоїт за синїй шєлюг. (Гнїдк.)

Говорять про маловартого чоловіка, або про якусь дрібну річ.

5. Не стою о се, як пес о пята ногу. (Гнїдк.)

Не дбаю про якусь зайву для мене річ. Говорять також згїрдно про ласку або неласку якогось ненависного чоловіка.

6. Нї стій, нї погоди. (Залїсе)

Говорять про якесь не вигідне, неприємне положєнє.

7. Нї стій, нї ходи, нї сядь, нї скачи! (Коб.)

Характеризують безвихідне положєнє.

8. Постій, не рєшети сї! (Наг.)

Уговкують чоловіка, що розсердив ся з марної причини.

9. Стій на своїх ногах. (Наг.)

Обстоюй свої погляди і інтереси. Пор. Wand. I, Fuss 162.

10. Стій, погди, будь на почеканю! (Наг.)

Уговкують занадто сквапливого чоловіка.

11. Стій, чекай, погди! (Луч.)

Жартливо говорять такому, що спішить кудись.

12. Стоїт, як на огни. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що стоїть нетерпливо, з прикрим виразом на однім місці.
Пор. Даль I, 327.

13. Стоїт виваливши очі. (Наг.)

Говорять про зачудуваного чоловіка. Пор. Даль I, 327.

14. Стоїт на боцї, як дурєнь на весїлю. (Снят.)

Дивить ся на якусь подію без участі і без розуміння.

15. Стоїт, що туман, ни йде му до роботи, ги би го хто врік. (Ю.К.)

Говорять про отуманїлого, знесиленого чоловіка.

16. Стоїт, як музиковє котя. (Ком.)

Говорять про непоказного і невимовного чоловіка.

17. Стоїт як на терню. (Льв.)

Говорять про чоловіка в прикрім положєнню.

18. Стоїт як остовпїлий. (Льв.)

Говорять про чоловіка нерухомого зі страху або здивованя. Пор. Даль I, 327.

19. Стоїт, як серед води. (Тлум.)

Говорять про чоловіка, що опинився в безраднім положенні.

20. Стоїт, як хуй на весілю. (Винники)

Говорять про дурного чоловіка, що дивується чому будь. Пор. Стати ч. 17.

21. Стоїш високо — не будь гордим, стоїш низько — не журися. (Ур.)

Правило життєвої мудрости.

22. Стояти кому на дорозі. (Гнідк.)

Заваджати комусь.

23. Стояти кому о ласку. (Наг.)

Дбати про те, щоб хтось був ласкав.

24. Стояти як корова. (Гнідк.)

Говорить про такого, що стоїть з глупим виразом на лиці. Пор. Слав. II, 133.

25. Так стою о твою ласку, як пес о п'єту ногу. (Жидач.)

Зневажливо говорять чоловікові, яким погорджують. Пор. Adalb. Stač 58.

26. Так стою, як на шпильках. (Будз.)

Як хтось кудись капається, а не може відійти.

27. Я в тім як стою, так стою, тай сї лише Бога бою. (Наг.)

Говорить твердохарактерний чоловік боронячи свого становища.

28. Як стій, так погди! (Наг.) ...так зараз! (Наг.)

Говорять такому, що хоче зробити щось таке зараз, чого не можна зробити в даній хвили.

29. Як стояв, так збрехав. (Мик. п. Дн.)

Говорять про язикатого, дотепного брехуна, що годен збрехати без наміслу.

30. Я так о то стою, як пес о п'їту ногу. (Наг.)

Говорять про маловажну річ, котру чоловік має за нізачо. Пор. Adalb. Stač 58.

Страва. 1. Доки страва кипить, не можна надбирати, бо так будуть против тебе вороги кипіти. (Лучак.)

Народне вірування.

2. Три страви на обід — то господарський обід. (Наг.)

Ті страви найчастіше борщ, капуста, каша або пироги.

Страта. 1. Чия страта, того й гріх. (Наг.)

Хто стратить щось, той кидає підозріне на різних людей, а в тім числі і на невинних, і сим допускаєся гріха. Пор. Сим. 2353; Adalb. Strata 1.

Стратити. 1. Ліпше стратити, ніж другого ошукати. (Замул.)

Принцип альтруїстичної етики.

2. Що тепер страчу, то не нагоню за рік. (Белз)

Бувають такі хвилі, коли чоловік поносить відразу великі страти, які потім дуже важко відзискати.

Страх. 1. Аж завмер зо страху. (Наг.)

Говорять про полохливого чоловіка. Пор. Даль I, 326.

2. Більше страху, як переполоху. (Ільк.) ...як чого. (Петр.)

Жартливо говорять про великий перестрах із малої причини. Пор. Adalq. Strach 19.

3. Бодай тієї страх їмив! (Наг.)

Прокляте.

4. Мене страх зуяв. (ЮК.)

Я перелякав ся.

5. Нагнав му страху. (Наг.)

Перелякав його, набив або вилаяв. Пор. Zátur. IV, 242.

6. Наїв сі страху. (Наг.)

Набрав ся страху в якійсь немилій пригоді. Zátur. IV, 242.

7. Не великий страх на оден мах. (Грин.)

Один удар убійці не дуже страшний.

8. Страх більший від переполоху. (Ільк.)

Страх психологічно означає тривкий стан боязни, а переполох моментальний.

9. Страх Бога видіти! (Наг.)

Всталяють при оповіданню чогось страшного.

10. Страхи на Ляхи, а Русин не боїт ся. (Гол.)

Жартують, коли хто страшить когось чимось не дуже страшним. Пор. Далб. I, 263; Adalb. Lach 8; Čelak. 463; Zátur. IV, 242.

11. Страхи на Ляхи, і Русинам ся дістане. (Мінч., Петр.)

В страшних пригодах не раз і Ляхи й Русини поносять шкоду. Пор. Adalb. Lach 8.

12. Страх на грядах, на пещу потопа. (Явор.)

Жартують із чоловіка, що боїть ся якогось нещастя навіть у своїй хаті.

13. Такий страх, що аж сорочка полотном стала. (Ільк.)

Жартує чоловік із такого, що думав завдати йому страху, але не злякав його зовсім.

14. У страху великі очи. (Петр.) ...великі... (Ільк.)

Боязливий чоловік бачить усе в більших розмірах, ніж є справді. Пор. Bebel. 120; Слав. II, 134; Wand. I, Furcht 15; Нос. ст. 449; Сим. 2298; Čelak. 119; Adalb. Strach 17.

15. Хто від страху вмер, тому бздинами дзвонять. (Ільк.)

Кепкують із чоловіка, якому здає ся, що вмирає зі страху. Пор. Libl. 8.

16. Хто від страху вмирає, тому бздинами дзвонят. (Петр.) ...динями.

(Петр.)

Варіанти до попер. ч. Пор. Adalb. Strach 10

17. Хто від страху гине, тому вітром дзвонят. (Гнідк.)

Варіант до ч. 15, 16. Пор. Гильф. 2809.

18. Хто від страху умирає, тому динями дзвонят. (Мінч.)

Варіант до ч. 16.

Страшити. 1. Бабу страшиш великим друком, а вона й дідька не боїть ся. (Невід.)

Такого, що нічого не боїть ся, не застрашиш чим будь.

2. Добре того страшити, хто ся боїт. (Мінч., Петр.) ...що ся... (Ільк.)

Такого, що не боїть ся, не настрашиш. Пор. Zátur. IV, 206.

3. Коли страшиш, сам не бій ся. (Ільк.)

Бувають такі люди, що люблять страшити інших, а самі боять ся чого будь.

4. Не страш мене, бо я не Страшків син. (Лучак.)

Говорить чоловік такому, що грозить йому чимось страшним.

Страшко. 1. Я не Страшків син. (Крех.)

Я не бою ся чого будь. Пор. Даль I, 320.

2. Я ни Страшкова донька. (Жидач.)

Варіант до попер. ч.

3. Я не Страшкового вітця донька. (Льв.)

Повніший варіант до попер. ч.

Страшно. 1. Не страшно високо сидіти, лиш з висока летіти. (Ур.)

Чим вище становище чоловік займе в житю, тим страшнійший буває його упадок.

2. Не так страшно, як написано. (Лім.)

Говорив чоловік прочитавши якусь страшну історію, переживши сам не одну страшну пригоду.

Стремя. 1. Заложу я стремя на тебе. (Кол.)

Уговкаю тебе, присмирю і принижу.

Стригти. 1. Єден стриже, другий голит, а третій сі Богу молит. (Кол.)

Говорять про спілку, в якій нема згоди, кождий робить що инше.

2. З одного боку стриже, а з другого голит. (Зазул.)

Говорять про дволичного, брехливого чоловіка.

3. Нас є кому стричи, доїти, але попасти нема кому. (Вовчківці)

Говорили піддані про своїх панів за панцизних часів.

4. Ні стрижано, ні голяно. (Стоян.)

Говорять про суперечку двох людей, із яких ні один не має рації, ні другий.

5. Разом і стриже і голит. (Кольб.)

Разом говорять і так і навпаки, баламутить.

6. Стриже і голить. (Ільк.)

Крутить словами і ділами. Пор. Adalb. Strzyc 1.

7. Стрижено — голено. (Петр.)

Роблено не до ладу. Пор. Гильф. 2633; Слав. II, 134, 164; Adalb. Strzyc 4.

8. Стрижи мя назад. (Гнілк.)

Зроби мені щось до ладу.

9. Стрижи, не оббирай. (Ільк.)

Стрижучи иноді виривають волосє ножицями. Пор. Adalb. Strzyc 3.

10. Тут стриже-голит, а там ся молит. (Заставці)

Говорять про фальшивого чоловіка, що вдає побожного.

Стрий. 1. Стрий бабі вуйко, а вна йому тїтка була. (Печен.)

Жартливо говорять про замотане свояцтво. Пор. Adalb. Stryj 2; Zatur. VII, 894.

2. Як ся зійде Стрий і Ломець, то буде світу конець. (Ільк.)

Стрий і Ломець або Опір випливають із одної гори, але плывуть ріжними долинами, при чім Стрий від жерела до Синевідська робить майже три рази так довгу дорогу, як Опір, що тече в простій лінії.

Стрийна. 1. Стрийна, вуйна не родина, бо вна мене не родила. (Наг.)

Стрийна і вуйна — звичайно жінки з иншого роду.

2. Стрийна, вуйна не родина; зять, невістка не дитина. (Лучак.)

Зять і невістка для свекрухи чужі, звичайно мають у ній ворога.

Стрик. 1. О, то не хто-будь так удасть, як стрик-от. (Наг.)

Говорила жінка про стрика, якому повело ся якесь незвичайно добре діло.

2. Хто кому стрик, все му дещо тик. (Ільк.)

Стрик — батьків брат, все почуває ся до близького свояцтва зі своїм братом, який може иноді надіяти ся на його поміч.

Стрібунок. 1. Дай на стрібунок, зайде на ті тижкий фрасунок. (Наг.)

Говорила дівка, що на стрібунок покурвила ся з парубком, потім жалувала того.

Стрій. 1. На голові стрій, а коло заду з лопатою стій. (Ільк.) ...коло задка... (Петр.)

Говорять про гарно пристроєну, але бридку жінку. Пор. Adalb. Strój 6.

Стрілець. 1. Кому до чого, а стрільцєви до лука. (Льв.)

Кожному своя професія в голові. Приповідка походить із давних часів, коли ще стріляли із луків. Пор. Даль II, 133.

2. На стрільцї звір біжит. (Наг.)

Говорять про чоловіка, якому трапляють ся щасливі пригоди в його фаху. Пор. Даль I, 544; II, 69; Adalb. Strzelec 6.

3. Стрілець мокрий, а рибак сухий нічого не варті. (Зібол.)

Стрілець гонячи за звіриною, коли впаде у воду, то звичайно утратить звірину, а рибак не лізучи до води не зловить риби. Пор. Adalb. Strzelec 5.

4. Стрілець птаха уба, а теля з'їсть. (Залісе)

Польоване звичайно коштує багато труда і часу, а дає мало доходу. Пор. Adalb. Strzelec 10.

Стрілити. 1. Бодай в тебе стрілило, як в того коло млина! (Дидьова)

Прокляте. Коло млина в Журавині коло Лютовиск літом 1908 р. грім забив Жиди, що їхав фірою.

2. Стрілив, але не змірив. (Замул.)

Стрілив на вманя, на сліпо.

3. Стрілив як з гармати. (Замул.)

Стрілив гучно.

Стріпати ся. 1. Стріпав ся на мене. (Лучак.)

Розсердив ся, затріпав руками з нетерливости.

Стрітене. 1. Коли на Стрітене відлога, пропала ще весна на довго. (Старий Самбір)

Правник Стрітеня припадає д. 2. лютого ст. ст. Народне віруване.

2. Коли на Стрітене иней, зародить добре гречка та бульба. (Тяглів)

Народне віруване.

3. Коли на Стрітене мороз, медвідь розбиває свою гавру, а коли відлига, то направляє. (Старий Самбір)

Народне віруване. Коли медвідь розбиває гавру, т. є. нору або дупло, в якій відбуває свій зимовий сон, то се значить, що буде швидко весна, а коли направляє, то сподіває ся ще довгої зими.

4. Коли на Стрітене напе ся гуска з сліду води, набере ся господар-
біди. (Тяглів)
Народне віруванє. Коли гуска напе ся із сліду води, т. зн. відлига, а се ві-
щує мокру весну.
 5. Коли на Стрітіня мороз переможе тепло, то борше буде літо; коли
тепло переможе мороз, довше подержит зима. (Мшан.)
Народне віруванє. Ворожать із зміни погоди в день Стрітєня.
 6. На Стрітене обзирає ся жайворонок, куди з вирію летіти в рідний
край. (Тяглів)
Народне віруванє. Вірять, що жайворонок зимуючи у чужині тужить за рід-
ним краєм. Він належить до птахів, що найвчаснійше прилітають на весні.
 7. На Стрітене пряхи досвіта затикають у пліт веретено, аби їм у пряхі
не рвали ся нитки. (Мокротин)
Народне віруванє.
 8. На Стрітєнє стрітила ся зима з літом. (Ільк.)
Сей день уважають переполовином зими. Пор. Даль II, 491.
 9. На Стрітіньї стрітила сї зима з літом, а свиня з вітом. (Наг.)
Жартливий варіант до ч. 8.
 10. На Стрітіня зима з літом ся стрітила. (Мшан.)
Варіант до ч. 8.
- Стріха.** 1. З під стріхи та на дош. (Залісе)
Говорять про чоловіка, що з доброго дива шукає собі лихої пригоди.
2. Осиротів без стріхи. (Карл.)
Цогорів.
- Стріщати.** 1. Стріщав на мене, же я втікла. (Мшан.)
Місцевий учитель накричав на доньку шкільного сторожа. (М. Зубр.)
- Струганий.** 1. Нї стругане, нї тесане. (Збар., Краснос.)
Говорять про щось зроблене не до ладу.
- Стругати.** 1. Стругав, стругав, тай перестругав. (Ільк.)
Говорять про нетямучого майстра, що стружучи дерево не вмів задержати
міря. Пор. Adalb. Strugać 1; Čelak. 622.
- Струна.** 1. Все по єдній струні блудит. (Гнідк.)
Говорять про невмілого музику, що грає не до ладу, або про чоловіка, що
говорить усе одно й те саме.
2. То його слаба струнка. (Наг.)
Слаба сторона його вдачі, се його завсїди дратує. Пор. Даль I, 132.
- Струп.** 1. Кождий має свої струпи. (Гнідк.)
Кождий чоловік має якесь болюче місце в своїй пам'яті.
1. Струпи ся на нїм шмарили, што не нашоу бы на нїм чистого тіла,
де бы можна іглоу баднути. (Тих.)
Говорили про хорого чоловіка, якого все тіло було обкидане струпами.
- Струхнути.** 1. Єдна струхла, друга спухла. (Наг.)
Струхнути значить мабуть висохнути, струпішити, одряхліти.

Студений. 1. Студений як лід. (Наг.) ...як зелізо. (Наг.) ...як крига. (Наг.)

Говорять про холонокровного або змерзлого чоловіка. Пор. Wand. II, Kalt 16; Adalb. Zimny 3.

2. Такий студений! (Линці)

Про чоловіка, що нічого не має.

3. Я на нього студеному вітрови дуги ни давала. (ЮКм.)

Говорить мати про сина, якого берегла дуже старанно.

Студено. 1. Студено в едно, а в двое не конче. (Мшап.)

Самому чоловікови і в літі холодно коло серця, а в двійзі і в зимі теплійше.

Стулїне. 1. Стулїньи боже. (Наг.)

Говорять про недотенну, несміливу дитину, яку природа будім то ледво стулила, а не вирбила докладно.

Ступа. 1. В ступі води не втовчеш. (Наг.)

З пустої бесіди користи нема. Пор. Le Roux de L. I, 42; Нос. ст. 441; Libl. 135.

2. І в ступі його не потрафиш. (Луч.)

Говорять про верткого чоловіка, що вигрібає ся з найтяжшої біди.

3. Такий ем, як у ступі заопиханий. (Наг.)

Говорить перетомлений, знуждований чоловік.

Ступити. 1. Що ступит, то влупит. (Наг.)

Говорять про сердитого чоловіка, що бе свого підвладного. Пор. Даль I, 232.

2. Що ступ, то луп. (Лучак.)

Варіант до попер. ч.

Стягати ся. 1. Стягають сї, гей слота в літі. (Іванівці)

Сходять ся до купи лихі люди на якусь недобру змову.

Стягнути. 1. Не стягнеш з ним. (Гнідк.)

Не дійдеш з ним до ладу.

2. Стягнув брови як мітли. (Богородч.)

Про сердитого чоловіка, що грізно зморщив брови.

Субота. 1. В суботу не годит ся ніякої роботи зачинати. (Лол.)

Народне віруване.

2. Нині субота, бо кінчит сї робота. (Пісочна)

Субота — остатній день тижня, в який переривають роботу на один день.

Пор. Adalb. Sobota 10.

3. Субота — вся робота. (Убинє)

На суботу звичайно в господарстві сходять ся багато робіт, не зроблених у тижні.

4. Субота не робота, неділя не вільна. (Сор.)

Говорить слуга, в якого робота в неділю не перериває ся. Пор. Даль II, 222.

Субстанція. 1. Субстанція мене заносит. (Лучак.)

Знач. мій масток, мої засоби вистарчають на се.

Сувати. 1. А сував бис сї на череві, та би-с си не міг місцьи найти! (Наг.)

Прокляте такому, що волочить ся, суває ся з місця на місце.

2. Суває ся міні поперед очі, як тото немістьи. (Богородч.)

Говорять про нелюбого, ненависного чоловіка.

3. Сувала би тобов хороба по пену! (Пужн.)

Прокляте. Пор. Етногр. Зб. т. VI, ч. 533.

Суд. 1. Без суду, без права повісили. (Ільк.)

Говорять про доразний, сусідський суд.

2. До суду два, а в суду еден. (Лім.)

Одного з них арештовано.

3. До суду двох сі тішит, а від суду еден. (Мик. н. Дн.)

Ідучи до суду кождий із супірників надіє ся виграти, а виграв тільки один.

4. До суду йде два, а від суду еден. (Мик. н. Дн.)

Варіант до ч. 2.

5. Жебы ты суд боскый скараў! (ВЛ.)

Лемківське прокляте.

6. Завдам ті до суду. (Кути)

Грозить сусід сусідови за крадіж або образу.

7. Ідеш до суду, то треба „прийдіте, поклонімо ся“. (Ільк.)

В суді треба проходити різні інстанції і кланяти ся скрізь, а то й дати хабаря.

8. Кладу сі під суд. (Наг.)

Нехай мене з моїм противником суд розсудить, звичайно громадський.

9. Міг бим тебе до суду завдати. (Богор.)

Завдати замість запізвати за якийсь проступок.

10. Най на тебе суд тьжкий упеде! (Наг.)

Прокляте. Суд тьжкий знач. суд божий, кара божа.

11. На страшнім суді відповіш за тото. (Наг.)

Говорять злочинцєви, якого не досяг земний суд.

12. Остав ся на суд, на опіку. (Печен.)

Осиротів і піддав під опікунський суд.

13. Подам я тебе до суду на штемплєвїм папері. (Кол.)

Дуже страшна погроза. Жартливо.

14. Суд не брат. (Бандрів)

Суд безсторонний, не дбає про свояцтво.

15. Суд сквапливий рідко буває справедливий. (Ільк.)

Судову розправу, особливо в важних справах, мусить попередити докладне слідство.

16. Як хто йде до суду, а возьме під паху лилика, то за ним усьо право піде. (Пап.)

Народне віруване.

Суджений. 1. Від судженого не втечеш. (Льв.)

Народне віруване, що кождий чоловік має призначену собі жінку, а кожда жінка призначеного собі чоловіка. Пор. Слав. II, 34.

2. Судженого конем не об'їдеш. (Залісе) ...і коньом... (Жидач.)

Кому судило ся з ким бути в парі, ті сходять ся звичайно помимо всяких перешкод. Пор. Adalb. Sadzone 1; Нос. ст. 435; Даль I, 31, 452; II, 308, 438.

Судина. 1. Коби так о судину, як о дитину. (Мвк. н. Дн.)

Дитину лекше зробити, як доробити ся маєтку.

2. Яка судина, така дитина. (Явор.)

Значіне неясне.

3. Як повно в судині, жінка господарині. (Луч.)

В добрім господарстві жінка має також свою повагу.

Судити. 1. Анї суди Боже! (Наг.)

Ніяким способом не можна.

2. Кождий по собі судит. (Льв.)

Міряє инших своєю мірою. Пор. Гильф. 2629; Wahl I, 158; Adalb. Sądzić 1.

3. Ми не повинни так судити, як другим здає ся. (Зазул.)

Кождий повинен судити по справедливости, а не так, як кому здає ся.

4. Суджено, не розсуджено. (Льв.)

Справа не рішена, не вияснена. Пор. Нос. ст. 435.

5. Суди Боже! (Гнідк.)

Побожне бажане, замість: Дай Боже.

6. Судит як еліпий о цвітах. (Гнідк.)

Говорить таке, чого сам не розуміє. Пор. Adalb. Sądzić 9.

7. Судїт мене судаторі! (Кол.)

Говорять з огірченням до пльоткарів і обмівників.

8. Так менї Бог судив. (Наг.)

Така мала бути моя доля.

9. Так суди, аби вовк був ситий і коза ціла. (Наг.)

Говорять про мудрий суд, в якому жадна сторона не дізнає кривди. Пор. Libl. 81.

10. Хто судит, той блудит. (Наг.)

Жаден суд не може бути абсолютно справедливий, не дійде до повної правди. Пор. Adalb. Sądzić 2.

11. Що кому Бог судит, того ніхто не розсудит. (Кол.)

Що з ким має стати ся, сего ніхто не відверне.

12. Що кому суджено, то го не мине. (Гнідк.)

Віра у фаталізм, який панує над людським життям.

13. Як буде суджано, то не буде розсуджано. (Стоян.)

Варіант до ч. 4.

Судний. 1. Зроблю тобі судну годину. (Полове)

Нароблю тобі великого клопоту, зроблю тобі смерть.

2. Судна година з ним. (Наг.)

Клопіт, не можна дати собі з ним ради.

Судно. 1. Судна діравого ніхто не наповнить. (Ільк.)

Судно в значіно посудина.

Суєть. 1. Бодай її суєть напала! (Настас.)

Суєть — нудьга, неспокій. Прокляте.

Сук. 1. В тім сук. (Наг.)

В тім суть діла, головна трудність або розв'язка.

3. Отже ту сук тай годі. (Ільк.)

Тут головна трудність у якімось ділі. Пор. Adalb. Søk 7.

4. Сук на сук. (Ільк.)

Говорять про непереможну трудність.

Сука. 1. А суке не пес? (Наг.)

Кешкують із жида, що прийшов на господарське подвір'я і там кинула ся на нього сука, а він відганяв її окликом: „А ціба, пес!“ Господар завважив йому, що се сука, не пес, на що жид відповів: „А суке не пес?“ Пор. Adalb. Suka 1.

2. Зійшли ми на буру суку. (Жабє)

Зійшли на дідоводів, на пролетаріїв.

3. Сука не пес, коза не худоба. (Краснос.)

Згідне понятє про жіночий пол.

Сукмана. 1. Добра й сукмана, коби дарована. (Кукиз.)

Дарованє одєжі давно уважало ся знаком почести. Пор. Adalb. Sukmana 1.

Сукманка. 1. Сукманка не мамка, коли ся їсти хоче. (Ільк.) ...як сї...

(Жид.) ...як хоче ся їсти. (Заставці)

Як хочеш їсти, то й сукманку продаси.

Сукно. 1. Сукно як лава. (Гнідк.) ...як ремінь. (Наг.)

Говорять про густе, туге й грубе сукно.

Сум. 1. Аж мя сум бере. (Лучак.)

Аж сумно робить ся при якійсь невеселій відомости.

2. Сум побирає. (Гнідк.)

Сумно робить ся.

Сумліне. 1. Взяв го на своє сумліньи. (Наг.)

Скривдив його або вбив.

2. Він має таке сумліне, як боднарів пес. (Будзанів) ...Волькова кобила.

(Будз.)

Боднарів пес лежить собі спокійно як хто переходить поуз його, а як вже мине, тоді він хапає за ногу... Волько — жид, Вольф, водовоз.

3. Має го на сумліню. (Наг.)

Зробив йому кривду, завапастив його. Пор. Wand. I, Gewissen 224.

4. Не має сумліньи. (Наг.)

Поступає безправно і не робить собі з того нічого.

5. Обрахуй сї з сумліньом, бо смерть твоя. (Наг.)

Говорять засудженому на смерть або близькому смерті, щоб пригадав собі свої гріхи і пожалів за них.

6. У нього сумліньи, як заїздна коршма. (Наг.)

У нього широке сумліне, позваляє собі багато такого, чого інші не сміють робити.

7. Хто чисте сумліне має, той спокійно спати лягає. (Ільк.)

Житєва практика. Чоловік з нечистим сумлінням не може ніколи спати спокійно.

Сумувати. 1. Сумує, гий бузьок по Спасї. (Жидач.)

Бузьок по Спасї готує ся до відлету.

Сунути ся. 1. Не суньте сї д минї, бо ми кахтан повальєєге. (Наг.)

Говорив чоловік у полотнянім кафтанї до такого, що сидїв у чистїй гуни.
Іронїчна поговїрка.

Супокій. 1. Дай ми чистий супокій. (Гнїдк.)

Говорить чоловік напасникови, що турбує його супокій.

Супровїт. 1. Пішов супровїтом. (ЮК.)

Супровїт — латинське *superarbitrium* — друга інстанція лікарської оцінки при рекрутській бранці. Коли лікар при бранці почуває сумнів що до стану здоров'я рекрута, чи він здібний до військової служби, чи нї, то відсилає його до *Superarbitrium*.

Сус. 1. Нї Сусе, нї Христе. (Наг.)

Говорять про понурого або невимовного чоловіка, що не вмів навіть привертати ся до ладу.

2. Пішов у Сусї-Спасї. (Орт.)

Знач. не ївши й не пивши.

3. Сус на Сус, два на купу. (Кольб.)

Значїне неясне.

Сусїд. 1. Близький сусїд лїпший, як далекий брат. (Наг.)

Скорше стане в пригодї. Пор. Wahl I, 42; Мука 657; Даль II, 358; Čelak. 412; Adalb. Sasiad 6.

2. Бодай злого сусїда не мати, лиха не знати тай своїм плугом орати. (Гнїдк.)

Побожне бажанє спокійного і статочного чоловіка. Пор. Adalb. Sasiad 30

3. До сусїди хоть трїска, а до мене гівно. (М. Гош.)

Говорить зазидуючий чоловік, якому трапляє ся все якесь лихо, коли його сусїдови трафить ся хоч невеличке добро.

4. Знають сусїди твої обїди. (Город.)

Сусїд про сусїда знає найлїпше, як він живе. Пор. Adalb. Sasiad 27.

5. Коли сусїд як мід, тогди проси його на обїд. (Ільк.)

Коли приймний і щирий.

6. Тогли сусїд добрий, коли мішок повний. (Ільк.)

До заможного чоловіка і сусїди приязні

Сусїдка. 1. Посидь сусїдко, бо ще трохи видко. (Дар.)

Заговорила ся сусїдка з сусїдкою і просить її посидїти довше.

Сусїдський. 1. Сусїдська річ огню позичити. (Наг.)

Давнїйше, коли не було сїрників, брак огню був великим клопотом у хатї, і звичайно в такїм разї одна сусїдка в ранці бігла з черепком до сусїдної хати позичати огню.

Сустріть. 1. Даю сустріть своїм очом. (Лім.)

Дивлю ся приємно на світ і на людей.

Сутич. 1. В сутич кого загнати. (Гнїдк.)

Привести його в прикре положенє. Сутич — глухий кут, де стикають ся два плоти.

Сухий. 1. Він і з води сухий вийде. (Наг.)

Говорять про щасливого, зручного чоловіка, що вміє вилабудати ся з найтяжшої біди. Пор. Даль I, 546.

2. Коло сухого й сире горит. (Наг.)

Коло добрих людей і лихий поправить ся. Пор. Гильф. 679; Даль II, 149.

3. Най суше дерево буде в пещу — на сухоти вмер. (Бібр.)

Приговорюють згадуючи про страшну хворобу сухітіз наміром відвернути її від себе.

4. О, я вмію сухими равами бити. (Лучак.)

Знач. так, аби боліло, а знаку не було.

5. Суха як терлиці. (Наг.)

Говорять про сухоребру жінку.

6. Сухе таке, що би з вітром полетіло. (Наг.)

Говорять про вигодовану гуску або курку, а також про змарнілу людину.

7. Сухе, що би сї того рак не їмив. (Наг.)

Говорять про сухопарого чоловіка.

8. Сухе, як терне. (Жидач.)

Говорять про сухий хворост у плоті.

9. Сухий, лиш саме ремий. (Наг.)

Про сухого, жиластого чоловіка.

10. Сухий, що можна му ребра порахувати. (Наг.)

Про вимарвілого, сухого чоловіка. Пор. Wand. I, Dürr 10.

11. Сухий як скіпа. (Наг.)

Про сухого, старого чоловіка. Пор. Adalb. Suchy 6; Wand. III, Mager 23.

12. Сухий як хорт. (Льв.)

Про сухого, але звинного чоловіка. Пор. Wand. I, Dürr 7; III, Mager 28.

13. Сухий як хрань. (Жидач.)

Значіне неясне. Пор. Adalb. Suchy 1.

Сухо. 1. Де він каже: сухо, там залізе по вухо. (Стеж.)

Давнійші дороги мали часто глибокі вибоїни, які в погоду присихали з верха, так що їдучи або йдучи дорога видавала ся сухою, але прибувши ближше віз або й піший чоловік застрягав у болото.

2. Йиму то на сухо ни вийде. (Грин.)

Робить таке, що за се не мине його кара.

3. Не вийде му сесе на сухо. (Гнідк.)

Варіант до попер. ч.

4. Сухо — по самé вухо. (Наг.)

Жартливо говорять про глибоке болото.

5. Чи сухо до него зайти? (Гнідк.)

Питаючи дороги розпитують завсідги, чи нема там бродів або ровів, через які не можна перейти сухо.

6. Як скаже, що сухо, то застрягнеш по вухо. (Лучак) ...забирай сї.. (Кольб.)

Буває так, що чоловік, запитаний прохожим, чи суха там дорога, навмисно або з недбальства скаже, що сухо, і легковірний подорожний попаде в неприємну халепу.

Сухораб. 1. Такий сухораб, що би го сі й рак не їмив. (Наг.)

Сухорабом називають сухореброго чоловіка.

Сухоти. 1. Як сьби кажи за сухоти, то сі приповідайи: „Сухі дрова у пийцу.“ Жиби дрова були сухі, а ни чоловік. (Бедриківці)

Просторійший варіант до Сухий ч. 3.

Сучий. 1. Іди до сучої матери! (Наг.)

Прокляте.

Сушити. 1. Обсушит сі, то й само обкрушит сі. (Наг.)

Говорять про гівно, що присихає до сраки.

2. Сушит до нього зуби, як Циган до місяцьи. (Наг.)

Сушити зуби значить усміхати ся більш або менше приємно.

Суята. 1. Відступила всяка суята. (ЮК.)

Суята — клопіт, неспокій, турбота.

2. Суята в хаті. (ЮК.)

Гризота, безладе.

3. Суята мі сі чепила. (Наг.)

Трафив ся мені тяжкий клопіт.

Схаліти. 1. Жебы-с схаліў! (ВЛ.)

Лемківське прокляте. Схаліти — знидіти, щезнути.

Сховати. 1. А сховали би ті в німе дерево! (Наг.)

Прокляте. Німе дерево — домовина, трумна.

2. Сховав кінці в воду. (Наг.)

Зробив діло так чисто і швидко, що не видно, коли й як. Пор. Даль I, 224, 238.

3. Сховав сі під мамині крила. (Наг.)

Говорять про хлопця, що наробивши збитків тулить ся до своєї матери, надіючи ся від неї оборони. Пор. Wand. I, Flügel 9.

4. Сховай, що не вадить. (Ільк.)

Говорять про щось знайдене.

5. Сховати до старої скрипії. (Наг.)

Знач. загубити.

6. Хоть сховай ся в мишачу діру, то тя роздеру. (Замул.)

Погроза чоловікови, що не зможе віде сховати ся від свого ворога. Пор. Le Roux de L. I, 132.

Сховок. 1. Злий сховок і найліпшого поспе. (Ільк.) ...псе. (Петр.)

Річ полишена без сховку спокушує і найліпшого до крадіжи. Пор. Haller II, 13.

Сходжувати ся. 1. Він уже сходжує сі. (Жид.)

Робить ся менший, тратить силу. Говорять про стару одежину, але також про чоловіка.

2. Він уже сходит ся. (Жид.)

Находив ся багато в своїм житю і стратив силу в ногах.

Сходити ся. 1. Сході сі люди веренгми. (Карлів)

Сходять ся на одно місце купками.

Схопити ся. 1. Схопив ся як опарений. (Богородч.)

Зірвав ся з місця.

Счинити ся. 1. Счинила ся гучна бурса. (ЮК.)

Зробив ся гармідер. Бурса містила звичайно багато дітей, що в вільних хвилях робили багато галасу.

Сягати. 1. Не сягай через крупи до пшона. (Ільк.)

Говорять чоловіки, що через близшу річ сягає до дальшої.

Сяк. 1. Нї сяк, нї так, щоби не по людськи. (Луч.)

Говорять про всяку недоладну роботу.

2. Сяк так, аби вижити. (Ільк.)

Чоловік крутить своїм світом, аби докоротати віку.

3. Сяк так, аби не по людськи. (Ільк.)

Говорять про недоладну роботу.

Сякий. 1. А сяке би ти та таке би ти! (Княж.)

Невиразне прокляття: щоб тобі путя не було!

2. Сякий такий аби був, аби хліба роздобув. (Ільк.)

Говорить дівка бажаючи вийти заміж хоч за якого будь чоловіка.

3. Я ської, а він гонтакої. (Кольб.)

Говорить чоловік не можучи з иншим договорити ся до ладу.

Ськати. 1. Хто чого ськає, тоє придибає. (Гнілк.)

Хто чого шукає, то й знайде, звичайно, не завсіди.

Т.

Табака. 1. Вже тота вмерла, що табаку терла, але ще тота жиє, що табаку продає. (Вовк.)

Жартлива приповідка про табаку.

2. Заживай табаки, не забивай баки! (Голоб.)

Вірять, що заживанє табаки і пчиханє не тільки прочищує ніс, але також просвітлює розум.

3. Зажиймо си табачини, колисмо сї zobачили. (Жид.)

Давнійше був звичай, що старші люди зійшовши ся по першім привитанню частували один одного табакою.

4. Міні й без табаки в носі крутит. (Луч.)

Говорить чоловік, якому в прикрім положеню подають нюхати табаки.

5. Натер му табаки до носа. (Отин.)

Наробив йому прикрости.

6. Табака мозок чистит. (Льв.)

Народне віруванє.

7. Табаку пахати — здорово на очі. (Наг.)

Народне вірування. Від нюхання табаки часто на очах виступають сльози.

8. Утру я йому табаки! (Кольб., Вовк.)

Нароблю йому лиха.

Так. 1. Кой так, то так. (Наг.)

Говорять про те, що стало ся, або має стати ся. Пор. Wand. V, Wenn 17

2. Коли так, то гони си маму! (Снят.)

Коли так, то не маю тобі що більше сказати.

3. Не все так іде, як би чоловік хотів. (Наг.)

Життя чоловіка складає ся з того, що він собі сам уложить, і з багатьох несподіванок. Пор. Schlei. 162.

4. Ой так, сіют мак, на долині просо; залицяв ся в ходаках, оженив ся босо. (Гнідк.)

Жартлива співанка про бідолашню подружжя, уживана також як приказка.

5. Ой, так-так, коби з хати як. (Мик. н. Дн.)

Притакує чоловік бесідливому господареві, бажаючи як найшвидше вирватися з його хати.

6. Так, не інак: де урода, там і смак. (Петр.)

Красота звичайно йде в парі з добрим смаком.

7. Так, так, але з хати як? (Берл.)

Говорить чоловік, якому не можна вийти з хати.

8. Так, то але й гут. (Будз.)

Притакують, коли що добре зробить ся.

9. Так, то й але! (Наг.)

Коли так, то добре.

10. То так до того йде, як п'ястук до носа. (Льв.)

Говорять, коли щось не складає ся одно до одного.

11. Що так, то так. (Наг.)

Говорить чоловік, не маючи чому заперечити. Пор. Даль I, 276.

12. Як — так, аби за моє стало. (Ільк.)

Як — так замість: чи сик, чи так, аби моя шкода вернула ся.

13. Як так, то най буде й так. (Наг.)

Говорить чоловік не можучи поставити на своїм і пристаючи на иншу светувальність.

14. Я так, ги биз себе. (Звиняч Гор.)

Ходжу мов одурілий, мов сам не свій.

Такдікати. 1. Так люде такдікают. (Лолин)

Так поговорюють, балакають.

Такий. 1. Бодай таке ни притрафляло ся ни в кого! (Юк.)

Говорять про якусь незвичайну, лиху пригоду.

2. Він такий: прийди хлібе, з'ім ті! (Явор.)

Говорять про лінивого, непорядного чоловіка, що чекає на готовий хліб.

3. З такого дійде до незнатіякого. (Наг.)

З малої причини дійде до великого лиха.

4. Іще такого не було, щоб му ся все вело. (Гнідк.)
І найщасливіший чоловік зазнає лихої пригоди.
5. Найде ся такий, що нияк з ним не мож порадити. (ЮКм.)
Бувають такі незгідливі люди, що з ними ніхто не може дійти до ладу.
6. На „такий“ і віз поломи, — нічого не допоможе. (Карл.)
Говорять про неслухняну або розпусну жінку.
7. На таку як я, і здохляк гавкне. (ЮК.)
Говорила про себе бідна жінка.
8. Не на такого трафив. (Льв.)
Натрафив на такого, якого не надіав ся.
9. Ой таке-таке! за гріш перцю — тай тото гірке. (Мик. н. Дн.)
Говорять про якусь дрібну, але прикру справу.
10. Се такий панок, як скаже „вода“, то безпешно „ватра“. (Пороги)
Кепкують із брехливого панка.
11. Така бідна, а який писок має! (Маріямп.)
Говорять про бідну, а сварливу жінку.
12. Таке било, що ни хочу. (ЮК.)
Згадує чоловік про немилу справу.
13. Таке здохле, а вітця на мене тровит. (ЮК.)
Говорила жінка про слабовитого, а злосливого хлопця.
14. Таке наше гречане: як в піч, то й репаєть ся. (Дар.)
Печиво з гречаної муки буває звичайно дуже порепане.
15. Таке, таке, за їрейцар тай яке! (Вовчинець)
Говорять про щось хвалене, дешеве і нічого не варте.
16. Таке то з нашими кичирами і Томинами! Натовчи ся по дибрах,
назгинай плечі, спадут тучі, зметут усе до полики. (Ю.Км.)
Говорять Бойки про свої гори, на яких тяжко вдержати плідуючу землю.
17. Таке то на сьвіті! (Ю. Км.)
Загальна увага про хід людського житя.
18. Таке тото й моє. (Тухля)
І я в таким самім положеню.
19. Такий єм став, як з глини. (Наг.)
Говорить чоловік утомивши ся або почувуючи початок якоїсь слабости.
20. Такий той віл, що го корова бє. (Тростянець)
Такий — в значіню: плохий, неособливий.
21. Такий, що лиш троха тлінний. (Наг.)
Говорять про слабосилого чоловіка.
22. Такий, як би го кіт вилизав. (Наг.)
Гладкий, блискучий. Пор. Слав. II, 149.
23. Такий, як би на нім дідько чорний горох молотив. (Наг.)
Говорять про рябого, вісоватого чоловіка. Пор. болгарське: съкаш че дя-
вода го влачи за ушитє (Слав. II, 148).
24. Такий борщ, як за їрейцар пес. (Ст. Богор.)
Говорять про лихий, несолений борщ.

25. Таку як я всяка пеня заціпит. (ЮК.)

Таку несмілу і пригноблену.

26. Це таке, йик йикис казав. (Жабє)

Щось таке, як в поговірці кажуть.

27. Через таке, та он яке! (Наг.)

З такої благої причини дійшло до он якого лиха.

28. Чому ти такий? — Який? — Як гівно мнѣткий. (Наг.)

Мудрованє.

29. Як би не був таким, не був би Яким. (Цен.)

Жартують із дурного Якіма.

30. Я ви таке, що ни сїє, ни оре. (Ю. Км.)

Я порядний господар.

31. Я така, ги пiana. (ЮК.)

Сама не своя, неприродно сумна.

Талапати ся. 1. Талапає сї, гий свиня у болотї. (Жидач.)

Говорять про такого, що любить розмазувати якусь погану справу.

Талапнути. 1. Як тї талапну, то сї ту мазєв розїллєш. (Наг.)

Погроза. Талапнути тут у значїню вдарити. Приповідка основана на народнім віруваню, що злий дух, ударений громом, розливає ся маєю.

Талїян. 1. Ах, капуши — Талїяне. (Будз.)

Згїрдне прозвище Італїйцїв. Відні Італїйцї звичайно наймали ся у нас до землекопних робіт при залїзницях. Наші люди ненавидїли їх за їх сердитість і скорість хапати ся до ножа. Що значить слово „капуш“, менї не ясно. Бєть казка про Капуша, докучливого духа-мучителя, записана Ігнатїєм з Никловця.

Тамтой світ. 1. На тамтїм сьвітї мусит бути добре, то нїхто відтам не вертає. (Мик. н. Дн.)

Жартлива поговїрка про загробове житє.

Танець. 1. В танцї два кінцї: чи сам упадєш, чи тя трутять, то ся пїбєш. (Ільк.)

Танцювати треба вмїючи так, щоб не наскочити на другу пару.

2. В тїм танцї є два кінцї. (Сор.)

Ся справа обосїчна, може помогти, може й пошкодити. Пор. Нос. ст. 282. Adalb. Taniec 7.

3. Там то гульки, там то танцї: танцювали два засранцї. (Іван.)

Кепкують із шумного, безладного танцю.

4. Танець не робота; хто не вмїє, то сромота. (Петр.)

Танець — се забава, у якїй звичайно всї парубки і всї дївки повинні брати участь. Не вмїти танцювати — соромно. Пор. Adalb. Taniec 6; Brzoz. Taniec 6.

Таний. 1. Тани як борщ. (Жидач.)

Говорять про всяку дешеву річ. Пор. Adalb. Tania 2.

Тано. 1. Тано бї-сте купували! (Наг.)

Говорять такому, що за цїнну річ дає малу цїну.

Танцювати. 1. Аж ним носит, так би танцював. (Наг.)

Молодий чоловік, бачучи як інші танцюють, стоїть або сидить нетерпливо, подригуючи.

2. В жалобі танцювати не мож. (Котуз.)

По смерті когось у родині звичай велить якийсь час здержувати ся від танцю і співу.

3. Кудя йому за гріш танцювати? (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що з малими засобами бере ся до великого діла.

4. Нема куди за гріш танцювати. (Мінч., Петр.)

Нема способу малою силою доконати великого діла.

5. Не файно танцює, але міцно. (Луч.) ...але довго. (Кол.)

Говорять про лихого танцюру, а загально про лихого, марудного робітника.

6. Танцював, тай не поклонив ся. (Дар.)

Є звичай, що по витанцюванню танцю парубок кланяє ся тій, з якою танцював і садить її на місце. Коли сего не зробить, то се значить, що не знає звичаю.

7. Танцювала, дроботіла, поки срати не схотіла; а як срати ісхотіла: „Ой пустіг мні, бо я впріла“. (Лол.)

Кепкують із запаленої танцюрки.

8. Танцювала рмба з раком, а петрушка з пастернаком. (Гнілк.)

Говорять про всяке неодоладне діло, або про неодоладну розмову.

9. Танцювали, аж дрантя летіло. (Дар.)

Танцювали гучно, з тупотом і викриками.

10. Танцювали, дроботіли, поки їсти не схотіли. (Кос.)

І найзавзятіші танцюри зголоднівши перестають танцювати.

11. Танцює, як спутана вівця. (Льв.)

Про дівчину, що не вміє танцювати і плутає ся в танци.

12. Танцює, як теля на мотузку. (Сап.)

Говорять про хлопця, що негарно танцює.

13. Танцюй, танцюй, весели сї, тільки, прошу, не всери сї. (Наг.)

Кепкують із запалених танцюр.

14. Танцюйте си, веселїт ся, тільки прошу не всерїт ся. (Лол.)

Варіант до поперед. ч.

Танська. 1. Панї Танська, що в небі табаку продає. (Вовк.)

Жартують із такого, що хоче щось дороге тано купити. Пор. Adalb. Tański, Tańska 1.

Танька. 1. Сьвйита Танька, що в небі табаку продає. (Дрог.)

Табака належить до досить дорогих товарів. Дешева табака — річ ідеальна, яку хмба в небі можна дістати. Відси мабуть пішла і гра слів, що є в небі така свята Танька (Атанасія), яка продає, а може й безплатно дає святим табаку.

Тапти. 1. Хто тапле, тот ся бритви хапле. (ЮКм.)

Тапти в значінню: потапати. Пор. т. II, ч. 1; Потапати; Adalb. Tonący 1; Čelak. 178; Brzoz. Tonący 1.

Тарас. 1. А Тарас свинї пас, а Петро зїв гівно. (Льв.)

Мудровце.

Тарах. 1. Тарах по ярах! (Дар.)

Мабуть окрик людей, що ховалися по ярах перед нападами Татар.

Тарахнути. 1. Тарахни кулаком до землі. (Жидач.)

Тарахнути значить ударити з великим розмахом. Говорять про нерозумного чоловіка, що бє сам не знаючи куди.

Тарілка. 1. До тарілки напиймося горілки. (Ільк.) На столі тарілки... (Ільк.)

Є звичай перед усякою закускою, яку подають на тарілці, випити горілки.

Тару. 1. Тару, тару, а пси в крупах. (Печен.)

Тару, тару замість балу, балу, говорять про довгеньку розмову. Ситуація така, що дві сусідки, з яких одна молода крупа, а друга прийшла до неї, забалакалися собі любенько, а пси тимчасом виїли крупи з нею.

Тарханиця. 1. Стара тарханіці, тай то молодіці. (Наг.)

Жінка, хоч яка стара, все таки до смерті не тратить надії вийти замож.

Татари. 1. Бодай вас Татари зїли! (Богор.)

Прокляте з часів татарських нападів.

2. Давно зле було, бо брали Татари, а тепер лише жити та схнути. (Ст. Богор.)

Давно було татарське лихоліте, але люди при тім малися добре, а тепер часи свободнійші, але прожиток далеко труднійший.

3. Свої люди не Татарє, не дадуть загинати. (Ільк.)

Допоможуть у лихій пригоді.

Татарин. 1. Я Татарица зловив, а він мене не пустив. (Ільк.)

Говорить чоловік про свого невідвизного ворога, про якого думає, що він йому зробив шкоду. Наша приказка взята з польського кепкування: „Złapał kozak Tatarzyna, a Tatarzyn go za łeb trzyma.“ Анекдота про се живе також в устах нашого люду. Пор. Adalb. Kozak 12; Tatar 12; Čelak. 476; Wand. IV, Tater 4.

Татів. 1. За татовов полов дитині тепло. (Голоб.)

В часі вітру або холоду батько звичайно закриває малого сина полою своєї верхньої одежі. От тим то татова пола має символічне значінє: батьківська опіка.

2. Я не йду по за татові руки. (Дидь.)

Не вибиваюся із під батьківської волі. Говорять дорослий син, який не бажає ще йти на своє власне господарство.

Тато. 1. А мій тато Сокочан підпер хату на кочан: як кочан підогнив, вітер хату завалив. (Яс. С.)

Жартлива примівка без глибокого значіння.

2. Ані тата, ані мамі, ані гробу, ані ями. (Сор.)

Говорять про сироту, що не може собі знайти притулку між людьми.

3. А то вам, тату, дїдько в пїску, що так пакаєте. (Наг.)

Говорив син у ночі до батька. Йому приснилося, що у сусіди молотять, і збудившись він сказав: „Чуєте, тату, у сусіди молотять“, а батько відказав: „Нї, сину, то я так люльку пакаю“. На те син відповів повисшою приказкою.

4. — А ци виграли тато справу? — Та виграли. Ще лиш маюте двацїть пїить буків дієтати. (Наг.)

Жартлива анекдота, яку прикладають до всякої програної справи.

5. Бодай ся тато і мама добре мали, а діти ще ліпше. (Убіиє)

Побожне бажане загального гаразду.

6. Він би вже далі тата за барки брав. (Наг.)

Говорять про недорослого парубка, який хапає ся до бійки із старшими.

7. — Вставаймо, тату, в сусіда вже молотять. — Ей, та то я так файку пакаю. — Ну, то дідько вам у писку! (Наг.)

Жартлива анекдота. Варіант до ч. 3.

8. Втопив сі тато — най би го був дідько не піс на глибок. (Наг.)

Скорочене анекдоти про те, як жінка давала милостиню за душу свого покійного мужа. Жебрак запитав: „А з чого-ж небіщик умер?“ Вона відповіла: „Втопив ся.“ Тоді жебрак сказав: „Най би го був дідько не піс на глибоке!“

9. Гей, люди, тато межи хлібом з голоду вмирає! (Гнідк.)

Скорочене анекдоти про сироту, який оповідав: „Мої татуньо межи двома хлібами вмерли, старого не було а нового не дочекали.“

10. Заверни, тату, свині, дам тютюну в файку. (Наг.)

Анекдота про те, як батько з сином пасли свині, а лїнвий син посилав батька завертати свині за файку тютюну.

11. Збув ся тато клопоту, домолотив жито. (Гнідк.)

Немолочене жито, то ще не жаден клопіт.

12. І в рідного тата не своя хата. (Лучак.)

Говорить син, що оженив ся на бік від родичів, і чує себе не своїм у батьківській хаті.

13. І в тата не своя хата. (Ільк.)

Говорять діти про батька-комірника, що сидить у чужій хаті.

14. І на рідного тата мож правду вповісти. (Жидач.)

В суді звичайно вільно найблизшим своякам не свідчити проти свояка. Закон не примушує дітей свідчити проти батька, але коли хочуть, можуть се вчинити.

15. І рідного тата не твоя хата. (Кукиз.)

Говорить свекруха до зятя, що пристав до її дому.

16. І сама не знаю, чи маю тата, чи чоловіка. (Богородч.)

Говорить молода жінка про старого мужа.

17. І твій тато поредний, і твоя мати поредна, лише ти такий скурвий син. (Пасічне)

Говорять до зледацілого парубка.

18. І твого тата знаю, і твою маму знаю, лише не знаю, чий ти. (Кнігинин)

Говорять до виродного чоловіка, неподібного до своїх родичів.

19. Коби то я був усім дітям тато, то би був порядк! (Карл.)

Як би я міг усім людям розказувати і лад давати.

20. Мій тато не був такий, тай я не буду. (Сор.)

Відмовляє ся чоловік, коли хтось намовляє його на лихе діло.

21. Мого тата, а не моя хата. (Наг.)

Говорить чоловік, що довго прожив десь у чужині і вертаючи застає свою батьківську хату в чужих руках.

22. Мому татови вже лекше, бо вчера плювали на стіну, а нині вже на бороду. (Сор.)
Жартує син із хорого батька, якому робить ся що раз гірше.
23. — Наверни, тату, свині, дам пушку тютюну до люльки. — Але даш? — Говори до дурня! Як кажу, що дам, то дам. (Грибов.)
Анекдота про батька з сином, що пасли громадські свині. Пор. висше ч. 10.
24. Най лише тато очі зажмурит. (Наг.)
Говорить син або дочка, надіючи ся по смерті батька якоїсь відміни в своїй долі. Очі зажмурити тут у значіню вмерти.
25. Нас тати як робили, то хуї салжов мастили. (Кол.)
Говорять брунети.
26. На то дав Памбіг татови волосє, щоби було за що взети. (Жуків)
Жартує син, якому докоряють, що тягав ся з батьком за волосє.
27. Наші тати лісниці їли, а в нас оскімина. (Наг.)
Говорять діти, що по батьках одержали в спадку або якусь хворобу, або якусь лиху вдачу. Пор. Wand. I, Alter 15, 32.
28. Не роби з тата варїата. (Голешів)
Говорить батько синові, що плете йому небилиці, докучає йому, або намовляє його на якесь лихе діло.
29. Ни роби с тата варіята, а з мамі малпи. (Льв.) ...а з мамі посміхуйка. (Льв.)
Ширший варіант до попер. ч.
30. Не купив тато шапки, най вуха мерзнут. (Кол.)
Говорив син сердячи ся, що батько не сповнив його просьби. Пор. Нос. 368.
31. Не той тато, що вродив, а той, що вигодував. (Наг.)
Буває дуже часто так, що батько не знає, чи то його дитина, чи ні, але годує її як свою.
32. Ой не бийте тату мамі, бо не буде спати з вами. (Перем.)
Просять діти батька, що любить бити свою жінку.
33. — Отто наш тато як пес через рів скочив! — Е, скочив, ци не скочив, мара го бери, але до пса го рівнати не годит сі. (Наг.)
Розмовляли два парубки і один другого навчав доброго звичаю.
34. Тато будут молотити, а я в ночи буду віяти. (Терп.)
Нахваляв ся син гуляка, що переведе батьком придбаний масток.
35. Тато в дуди грає, мама з голоду вмирає. (Гнідь.)
Говорять про нещасливу родину бідного дударя.
36. Тато в місті, мама там, ходіт, хлопці, щось вам дам. (Кнігшин)
Примовляла весела дівка, що лишила ся сама дома.
37. Тато в школі, мама в школі, прийде шабас, нима солі. (Явор.)
Жартували з бідної жидівської родини, в якій муж і жінка служили сторожами при жидівській школі. „Жидівською школою“ називають синагогу або дім молитви.
38. Тато о палиці, а діти о лавиці. (Гнідк.)
Говорять про сімю, де старий батько має дрібні діти.

39. Тато сіли на лупату, мама на кацюбу, й поїхали до сльобу. (Витків Новий)
Кепкують із нешлюбної пари незасібних людей, що мають дрібні діти. Пор. Етн. 36. т. V, ст. 150, ч. 15.
40. Тату, сідай на лупату, пуйідимо за хату; сідай на кацюбу, пуйідимо ду сльобу. (Берездівці)
Ширший і менше ясний варіант до попер. ч. Пор. Етн. 36. т. V, ст. 150, ч. 15.
41. Тату, сідай на лупату, пуйідимо за хату, сідай на мутику, пуйідимо у фурдігу. (Крупско)
Відмінний від попереднього варіант до ч. 39. Пор. Етн. 36. ст. 150, ч. 15.
42. — Тату, я зловив Татарина! — То веди го сюда! — Не ведесть ся бо. — То держи го! — Не держить ся бо! — То пусти го! — Не пускаєть ся бо. (Ільк.)
Анекдота з часів татарських нападів. Пор. висше Татарин ч. 1; Adalb. Tatar 12; Brzoz. Tatar 4.
43. Тобі, тату, паска в голові, а міні сі фузія трафійє. (Наг.)
Говорив син до батька; батько був господар, що дбав про дім, а син запалений мисливець, що любив блукати по лісах.
44. Той тато, що вигодував. (Замул.)
Коротший варіант до ч. 31. Вітцівство дуже часто не певне, а тільки материнство певне.
45. Ходім, тату, до дому, бо тут бют. (Наг.)
Натяк на анекдоту про батька, якого в коршмі часто побивали. Коли його син вернув із війська і батько жалував ся йому, що його бють у коршмі, то син додав йому відваги і оба пішли до коршми. Та тут син зараз і сам нарав ся на бійку, а не маючи сам відваги боронити себе, сказав до батька: „Ходім, тату, до дому, бо тут бють!“
46. Хоть ви собі, тату, жінку приведете, але нам мамі не приведете. (Наг.)
Докоряють діти батькови, що побоями зігнав жінку із світа, і обіцяв дітям, що другий раз оженить ся. Пор. Wand. II, Kind 454.
47. Як Бог дасть, тато хату продасть; як псів накупит, ніхто не приступит. (Тернопіль)
Жартують діти із марнотратного батька, що кохає ся у псах.
48. Який тато, такий син; крали разом з бочки сир, до старої кобили у зальоти ходили. (Кобил.)
Жартлива приказка про легкодухів, батька й сина, що лямпартували ся оба разом.
49. Який тато, такі діти. (Наг.)
Доброго батька добрі діти. Пор. Слав. I, 215.
- Татуньо.** 1. Вам татуню сьвето в голові, а мені сі фузія трафлєє. (Тернопіль)
Варіант до Тато ч. 43.

2. Мій татуньо меже двома хлібами вмер: старого не було, а нового не дочекав. (Кол.)
Варіант до Тато ч. 9.
3. Татуню, мамуню, беріт сірак і гуню! (Мшан.)
Натяк на оповіданє про вівчаря, якого стадо напали вовки, а він з гори кликав родичів, щоби йшли боронити його стада.
4. Татуню, та то мійсо, то сі розтыгне. (Мик. н. Дн.)
Говорила дівка до батька, який не хотів віддати її за парубка з великим хуєм для того, що в неї мала пизда.
5. — Татусю! Коли буде кінець біди? — Аж чоловік умре, паноньку! (Водники)
Відповідь селинина панови.
6. Що татуньо зарідили, то мамуні мусьит. (Явор.)
Жінка мусить слухати чоловіка.
- Таця. 1. Не тебе беру, Тацю, йно твою працю. (Луч.)
Варіант до т. II, Наця ч. 2. Таця — пестливе ім'я замість Татяна.
2. Ни любят Тацю, а любят працю. (Ю. Км.)
Не люблять дівки самої задля її особи, але люблять її віно й її робучу силу.
- Тачки. 1. Беріт його на тачки, везіт його в бодачки! (Наг.)
Кепкують із лінивого чоловіка, що вилежує ся в робочий день.
- Тварь. 1. Всьої тварі по парі. (Коб.)
Переважна часть звірів і людей жиє парами.
- Твердий. 1. На твердий сук острый топір. (Гвідк.)
Велику трудність переломаєш тільки великим зусилєм.
2. Твердий як зелізо. (Наг.)
Говорять про чоловіка незломної волі. Пор. Adalb. Twardy 8.
3. Твердий як кість. (Наг.)
Говорять про упертого, немилостивого чоловіка, якого ніякими просьбами не діймеш. Пор. Wand. II, Kochen 37.
4. Твердий як камінь. (Наг.)
Говорять про твердосердого, упертого чоловіка. Пор. Adalb. Twardy 3.
5. Твердий як креміль. (Наг.)
Варіант до попер. ч. Пор. E. Rot. 73; Adalb. Twardy 4.
6. Твердий як скала. (Наг.)
Варіант до попер. ч. Пор. Adalb. Twardy 7.
7. Хто в що твердший: шляхтич у вуха, хлоп у груди, а жид у пети. (Пужн.)
Жартлива характеристика ріжниць трьох народностей: шляхтич у зимі носить вуха голі, Русин носить сорочку з розпором на грудях, так що груди видно чи зима, чи літо, а жид ходить у патинках, із яких визирають голі пати. Пор. Етн. 36. VI, ч. 163.
8. Що найтвердйше на луплінь? Хуй, бо мама татови вже двадцят літ лупя, а ще лиш отгілько облупили. (Жабе)

Жартлива загадка, і не менше жартлива відповідь. Уступ з оповідання про дотепну дівчину і недотепного богача, яким пан задавав загадки. На питань, що найтвердйше на лупліне, богач відповів, що коза, бо як у мене коза здохла і полежала три дні, то я за три дні не міг її облупити. Натомість дівчина відповіла як висше.

Вертити. 1. Або твирдіт, або пустіт! (Пужн.)

Приказка основана на анекдоті про твердий польський шлюб. Пор. Етн. 36. т. VI, ч. 256.

Тверезий. 1. Тверезий як швець. (Сіл. Б.)

Жартлива поговорка. Швець звичайно буває пияний.

2. Що тверезому на умі, то п'яному на язичі. (Ільк., Петр.)

П'яний чоловік дістає звичайно дар вимови, і виговорює те, що би по тверезому не сказав нікому. Пор. латинське: *In vino veritas*; Гильф. 3474; Тимош. 196; Wand. III, *Nüchtern* 4; Čelak. 138; Нос. ст. 474; Adalb. *Trzeźwy* 1; Brzoz. *Trzeźwy* 1; Zatur. VI, 292.

Твоє. 1. Най буде твоє на верха! (Наг.)

Говорить чоловік до свого супірнику, не бажаючи з ним далі перечити ся.

2. Не твоє сї меле. (Наг.)

Не про тебе говорять ся. Пор. Libl. 212.

3. Що не твоє, подиви ся тай положи. (Ком.)

Жартливо остерігають злодійкуватого чоловіка.

Творити ся. 1. Не творит сї до нього, буцїм го й не знає. (Наг.)

Не говорить до нього, навіть не обертає ся до нього.

Текти. 1. З одного боку тече, з другого пече. (Ст. Богор.)

Характеризують нещасливе положення чоловіка, якому докучають різні напасти.

2. На мене не тече. (Наг.) ...капає. (Голоб.)

Я не маю чого квапити ся.

3. Тече як з цївки. (Наг.)

Говорять про рясний дощ.

Текуцький. 1. Ци тото Текуцький піп за тебе зробит? (Берез.)

Текуча — село коло Космача, косівського повіту, де ніколи не бувало попа.

Отже Текуцький піп зробить значить стілько, що ніхто не зробить.

Теленити. 1. От теленит нї сьикої нї такої. (Кольб.)

Говорить, плете нї се, нї те.

Телепати. 1. Аж мнов телепає, такий єм лютий. (Наг.)

Говорить сердитий чоловік, що трясє ся зі злости.

2. Телепає сї, як трепетів лист. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що трясє ся від зимна або в лихорадці.

Телити ся. 1. Не втелю ти сї тим, коли того нема. (Наг.)

Говорить жінка чоловікови, коли той домагає ся від неї чогось такого, чого вона не може йому дати.

2. Тели ся хоть єсь не тївна. (Гнідк.)

Образово: дай, хоч не мавш нічого.

Телиця. 1. Телиця яловая. (Ільк.)

Говорять образово про незаможну дівку.

Теличка. 1. Теличка нелїпочка, улїпила тельи недоростком. (Раранче)

Жартливо говорять про мале теля від малої корови. Неліпочка здрібніле від неліпа в значіню: негарна, малоросла.

Теліпати ся. 1. Шири-мири теліпают ся, наші з дому вибирают ся. (Сіл. Б.)

Теліпають ся довгі одежі, спідниці та кафтани.

Теля. 1. Дай Боже нашому теляти вовка спіймати. (Льв.)

Кепкують із чоловіка, що з малими засобами бере ся до великого діла.

2. Добре теля дві корови ссе, а зле ані одної. (Лев.)

Доброму чоловікови кождий поможе, а лихому ніхто.

3. Коли наверне ся теля ссати, то буде люде врікати. (Доброс.)

Народне віруванє, що теля, яке раз перестане ссати, а по якімось часі знов верне до корови, буде недобре на перехід.

4. Ласкаве теля дві корові ссе, а буйне жадної. (Ільк.)

В дословнім значіню: ласкаве теля кожда корова припустить до себе, а буйне, таке, що дуже туцає, кожда відбиває. В образівім значіню пор. висше ч. 2. Пор. Даль II, 164.

5. Ласкаве теля дві мами ссе. (Петр.) ...корови... (Мінч.)

Доброго чоловіка усі запмагають. Пор. Сим. 1453; Wand. II, Kalb 44; Čelak. 96.

6. Ляда теля на мене хвіст підносит. (Довге Стр.)

Говорить чоловік обурений тим, коли недоросток ображає його.

7. Мійське телятко розумнійше, як сільське дитятко. (Дар.)

Образово говорять про міських дітей, які звичайно мають більше знань, ніж сільські. Пор. Нос. ст. 348; Haller II, 80; Сим. 1182; Adalb. Ciele 14.

8. Ой ти необлизане теля! (Мшан.)

Говорять про невмиту або невродливу дитину. Пор. Adalb. Ciele 18.

9. Покірне теля дві мами ссе, а дідько лисий одної не виссе. (Кукиз.)

Дідько лисий тут у значіню буцливого бичка, якого кожда корова відбиває від себе. Пор. Гильф. 1142, 3129; Schlei. 167; Слав. I, 250; II, 56; Даль I, 319; Krumb. 97; Тимош. 291.

10. Рушило мертве теля хвостом. (Льв.)

Кепкують із недотепного чоловіка, що силкує ся сказати щось дотепне. Пор. Сим. 1608; Adalb. Ciele 21.

11. Се теля — назиматко. (Раранче)

Говорять про теля, що родить ся в осени.

12. Сидуване теля нездале. (Орове)

Телята з разу користують ся повною свободою, їх не припинають у ставці. Теля припинане з малку не росте добре.

13. Теля в сраці, а баба довбню лагодят. (Снят.)

Ще теля не вроджене, а баба лагодить ся його вбити.

14. Теля не знає ся на пирогах. (Ільк.)

Образово говорять про чоловіка, що не знає ся на якійсь річі.

15. Теля ще десь, а різник ножа острить. (Сіл. Б.)

Говорять про чоловіка, що числить на зиск із діла, якого ще не зачав.

16. Через бабині телята не мож в город подивити ся. (Ільк.)

Натяк на байку про вовка, що дивив ся в город, у якім пасли ся телята, і на бабин крик муєів утікати. Говорять про чоловіка, якому через якусь дрібницю не вдасть ся іншому зробити кривду.

17. Через твоє тельи не можна сі в сад подивити. (Сор.)

Варіант до попер. ч.

18. Я так як тельи, а ви так як лошьи: ви пете, коли хочете, а я коли маю. (Ком.)

Говорив тверезий чоловік до пиянці.

Телячити. — 1. Чи не телячили ви мого видятка? — Ой там задерло лози тай побігло в хвіст. (Дар.)

Жартлива гра слів з переставленням коренів, замість: Чи не бачили ви мого телятка? Ой там задерло хвіст тай побігло в лози.

Темлювати. 1. Темлює тобов туди, куди не треба. (Наг.)

Темлювати в значіню кидати і то кидати при помочи лихої сили.

Темний. 1. Темний як табака в розі. (Дрог., Стан.)

Не знає нічого, неписаний. Пор. Adalb. Ciemno 14.

2. Темному й сонце не допоможе. (Тереб.)

Сліпий і при сонці не бачить.

Темно. 1. Так темно, що хоть в морду бий. (Жидач.)

Жартливо говорять про темну ніч. Пор. Adalb. Ciemno 3.

2. Так темно, що хоть у писок бий! (Іванівці)

Варіант до попер. ч.

3. Так темно, що хоть очи вибири. (Жидач.)

Говорять про дуже темну ніч. Речене еліптичне: як би чоловікови вибрав очі, то би так само не бачив нічого, як і в сю ніч. Пор. Adalb. Ciemno 1.

4. Темно ся, хоть очи вибери. (Гнідк.)

Варіант до попер. ч. „Темно ся“ і „видно ся“ фальшиві аналогії замість: „видить ся“ і „не видить ся“. „Ся“ при прислівниках синтактично зовсім непотрібне.

5. Темно ся як в розі (Гнідк.)

Говорять про темну ніч, або темне, замкнене місце. Пор. Слав. II, 180

6. Темно, хоть в писок бий. (Луч.)

Говорять про темну ніч. Варіант до ч. 1, 2.

7. Темно як в гузици. (Наг.)

Говорять про темне місце, пр. комору або пивницю. Пор. Wand. I, Arsch 22.

8. Як темно, то добре бити, бо не буде ніхто свідчити. (Іванівці)

Обезпечує себе чоловік охочий до бійки.

Тень. 1. Тень-тень, аби вбити день. (Мінч.) ...збути... (Ільк., Петр.)

Говорять ліниві робітники, що роблять поставкуючи і дожидаючи вечера.

2. Туди тень, туди тень, тай мнув день. (Стоян.)

Говорить чоловік, що провів день у різнородній дрібній роботі.

Теньгій. 1. Така теньга, як гармата. (Наг.)

Говорять про рослу, сильну дівку.

2. Така теньга, як стодола. (Жидач.)

Говорять про рослу, замашну дівку.

Тепер. 1. За „тепер“ декує, а за „ще“ просит. (Мик. н. Дн.)

Житева практика: за теперішнє добро люди дякують, а будущего просять.

2. Не тепер то сї діяло. (Наг.)

Говорять про давню бувальщину.

3. Не тепер по гриби ходити, а тогди, як будут родити. (Белел.) ...в осени... (Карл.)

Говорять такому, що весною ходить по лісі ніби то шукаючи грибів, і взагалі такому чоловікови, що не в пору починає якесь діло.

4. Тепер за гроші й до неба зайдеш. (Снят.)

Характеризують теперішній час, коли буцїм то все продажне, за гроші все можна дістати.

5. Хоть не тепер, то в четвер. (Ільк.)

Говорять про річ, про яку думають, що певно стане ся. Пор. Нос. ст. 378.

Теплий. 1. На Теплового Олексі риба хвостом лід розбиває. (Черкаси)

Свято Алексія, що припадає д. 17. марта ст. ст., називають Теплим Олексом.

2. Тепло ваше, паноньку, слово. (Ільк.)

Говорила баба, коли пан обіцяв їй дати на зиму теплу одежину.

3. Ще троха теплий. (Наг.)

Говорять про ледви живого чоловіка. Пор. Wand. II, Leben 275.

Тепло. 1. Нї тепло, нї холодно. (Наг.)

Говорять про стан уміркованої теплоти, коли не дошкулює ні тепло, ні холод. Пор. Дик. 298; Adalb. Сierpły 1.

2. Так тепло, аж пара кости ломить. (Ільк.)

Говорять про острый мороз.

3. Тепло, аж в носа текло. (Явор.)

Говорять про холодний день.

4. Тепло, шо тебе той потрісає. (Кольб.)

Говорять про мороз, від якого чоловік дріжить.

5. Тепло як за лихим паном. (Ільк.)

Іронічно про мороз, що докучає як лихий пан.

6. Тепло як у бани. (Ільк.)

У бани буває парно і душно; говорять про велику спеку. Пор. Adalb. Сierpły 3; Brzoz. Сierpły 6.

7. Тепло як у псярни. (Луч.)

Говорять про холодну кімнату.

Тера. 1. Де піде Тера, все їй гірка вечера. (Ільк.)

Тера скорочено зам. Тереса. Говорять про нещасливу жінку, що піде не може звайти теплового місця.

2. Де піде Теря, то всюди гирка вечера. (Мінч.)

Варіант до попер. ч.

Терен. 1. Терном би ти дорога заросла! (Крех.)

Прокляте. Кленуть лихому чоловікови, що виходить із села.

Тереса. 1. Тереса, Тереса, вижени того пса! Бо я дочка ксьондза, в мене перстені з самого мосьондза. (Коб.)

Кепкували із ніби освіченої, а властиво спольонізованої попівської дочки.

Терететено. 1. Терететено! буду приндіти! (Гнідк.)

Натяк на народнє оповіданє про жінку, що не хотіла прясти, а коли за те чоловік запер її на всю ніч у холодній коморі, де вона дилькочучи від морозу і цокочучи зубами говорила, щоб дати їй веретено, то буде прясти.

Терешко. 1. Здоров Терешку в новій сорочці! (Дар.)

Жартливе поздоровленє хлопця, якому в неділю дали нову сорочку. Пор. Сим. 1071.

Терликаті. 1. Затерликає, тай проликає. (Гнідк.)

Говорять згїрдно про музику, що любить пропивати зароблені гроші.

2. Що затерлигав, то пролигав. (Кольб.)

Говорили про музику п'яницю.

3. Що затерликає, то зараз проликає. (Лучак.)

Варіант до ч. 1.

Терлиця. 1. Чи принести терлицю? (Косів)

Таким питанням зупиняють надто балакучого чоловіка, якого не можна переговорити.

Термедія. 1. Мав єм з тим троха термедії. (Дрог.)

Мав з якимось ділом троха клопоту.

2. Там така термедія була, що не дай Боже! (Наг.)

Термедія в значіню гармідер, галас, сварня. Слід народньої пам'яті про веселі інтермедії, які колись виставлювано на ярмарках і відпустах.

Термітє. 1. Єкєс ми термітє назначили. (Жабє)

Термітє дословно паздіре або смітє. Гуцули називають також „термітем“ термін на судову розпразу.

Тернина. 1. Волів бим тернину в нозі, ніж його в домі. (Цен.)

Говорять про уприкреного свояка або слугу, якого раді позбути ся з дому.

2. Тернина грушок не родить. (Ільк.)

Тернина лихий корч, який не вродить благородного плоду.

3. Тернина фіги не родит. (Мінч.)

Варіант до поперед. ч. Пор. Adalb. Cierń 5.

Терновий. 1. І на терновім огни би не горів. (Наг.)

Говорять про дуже лихого, непосидючого чоловіка. Давній звичай велів опирів палити на терновім огни.

2. Тернова до Бога дорога. (Гнідк.)

До щастя чи земного, чи загробового прикра, трудна дорога.

Терпен. 1. Терпен спасєн. (Гнідк.)

Терпіне і мовчанє стають чоловікови у великій пригоді у всіх трудностях житя. Пор. Сим. 1158; Нос. ст. 461; Гильф. 3219.

2. Хто терпен, тот спасєн. (Лев., Ільк., Петр.)

До спасєня т. є. очищєня душі доходить ся працею і терпимістю. Пор. Wand. I, Aushalten 3, 4; Слав. II, 71; Adalb. Cierpliwy 4.

Терпець. 1. Вже ми терпцю не стає. (Наг.)

Говорить зтерпимлений чоловік, якому щось дуже докучило. Пор. Wand. I, Geduld 181.

Терпіти. 1. Стерпит ся, злюбит ся. (Залісе)

Говорять про подружжя, що побрало ся без любови, а потому привикло до спільного життя.

2. Так го терпий, як сіль в оці. (Кольб.)

Говорять про немилого, напrijkреного чоловіка.

3. Терпи, брате! Вже бук надломив ся. (Гнідк.)

Брат потішав брата, якого за якусь провину били буком.

4. Терпи дуно, коли хліба скупо. (Коб.)

Говорить сам собі чоловік, коли йому не стає хліба, або взагалі живности.

5. Терпит го, як сіль в оці. (Лев.)

Не любить його, ненавидить. Вар. до ч. 2.

6. Терпи, тіло, чого-с хтіло. (Явор.) ...щос хотіло. (Тереб.)

Приговорював сам до себе злодій, коли його спіймали на крадіжжї й били.

Пор. Zátur. XII, 157; Adalb. Cialo 4.

7. Терпи язичку, будеш їв паленичку. (Розділовичі) ...їсти... (Жид.)

Приговорює сам собі чоловік, коли його кортить виговорити щось, а розум примушує його мовчати.

8. Я його й на перехід не терплю. (Луч.)

Говорять про ненависного чоловіка, якого уважають злим на перехід, або загальніше: не хочу навіть на очі бачити його.

Терпленний. 1. От, бути терпленному, тай по всему. (Цен.)

Говорив чоловік у безвихіднім положеню, якому не міг зарадити.

Терпливий. 1. Терпливий з голоду згине. (Явор.)

Обік терпливости в житю треба мати енергію, відвагу до праці, щоб не згинути. Сама терпливість провадить чоловіка до занепаду.

2. Терпливий, хоць кільи на голові теши. (Наг.)

Говорять про потульного чоловіка, який терпливо зносить усякі пакости, що йому роблять інші. Пор. Wand. I, Geduld 53.

3. Терпливому голову обскубут. (Явор.)

Кепкують із завадто терпливого чоловіка, якого в коршмі набили і якому ще в додатку обірвали волосє.

Терпливість. 1. Без терпливости гляба бути вакарем, не то вчителєм. (Довгон.)

Вакар — румунїзм, значить пастух від коров, пор. латинське vassa. Гляба — годї.

Терпак. 1. Оби бив який терпак, а мусит тебе полаяти. (Ю. Км.)

Говорить чоловік напасникови, від якого довго зносив лайку, і якому нарешті віддає таким за таке.

Тетеря. 1. Куди піде Тетері, все ї гірка вечері. (Кольб.)

Тетеря, варіант до Теря (пор. висше), Тереса або Тетяна.

2. Куди Тетері йдуть, за ними золоті верби ростут. (Кольб.)

Говорять про щасливих людей, що лишають по собі добру память.

Теща. 1. Добра теща богата, а жінка зл... (Луч.)

Кожий парубок у селі шукає дівки здорової з богатым приданым, не зважаючи на те, чи буде мати тещу добру, чи злу.

2. Таку тещу як гімно розплещу. (Наг.)

Говорить зять про лиху, зненавиджену тещу.

3. Тещо, тещо, дай міні дещо! (Наг.)

Говорить зять до тещі жартуючи, коли йому жінка вмерла.

4. Я свою тещу по сраці плешу. (Наг.)

Жартує зять, буцім то він дуже любить свою тещу.

- Ти. 1. З тобою, як без тебе. (Кобр.)

Говорять про нещотрібного, нероботящого чоловіка. Пор. Brzoz. Ту 1.

2. Ми собі з ним на ти. (Наг.)

Ми собі побратими, ровесники або товариші.

3. Ти би й маму проспав. (Товсте)

Говорять до чоловіка, що спить в часі пильної роботи.

4. Ти мені не тикай, але я тобі можу. (Наг.)

Говорить старший чоловік до молодого парубка або дівка.

5. Ти не ти, я не я, але то жінка моя. (Наг.)

Говорить чоловік заставши иншого при своїй жінці.

6. Як ти мені, так я тобі. (Льв.)

Житева практика, що чоловік чоловікови платить за добро добром, а за зло злом. Пор. Adalb. Ту 1.

- Тиждень. 1. Тиждень роботи, а до обіду правнику. (Снят.)

Говорить чоловік пообідавши добре в неділю після скупної їди і тяжкої праці в цілім тижни.

2. Цілий тиждень бив ем без тямки. (Звинач Гор.)

Говорить чоловік пролежавши цілий тиждень безпам'ятно хорий.

3. Цілий тиждень давай, а в суботу не дай, то будеш лихим. (Лучак.)

Щедрість чоловіка люблять инші надуживати, а коли він раз відмовить якійсь просьбі, то влзлизі просителі кривдують собі на нього.

- Тикати. 1. Тикай тому, з ким єс свині пас. (Наг.)

Говорить старший чоловік молодшому, що не маючи з ним близших зносин тикає йому. Звичай велить до кожного, чужого чоловіка в старшій віці говорити „ви“.

2. — Чому ви собі перше тикали, а тепер викаєте? — Босьмо сі покумали. (Котуз.)

Навіть рідні брати покумавши ся, т. зн. державши одну чиюсь дитину до хресту, говорять собі „ви“ замість „ти“.

- Тили. 1. Тили-тили, дурно тя вчили. (Ком.)

Говорять такому, що вчив ся грати на скрипці і потім тиликає недоладно.

- Тимко. 1. За круле Тимка, як ще була земле тонка. (Жураки)

Говорять про незапам'ятані, давні часи. Тимко або Тиміш популярне імя зам. Тимофій.

- Тинди. 1. Тинди-ринди за три гроші. (Мінч., Ільк.)

Кенкують із бідних людей, що нанявши собі дешеvu музику танцюють весело.

- Тир. 1. Тир, тир, тир, розсинала баба сир. (Жид.)

Тир, тир, тир наслідують теркотане воза. Їдучи по груді у баби розсинав ся сир із шматини, в якій був зав'язаний.

Тирлю. 1. Тирлю-тирлю коло плота : яка заплата, така й робота. (Топіль)
Тирлю—тирлю наслідуює скрипіння воза, тягненого волами. З воловим запрягом робота йде пиняво, то й плата за таку роботу менша, як за кінський супряг.

Тиснути. 1. Як притисне, то і владика свисне. (Петр.)
Коли чоловіка біда притисне, то він зробить і таке діло, якого би не зробив звичайно.

Титул. 1. Титули повні шкатули, а торби плечі вгнули. (Гвідк.) ...обігнали. (Петр.)
Кепкують із титулованого пана, що живе дурисвітством або навіть прошенням хлібом.

2. Чорт по титулі, коли нема нічого в шкатулі. (Ільк.)
Кепкують із вельможних титулів збанкрутованого пана. Пор. Adalb. Tytuł 1; Zátur. X, 254; Čelak. 206.

3. Що ми по титулі, коли нема ніц в шкатулі. (Мик. н. Дн.)
Говорить сам до себе збіднілий господар, стративши своє господарство. Пор. Даль I, 85; Adalb. Tytuł 1; Brzoz. Tytuł 1; Wand. IV, Titel 22.

Тихий. 1. З тихов музиков пішов. (Наг.)
Пішов мовчки, набравши ся лайки або бійки.

2. Тиха вода береги лупає. (Кольб.)
Мовчазливий, а завзятий чоловік буває найнебезпечнішим ворогом. Корольський варіант до т. I, Вода 103. Пор. Le Roux d. L. I, 43.

3. Тиха вода глибока. (Наг.)
Маломовний чоловік буває часом розумніший, ніж би се здавалося з його вигляду. Пор. Schlei. 185.

Тихо. 1. Сиди тихо, щоб ти не знайшло лихо. (Лучак.) ...тебе не звало... (Бар.)

Остерігають занадто балакучого чоловіка. Варіанти до Сидіти ч. 9.

2. Так тихо, що аж чути, як муха летить. (Наг.)
Говорять, коли в хаті стане зовсім тихо. Пор. Мука 402.

3. Тихо, бо дістанеш по голі морді! (Жилач.)
Погроза, якою втишують балакучого чоловіка.

4. Тихо, тихо, то не будеш плакати. (Бібр.)
Жартуючи примовляють розплаканій дитині.

5. Тихо, хоч мак сій. (Хотінь)
Говорять про глибоку тишу пр. спокійної ночі. Пор. Adalb. Cicho 5.

6. Тихо, цить, тай досить! (Кольб.)
Утишують говірливу особу.

7. Тихо як в усї. (Наг.)
Ухо чує звичайно і найменший шелест, якого не чути на зверху.

8. Тихо як мак сів. (Ільк.)
Говорять про роботу, яку dokonує ся в тишості.

Тихцем. 1. Тихцем, пихцем, не великим коштом. (Терн.)
Говорять про щось таке, що зроблене було непомітно, легким способом.

Тиць. 1. Лучше тиць, як нич. (Петр.)

Ліпше хоч що будь дрібне одержати або зробити, ніж нічого.

2. Тиць мене Боже, де без мене обійти ся може. (Старий Скалат)

Говорить чоловік, що без потреби вмишує ся в якесь діло, що могло б обійти ся без нього, а в яким він набирає ся клопоту.

3. Тиць муді в ріпу! (Кольб.)

Говорять, коли хтось держить щось у руках і не знає, де подіти.

4. Тиць, тиць, де був Гриць. (Ільк.)

Шукають на помацки Гриця, що лежав ось тут, а тепер його нема.

Гівна. 1. Коби-с ми так ни тівна, то бим ти дав. (Кольб.)

Говорить чоловік до вагітної жінки, що набив би її, як би не була при дитині. Бити вагітну жінку вважає ся дуже тяжким гріхом. В часі селянських розрухів бувало так, що селяни против жовнярських команд, висланих проти них, коли ті команди складали ся з руських жовнярів, виставляли наперед вагітних жінок, певні в тім, що ніякий вояк не поважить ся стріляти на них.

Тік. 1. Тік гладкий як скло. (Наг.)

Тік треба з глини убити так гладко, щоб поверхня блищала ся як скло.

2. Тік як звін. (Богород.)

Говорять про гладко вбитий тік до молочени.

3. У мене на голові тік, а в роті ціп, — де схочу, там змолочу. (Остерм.)

Говорить про себе лисий, а при тім вимовний чоловік, що потрапить оборонити себе від усякого кепкування.

Тікати. 1. Тікає, як би під ним земля горіла. (Наг.)

Говорять про перестрашеного чоловіка. Пор. Даль I, 328.

2. Тікає, як від стеклого пса. (Льв.)

Говорять про чоловіка, що сторонить від напасника або ворога.

3. Тікає, як чорт від сьвйиченої воли. (Наг..) ...від ладану. (Наг.) ...хреста. (Наг.)

Говорять про лихого чоловіка. Пор. Wand. I, Fliehen 41; Слав. I, 58; Adalb. Uciekać 12.

4. Тікай, бо портки злойму. (Наг.)

Лякають хлопця, що робить шкоду чи то в саду, чи в полі. Із зловленого в такій шкоді хлопця звичайно здіймають капелюх, штани, або й сорочку.

5. Тікай, бо тя перескочу! (Тереб.)

Гонять пса або теля.

6. Тікай від мене, бо з тобов до каліцтва прийду. (Наг.)

Говорить чоловік такому, що бере ся бити ся з ним, хоч слабший від нього.

7. Тікай, голий, бо ті обдирут! (Мик. н. Дн.)

Жартлива погроза, бо голого нема з чого обдерти.

8. Тікай, голий, обдеру тя! (Петр.) ...бо ті вдру! (Колом.) ...обидру ті. (Наг.)

Варіанти до попер. ч. Пор. т. I, Голий 39.

9. Тікай з волами, бо процесія йде. (Явор.)

Кличуть до фірмана, що іде волами дорогою, якою на зустріч іде процесія. Образово також про те, що буденне діло мусить уступати перед надзвичайним.

10. „Тікай, Іване!“ — „Я готовий“. (Підпеч.)

Жартлива відповідь на безпредметову погрозу.

11. Тікай псе, не буде так усе! (Мшан.)

Гонять пса, грозячи, що не будуть йому потурати.

12. Тікайте непрошені, бо підете мотлошені. (Наг.)

Говорять до непрошених гостей, що вдирають ся на чужу гостину.

13. Тікай, тікай, бо я біжу, маю ніжик тай заріжу! (Наг.)

Приговорюють до малої дитини, що вчить ся ходити. Мабуть натяк на татарські напади, коли люди з дітьми мусіли тікати перед Татарами.

14. Хто тікає, тому єдна дорога, а хто гонит, тому десіть. (Берез.)

Гонячи чоловік міркує: і туди міг утекти і он куди. Пор. Schlei. 154.

Тіло. 1. Взяв тіла, як лопатов положив на него. (Стара С.)

Про людину або худобину, що потовстіла на добрій паші.

2. Він добре в тілі. (Наг.)

Говорять про статурного, заживного чоловіка.

3. Все тіло му списав. (Наг.)

Збив його так, що все тіло покрите синцями.

4. В тебе таке тіло, щоби много хотіло. (Лім.)

Говорять до ласого, захланного чоловіка.

5. Голим тілом сьвітит. (Будз.)

Говорять про чоловіка, що ходить у діравій одежі, крізь яку видно голе тіло.

6. Знав з тіла. (Наг.)

Схуд, змарнів.

7. З тілом і душев наш. (Наг.)

Говорять про щирого приятеля і товариша. Пор. Wand. III, Leib 148.

8. З тілом і душев пропав. (Наг.)

Говорять про пропащого чоловіка, що згинув марно.

9. Його тіло не дасть уже тіни. (Ільк.)

Говорять про дуже вихудлого чоловіка.

10. Маєш, тіло, чого-с хтіло. (Явор.)

Говорить чоловік, якого бють за якусь провину.

11. Набрав тіла, нівроку му. (Наг.)

Потовстів, погрубшав, поправив ся на виду.

12. Не поберігши тіла і душу погубиш. (Ільк.)

Чоловік повинен шанувати і берегти своє тіло так само, як свою душу, в здоровім тілі і душа здорова. Пор. латинське: Mens sana in corpore sano.

13. Пішло тіло по мороз. (Ісиптичі)

Значіне неясне.

14. Подати ся на тілі. (Гнідк.)

Зхуднути, змарніти.

15. Тіло блудит, ще й душу нудит. (Крех.)

Гріхи тіла опоганюють і душу.

16. Тіло грішит, а душа відповідає. (Цен.)

За гріхи тіла карає ся душа.

17. Треба тіло прокормити, треба сором закрити. (Ю. Км.)
Говорить бідний чоловік про поживу і одержу, як найконечнійші потреби для життя.
18. Що тіло любить, то душу губить. (Горол.)
Бувають такі тілесні вподобання, що деморалізують душу. Пор. Wand. III, Leib 98; Čelak. 26; Adalb. Čiało 5.
- Тілько. 1. Тільки мого, що взім много. (Мшан.)
Говорить чоловік задоволений сам собою.
2. Тільки нашого! (Вел. Очи)
Seil. що поживемо тут у достатку.
3. Я тільки за тобов погуляю, як нендза на болоті. (ЮК.)
Говорила жінка до чоловіка, з яким жила бідуючи.
- Тімя. 1. Він ни в тіме битий. (Кольб.)
Він розумний чоловік. Пор. Čelak. 517; Zátur. III, 187.
2. Не в тімя битий. (Гнідк.)
Варіант до поперед. ч. Пор. Даль I, 553; Adalb. Ciemię 1; Brzoz. Ciemię 1.
- Тінь. 1. Бойит сї своєї тіни. (Наг.)
Говорять про полохливого чоловіка. Пор. Тимош. 71; Libl. 161.
- Тісний. 1. Такий єм тісний, що ледво дихаю. (Наг.)
Тісний у значіню бідний.
2. Тісні роки настали, гради, сніги царину позбивали, з болотом змішали, а на шийю торби повкладали. (Ю. Км.)
Бойківське наріканє на тяжкі часи.
- Тісно. 1. Тісно нам тепер стало. (Наг.)
Ми збідніли, пр. погорівши.
2. Як вам, господару, за тісно в хаті, то вийдіт на двір. (Лучак.)
Говорив слуга, що докучив господареві так, що той не міг висидіти в хаті.
- Тітка. 1. — Мамо, тютка йде! — Вже ю чорт несе! — Вона гусь несе. — Свій до свого все тягне. (Пост.)
Гумористична сценка, як швидко змінє ся настрої старої жінки.
- Тітоха. 1. Тітоха би ті була! (Войн.) Тетюха... (Войн.)
Прокляте.
2. Тітоху-тепоху приспати си. (Гнідк.)
Дістати лихорадку підчас сну у вохкім або холоднім місці.
- Тішити ся. 1. Бода-с сї ним не натішив! (Наг.)
Кленуть батька, що має збиточну дитину.
2. Не тіш ся зимному теплу, а панському приходу. (Войн.)
Панський прихід рідко коли віщує щось добре.
3. Не тіш ся людськов бідов, бо твоя ходит за тобов. (Жерниця)
Говорять злорадному чоловікови, що тішить ся чужим лихом.
4. Ни тіш сї з чужої пригоди, бо й сам в нї бути можеш. (Кольб.)
Та сама думка, що в попереднім, висловлена иншими словами.
5. Так сї тішу, що аж нікуди. (Наг.)
Не тішу ся зовсім.

6. Так сї тобов тішу, як дідько сухов вербов. (Кол.)
Жартує чоловік побачивши старого, доброго приятеля.
7. Так ся буде тішити, як лихий (vel кадúk) сухов вербов. (Крех.)
Буде тішити ся чимось злим, чужим нещастєм.
8. Тішит сї, ги дідько цвигом. (Льв.)
Тішить ся якоюсь дурницею.
9. Тішит сї, як вітер капелюхом. (Мик. н. Дн.)
Бавить ся чимось таким, що дразнить иншого.
10. Тішит сї, як дурний вонучков. (Жидач.)
Тішить ся якимось глупим жартом.
11. Тішить ся, як би го бузько носом іськав. (Ільк.)
Не велика приємність.
12. Тішить ся, як Жид пархами. (Ільк.) Тішит сї, гий... (Жидач.)
Не велика потіха. Пор. Adalb. Cieszyć 13.
13. Тішить ся, як німий котетами, а дурний внуцями. (Ілещ.)
Тішить ся чимось маловартним, тішить ся без причини.
14. Тішит ся, як Циган цвьячком. (Сап.)
Тішить ся в дрібної річи. Варіант до ч. 8.
15. Тішит ся, як чорт сухов вербов. (Іванівці Ж.)
Тішить ся чужим лихом. Варіант до ч. 6, 7.
16. Тішу сї, що мі тато зробив. (Матіївці)
Говорив чоловік задоволений своїм життям.
17. То мене не тішит. (Льв.)
Се мені не до впадоби.
18. Утішив сї, як не знати чим. (Наг.)
Зрадував ся якоюсь приємною вісткою.
19. Як ти ся тішиш, вороги ся смутять; як ти ся смутиш, вороги с
тішать. (Ільк.)
В селі між сусідами панує часто ворожнеча, що обопільно затроює їм жит
20. Я сї тішу, але по тиху. (Мик. н. Дн.)
Не даю пізнати по собі своєї радости.
21. Я так сї тішу, як пес літі сї тішит, бо як залізе у коноплі, то к
же: „ге-ге!“ (Мик. н. Дн.)
Тішу ся з малої причини.
- Ткач.** 1. Ото ткач (вар. То ми ткач) — нитка рве сї, а він в плач
(Винники)
Ткачови звичайно байдуже, чи нитки міцні, чи не-міцні.
2. Ткач — рве сї нитка, а він в плач. (Винники)
Вар. до попер. ч.
- Тлінь.** 1. Іно тлінь в нього. (Наг.)
Говорять про змарілого, зхорованого чоловіка.
2. Став такий, як тлінь. (Наг.)
Варіант до попер. ч.

- Тлустий.** 1. Нім тлустий всохне, то худий вздохне. (Яс. С.) ...взисхне...
(Наг.) ...схудне... (Петр.)
Поки багатий збідніє, то бідний змарніє. Пор. Даль I, 95.
2. **Тлустий як опецьок.** (Наг.)
Говорять про грубого, заживного чоловіка. Опецьок — простір між печею і стіною.
3. **Тлустий як свивя.** (Льв.)
Говорять про товстого, череватого чоловіка. Пор. Zátur. VI, 61; Adalb. Thusty 12.
4. **Тлустому то і вода на смалець іде.** (Монастирок)
Товстий чоловік потребує не багато їсти, щоб товстіти ще більше.
- Тлустість.** 1. Пішла позичати тлустости до масности. (Наг.)
Загадкове речення замість: позичати соли до масла.
- То.** 1. Аби того ни видати, ни чювати! (ЮК.)
Говорять про всяке лихо.
2. **А в тім, як собі хочеш.** (Наг.)
А в тім у значінню: а з рештою.
3. **Без того сі не обійде.** (Наг.)
Говорять про всяку потрібну річ.
4. **Вже я собі з тим дам раду.** (Наг.)
Упораюся з тим ділом.
5. **В тім ціла річ.** (Наг.)
Се головне діло, в тім суть річи.
6. **В то мені грай!** (Наг.)
Се мені говориш до ладу, до вподоби. На се діло я згідний.
7. **До того не дійде.** (Наг.)
Се не сповнить ся.
8. **З тим він собі не дасть ради.** (Наг.)
Сего діла він не подужає.
9. **З тим не дійдеш до ладу.** (Наг.)
Говорять або про якийсь діло, якого чоловік не впорає, або про чоловіка, з яким не дійдеш до згоди.
10. **З тим ти собі дай спокій!** (Наг.)
Таким способом зі мною не поводи ся.
11. **Йому не до того.** (Наг.)
Се йому не в голові, він зайнятий чимось иншим.
12. **Коли то ще буде?** (Наг.)
Запитують у значінню: се не зараз буде.
13. **Мині до того.** (Крех.)
Се мене цікавить, се мені приємно.
14. **Най то йде з тимою чьисом!** (Наг.)
Говорять про всяке минуле лихо.
15. **На тім ще не кінець.** (Наг.)
Говорять про всяке недовершене діло.

16. Не в тім річ, а ось у чім. (Наг.)
Говорять чоловікови, що перескакує з одної річи на другу.
17. Не на то йде. (Наг.)
Пішло на якусь велику річ замість малої.
18. Не на то-м сї родив, аби-м на світі бідив. (Наг.)
Говорить чоловік шукаючи собі ради в своїй біді.
19. Не на то сї заносит. (Наг.)
Заносить ся на щось инакше, як ти сподіваєш ся.
20. Не на то я робив, аби ти марнував. (Наг.)
Говорить батько до марнотратного сина.
21. Не о то міні ходит. (Наг.)
Не про се я питаю або дбаю.
22. Ні з того, ні з сього паль єден другого. (Наг.)
Без ніякої рації побили ся два між собою. Пор. Даль I, 204.
23. О тім потім. (Льв.)
Про се буде мова пізнійше. Пор. Libl. 196.
24. Ти мене тим не страш, бо я того не бою сї. (Наг.)
Говорить чоловік чоловікови, що страшить його чимось не страшним.
25. Тим мене не здуриш. (Наг.)
Дармо обіцяєш мені се або те.
26. Тим я тобі кінцѣ доїду. (Наг.)
Грозить чоловік чоловікови.
27. Ти собі то так міркуєш, а я инакше. (Наг.)
Говорить чоловік своєму супірникови.
28. То в мене за дармо. (Наг.)
Говорить чоловік ударивши другого в лице або вилаявши його.
29. Того в мене не купити. (Наг.)
Я тим не дорожу ся.
30. Того ти сї не спекаєш. (Наг.)
Сего лиха не побудеш ся ніяк.
31. То міні байдуже. (Наг.) ...байбарзо. (Наг.)
Я про се не дбаю.
32. То міні десь гримит. (Наг.)
Се менс не лякає ані не тішить.
33. То міні до хреню потрібне. (Наг.)
Се мені не потрібне, се мені прикре, але не приємне.
34. То міні не до смаку. (Наг.)
Се мені не до вподоби.
35. То міні не до шмиги. (Наг.)
Се мені не до ладу.
36. То міні не першина. (Наг.) ...першинка. (Наг.)
Се мені не перший раз трапляє ся.
37. То міні не яло сї. (Наг.)
Се мені не випадає робити.

38. То не мій звичай. (Наг.)
Я так не звик робити.
39. То тобі так не мвне ся. (Наг.)
Се тобі не уйде безкарно.
40. То хіба Бог знає. (Наг.)
Сего я не знаю і інші люди не знають. Пор. Слав. I, 163.
41. То ще з того до великої біди прийде. (Наг.)
Говорять про якусь малу причину, з якої виходить велике лихо.
42. То ще колись буде. (Наг.)
Відповідають на погрозу, або обіцянку чогось неблизького.
43. Ци з тим, ци без того, на одно вийде. (Наг.)
Говорять про всяку байдужну річ.
44. Як бим того ни взяла, з чого бим газдувала. (ЮК.)
Говорить жінка про своє придане, що принесла чоловікови.
45. Як з тим, так без того. (Наг.)
Говорять про маловажну річ, без якої можна обійти ся. Пор. Нос. ст. 473, 481.
46. Я на то не ласий. (Наг.)
На се мене не кортить.
47. Я на то не цікавий. (Наг.)
Се мене не цікавить, мало обходить.
48. Я на то, як на літо. (Наг.) ...як пчола... (Наг.)
Я тому рад, се мені робить приємність.
49. Я о то не стою. (Наг.)
Не обстаю при тім, не домагаю ся того.
50. Я собі з того нічого не робю. (Наг.) ...си... нич... (ЮК.)
Се мене не турбує.
51. Я собі тим не кривдую. (Наг.)
Не нарікаю на се.
- Товар. 1.** Добрий товар найде кунцян. (Наг.)
Образово: добрий чоловік знайде собі все місце між людьми. Пор. Zatur. VII, 289; Wand. IV, Waare 47, 49, 52, 55, 59.
- 2.** Добрий товар сам сї хвалит. (Наг.)
Добрий чоловік не потребує сам себе хвалити, бо його життя само стає його похвалою. Пор. Schlei. 184; Adalb. Towar 1; Wand. IV, Waare 57, 58.
- 3.** За добрим товаром назвут тя паном. (Луч.)
Бо доброго товару кождий шукає і віддає честь тому, хто його продає.
- 4.** З добрим товаром сьиду й за валом. (Ярич.) ...то сїди й за... (Явор.)
Говорить купець приїхавши до чужого міста зі своїм товаром і бачучи, що міські влади роблять перешкоду розташувати свій товар у середмістю.
- 5.** Я товару не пожену, бо ся хлопців не обжену. (Махи.)
Говорить дівка, до якої заскакує багато хлопців і яка не хоче йти в поле з худобою.
- Товариш. 1.** Здоров, здоров, товаришу, що не випю, тобі лишу. (Наг.)
Жартливо примовляє товариш до товариша при чарці.

2. Ми такі товариші, що я йому кажу: „Взни мі“, а він міні каже:
„Взни мі.“ (Наг.)
Говорять про себе неселі товариші, що ненавидять один другого.
3. Товариш мовний в дорозі стоїть за віз смарований. (Ільк.)
Смарованим возом легко їхати, а з розмовним товаришем приємно йти. Пор.
Adalb. Towarzysz 6; Čelak. 287; Zátur. XIII, 212.
- Товбити ся.** 1. Товбит сі на дворі, певне слота буде. (Наг.)
Говорять про парний і хмарний день.
- Товкти ся.** 1. Товче ся, як Савка в пеклі. (Лев.) ...по пеклі. (Ільк.)
Говорять про непосидючого чоловіка, що не може собі знайти місця.
- Товстий.** 1. Нїм товстий схудне, то худий здохне. (Ільк.)
Варіант до Тлустий ч. 1. Пор. Даль I, 355; Нос. ст. 405; Adalb. Tlusty 13.
- Тогди.** 1. То було тогди, як ще баба дівков була. (Жидач.)
Говорять про не дуже давні часи, а про щось таке, чому не дуже вірять.
2. Тогди то буде, як мій татуньо з тамтого світа верне. (Наг.)
Се не стане ся ніколи. Пор. Слав. I, 227.
- Той.** 1. Він не з тих, що щось по них, а з тих, що нич по них. (Стрільб.)
Він не належить до гідних, але до негідних людей.
2. І тому даст і ному продаст. (Ю. Км.)
Говорять про багатого чоловіка.
3. Той — бодай моци не мав! (Наг.)
Оговіркою згадують про чорта.
4. Той — бодай му фай било! (Диль.) ...фоц було! (Дрог.)
З відцуранем згадують про нечисту силу.
5. Той — не при хаті згадуючи. (Наг.)
Охоронна формула при згадці про чорта.
6. Той -- щез би! (Кол.)
Оговірка при згадці про чорта.
- Тома.** 1. Коби робив Тома, то би мав роботу дома. (Мінч.)
Говорять про лінивого чоловіка. Пор. висше Робити 20.
2. Коби Тома робив, то би дома роботу мав. (Ільк.)
Варіант до попер. ч.
- Тонкий.** 1. Видиш би го перешипнув, такий тонкий став. (Наг.)
Говорять про висохлого, змарнілого чоловіка. Видиш у знач. майже, здасть ся.
2. Стало ся: тонке було тай уврало ся. (Княж.)
Говорять про програу, лихо ведену справу.
3. Тонейка як питочка, а смердит як свиночка. (Мшан.)
Говорять про тиндітну, а нечисту жінку.
4. Тонка, висока, сліпа, безока. (Сор.)
Кепкують із підсліпуватої дівки.
5. Тонка, як горетка душі. (Сор.)
Говорять про марну, ледво тлінну жінку.
6. Тонка, як тополі. (Наг.)
Говорять про струнку, високу дівчину. Пор. Слав. II, 180.

7. Тонкий, як бобовий сніп. (Бар., Луч.)

Кепкують із грубого, підсаджуватого чоловіка.

Тонко. 1. Де тонше, там ся рве. (Ільк., Кобр.) ...тонко... (Петр., Снят.)

Слабо поставлене діло тяжко довести до кінця, воно часто не вдає ся. Пор. Дик. 1335; Слав. I, 158; II, 173; Нос. ст. 255; Даль I, 36; Сим. 577; Schlei. 176; Adalb. Cienko 1; Čelak. 174.

Топити ся. 1. Як топити сї, то вже ліпше в морі, як у калужи. (Льв.)

Коли ризикувати, то ліпше на велике діло, як на мале. Пор. Даль I, 323.

Топільниця. 1. Топільниця — невідільниця. (Топ.)

В Топільниці була панщина, а в сусідніх шляхетських селах не було. Відси повстала й пісня:

Топільниця—невідільниця, вода студененька;

Не йди, дівко, в Топільницю, панщина тяженька. (Лютов.)

Топленник. 1. Там є топленик. (Гнідк.)

Говорять про глибоку воду, в якій можна втопити ся. Народне віруване про топлеників, утоплених людей, яких душі буцїм то сидять у глибоких вирах і тягнуть за ноги тих, що там купають ся або плавають.

2. Топленника хоронїть на межі. (Наг.)

Народній звичай. Утопленого чоловіка по витягненю з води звичай ведить класти лицем до землі, бо коли-б його положили лицем до сонця, то вірять, що незабаром буде велика повінь. Пор. Даль II, 359.

Топорище. 1. На короткім топориши обід-вечера. (Гнідк.)

Значїне неясне. Мова про коротку, скупу вечерю. Пор. Adalb. Toporzysko 1.

Топтати. 1. Топче людям по головах. (Стап.)

Говорять про гордого, зарозумілого чоловіка, що зневажає інших людей.

Торба. 1. Бери торби та йди в Горби. (Підгірки)

Говорять неробочому чоловікови в значїню: іди на жєбри. Гра слів: торби-Горби. Горби — село калуського пов.

2. Бодай ті стрикові торби побили! (Наг.)

Жартливе прокляте.

3. Водили би го з торбами! (Тухля)

Прокляте: щоб збіднів, осліп так, щоби муєїв жєбрати.

4. Дїдівської торби не наситиш. (Монастирок)

Жєбрак, хоч як довго жєбрає, всеж таки жєбраком умирає. Пор. Гильф. 2396.

5. З чужої торби хлїба не жалують. (Ільк.)

Чужим добром розпоряжати лекше, як своїм. Пор. Wand. IV, Tasche 2.

6. Котила сї торба з високого горба. (Жидач.)

Образово говорять про старого дїда, що з гори наближає ся до села.

7. Не варт торби сїчки. (Гнідк.)

Говорять про лихого, негосподарного чоловіка.

8. Порожнов торбов по голові вдарений. (Кольб.)

Говорять про такого, у кого в голові пусто.

9. Пустити кого з торбами. (Наг.)

Зубожити кого, обдерти або спалити. Пор. Brzoz. Torba 1.

10. Ти стара торбо! (Стрий)

Лають жебрака або стару жінку.

11. Торба — полотно, з клоча сірак, солома — капелюх, палиця — пліт, — що ми то за віт? (Мшан.)

Війт із Нанчівки прийшов у Лаврові до коршми і грів ся коло огню, що горів у печи, а жидівка була щось зла і мовить: „Цікай гет, ти свиня!“ А другий газда мовить: „Таже то віт.“ А вона приповіла як висше. В Нанчівці носять полотнянки, торби з полотна, давнійше носили, а по части ще й тепер носять крисані плетені з соломи і палицю яку будь. (М. Зубр.)

12. Торби носити за ким. (Наг.)

Робити про кого сплетні, обріхувати поза плечі.

13. Хто має в торбі, той в'їсть і на горбі. (Ільк.) ...сяде й на... (Петр.)

Хто має своє, той не дбає про те, де й як його ужити. Пор. Даль I, 330.

14. Хто навик до торби, той куфра не діжде ся. (Залісе)

Чоловік, що звик до бідного стану, рідко коли дорабляє ся до богатства. Пор. Adalb. Torba 1.

15. Що торба, то не міх; що правда, то не гріх. (Раків)

Торба — символ жебрака, а міх — символ багатого господаря.

16. Як я маю в торбі, то седу й на горбі. (Жидач.)

Коли маю своє, то поживу де будь і як будь.

17. Я не торба ані міх, я нікому не на сьміх. (Наг.)

Говорить порядний чоловік, коли з нього кепкують, як із дідовода.

Торбинка. 1. Берут усіма торбинки та йдуть на віпроси. (Дол.)

Говорять про погорілу сімю. Усіма — в значіню всі, хто є в хаті.

Торг. 1. В порожні на торг, а з нічим до дому. (Дар.)

Жартують із чоловіка, що без ніякого діла ходив на торг, і вертає не купивши ані не продавши нічого. Пор. Libl. 151; Čelak. 163; Adalb. Pieńiadz 3.

2. В торгу гніву нема. (Дар.)

В торзі не раз лають ся і кленуть ся, але по його докінченю спокійно пють могорич. Пор. Adalb. Targ 8.

3. В торзі збрехати не гріх. (Кол.)

Правило купецької моральности. Інтересні приклади купецької моральности зібрав англійський учений Спенсер у однім із своїх есківів.

4. Красний торг. (Наг.)

Красним торгом називають остатній тижневий торг перед Великоднем, у Дрогобичи понеділок Страсного тижня.

5. На торзі кожда корова тівна. (Гнідк.)

На торзі кождий товар хвалять. Тівна корова цінить ся дорожше від ялової.

6. Нема торгу без брехні. (Кол.)

Житева практика.

7. Первого торгу не пускай ся. (Ільк.) Першого... (Петр) ...не пускай сі. (Наг.)

Житева практика. Пор. Даль II, 8; Нос. ст. 398; Wand. II, Kauf 12; Adalb. Targ 2; Brzoz. Targ 8; Čelak. 329; Zatur. XI, 261.

8. Хто ни був на тораї, тот ни знає, шо по чому. (Кольб.)
Хто часто буває на тораї, розуміє ся на цінах усяких предметів. Пор. Brzoz. Targ 4.
9. Шо платить, з тим на торг учащать. (Ільк.)
Дооколичні люди звичайно знають, що поплатує в місті, і доносять се на торг.
- Торгувати.** 1. Десять раз торгуй, а раз купуй. (Бергом.)
Наші селяни торгують ся нераз дуже вперто, навіть за найменші ціни.
2. Торгувати, то ще не купувати. (Замул.)
Бувають спеціялісти, що наймлені кимось або з власної охоти торгують найрїжнійші товари з тою тільки метою, щоб набивати або псувати ціну иншим. Пор. Adalb. Targować 5.
3. Торгуй ся як можеш, але плати ретельно. (Пост.)
Житева практика. Характеризують доброго купця, що торгує ся безсовісно, але платить совісно. Пор. Adalb. Targować 14.
4. Як торгував, то му ся руки трясли, а як платив, аж ся болото розскакувало. (Коб.)
Жартливо характеризують злодія під формою купця, що тремтячи краде, а замісь заплати утікає. Пор. Adalb. Targować 1.
- Торічний.** 1. Аж сі торічне виртає. (Жидач.)
Говорять про чоловіка, що сильно блює.
- Торопа.** 1. Більше торопи, як роботи. (Котуз.)
Говорять про покwapну, лиху роботу.
- Торочити.** 1. Торочит ні в дрива, ні в тріски. (Дол.)
Говорять про недоладне балаканє.
- Тосі.** 1. Тосі плескати. (Гнідк.)
Плескати в долоні. Говорять про дітий, які на оклик: Тосі, тосі! починають плескати в руки.
- Тото.** 1. Або тото типирь боло? (Тухля)
Говорять про якесь даєне діло.
2. Хоть тото б'де вже на моім. (Тухля)
Хоч сю одну справу виграю.
3. Я на тото свою голову кладу. (Наг.)
Своїм житєм ручу, що се зроблю або що се правда.
4. Я на тото надивив ся. (Ю. Км.)
На якесь диво або нещастє.
- Тоя.** 1. Як би не тоя та не одолян, то би ходила хороба як пан. (Косів)
Тоя і одолян — лічничі зіля.
- Тпру.** 1. Ні тпру, ні вйо. (Наг.)
В значію: ні стій, ні їдь. Пор. Даль I, 240.
- Тра.** 1. Так те там тра, як пса в церкві. (Жидач.)
Говорять про нешотрібного чоловіка.
2. Тра знати, по чому локоть. (Ільк.)
У всякім ділі треба знати його вартість.
3. Тра йти в сьвіт за очи. (Ільк.)
Говорить чоловік зневірений у свою долю на однім місці.

Трава. 1. Гне сї як трава від вітру. (Наг.)

Говорять про чоловіка, прибитого долею. Пор. Wand. V, Wind 411.

2. Зо злої трави не буде доброго сїна. (Ільк.)

Із злого матеріалу не буде доброго товару.

3. Не вийде на зелену траву. (Гнідк.)

Не дожде весни. Говорять не тільки про худобину, але й про чоловіка, хорого в часі зими.

4. Несолене як трава. (Наг.)

Говорять про несолену страву. Пор. Нос. ст. 443.

5. Рости псу трава, коли мого коня нема. (Ільк., Петр.) ...конє... (М. Гош.)

Нарікав господар, якому вкрали коня. Пор. Слав. I, 229; Adalb. Trawa 7.

6. То вже травов поросло. (Наг.)

Се вже давно забуто. Пор. Wand. II, Grass 66.

7. Файна трава, але не на мого коня. (Дил.)

Говорить чоловік купуючи траву, але не маючи грошей на стільки, аби заплатити за добру траву.

Трам. 1. Трам до шнура, не шнур до трама справляє ся. (Гнідк.)

Кривий трам відповідно до знаку, визначеного шнуром, обрізують так, що робить ся простим.

Траснути. 1. Як тя трасну в чоло, то полетиш аж у село. (Стеж.)

Говорять чоловік такому, що стає з ним до бійки.

Трафити. 1. Ото-с ми трафив на май! (Яс. С.)

Говорять чоловікови, що прийшов не в пору.

2. Таке ся трафило, як сороці в році. (Мшан.)

Трафило ся раз якесь невелике добро.

3. Трапило ся раз дівці замуж, тай то за дядька. (Хлівчани)

Жартують із дівки, що йшла замуж за близького свояка, з яким не дістала шлюбу.

4. Трафив, гий дишльом у пліт. (Жидач.)

Говорять про чоловіка, якому трафила ся якась немила пригода.

5. Трафив го в седи́о. (Ільк.)

Попав у властиву точку, діткнув до сути річи.

6. Трафив з дошу під стріху. (Ільк.) ...під окап. (Наг.)

З меншого лиха наскочив на більше. Пор. Adalb. Trafic 10; Čelak. 626.

7. Трафив на горячі паланиці. (Гнідк.)

Зайшов до хати, в якій застав горячу сварку або бійку між чоловіком і жінкою.

8. Трафив на злий раз. (Ільк.) ...чъис. (Наг.)

Прийшов з якимось ділом до чоловіка, і застав його в лихих настрою.

9. Трафив на свого. (Гнідк.)

Трафив злий на злого, а добрий на доброго. Пор. Zatur. II, 347.

10. Трафив свій на свого. (Ільк.)

Зійшов ся добрий з добрим, а злий зі злим. Пор. Нос. ст. 355; Adalb. Trafic 9; Čelak. 633.

11. Трафив як колóm у пліт. (Кольб.)
Трафив на таке, чого не потребував.
 12. Трафив як кулею в пліт. (Гнідк.)
Трафив лихо, не трафив, де було треба. Пор. Adalb. Trafic 3.
 13. Трафив як пальцем у небо. (Наг.)
На розумне питанє сказав нісенітницю.
 14. Трафив як пальцем у сраку. (Снят.)
На чемне питанє сказав бридке слово.
 15. Трафив як у паркан. (Дрог.)
Зайшов у якийсь глухий кінець.
 16. Трафило сі, гий сліпі курці зерно. (Жид.)
Трафило ся не велике добро, тай то рідко. Пор. Даль I, 389; Adalb. Trafic 8; Čelak. 616.
 17. Трафило сі, як сороці в році. (Наг.)
Трафило ся не велике добро, яке рідко трафляє ся.
 18. Трафило сі сліпій курці бобове зерно, і тим ся удавила. (Ільк.)
Трафило ся невелике добро, та й те вийшло на шкоду.
 19. Трафило ся черваку раз на віку. (Корон.) ...у року. (Наг.)
Трафило ся, що знайшов щось цінне, якусь більшу суму гроший.
 20. Трафит коса на камінь. (Петр.)
Прудкий і рішучий чоловік наскочить не раз на прикру пригоду, що може зломати його енергію. Пор. Zatur. VIII, 828; Čelak. 556; Adalb. Kosa 5.
- Треба.** 1. Всьо не так як треба. (Наг.)
Говорять про діло, що пішло лихо.
2. Йому тільки того й треба. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що для самого свого задоволення робить іншому прикрість або шкоду.
 3. Кождому треба жьити. (ЮК.)
Ніхто не повинен іншому наставати на жите.
 4. Коло него треба кілком стояти. (Наг.)
Його треба пильно стерегти.
 5. Нам там нічого не треба, лише штири дошці тай сяжись землі. (Вел. Очи)
Мова про заглобове жите.
 6. Не треба друка, де густа рука. (Гнідк.)
Варіант до т. II, Рука ч. 35.
 7. Не треба козі ліса боронити. (Мшанець)
Вибрав ся старший газда, 60-літний, до Америки; питали ся його газдині, чому позваляє газді іти? На се она повіла подану приповідку. (М. Зубр.)
 8. Не треба му, лиш чотири дошки. (Гнідк.) ...тай полотна трошки. (Наг.)
Говорять про чоловіка, якому недалеко до смерті.
 9. Так ми его треба, як на обід соли. (Жидач.)
Говорять про потрібного чоловіка, без якого тяжко обійти ся.
 10. Так минї того треба, як торічного снігу. (Жид.)
Сего мені зовсім не треба.

11. Так му того треба, як богачеви вмирати. (Наг.)
Сего йому зовсім не треба.
12. Так му того треба, як псу пятої ноги. (Гнідк.)
Сего йому зовсім не треба.
13. Так того треба, як чорта в церкві. (Гнідк.)
Не треба зовсім.
14. Тобі так того треба, як минї нинї вінце. (Жид.)
Говорила стара жінка дівці.
15. Треба вхопити й за горьиче й за больиче. (Наг.)
Говорять про жите господинї в хатї.
16. Треба го, як пятого колеса в возї. (Ільк.)
Не треба його зовсім.
17. Треба їсти дзеленї, нїм пристигнут. (Кольб.)
Говорить чоловік, що дуже хоче їсти овочї, і не хоче чекати, аж пристигнуть.
18. Треба кїлька кусати, щоби мож прожерти. (Кольб.)
Хто кусає більше, ніж може проковтнути, той може подавити ся.
19. Треба лижки, треба миски, треба нецок і колиски. (Наг.)
Говорять або приспівують про потреби молодого господарства.
20. Треба мудерків питати. (Лол.)
Треба поміркувати, зайти в голову.
21. Треба нам кривого чоловіка, аби нам просту дорогу вказав. (Карл.)
Кешкують із людий, що в простім ділі не можуть знайти простої дороги.
22. Треба сї тобі там подивити, відки ноги ростут. (Наг.)
Треба тебе набити в задницю.
23. Треба тебе, бачу, троха похрестити. (Наг.)
Треба тебе побити, щоб ти був чемнійший.
24. Треба тогди ратувати, коли мож. (Ю. Км.)
Говорять про хорого чоловіка, якого ратують запізно.
25. Треба якомусь бути опатреному. (Наг.)
Треба бути обережним у всякім ділі.
26. Тут треба побренькати. (Ільк.)
Тут треба доложити гроший.
27. Що тобі треба, то й за дубельт купи, а що не треба, то й за пів дармо продай. (Вік.)
Правило житевої мудрости.
28. Як тобі треба, минї не впирай. (Підгірки)
Свої потреби не накидай менї.

Тревога. 1. Коли трївога, тогди до Бога, як по трївозї, забув о Бозї.
(Петр.)

В тревозї чоловік звичайно молить ся до Бога, а коли мине страх, перестає молити ся. Говорять також про сусідські зносини, що в хвилї потреби сусїд до сусїда йде з поклоном, а по тім, коли той чогось потребує, не хоче його знати. Пор. Нос. ст. 329; Wand. I, Angst 7; II, Gott 1071; Adalb. Trwo-
ga 1.

2. По тревозі, то й по Бозі. (Гнідк.)

Скорочений варіант до попер. ч.

3. Як тревога, то до Бога, а як біда, то до жида. (Залісе)

Кепкують із чоловіка, що в разі потреби шукає не сусідської, а жидівської помочи. Пор. Adalb. Trwoga 1.

4. Як тревога, то до Бога; по тревозі забув єм о Бозі. (Тлум.)

Варіант до ч. 1. Пор. Wand. II, Gefahr 41, 42; III, Noth 114; Čelak. 8.

Трепати. 1. Буде три милі трепати, аби свого дістати. (Лемк.)

Говорять про чоловіка, що не жалує труда, аби досягнути свою ціль. Трепати в значінню йти.

2. Треба добре трепати, аби там за світла зайти. (Наг.)

Треба йти скорим кроком, аби зайти за дня.

Трепотіти. 1. Натрепотів, кілька хотів. (Лімна)

Набалакав швидко.

Три. 1. Вже три роки, як умер на вроки. (Пужн.)

Говорять про помершу дитину. Пор. Етн. Зб. т. VI, 179.

2. Нї в три, нї в штири. (Ільк.)

Говорять про всяку недоладну річ.

3. Поки три п'ять не мине, то тепла не буде. (Ільк.)

Три п'ять у значінню три рази по п'ять, отже 15 тижнів від нового року, числять час зими. Пор. т. II, Минуты 7.

4. То вже тром помогло. (Наг.)

Говорять про якесь підозрене або новознайдене лікарство.

5. Три бабі, а два жида зроблять ярмарок. (Ільк.)

Вони нароблять стілько гармідру, що стане за цілий ярмарок. Пор. Wand. V, Weib 1432; латинське: Mulierum etiam ac puerorum est mordiens certare (E. Rot. 624).

6. Три гроші не дав бим. (Гнідк.)

Жартують із дрібної ціни, за якою купець дуже обстоює.

7. Три місяці ти зі мнов, три місяці я з тобов, три місяці ми з собов, то маємо разом девять. (Льв.)

Говорила жінка чоловікови, що вродила дитину проживши з ним три місяці.

8. Три — носом сраку втри. (Наг.)

Мудроване.

9. Три рази перенести ся, а раз погоріти. (Льв.)

Scil. то все одно, то на одно вийде. Жалує ся чоловік, якому часто доводить ся змінити своє помешканє. Пор. Wand. I, Ausräumen 2; Aussuchen 1.

10. Як буди три рази по п'ять, то буди божа благодать. (Жидач.)

Варіант до ч. 3. Божа благодать тут у значінню весна.

Трибунал. 1. Як у трибуналі! (Чернелів руський)

Сказала служниця Тацька Закоршмяна (vel Ткач) з Чернелева руського, почувши в хаті великий гармідер. Запитана, що то значить, відповіла: „Так люде кажуть, тай я так“. Очевидно се ремінісценція давніх польських трибуналів. (о. М. Михалевич.)

Тригубиці. 1. Комісар з Тригубиць, де їдна хата, а сім вулиць. (Дар.)
Тригубиці — село невідомо якого пов., а може фіктивне, в яким більше вулиць ніж домів.

Тридуші. 1. Тридуші би ті звїли! (Грин.)

Прокляте. Значїня неясне.

Тримати. 1. Він сї її тримає. (Наг.)

Говорять про нешлюбний звязок двоїх людей, що живуть у ріжних хатах.

2. Єден тримає печеню, а другий рожен. (Мінч.)

Говорять про діло, де один повносить кошти, а другий має користь.

3. То ми ся ераки тримає. (Будзавів)

Се мене зовсім не обходить, се я забув.

4. Тримає ся, як вош кожуха. (Мінч.)

Говорять про чоловіка, що чепить ся другого і не хоче відчепити ся, живучи його коштом.

5. Тримає ся, як слїпий плота. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що на слїпо вірить радам иншого.

6. Тримає ся, як реп'як кожуха. (Ільк.) ...ріп'як... (Мінч.)

Варіант до ч. 4. Ріжні роди реп'яків, себ то ростин, яких сімена мають гачки, що чіпляють ся чи то людської одежі, чи то худобячої шерsti, називають та-кож „свинськими вошами“. Пор. Adalb. Trzymać 18.

7. Тримає як мертвий рукою. (Ільк.) ...як умерлець... (Луч.)

Говорять про впертого чоловіка, що любить обставати при своїм у кождім ділі, чи має рацію, чи не має. Пор. Adalb. Trzymać 8.

8. Тримай два, бо одного нема. (Кукиз.)

Жартують із такого, що хотїв би тримати щось, а не має нічого. Пор. Adalb. Trzymać 9.

9. Тримай сї того зубами, не то руками. (Наг.)

Говорять про всяке корисне діло, якого чоловік не повинен попускати.

10. Тримайте мене з заду, бо впаду. (Ільк.)

Кепкують із чоловіка, що чепурить ся до бійки, а не може встояти на ногах.

11. Тримайте мї два, бо єдному ніщо. (Наг.)

Жартують із чоловіка, що стає до бійки з двома, а не має сили і на одного. Пор. Adalb. Trzymać 9.

12. Тримайте сї купи, як єйці дури. (Явор.)

Жартують із людей, що все ходить у парі.

13. Тримаят сї купи, гий вола. (Жид.)

Значїня неясне, бо вода легко розбігає ся і розприскує ся.

14. Тримаят сї купи, як жиди. (Наг.)

Жиди у всякій потребі збігають ся до купи і зчинають гармідер.

Трібен. 1. Я того не трібєн. (Наг.)

Я сего не випробував, не дослїдив, не зазнав.

Трібний. 1. Я вже в тім трібний. (Стан.)

Я сего зазнав, маю про се досвід.

Трівати. 1. А потрівав бис, як гарбуз меже свиньми! (Кривор.)

Прокляте. Гарбуз кинений меже свині цезає в одній хвилині.

2. Тривала бис, тривала, абис кропиву вікном досегала! (Кривор.)
Жартливе проклятьє: щоб твоя хата запусіла так, аби тобі кропива попід вікнами росла.
- Трійця.** 1. Во Тройци Бог пробуває. (Наг.)
Приговорюють випивши по дві чарки і випиваючи по третій. Пор. Гильф. 3227.
- Трінк.** 1. Трінк серце, смутку забудеш. (Бар., Дрог.)
Заохочують сумного чоловіка випити чарку. Трінк — німецьке слово: Trinke.
- Тріпнути.** 1. Як ті тріпну, то ти сі всі сьвйиті привидьит. (Наг.)
Погроза. Тріпнути знач. ударити. Пор. Wand. II, Nauen 36.
- Тріска.** 1. Нема що в тріски збирати. (Ільк.)
Говорять про дрантєве, нікчемне діло.
2. Нема що раз на тріску взьити. (Наг.)
Говорять про дрібну, погану справу. Пор. Wand. V, Werth 49.
3. Тріски колоду звалили. (Сор.)
Образово говорять про поросят, що змусили стару льоху перевернути ся, аби її могли виесати.
- Тріснути.** 1. Аби-с тріс, то ті не послухає. (Наг.)
Говорять про упертого, неслухняного чоловіка.
2. Мало не трісне з зависти. (Наг.)
Говорять про завидючого чоловіка. Пор. Libl. 165.
3. Тріс би-с живий, та би-с лус! (Наг.)
Проклятьє.
4. Як ті трісну, то ти більше не треба буде. (Наг.) ...то сі ногами вкри-еш. (Наг.) ...то сі три рази перевернеш. (Наг.)
Погрови. Пор. Wand. II, Nauen 32.
- Трістє.** 1. Иди в трістї та в болото! (Наг.)
Трістє тут у значіню тростина, що росте на болоті. Проклятьє.
- Тріщі.** 1. Тріщі виочило, шкіри визубило, а вертом хвостит. (Болех.)
Жартлива переставка коренїв. Мова про теля, яке перелякавши ся вовка, очі витріщило, зуби вишкірило і хвостом вертить.
- Троє.** 1. Бодай ті в троє скудило! (Наг.)
Проклятьє.
2. Де троє їдять, там сі й четвертий поживит. (Наг.)
Мала компанія легко притулить при собі ще одного члена. Пор. Wand. II, Kennen 1072, 1075.
3. На троє сказати, аби на одно вийшло. (Підгірки)
Говорять, коли з трьох уст виходить одно й те саме, прим. коли на питанє сватів батько, мати й дочка відповідають те саме.
- Тростянецький.** 1. Всього мине ся, як Тростянецькі черешні. (Снят.)
Мабуть ті черешні швидко гниють.
- Троха.** 1. Ліпше троха доброго, як много злого. (Лім.)
Житева практика.
2. Не троха там того було. (Наг.)
Було того багато.

3. Ой дай хоть трошечки, куплю тобі панчочечки. (Дрог.)

Приспівка парубка до дівки.

4. По трошка, по трошка — розтьигне сї як панчочка. (Наг.)

Приспівка або приказка парубка до дівки.

5. Про троха не стало. (Наг.)

Не велика страта, то ще иноді жадна страта.

6. Троха много, а більше анї крихти! (Наг.)

Жартливо, коли дають чогось не багато, але все таки досить.

7. Трохи було біли, тай тото пси з'їли. (Гнідк.)

Біль — біле мясо або сало.

8. Трохи співано, трохи казано. (Гнідк.)

Відповідь на питанє, що там було в церкві?

Труба. 1. Труба на пса, на чоловіка звін. (Ільк.)

Давно трубили на псів ідучи на польованє, а звоном кличуть людей до церкви, а дітей до школи.

Трубити. 1. Затрубеш ти ся в кулак. (Наг.)

Заплачеш гірко.

2. Затрубів на всю оселенну. (Корч.)

Заплакав голосно, зарув.

3. Починай трубити, буде Бог платити. (Цен.)

Жартливо: починай плакати, коли тобі кригда. Слова виняті з відомої колядки, що починає ся словами: „Согласно співайте!“

4. Труби, Грицю, в рукавицю. (Ільк.)

Жартують із розплаканого Гриця.

Труд. 1. По гіркім труді солодкий обід. (Гнідк.)

По праці приємно засісти до їди.

Трудний. 1. Трудний трудив сї, а нетрудний поживив сї. (Наг.)

Буває таке лихо часто в людському житю.

Трудно. 1. Трудно, аби на добре вийшло, що із злих рук прийшло. (Ільк.)

Народне віруванє, що зле набуте добро виходить усе на зло.

2. Трудно двом панам догодити. (Петр.)

Бо кождий хоче чого иншого.

3. Трудно сї книшом зарізати, ковбасов повісити, корову продати, а молоком сї годувати. (Кол.)

Жартлива помовка про неможливі річи.

Трунок. 1. Не поможе трунок, як прийде фрасунок. (Ільк.)

В малій журбі люди помагають собі горячим напоєм, але великої журби ніякий напій не заглушить.

Труп. 1. Як труп у хатї, то сї вікна вітвирає. (Мик. н. Дн.)

Народній звичай, подиктований гігієнічним оглядом. Так говорять про чоловіка, у якого сподні не позапінані.

Трястє. 1. І трястє не бере без причини. (Ільк.)

Трястє — горячка, лихорадка, яка нападає чоловіка найчастійше з простуди.

2. Трястя матери твоїй! (Товсте)
Прокляте.
- Трясти ся. 1. Най сї трісу, коли сї гризу! (Яс. С.)
Говорить чоловік, що починає трясти ся з великої гризоти, або з пересердя.
2. Най трісу сї, коли визу сї! (Жидач.)
Говорить чоловік рад тому, що їде на возі, хоч дуже теркотить по грудю.
3. Потраєїт ся, старі кости! Більше смроду, як радости. (Явор.) ...сму-
тку... (Явор.)
Кепкують із старих людей, що беруть ся танцювати.
4. Тому сї не натрісе, хто з міста кварту принесе. (Ком.)
Купну живність шанують більше, як свою власну, бо її купують дуже мало.
5. Трасет ся, до губи несет ся. (Стоян.)
Говорять про старі руки, що трясучи ся несуть ложку до рота.
6. Трісе сї, лисий. (Жид.)
Говорять про переляканого чоловіка.
7. Трісе сї над грейцаром, як чорт над грішнов душев. (Наг.)
Говорять про скупого чоловіка, що боїть ся видати і найменшу суму гроший.
В другій половині народне віруване про те, що чорт ласий на грішні душі.
Пор. Даль I, 102.
8. Трісе сї як на ріжни. (Яс. С.)
Говорять про такого, що трясе ся на морозі.
9. Трісе сї як осика. (Сор.)гий восика. (Жидач.)
Scil. без вітру. Говорять про чоловіка, що боїть ся навіть там, де його ні-
що не страшить. Пор. Libl. 161; Adalb. Trząść się 5; Zátur. XV, 54.
10. Трісе сї як у фрибрі. (Наг.)
Трясе ся, як у лихорадці.
11. Тріси сї, не тріси сї, таки не дам, хоть скази сї. (Рогат.)
Говорить дівка парубкови.
12. Трясе ся, як осиковий лист. (Петр.)
Ширший варіант до ч. 9. Пор. Muka 148; Adalb. Trząść się 6.
13. Трясе ся, як молоде теля. (Ільк.)
Новонароджене теля трясе ся на свіжій повітрі, доки мокре, хоч і в теплі.
14. Хоч трісу сї, а везу сї. (Голешів)
Варіант до ч. 2.
- Туга. 1. Не велика серцю туга, не будеш ти, буде друга. (Наг.)
Говорить парубок, коли дівка відмовляє йому вийти за нього за муж. Пор.
Wand. III, Liebe 1.
2. Тугу маю на серци. (Ю. Км.)
Говорить чоловік тужачи за чимось.
3. Як прийде туга, пізнаєш друга. (Ур.)
В тяжкій припадку приятель може потішити або допомогти.
- Тудорів. 1. Іди сину й до Тудорова, там вже є по една Циганка, й там
се вжениш, я ти ни бороню. (Будзанів)
Кепкують до парубка, який у своїм селі не може знайти собі жінки.

Тужити. 1. Тужу, аж ми дур голови бере ся. (ЮК.)

Говорить чоловік у тяжкій тузі, пр. у чужині.

Тулуб. 1. На ситім тулубі голова права. (Гнідк.)

Ситий чоловік не знає журби і може спокійно думати.

Туман. 1. А ти тумане вісімнацятий! (Наг.)

Згрідний окрик до немилого, малоумного чоловіка

2. Від тумана чую, тай сі не дивую. (М. Яцк.)

Відповідає чоловік, коли хтось назве його туманом.

3. Тумана комусь пускати. (Наг.)

Забивати йому баки, дурити.

4. Туман був і туманом згине. (Замул.)

Говорять про тупоумного чоловіка, якому нема поправи.

5. Туман туманом і на Великдень. (Лучак.)

Жартлива помівка про глуповатого чоловіка.

Туманити. 1. Туманиш сам себе. (Стан.)

Дуриш сам себе.

Тупий. 1. Тупий до науки, як жидівська сокира. (Корч.)

Говорять про хлопця, нездібного до науки.

Тулиця. 1. Йому би лиш раз тулицев у голову дати. (Наг.)

Говорять про тупоумного, непам'ятушого чоловіка. Тулиця — тупа сокира.

2. Ой ти жидівська тулице! (Наг.)

Лають тупоумного чоловіка.

Тур. 1. Ззирають ся, як на тура. (Ільк.)

Дивлять ся, як на якесь диво. Приповідка повстала очевидно в таких часі, коли тури жили ще, але були вже великою рідкістю.

2. Привели го як тура. (Наг.)

Привели його силоміць. Уявляєть ся ситуація, як купа людей веде до села тура, зловленого живцем і звязаного так, щоб не міг нікому пошкодити.

Турецький. 1. Турецький син буду, коли то неправда. (Явор.)

Бути турецьким сином — сором. Турки, як відомо, признають багатоженство, що в очах християнина значить стільки, що кождий турецький син нелегальний.

Турка. 1. За Турков, де медвідь рогачку замикає. (Дрог.)

Місточко Турка лежить у горах, і давніше було окружене густими лісами, в яких було багато медведів. Тепер із тих лісів лишили ся лиш незначні останки крім самого Бескида, покритого ще лісом.

Турок. 1. Бив сі Турок і Москаль за мотику, за рискаль. (Явор.)

Кепкують із якоїсь турецько-московської війни, розпочатої з благої причини.

2. Так би Турки та Татари о нашої землі знали! (Гнідк.)

Scil. як я се знаю. Говорили люди в часі турецько-татарського лихолітя.

3. Турки, звичайно, якісь Лютеране. (Стара С.)

Говорять про турецьку віру не маючи про неї ясного поняття. В середніх віках магометанізм зачисляли до християнських єресей.

Туск. 1. Такий туск маю у серци, що ми жите не миле. (Кос.)

Говорить зажурений чоловік.

2. Туск ми серце тисне. (Кос.)
Говорить засумований чоловік.
3. Туск побирає чоловіка. (Снят.)
Туск — сум, розпука.
- Тут. 1. І ти тут і я тут, а пси дома миски бють. (Наг.)
Говорить кума до куми забалакавши ся з нею занадто довго в коршмі або в гостині.
2. Ци тут, ци не тут, аби свій кут. (Наг.)
Говорить чоловік, якому байдуже, в якім місці буде мати хату.
3. Я тут що день добрий день. (Богородч.)
До сего дому вчащаю що дня. Говорить близький сусід.
- Туча. 1. Туча важит на царині! (Мшан.)
Грозить полям злива, град.
2. Тучі, граду уйшло, а злих рук не уйшло. (Лев.)
Говорять про всяку добру річ, зопсовану злими руками, а особливо про лихо спечений, закальцеватий хліб, у якому змарновано муку із зерна, яке в літі уйшло тучі й граду.
3. Уйде тучі і граду, а поганих рук ніт. (Лім.)
Бойківський варіант до попер. ч.
- Тучити. 1. Не утучит мно́жя, іно ур́о́жя. (Гнідк.)
Без урожаю велика скількість людей тягар, а не поміч.
- Тхір. 1. Курит як тхір. (Наг.)
Говорять про смердючого чоловіка. Курити — смердіти або бздіти.
2. Який з него тхір! (Гнідк.)
Тхір у значінню неспілого, трусливого чоловіка. Приказка взята з польського, де *tchórz* має значіне труса. Пор. *Adalb. Tchórz* 3.
- Тю. 1. Анї тю-тю. (Винники)
Рівнозначно з „Анї ду-ду“ в значінню: він і не думає про се, не чує сего, не обзиває ся, хоч чує.
- Тюкати. 1. Ни тюкай на него, бо втече в ліс. (Кольб.)
Говорять про дурня, буцім то боячи ся, щоб він зовсім не здичів.
- Тютюн. 1. Був такий рік, що анї раз тютюн не вродив; як би не хліб, то були би люде з голоду померли. (Кол.)
Жартливе оповідане про зайвість тютюну.
2. Тютюн як лопуше. (Наг.)
Говорять про листе тютюну. В Нагуєвичах саджене тютюну заборонене, але деякі господарі садили його тайком, звичайно в середині ниви, засіяної коноплями, серед яких тютюнових ростин анї не було видно, анї не можна було занюхати. Се роблено задля фінансових стражників, які вміли віднаходити ростучий у когось пр. у городі тютюн нюхом.
- Тютьки. 1. Анї тютькі. (Винники)
Навіть собі в думці не має.
- Тягар. 1. Бодай ті тыгар уквив! (Наг.)
Прокляте. Тягар тут у значінню душевного пригнобленя.

2. То ми тьгар на голові! (Наг.)

Маю велику гризоту.

3. Тьгар тьжкий би на тебе зайшов! (Наг.) ...впав! (Наг.)

Прокляте. Значіне як у ч. 1.

4. Якийсь тьгар на мене зайшов. (Наг.)

Трафив ся страшний клопіт.

Тягнути. 1. А тегнуло би ті блювати! (Марківці)

Прокляте. Огризають ся, коли хтось тягне иншого до якого лихого діла.

2. Мене до того не тьгне. (Наг.)

Мене на се не кортить.

3. Тегни сі, гий чистиці. (Жидач.)

Чистиця — мабуть живиця, смола.

4. Тягне ся, як біда за ногами. (Замул.)

Говорять про невідчинного, уприкреного товариша.

5. Тягне воду на своє колесо. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що дбає про свій інтерес. Пор. Adalb. Woda 20.

6. Тягне, як вів у ярмі. (Балигор.)

Говорять про чоловіка, що робить тяжку роботу. Пор. Adalb. Ciagnać 10.

7. Тягни, тягни, потягай, не бой ся, не бой! (Дрог.)

Оповідать про двох Москалів, що змовили ся в одного міщанина стягнути сало з бантів. Коли один порав ся коло сеї роботи, другий заговорював господаря в хаті примовляючи отсі слова.

8. Тьгне сі, як нещітьи. (Підгірки)

Про повільного, лінивого коня, або про слоту.

9. Тьгне сі, як слотаве літо. (Наг.)

Говорять про бідність або гризоту. Пор. Слав. II, 2; Adalb. Ciagnać się 6.

10. Тьгнув ем на луки, як на сто волів. (Яс. С.)

Тягнув у значіну: числив, в сьому випадку на багатий збір сіна з лук.

11. Хто тягне, того ще бют. (Вороб.)

Хто багато працює, той часто стрічає ся з докорами.

12. Як му воли тягнут, так най робит. (Богород.)

Говорять у значіну: як його спростога.

13. Як тегли ведмеде до меду, то урвали вуха, а як тегли від меду, то урвали фіст. (Ст. Богор.)

Варіант до т. II, Медвідь ч. 8, 22. Пор. Adalb. Niedźwiedz 4; Čelak. 506.

Тяжкий. 1. От іще тьжка біда мене сі вчепила! (Наг.)

Примовляє чоловік у тяжкім нещастю.

2. То таке тьжке, що руки вриває. (Наг.) ...що аж си рук не чую. (Наг.)

Говорить чоловік підчас тяжкої роботи.

3. Тьжке мое жити. (Наг.)

Говорить чоловік, що мусить бідувати.

4. Тьжке, не легке би ті нещітьи спіткало! (Наг.)

Прокляте.

5. Тяжкий припадок би на тебе впав! (Наг.)

Прокляте.

6. Що тьжже, то не легке. (Наг.)

Говорить чоловік двигаючи тяжкий татар.

7. Як тьжже везе сі, то любить сі звернути і колесо зпасти. (Ключів)

Коли чоловікови тяжко жити, то не раз на нього паде ще тяжше нещастє.

8. Як тьжже, то пусти. (Наг.)

Говорять, коли хтось стогне під тяжким татаром. Але також жартують, коли хтось нарікає на своє тяжке житє.

Тяжко. 1. Не тяжко в біду впасти, але штука з неї виліати. (Замул.)

Нераз чоловіка спіткає таке нещастє, з якого вихід дуже трудний або й неможливий.

2. Не тяжко на біду перейти, тяжко на гаразд. (Кривор.)

Набуте добро легко змарнувати, але тяжко набути.

3. Ни тьжже на біду перейти. (Кольб.)

Говорять про чоловіка, що змарнував своє добро.

4. Так ми на серци тьжже, як би ми млиновим каменєм привалив. (Наг.)

Говорить чоловік у тяжкій турботі.

5. Так ми тьжже йде, як з камене. (Наг.)

Говорить чоловік, якому тяжко йде робота, або взагалі тяжко доробити ся.

6. Так тешко, як с каміне. (Будзанів)

Говорять про тяжку роботу.

7. Тяжко вовка за фіст уймати. (Ільк.)

Говорять образово про неможливу річ.

8. Тяжко вовком орати. (Гнідк.)

Говорять образово про неможливе діло, пр. доробити ся чогось із ворогом.

Пор. Adalb. Wilk 82, 107.

9. Тяжко діти годувати, як камінь глодати. (Ільк.)

Говорять бідні люди, у яких багато дітей.

10. Тяжко ми, як би ми камінь до серцьи присилив. (Лол.)

Говорить чоловік у тяжкім положеню, дуже затурбований.

11. Тяжко милому не сприяти. (Гнідк.)

Милому чоловікови чоловік рад робити всяке добро.

12. Тяжко срати не ївши. (Льв.)

Голодний не має чим срати. Говорять також образово про немаючого чоловіка, що не може стягти ся на якийсь дохідний інтерес.

13. Тяжко старого лиса ловити. (Гнідк.)

Бо він на всякі штуки хитрий. Пор. Adalb. Lis 34; Čelak. 43.

14. Тьжже йде, як з камене. (Наг.)

Загальніший варіант до ч. 5.

15. Тьжже йде, як по груді. (Наг.)

Говорять про всяке діло, що робить ся пиняво.

16. Тьжже почювати по твердих людських лавах. (Ю. Км.)

Говорить вандрівний чоловік, якому дожучила вандрівка.

17. Що тобі тяжко, то й другому не легко. (Льв.)

Говорить один товариш не долі до другого.

Тямити. 1. Аж єм сі не стьимив о сьвітї. (Наг.)

Говорить чоловік після тяжкого перестраху.

2. Бодас сі не стьимив о сьвітї! (Наг.)

Прокляте: бодай ти забув, що живеш на світі.

3. Вже ми сі то не тьимит. (Наг.)

Вже сего не памятаю.

4. Потьимиш си тото до смерти. (Наг.)

Говорять до чоловіка, давши йому доброго прочухана.

Тямка. 1. Вивергло мі з тьимки. (Наг.)

Я стратив память наслідком тяжкого випадку, або зомлів.

2. Випало ми з тьимки. (Наг.)

Я забув про се.

3. О тім уже й тьимки нема. (Наг.)

Про се вже всі забули, ніхто не памятає.

4. У мене вже й тьимки не стає. (Наг.)

Трачу память. Говорить старий чоловік, у якого память тупіє з віком.

5. Це менї не в тьимки. (Кос.)

Не можу собі се пригадати. Пор. Даль I, 555.

Тьмити ся. 1. Тьмит му сі в очох. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що дістав заворот голови або близький зомління.

Тьфу. 1. Тьфу на землю, заким ся оженю. (Ільк.)

Сплывує веселий парубок.

2. Тьфу на землю, заки сі оженю, а як сі оженю, то жінці в кішеню. (Наг.)

Просторійший варіант до попер. ч.

3. Тьфу на землю! Як ся оженю, жонї в жменю. (Гнїдк.)

Коротший варіант до попер. ч.

4. Тьфу на чортову маму! (Ваньовичі)

Натяк на оповіданє про винайденє тютюну і табаки. Пор. Етн. 36 V, ст. 169—170.

5. Тьфу, пейкиму, синá! (Вел. Очи)

Сплывуване для відвернення злого духа.

6. Тьфу, тьфу, на пса вроки, на kota помишенє! (Бібр.)

Сплывують відвертаючи вроки від малої дитини.

У.

Убити. 1. Господи, Господи, убий того до смерти, в кого жінка хороша!

(Дар.)

Жартув веселий парубок, поласивши ся на чиюсь гарну жінку.

2. Що не убе, то не уйде. (Лучак.)

Значіне неясне.

Убитий. 1. Убитий на винце яблуко. (Кольб.)

Говорять про чоловіка збитого палицями так, що його тіло покрито синцями.

Убиш. 1. Ей пане Убиш, і себе і нас згубиш. (Бар.)

Натяк на якусь невідому мені пригоду пана Убиша з людьми.

Убогий. 1. Взяв убогому поле, а багатому дав. (Ільк.)

Говорять мабуть про рвучу ріку, що відмулила поле бідному, а примулила багатому.

2. В убогого все по обіді. (Ільк.)

Бо він ніколи не обідає.

3. В убогого тгди неділя, коли сорочка біла. (Ільк.)

У нього не кожної неділі сорочка біла.

4. Єднако убогому нічого не мати. (Ільк., Мінч.)

Убогий не боїть ся страти, бо може стратити тільки щось дрібне.

5. Пішов як убогому по смерть. (Петр.)

Убогий живе нерав дуже довго, не вважаючи на своє убожество. Значіне приповідки таке саме, як „Пішов як багатому по смерть“, значить пішов і довго не вертає ся.

6. Убогого і галузе тягне. (Ільк.)

Ідучи хашем у подертій одежі убогий що крок зачіпає ся за гіляки.

7. Убогому женити ся і ніч коротка. (Невід.)

Говорив убогий чоловік оженивши ся в літі.

8. Убогому мало що бракує, а захланному всього. (Ільк.)

Убогий має малі потреби, а захланний бажає все більше, ніж має.

9. Убогому нич не мати. (Лучак.)

Говорить убогий чоловік, від якого хтось відбирає останнє добро.

Убраний. 1. Убрана як пава. (Гвідк.)

Говорять про гарно вбрану жінку.

Убрати. 1. Вбери пень, буде подобень. (Луч.)

Убери хоч найпоганішу дівку, то вона видасть ся гарною. Пор. т. II, Пень 2.

2. Вбрав сї всрапим на верха. (Наг.)

Кепкують із лихо вбраного чоловіка.

3. Вбрав сї так, що лиш го в просо поставити воробців шуджжити. (Наг.)

Говорять про чоловіка, убраного в подерті лахмани.

4. Вбрав сі, як стрик на Велекдень. (Наг.)

Жартують із чоловіка, що вбрав ся в якусь чудернацьку, незвичайну одержу.

5. Вбрав ся, як кочопуд. (Ком.) ...як опуд. (Наг.) ...як опудало. (Кол.)

Говорять про чоловіка, убраного в дранте або якусь сміховинну одержу. Що значить кочопуд — мені не відомо.

6. Убери пень, буде хорошень. (Ільк.)

Варіант до ч. 1.

7. Убери ся, жінко, в кожух, бо тя буду бити. (Ільк.)

Жартує чоловік, що й не думав бити свою жінку; убрану в кожух хоч би вдарив, то би не боліло.

8. Убрало б ся красно, їло б ся смашно, тільки робити страшно. (Коб.)

Кепкують із лінивої людини, що любить строїти ся і добре попоїсти.

9. Убрав ся в правду, як Татарин у зброю. (Ільк.)

Іронічно про несправедливого чоловіка. Звичайна татарська зброя була лук і стріли.

10. Убрав ся покаляним на верхи. (Гнідк.)

Варіант до ч. 2.

11. Убрав ся, як чорт на утрень. (Лев., Ільк.)

Кепкують із такого, що вбрав ся у якусь смішну або неподобну одержу.

12. Убрала сі, гий Гадицишина Аниусі. (Жидач.)

Аниусі була дурна дівка, що вішала на себе, що лиш виділа. Тепер дразнять нею дівчат, що люблять убирати ся.

13. Як ся убрав, так го урачили. (Ільк.)

Як чоловік убраний, таку йому честь віддають. Пор. німецьке: Wie die Kleider, so die Ehre, Wand. II, Kleid 138, 245.

Убути. 1. Нас з того не убуде. (Наг.)

Ми через те не збідніємо.

Увага. 1. Старша увага від розуму. (Жидач.)

Холодним розумом без уваги на справедливність і слушність може чоловік до розумувати ся до найпоганішого діла.

2. Що старше від розуму? Увага. (Ільк.)

Варіант до попер. ч.

Уважати. 1. Уважай, як на збитий горнець. (Льв.)

Поводи ся обережно з тим предметом. Пор. Schlei. 182.

Увиснути. 1. Що увисне, то не втоне. (Ільк.)

Фаталістична думка, що кождому призначений його кінець.

Увязнути. 1. Увяз, як пес на ланцуху. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що привязав ся до якогось невідгідного місця або занятя.

Угнів. 1. То в Угнові хотів жид зрівнати богачів з бідними, тай підпалив місто. (Угн.)

Жартують із чоловіка, що свій злочин оправдує гуманними причинами.

Уголь. 1. Угля кому скинути. (Гнідк.)

Дословно: відвернути від нього вроки кидаючи вугля на воду в мисці з відповідною примовою.

Удавити ся. 1. Бодай єс сі тим удавив! (Наг.)

Прокляте. Кленуть або ненажерного чоловіка, що їсть багато, або такого, що відобрав комусь його добро.

Удар. 1. Від єдного удару дерево не паде. (Наг.)

Одним замахом діла не зробиш. Пор. Слав. II, 138.

2. Многими ударами і дуб лежить. (Гнідк.)

Довго рубаячи і дуба зрубаш, довго працюючи і велике діло зробиш.

Ударити. 1. Аби на тебе Господь Бог ударив з ясного сонця! (Голг.)

Прокляте.

2. А ударило би ним у хоробу! (Жидач.)

Прокляте.

3. Так би мні ни вдарив, як себе в око. (Кольб.)

Говорила жінка про чоловіка, що не бив її ніколи. Себе в око ніхто не вдарить.

4. Тут удар, а там не потече. (Гнідк.)

Де вдариш, там потече.

5. Ударити ся в груди. (Гнідк.)

Образово замість покаяти ся або признати ся до якогось лихого діла.

6. Удариш ся в губу, згадаєш рахубу. (Терн.)

Чоловік пригадавши собі помилку, якої допустив ся говорячи, бє себе з легка по губах.

Ударувати. 1. Боже вам ударуй на тіло вдове, на душу спасеніє! (Любша)

Побожне бажанє. Із жебрацької молитви.

Удати. 1. Отом удав, як бим на бистру воду срав. (Яс. С.)

Говорить чоловік, якому трафила ся паскудна невдача.

2. Удадо му сі — щістю його. (Наг.)

Говорять про всякий успіх.

Удержати. 1. Іще удержит решето хмелю. (Гнідк.)

Решето хмелю важить дуже мало. Жартують із старого або слабосилого чоловіка.

Уділати. 1. Як я то уділав, то абих штрик тай не впав! (Жабє)

Жартливе заклинанє Гуцула.

Уживати. 1. Уживай, хлопчику, раз хліба, два рази борщику! (Яс. С.)

Примовляє господина, коли хлопці їдять більше хліба, як борщу.

Ужити. 1. Ужив, як шилом маку. (Мшан.)

Кепкують із такого, що зазнав у своїм житю дуже мало добра.

Уздріти. 1. Абим ті вздріла тогди, коли нєню небошку! (Город.)

Прокляте.

2. Бодай бим ті тогди вздріла, коли свою першу сорочку! (Город.)

Прокляте.

3. Тогди го удзриш, коли своє вухо. (Кольб.)

Не побачиш його ніколи.

Узяти. 1. Бодай ті той узяв, що під бзом сїдит! (Наг.)

Прокляте дівці, що не може вийти замуж. Той, що під бзом сидить — нечистий дух.

Уїдати. 1. Уїдає, як пес на ланцюху. (Сап.)

Говорять про сварливого чоловіка.

Уїсти. 1. Уїсти до живого. (Гнідк.)

Зробити комусь велику прикрість, укусити до крові.

Укаляти ся. 1. Укаляв ся, тай нема го дома. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що зробив якусь пакість тай утік із дому.

Укласти ся. 1. Уклавси си в клеветню. (Жабє)

Сповідав ся Гуцул почувавши ся до гріха за те, що всрав ся під дзвінницею.

Україна. 1. Або ж то така далека Україна? (Богородч.)

Говорять у значіню: се не далека дорога.

2. На Україну ходити. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, охочого до мандрівки.

3. То не далека Українина. (Наг.)

Говорять про не дуже далеке місце.

4. У нас Україна — треба собі самому хліба укроїти. (Ільк.)

Жартлива гра слів, основана на подібності слів: „Україна“ і „укроїти“.

5. Хоть би-сь глядів по всій Україні, добра не знайдеш. (Ільк.)

Песимістичний погляд чоловіка, якому не веде ся в житю.

6. Яка ми далека Україна! (Гнідк.)

Говорять образово про недалеке село або місто.

Украти. 1. Він би божу лабу вкрав. (Наг.)

Говорять про завзятого злодія.

2. Він би у Бога зза дверий украв. (Наг.)

Говорять про завзятого, напрактикованого злодія.

3. Не вкрав, а так узяв. (Льв.)

Вимовляє ся злодій, що вкравши щось не мав лихого наміру. Пор. Даль II, 461.

4. Украти яйце, та ти видре лице. (Мичан.)

В селї між чесними людьми укравши найменшу річ чоловік набирає ся сорому.

Укроїти. 1. — Укрійте ми хліба! — Вкрій ми сьвіта! (Наг.)

Жаданє голодного і відповідь бідного, що не має йому що дати.

Укусити. 1. Укуси мало, борше ликнеш. (Лучак.)

Правило житєвої мудрости: бери на себе менше діло, то швидше зробиш.

Уложити ся. 1. Уложив ся, як коли би третій день говорив з Богом. (Гнідк.)

Удає з себе такого мудрого.

Улютити ся. 1. Як ся улютит, пак кістки миче. (Тухля)

Говорять про дуже сердитого чоловіка, що розлютивши ся проклинає навіть кости в гробі.

Ум. 1. Що в умі, то в губі. (Гнідк.)

Резумний чоловік не буде говорити дурних слів. Пор. Даль I, 222, 526.

- Умен.** 1. Не умін до дваїцять, не жонат до трийцять, не богат до со-рок — кругом дурак. (Ільк.)
Правило житевої мудрости.
- Умерлий.** 1. Він би з умерлого здер. (Наг.)
Говорять про скупого, захланного чоловіка.
2. О умерлім добре говори, а ні, то мовчи. (Ільк.)
Руський виклад латинської приказки: „De mortuis nihil nisi bene“. Приказка серед нашого народа не прийняла ся.
3. О умерлім можна всю правду сказати. (Наг.)
Про умерлого нема що таїти правди.
4. Умерлий всього ся збуде. (Коб.)
Все, що мав за житя, лишає на сьому світі.
5. Умерлого душенька мие сі. (Наг.)
Народне віруванє. По похороні в хаті мерця першої ночі ставлять миску з водою вірячи, що душа помершого прийде в ночі і вміє ся в воді.
6. Умерлого з гробу не вертають. (Ільк., Петр.)
Говорять образово про всяку програу справу, якої не слід відновляти. Пор. Слав. II, 188; Adalb. Umarly 8.
7. Умерлому і кадило не поможе. (Тереб.)
Йому вже ніяких ліків не треба. Пор. Adalb. Umarly 4; Čelak. 314.
8. Що вмерлому треба: штири дошки тай полотна трошки. (Наг.)
Тіло чоловіка по смерті має мінімальні потреби, але похорон його коштує все таки більше.
9. Як умерлого везут, то ярмо навспак на війце закладают і воли на-вспак запрягают: котрий був борозний, того в підруку. (Бітля)
Народній звичай.
- Умерти.** 1. Взяв тай умер. (Наг.)
Жартливо говорять про покійника.
2. Він певно свойов смертьов не вмере. (Наг.)
Говорять про лихого чоловіка, розуміючи, що його вбють або повісять.
3. Вмерла дітина, нима зза чого ховати. (ЮК.)
Говорить бідна жінка.
4. Вмерти не відперти. (Стан.)
Смерть неминуча.
5. Дай Боже вмерти, та не під чужим плотом! (Залісе)
Бажає собі чоловік спокійної смерти в своїм домі.
6. Коби-с був умер торік, уже би був тепер рік. (Пужн.)
Жалувала жінка за свіжо помершим чоловіком, міркуючи в своїй душі, що як би чоловік умер був перед роком, то вона була би вже жінкою иншого. Пор. Етн. 36. т. VI, 67.
7. На ходячи вмер. (Вв. ВЛ.)
Вмер нагло, не хоруючи.
8. Не умер, болячка го вдавила. (Ільк.)
Жартлива примівка про чоловіка, що вмер від болячки.

9. Тогди умре, коли му срака застине. (Кольб.)
Жартують, що чоловік тоді а тоді умре.
10. Умер биз торгу. (Іванівці) ...і не торгував сі. (Іванівці)
Умер нагло.
11. Умер богач — буде колач; умер бідний — непотрібний. (Залісе)
Примовляють жебраки надіючись на багачьким обіді угощення, а на похороні бідного не надіючись нічого.
12. Умер, бо му смерть прийшла. (Наг.)
Характеризують фатальну конечність смерті.
13. Умер, бо не хотів їсти. (Наг.)
Жартливо говорять, коли чоловік умер із голоду або знесилена.
14. Умер голоднов смертев. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що вмер із голоду. Пор. Слав. II, 180.
15. Умер і памйити по нїм не стало. (Наг.)
Говорять про чоловіка, якого по смерті швидко забуто.
16. Умер і ноги до гори задер. (Наг.)
Кепкують із смерті немилого або неповажаного чоловіка.
17. Умер і слух за ним загиб. (Наг.)
Варіант до ч. 15.
18. Умерла дитина, тай кумство пропало. (Ільк.)
Жартують куми по смерті тої дитини, яку держали до хресту. Звичайно одначе вони і тоді не перестають звати себе кумами; т. зн. кумство як рід духового подружжя не пропадає.
19. Умерла сестра, вже по швагерстві. (Сор.)
Значіння аналогічне до поперед. Брат і муж помершої жінки до смерті не перестають звати себе шваграми.
20. Умерла тай сраку заперла. (Наг.)
Жартують про помершу жінку.
21. Умер на смерть. (Наг.)
Жартливий плеоназм, коли не хочуть виразно сказати, якою хто смертю умер.
22. Умер перед чысом. (Кол.)
Говорять про несподівану, передчасну смерть від якогось нещасливого випадку, пр. коли хтось загорить або отроїть ся грибами.
23. Умреш не своїов смертев. (Наг.)
Грозять чоловікови, що його жде неприродна смерть.
24. Умру й того видїти не буду. (Мик. н. Дн.)
Говорить чоловік, що раз у своїм житю бачив щось таке, чого другий раз не може бачити, або був у таких місцях чи краю, у яких другий раз не надіє ся бути.
25. Хто вмер, а потім ожив, то він усе знає, але сказати не сьміє. (Пап.)
Народне вірування, що чоловік, який умер, а потім перед закопанням оживає, закоштував уже загробового життя, але не сьміє про се оповісти нікому.
26. Хто вмер від вітру, тому бздинами дзвоньи. (Снят.)
Кепкують із чоловіка, що вмер із перестрахи. Пор. т. I, Вітер 49; Даль I, 273.

27. Хто вмер, той у ямі, а хто живе, той з нами. (Ільк.)
Говорять у веселій компанії, споминаючи дорогого покійника.
28. Хто вмер? — Той що хліба не хотів їсти. (Ком.)
Жартливо говорять про помершого.
29. Хто вмер тепер, не умре в четвер. (Гнідк.)
Чоловік раз родить ся і раз умирає.
30. Хто умре не висповідавши ся, буде товчи ся по сьвіті. (Навар.)
Народне віруване, що чоловік обтяжений тяжкими гріхами в загробнім життю не знайде спокою ні в небі, ні в пеклі.
31. Як умре богач, то єму дзвонет: „Бам, бам! вола дам!“ А як бідний, то так: „Дранте-веренте, дранте-веренте“. (Угринів)
Говорять про сподіване попа по смерті богача і бідного. За похорон богача під давніше брав що найменше одного вола, а за похорон бідного міг дістати хіба кілька веріток, або інших кавалків полотна.
32. Як умру — то не йму. (Мик. н. Дн.)
Не буду нічого мати ані потребувати.
- Умирати. 1. А вмирав бис два рази! (Наг.)
Прокляте.
2. А вмирав бис не своїов смертев! (Наг.)
Прокляте.
3. Ану зараз умирай, то ти того не дам. (Наг.)
Бо сам того не маю.
4. Бодай то і умирати, а в своє горня зазирати. (Залісе)
Бажанє чоловіка вмирати в своїм домі і на своїм хазяйстві. Пор. Libl. 227.
5. Бодай умирати, а в свій горщок зазирати. (Ільк.)
Варіант до поперед. ч.
6. Буду вмирати, а буду татові слова споминати. (Наг.)
Говорить чоловік, що свого часу не слухав батькових слів, а пізнійше кає ся.
7. Вмирай, а в своє горне зазирай. (Мик. н. Дн.)
Варіант до ч. 1, 2.
8. Ни вмирає ся без хліба, але від хліба. (Кольб.)
Умирає як багатий, так і бідний.
9. Умерти — не на вози класти. (Гнідк.) ...то не на вози брати. (Стоян.)
Для того, хто вмирає, не потрібно приготівлювати ніяких засобів.
10. Умирати не напасть. (Гнідк.)
Смерть не минає нікого.
11. Умирают люди, тай нам таке буде. (Терноп.)
Звичайна житєва практика.
12. Що має вмирати, то вмере. (Вел. Очи)
Такому, хто має умерти, не допоможуть ніякі ліки.
13. Я, бачу, і вмирати не буду мав коли. (Наг.)
Говорить чоловік зайнятий увесь вік пильними ділами.

14. Як би не вмирили, то би під небо підпирали. (Мшан.)

Людський рід, так як і в загалі всі організми, має нахил множити ся без міри, але сама природа різними способами обмежує той нахил більше або менше. В міру зросту цивілізації і розвою способів боротьби з природою і з хворобами людський рід в останніх століттях зростає дуже сильно.

Умити. 1. Бодай тибє вмили, а ни росчисали! (Будзанів)

Жартливе прокляте. Умитий а не розчесаний чоловік буде розстрапаний.

2. Не вмив ся до того. (Наг.)

Він того не годен зробити.

3. Не вмив ся до неї. (Ільк.)

Він її негідний, не пара.

4. Не вмив ся до нього. (Лучак.)

Він йому не пара.

Уміти. 1. Бодай все уміти, а не все робити. (Гнідк.)

Чоловік навчений життєвою практикою вміє звичайно більше, ніж робить. Пор. Adalb. Umieć 4; Čelak. 215.

2. Він уміє голити без мила і бритви. (Мик. п. Дн.)

Вміє ошукати, одурити. Пор. Adalb. Golić 5.

3. Він то вміє, що я забув. (Лучак.) ..що другі позабували. (Наг.)

Говорять про чоловіка, який дуже мало що вміє.

4. Він уміє, що курка забула. (Льв.)

Кепкують із чоловіка, що зовсім нічого не вміє.

5. Вміти не вміти, треба говорити. (Ільк.)

Бувають такі нагоди в життю чоловіка, коли він мусить говорити пр. покликаний до суду, чи вміє добре говорити, чи не вміє.

6. Добре всьо вміти, а не всьо робити. (Мінч., Петр.) Добре все... (Ільк.)
...уміти... а ни всьо... (Жидач.)

Життєва практика. Кожда вмілість може чоловікови придати ся при певній нагоді. Пор. Гильф. 32; Даль I 548; Adalb. Umieć 4; Čelak. 215.

7. Не вміла, не вміла, як на тож забула. (Дар.)

Говорять про забудьковату жінку.

8. Не вміє сї в добрі шьинувати. (Наг.)

Говорять про легкомисного чоловіка, що марнує своє добро або шукає собі напасти.

9. Умів там улїзти, та не міг перескочити. (Ільк.)

Вилунав ся в якесь діло і не міг дати собі ради.

10. Уміє він з чорного біле зробити. (Ільк.)

Говорять про брехливого чоловіка.

11. Уміє як Отченаш. (Наг.)

Уміє на память, дуже добре. Пор. Libl. 174; Adalb. Umieć 21.

12. Уміла варити, та не вміла давати. (Ільк.)

Говорив Циган про господиню, що дала насамперед борщ, а потім пироги, а він наївши ся борщу, не міг їсти пирогів.

13. Умили-сте варити, а не вміли-сте давати. (Гнідк.)

Коротший варіант де попер. ч.

14. Хто не вміє на хліб робити, той не вміє й хліба вкроїти. (Луч.)
Хто не потрафить заробити, той не потрафить і користати.
15. Як ни умієш говорити, то кашлай. (Жидач.)
Жартлива приказка. Чоловік заклопотаний нерозумно кашляє не знаючи, що відповісти іншому.
16. Як уміємо, так нас стати. (Вел. Очи)
Не можемо зробити більше ані іншого понад те, що вміємо.
17. Як уміє, так піє. (Ільк.) ...умію... пію. (Стоян.) Як хто вміє... (Наг.)
Як знає, так говорить і так робить. Пор. Schlei. 166; Wand. II, Jeder 70; E. Rot. 684; Слав. II, 188; Нос. ст. 346; Даль I, 551.
- Впасти ся. 1. Упадив сї, гий яструб у куріта. (Жидач.)
Привик робити іншим шкоду.
2. Упадив ся, як журавель до конопель. (Сквар.)
Говорять про чоловіка, що привик іншим робити пакости пр. полеву шкоду.
3. Упадив ся, як кіт до чужого сала. (Гнідк.)
Говорять про чоловіка, що впав ся ходити до чужої жінки, або про налогового злодія. Пор. т. I, Впадити ся 1.
- Впасти. 1. Хто добре уїме, той добре несе. (Ільк.)
Впасти в значінню; взяти в руки. Пор. Adalb. Ujać 1.
- Впастичі. 1. Хоць я з Увпастич, але не шлехтич. (Наг.)
В Увпастичах, селі дрогобицького пов., живуть окрім шляхтичів також звичайні селяни.
- Впадонько. 1. Впадоньку мій тьижкий! (Іванк.)
Оклик здивованя при незвичайній нагоді, пр. приїзді гостей.
- Впасти. 1. Впала як мертва. (ЮК.)
Упала припадкою або зомліла.
2. Не жаль упасти, коли з доброго коня. (Явор.)
Не жаль утратити при чеснім ділі.
3. Упав у тісну діру. (Ільк.)
Попав у тяжку біду.
4. Упав, як міх з воза. (Ільк.)
Жартують із такого, що впав із невисокої вишки і не потовк ся.
5. Хто впав, той пропав, а хто жиє, той бє. (Гнідк.)
Говорять жовнярі підчас битви.
6. Що впало, то пропало. (Ільк., Лев.)
Скорочений варіант до т. I, Віз 16. Пор. Впасти 43; Adalb. Upać 1.
- Впертий. 1. Впертий, ані суди Боже. (Наг.)
Не можна нічим переконати його.
2. На упертого нема ліку. (Гнідк.)
Упертого перепреш хіба силою. Пор. Adalb. Uparty 2.
3. Оба вперті, як цапи на кладці. (Кол.)
Говорять про двох упертих суперників, із яких жаден не хоче уступити ся другому.

4. Упертий на впертого натрафив. (Кол.)

Упір одного переломить упір другого.

5. Упертий, як жид в танці. (Луч.)

Кепкують із чоловіка, що випрає ся на дрібницях. Пор. Adalb. Uparty 1.

6. Упертий, як осел. (Льв.)

Кепкують із чоловіка упертого, а нерозумного. Пор. Le Roux de L. I, 90 Wand. II, Hartnäckig 2.

7. Упертий, як свиня. (Кол.)

Кепкують із упертого, збиточного чоловіка.

8. Упертий, як свиня з Варшави. (Жидач.)

Варіант до попер. ч. Чим виріжняє ся свиня з Варшави від інших свиний — не відомо.

9. Упертий, як свиня перед воротами. (Підгірки)

Свиня заставши заперті ворота звичайно довший час пре ся до них і квичить, коли сама не може їх отворити.

Уперти ся. 1. Упер си, як поровистий кінь. (Вовк.)

Говорять про впертого, бутного чоловіка.

2. Упер ся, як кіт на леду. (Снят.)

Кепкують із чоловіка, що сперечає ся за дурницю і без причини.

3. Упри сї носом у того, що під плотом лишиш. (Наг.)

Кепкують із упертого чоловіка.

4. Як сї випре, то й душу з тебе випре. (Наг.)

Говорять про упертого, завзятого чоловіка.

Упити ся. 1. Не так єм ся випив, як ся величаю. (Луч.)

Кепкують із чоловіка, що вдає з себе п'яного випивши дуже мало.

2. Упити ся водою. (Гнідк.)

Жартують із чоловіка, що не воду замість горівки.

3. Як се впо зимнов водов, то-м виликий варіят. (Пужн.)

Натак на анекдоту про чоловіка, що мав уперту жінку і хотів вилічити її з упертости. Пор. Етн. Зб. т. VI, 77.

Упир. 1. Такий нидобрий, як вопир. (Будз.)

З людей, що за життя були недобрі і нелюдяні, по смерті часто роблять ся упирі.

Упливати. 1. Упливає, як пиріг у маслі. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що живе в достатку. Пор. Wand. V, Wohl 55.

Уповати. 1. Уже не надоложиш уповаючи. (Ільк.)

Коли твого добра не стає, то надії на майбутнє добро тобі нічого не допоможе.

Упріти. 1. Поки не упрієш, поти ся не загірєш. (Гнідк.)

Говорить чоловік працюючи в зимі, коли його гріє сама праця.

2. Поки не упріти, поти не уміти. (Ільк.) ...не уздріти. (Ільк.)

Всяка вмілість здобуває ся працею, яка не обходить ся без поту. Пор. Leutsch 159.

3. Упрів як вів. (Наг.)

Порівняне роблячого чоловіка з роблячим волом.

Урачити ся. 1. Хоть ся не урачим, най ся обачим. (Гвідк.)

Говорять старі знайомі зустрівши ся і не маючи за що себе обопільно погостити.

2. Ци ся врачимо, ци не врачимо, нехай ся хоть побачимо. (Ільк.)

Просторійший варіант до попер. ч.

Урвати. 1. Чесь му Бог тото на житю урве, що він міні на заслуженині урвав. (Наг.)

Говорить слуга про господаря, що вменшив йому заслужену плату.

Уректи. 1. Хто миї врік, най миї взне, а ти Фрицку мене. (Кольб.)

Жартлива поговорка про вроки.

Урізати. 1. Як ті уріжу, то ті хіба підоймут. (Наг.)

Урізати в значіню сильно вдарити.

Урльоппник. 1. Урльоппники ходят як збуї по селу. (Голг.)

Урльоппники — вояки тимчасово відпущені з військової служби. Вернувши до села вони звичайно з разу гордують сільськими парубками і творять людям різні пакости, особливо в п'янім стані.

Урода. 1. Не диви ся на уроду, лише на пригоду. (Ільк., Петр.)

Пригода тут у значіню: пригідности, здібности. Правило житевої мудрости, цінити чоловіка не після його вроди, але після здібности.

Уродини. 1. На божі уродини і кіт не женив ся. (Лучак.)

„Нікому при голові женити ся“ — поясняє збирач. Божі уродини — Різдво.

Уродити. 1. Де я ся вродила, там і кропива мила. (Ком.)

В ріднім селі на ріднім обійстю звичайно все наймиліше. Пор. Adalb. Urodzić się 11.

2. Іще ся не уродит, а вже ходит. (Луч., Лев., Петр.) Ще ся не вродит... (Петр.)

Говорять про хибну відомість або плітку, яка ходить поміж людьми, поки ще став ся факт. Пор. т. I, Вродити ся; Adalb. Urodzić się 19.

3. Іще ся той не уродив, аби всім догодив. (Ільк.) Ще ся ...вродив, щоби... (Тереб.)

Ніхто в житю не може всім догодити, звичайно кождий має своїх ворогів. Пор. Libl. 27; Wand. I, Alle 6; IV, Leute 10, 1008.

4. Раз сі вродив, раз умер. (Кольб.)

Говорить чоловік рішаючи ся на небезпечне діло, що грозить йому смертю. Варіант до т. I, Вродити ся 9.

5. Уродив ся, оженив ся тай умер. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що жив собі звичайним житєм і не лишив по собі ніякої памяти.

6. Уродив ся під щасливою зіркою. (Луч.)

Народне віруванє, що жите чоловіка залежить від обігу зізд, а властиво, що кождий чоловік має свою зізду, яка може бути щаслива або нещаслива. Пор. Adalb. Urodzić się 15; Čelak. 497.

7. Уродила мама, що не прийме яма. (Лучак.)

Говорять про надзвичайно лихого чоловіка, про якого вірять, що його земля не прийме.

8. Уродила та не оближала. (Ільк.)

Говорять про невродливу дитину, якій мати не дала краси, або вихованя.

9. Уроди ся — вдай ся, а ні, то скапарай ся. (Ільк.)

Коли чоловік не вродить ся в щасливу годину, то його життя йде марно в бідованю. Народне віруванє. Пор. т. I, Вродити ся, ч. 1.

10. Хто сї вродив, мусит умерти. (Кольб.)

Неминуча доля всякого житя. Варіант до т. I, Вродити ся 14. Пор. Adalb. Urodzić się 4; Čelak. 310.

11. Це ще не вродила, як не оближала. (Тереб.)

Мати нещаслива, коли вродить негарну дитину або каліку.

Урожай. 1. У нас такі врожаї, що хіба брат брата вродит. (Турка)

Говорять про лихий урожай, де одно зерно лиш одно зерно родить.

Уроки. 1. Від уроків обезпечєте себе і дїтвачька: „Тогди мене хто врече, як минї слїди порахує і на мому коникови шерсть“. (Ю.Км.)

Примівка на вроки.

2. На пса уроки, на кота помисл. (Ільк.) ...помишленє. (Наг.)

Примовляє мати, коли хто при нїй хвалить її малу дитину. Пор. том I, Вроки 2.

3. Нема ми кому уроки зверечи. (Наг.) ...скинути. (Сквар.)

Жартує чоловік захорувавши на якийсь незвичайний, але не дуже докучливий біль, іноді тільки зголоднївши гаразд.

4. Не уроком — не уроченьки. (Ільк.)

Ширша форма замісь: нївроку-нївроченьки.

5. Уроки на сороки. (Ільк.)

Мудрованє або жартлива примівка чоловіка, який не вірить в уроки.

Уряд. 1. На урьид робити. (Наг.)

Робити на замовленє, порядно.

2. Ни мої вриди. (Будз.)

Я тут не господар, я тут не можу нікому розказати.

Урядник. 1. Урядник нич сї не робит цївий день, іно сїдит на кресльї і часом ряпне дашто пером, і за то бере грубі пінязи. (Лемк.)

Характеризують буцїм то дармоїдське житє урядника.

Ускочити. 1. В таке вскочив, аж у ходаках цївйиркає. (Наг.)

Вскочив у велике лихо, дословно в глибоке болото.

Усолодити ся. 1. Усолодив ся, як червак у хрінї. (Ільк.)

Зазнав прикрости.

Усрати ся. 1. Всрав сї, не дав сї, за двері сховав сї. (Наг.)

Говорять про злочинця, що сповнивши злочин здужав укрити ся в безпечнім захистї, надїючи ся уйти кари.

2. Всрав ся, не дав ся. (Гриб.)

Коротший варіант до попер. Напакостив і щєз.

3. Всрав ся, не дав ся, з'їв, облизав ся. (Луч.)

Напакостив і набрав ся за те сорому і кари.

Уста. 1. З уст до уст. (Наг.)

Говорять про відомість, вість, яка йде від чоловіка устною передачею.

2. Мені в уст, а тобі за пазуху шусть. (Ільк.)

Мое слово принесе тобі якусь користь. Пор. Adalb. Usta 4; Čelak. 558.

3. Що на устах, то і в серци. (Городок)

Говорять про правдомовного чоловіка, який говорить те, що думає. Пор. Adalb. Usta 2; Wand. III, Mund 181.

Установа. 1. Така встанова з кондаку світа. (ЮК.)

Говорять про віковичний обичай. Кондак у значіну початок, мабуть із латинського *conditio mundi*.

Устати. 1. Не встану, то певне їсти не буду. (Наг.)

Як не встану, то не приготую ані не зароблю на страву. Говорить незасібний чоловік, що живе із заробітка.

2. Устав, а сонце вже підійшло. (Наг.)

Устав пізенько.

3. Устав, заперезав сї, тай зовсім убрав сї. (Старі Богор.)

Говорять про такого, що ходить у день і спить лише в сорочці і штанах. Пор. т. I, Встати 7.

4. Устав, тай на порозі упав. (Гнідк.)

Говорять про хорого або п'яного чоловіка.

5. Я як устану досвіта, то годину стогну, годину чіхаю ся, а годину ваваю се і вмиваю се, в три годині до роботи стаю. (Пужн.)

Жартлива примівка про лінивого, туздрового чоловіка. Пор. Етн. 36. т. VI, ч. 77.

Утайна. 1. Дав му утайку. (Лучак.)

Потаїв його злочин.

Утекти. 1. Утік не втік, а побігти вільно. (Ільк.) ...можна... (Залісе)

Говорить чоловік зробивши якесь лихе діло і боячи ся погоні. Пор. т. I, Втекти 11; Даль I, 275.

2. Що ниньки утече, то завтра не зловиш. (М. Гош.)

Пропустивши добру нагоду іноді годі її потім надолжити. Пор. Čelak. 261.

Утихнути. 1. Втих, як би му язик приріс до піднебіння. (Ком.)

Говорять про чоловіка, що нараз замовк.

Утіканка. 1. Утіканка не славна, але позиточна. (М. Гош.)

Вона ратує чоловіка іноді від біди або від смерті. Пор. т. I, Втік св. 1; Adalb. Ucieczka 1; Čelak. 120; Даль I, 328.

Утікати. 1. Утікав перед вовком, а впав на медведя. (Ільк.)

Хоронив ся перед одним лихом, а попав у ще гірше. Пор. Adalb. Wilk 33.

2. Утікає з очима. (Лучак.)

Утікає, куди бачить, або втікає з соромом.

3. Утікати не красно, але позиточно. (Гнідк.) ...не ладно... (Залісе)

Варіант до Утіканка ч. 1. Пор. т. I, Втікати 15; Adalb. Uciekać 9; Даль I, 328.

Утіха. 1. Утіха, як з порожнього міха. (Балиг., Ільк., Лучак.)

Утіха з благої причини. Варіант до т. I, Втіха 3. Пор. Adalb. Uciecha 4.

2. Утіхи на годину, а біди до смерті. (Ільк.)

Говорить чоловік оженивши ся нещасливо або иншим способом занепастивши свій вік. Пор. т. I, Втіха 4.

Утонуті. 1. Що має утонуті, то не увисне. (Лев.) ...зависне. (Остерм.)

Говорять про лихого чоловіка, якого ніби то жде не своя смерть. Варіант до т. I, Втонуті 14.

Утопити. 1. Утопив свій маєток у животі. (Ільк.)

Проїв і пропив своє добро.

2. Утоплю ся нині в подушках, в перині. (Сор.)

Говорить жінка тішачи ся наперед нічним спочинком.

Утоплений. 1. Я вже утоплена в пеклі, бо клину і Бога і сама себе, бо ми прикринечко жити. (Наг.)

Говорила збідована жінка.

Утратити. 1. Як утрачу, не заплачу. (Гнідк.)

Говорить чоловік, якого остерігають, що стратить на якімсь інтересі.

Утренья. 1. Який пес на утрени, такий і на службі. (Ільк.)

Говорять про лихого чоловіка, що так само лихий рано, як і по полудні.

Утро. 1. Не печаль ся утром, бо утро тобою. (Ільк.)

Не турбуй ся, що буде завтра, бо кождий день має сзою турботу.

Утроба. 1. Ані ми в материній утробі ліпше не було! (Жабє)

Говорить чоловік чуючи себе в добрім стані.

Утяти. 1. Від разу єдиного не втнеш трама цілого. (Гнідк.)

За одним разом не зробиш великого діла.

2. Втіло би ті в крижі! (Наг.)

Прокляте. Мають на думці кольку.

3. Утну голову, ги гадині. (Тухля)

Грозять лихому чоловікови.

4. Що втну, то в сук. (Гнідк.)

В кождім ділі стрічаю перешкоди, усе мені тяжко йде.

5. Як би втяв. (Ільк.)

Зроблено гладко, скінчено від разу.

6. Як утяв по самі пироги. (Гнідк.)

Варіант до т. II, Пиріг 17.

Ухналь. 1. Пожалуєш ухналя, то й підкову згубиш. (Коб.)

Не доглянеш малої річі, то понесеш більшу страту.

Ухопити. 1. Ухопив ми з перед рота. (Наг.)

Перебив мені інтерес.

Учений. 1. Вчений што возме в руки, він іно піздрить. (Лемк.)

Характеризував Лемко тямучість ученого чоловіка, розумієть ся, маючи на думці папір або книжку.

2. Учений, бо ся в паперах бабрав. (Лол.)

Кепкують із ученого чоловіка, що поза паперами не бачить иншого життя.

3. Учений не довчений гірше, як простав. (Ільк.) ...то гірш тумана. (Луч.)

Бо має гордість ученого, а не має простого розуму простака. Пор. т. I, Вчений 2.

4. Я вчений на хліб печений. (Комар.)

Говорить заможний а неписьменний чоловік.

5. Я не глибоко вчений, учила мене трояка біда: сиріцька, рекруцька і хлопська. (Карл.)

Говорив бувалий чоловік, Іван Сандуляк Лукина.

Учепити ся. 1. Учепив ся репяком, тай держить ся. (Ільк.)

Говорять про причепу-дармоїда.

2. Учепив ся, як гріх села. (Ільк.) Училиив ся... (Мінч.)

Говорять про зайду, що приблукавши до села докучає людям або визискує їх.

3. Учепив ся, як кліщ сраки. (Наг.)

Згідно говорять про причепу. Пор. Дик. 1057.

4. Училиив сї, гий ріпек до кожуха. (Жидач.)

Говорять про причепу або напасника.

5. Училила сї, як лихе сухої верби. (Іванівці)

Як хто кому дуже докучає, пр. свекруха невістці, мачоха чужим дітям і т. д.

6. Учили ся сухої верби, не мене. (Лучак.)

Говорять до чоловіка, що шукає собі напасти. Пор. Вчепити 6.

7. Як гріх душі вчепив ся. (Гвідк.)

Варіант до ч. 2.

Учити. 1. Вчит сьї до смерти, а дурним умирає. (Підпеч.)

Звичайний хід людського життя. Пор. Adalb. Uczyć się 5.

2. Мене не тра вчити хліба краяти. (Наг.)

Се найпростіша штука, якої чоловік одначе навчить ся аж по досить довгим часі.

3. Та мене вже не треба вчити. (Будз.)

Я старий і досвідний.

4. Учи сї Івасю конче, бо Іван не схоче. (Ур.)

Вчи ся за молоду, бо в пізвійших літах не навчиш ся.

Ущедрити. 1. Ущедри мя, да пою ти; заплати ми, то й піду ти. (Кольб.)

Примовляє дяк увійшовши до господарської хати. „Ущедри мя, да пою ти“ слова виняті із одного псалма.

Ф.

Фай. 1. Фай би ти было! (Вислік В.)

Проклятє.

Файка. 1. Вас костен файка з цибухом? (Наг.) ...файка за грейцар? (Наг.)

Передразнюють мішану мову жовняра.

2. — Ци не видів ти, де сі моя файка поділа? — А он там і штири хлопи на друках понесли. (Наг.)

Жартлива відповідь на питанє про невелику згубу.

- Файний.** 1. Всьо файне, а своє найкраще. (Кольб.)

Файний у значіню гарний або добрий.

2. Ой, файна — де всере сі, там вицит сі. (Мик. н. Дн.)

Говорять про малу дитину.

3. Файний бов бы ярмáрок, як бы шалюгы́. (Тухля)

Примовляв Бойко ходячи по ярмарці без гроший. Шалюги — шеляги, з германського Schilling, польське szeląg.

4. Файний як фігура. (Печен.)

Про високого, статного чоловіка. Пор. Wand. I, Fein 26.

- Файно.** 1 Ни файно, але корисно. (Кольб.)

Говорять про не зовсім чисте, але корисне діло, пр. шивкарство або ливарство.

2. Так му файно, як свини в ярмі. (Кольб.)

Так йому придало ся, яло ся. Говорять про лихо одітого чоловіка.

3. Файно́, красно́, лиш коби сі ни розтрісло́. (Кольб.)

Говорять про гарно зроблену, але нетрівку посудину.

4. Ще час файно ходити, коби йно було за що. (Луч.)

Говорить жінка, якій докоряють, що не гарно вбирає ся.

- Фалда.** 1. Фалди присісти. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що сідає чимось присоромлений. Пор. Adalb. Fald 1.

- Фалуда.** 1. Як хопю фалуду, то ти голову поскіпаю. (Наг.)

Погроза. Фалуда — гиляка, ломака.

- Фальшивий.** 1. Фальшивий, як сьвятого Юра кінь. (Богор.)

Говорять про брехливого, облесного чоловіка.

- Фамілія.** 1. Він сі в велику фамілію вбиває, а тогди не дасть до себе приступити. (Голг.)

Говорять про чоловіка, що шукає нагоди посвоячити ся з богатими родами.

- Фанаберія.** 1. Фанаберії показує. (Наг.)

Робить збитки, дивачить.

- Фараон.** 1. Ты фарагоне! (Вв. ВЛ.)

Лайка. Фараоном називають самовільного чоловіка.

2. Ти Фарийоне! Ти Юдо Фарийонський! (Ю. Км.)

Лайка.

- Фарбай.** 1. Фарбай — не дбай! (Винники)

Фарбай — із німецького: Vorbei — проїжджай, минай.

- Фарисей.** 1. Ты фарисею! (Лос. ВЛ.)

Фарисеєм називають облудного, брехливого чоловіка.

- Фарман.** 1. Фармані плести або гнути. (Збар.)

Говорити дурниці, обіцувати річи, яких не сповняє ся. Фарман, турецьке Ferma — султанський указ.

Фартух. 1. У фартух убрати ся. (Гнідк.)

Перейти на жіночий розум.

Фасоля. 1. Від фасолі срай поволі. (Дрог.)

Фасоля належить до тяжко стравних рослин.

Федь. 1. Гони Федю, куди гладко! (Наг.)

Упоминають фірмана.

2. Гони, Федю, поза хрест! (Наг.)

Говорять, коли на гостинці показує ся велика баюра, а поза хрест є об'їдна дорога. Хрести стоять звичайно біля дороги.

3. Масти Федя медом, а Федь усе Федьом. (Снят.)

Хоч ти поводи ся з ним як лагідно, він своєї натури не змінить.

Федько. 1. Вживай Федьку то хрін то редьку. (Зазул.) Уживай... (Ільк.)

Кепкують із ласощів незаможного чоловіка.

2. Гони Федьку, а Федько босий. (Голг.)

Говорив фірман, якому веліли їхати, а він ще не вбув ся.

3. Їж Федьку то ріпу то редьку! (Петр.) Заживай... то хрін... (Гриб.)

Варіанти до ч. 1.

4. Майиш Федьку безголовий. (Льв.)

Жалує ся чоловік, якого спіткало нагле нещастя.

5. Не заманиш Федька редькою. (Коб.)

Не здуриш його чим будь.

Феник. 1. Я би за того й феника не дав. (Наг.)

Ся річ нічого не варта. Феник із німецького Pfennig, найменша, звичайно мідяна монета. Пор. Wand. II, Heller 88.

Феся. 1. Казала Фесе, що обійде се. (Мик. п. Дн.) ...Фесі, що обійде сі. (Наг.)

Говорять, не можучи допросити ся або дістати чогось, і резигнуючи з того.

Филиґа. 1. Вже му филиґи в гузици грают. (Кольб.)

Значінє неясне. Филиґа — Oriolus galbula, Goldamsel.

Фиркати. 1. Не фиркай, не фиркай, даю п'ять, то бери. (Перем.)

Фиркати тут у значіню кривдувати собі, дорожити ся.

2. Фиркає, як цісарська ремунда. (Наг.)

Фиркати тут у значіню гримасувати, прибагати собі. Цісарська ремунда — військовий кінь, призначений для верхової їзди, по нім. Remont-Pferd.

Фіґа. 1. Дістанеш фіґу з маком, та ще й з пастернаком. (Наг.)

Говорять образово в значіню: не дістанеш нічого. Пор. Тимош. 74; Zátur. XII, 417; XVI, 133.

2. Показав му фіґу. (Наг.)

Фіґою називають стулений п'ястук з великим пальцем просуненим між вказівний і середний. Показати комусь такий п'ястук значить сказати йому, що не дістане нічого. Пор. Adalb. Figa 3; Zátur. VIII, 713; Wand. I, Feige 19.

3. Фіґу кому в кишени показати. (Гнідк.)

Кепкують із пустої погрози: показати фіґу, якої він не бачить. Пор. Le Roux de L. I, 48; Adalb. Figa 3, 4.

Фігель. 1. Фіглі му по голові свишут. (Наг.)

Йому жарті або кпини в голові; любить жартувати або кепкувати.

Фіглювати. 1. Фіглює, бо над собов погрози не чує. (Наг.)

Фіглювати тут у значіню жартувати або робити пакости.

Фільософ. 1. То деревйиний фільзоф. (Орг.)

Кепкують із неписьменного чоловіка, що вдає дуже мудрого.

2. Фільзоф: обутий, а сліди босі за ним. (Гнідк.)

В давніх школах студенти двох найвисших клас, що відповідали теперішній семій і осьмій класі, називали ся фільсофами. Такі фільсофи дуже часто не кінчили науки, пускали ся на мандрівку, робили ся дяками або писарями, бували иводі душею коршемних компаній, які забавляли своїми фіглями, але при тім бували також предметом насміху для багатших господарів.

Фінанцвах. 1. Від такого фінанцваху нема страху. (Дрог.)

Фінанцвахом називають членів т. зв. фінансової сторожі, зорганізованої на взір правильного війська, але в окремих мундурах і з відмінним уоруженем. По селах таких стражників називають ревізорами. Їх компетенція далеко менша від компетенції жандармів, і розтягає ся тільки на монополії соли, тютюву і горівки.

Фіра. 1. Хто приїде фірою, той уміє „Вірую“. (Явор.)

Значінє неясне. Фірою може їхати і такий чоловік, що не вміє „Вірую“.

Фірман. 1. Питає сї фірман, чи не полюбили би вже пані їхати? (Кутуз.)

Фірман нераз мусить годинами ждати на панів на дворі, поки вони забавляють ся в хаті.

Фіялка. 1. Фія-фіялочка: яка мати, така й дочка. (Сіл. Б.)

Говорять про матір і дочку, коли обі ще молоді і гарні.

Фляки. 1. За флеку малі деки. (Іванівці)

Фляки уважають селяни гіршою стравою від мяса.

2. За фляки нема дяки. (Гнідк.) ...флекі ...декі. (Ст. Богор.)

Варіанти до попереднього числа.

3. Хто фляки їдає, і другому прихваляє. (Гнідк.)

Хто що любить, прихвалює иншому.

Фляшка. 1. Фльишка як хольива. (Наг.)

Говорять про велику, плоску фляшку.

2. Чия фляшка на столі, того правда у селі. (Сянїцке)

Фляшка на столі розумієть ся з горілкою, могоричем. При давніших порядках громадських судів хотівши виграти справу в громаді, треба було порядно підпоїти судів.

Форант. 1. Йому форанта треба. (Сор.)

Форант — помічник, німецьке *Vorhand*. Кепкують із такого, що не хоче взяти ся до такої роботи, яку звичайно робить один чоловік.

Форс. 1. А ци не видів ти форс на біле коня? (Дрог.)

Передразняють русько-німецьку промову. „Форс на біле коня“, може образово „*Frost auf dem weissen Pferde*.“

Фоц. 1. А бодай ти фоц було! (Наг.)

Прокляте неясного значіння.

Фрайтер. 1. Фрейтер не шаржі, Гуцул не чоловік. (Фереск.)

Фрайтер із німецького Gefreiter, дословно ново звербований вояк, найменша шаржа в австрійським війську.

Фрас. 1. А фрас, а холера на тебе! (Ком.)

Фрас мабуть із німецького Frass. Прокляте.

2. Взяв на мене фрас. (Крех.)

Завзяв ся, загнівав ся.

Фрасунок. 1. На фрасунок добрий трунок. (Ільк.)

Фрасунок у значіню журба, турбота. Примовляють випиваючи чарку горілки для потіхи. Пор. Adalb. Frasunek 3: Čelak. 186.

Фрибра. 1. Фрибра — чорне би ї лице було! (Берез.)

Фрибра, з німецького Fieber, латинське febris, лихорадка. Споминають із відворотною примівкою.

Фроїм. 1. Фроїм, Фроїм, перекажи там моїм, що вже не буде Шльома на сабах дома. (Наг.)

Промовляв жид, зловлений у рекрути, до свого товариша, схованого під мостом. Пор. Нос. Доповн. 106.

Фронт. 1. На фронті за двирми. (Жидач.)

Значіне неясне.

2. Фронт кому споневіряти. (Льв.)

Вдарити в лице.

Фудулія. 1. Фудулію в нього вигнав. (Наг.)

Фудулія — гордість, претенсіональність.

Фузія. 1. Зачьив міні стругати фузії. (Завад.)

Зачав говорити пісенітниці, підмовляти на пусте діло.

2. Фузія му сі трафила. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що сам нарав на якусь немилу пригоду.

3. Якої фузії шукаєш? (Наг.)

Якої лихої пригоди або напасти шукаєш собі?

Фук. 1. Кожде фуком, кожде буком на мене. (Синев.)

Жалує ся чоловік, до якого кождей обертає ся з лайкою і погрозами.

2. Як би не фук, то би пук. (Княж.)

Як би чоловік не міг бздіти, то би тріс.

Фума. 1. Фум, що не можна, а кишеня порожна. (Мінч.)

Говорять про гордого, а неможного чоловіка.

2. Фума: носом до неба дістає. (Терноп.)

Кепкують із дуже гордого чоловіка.

Фурда. 1. Фурда вурда, а кулеші ґрунт. (Довгон.)

Фурда — тут у значіню дрібниці. Вурда — сир із відігрітої жентиці. Кулеша — густа, кукурудзяна лемішка. Кулешу їдять Гуцули звичайно пісну, а часом з вурдою або бриндзєю.

2. Фурда не їзда, кріца не лошіца. (Бергом.)

Фурда мабуть циганська однокінка, а кріца — сталь.

- Фурделити.** 1. Ой, фурделит, як хліб уздрит, а як кімак, то май ни так. (Кольб.)
 Фурделити тут у значіню поспішати, квапити ся.
2. Фурделит на дворі, аж сьвіта не видно. (Наг.)
 Говорять про сніговійницю.

Х.

- Хаїм.** 1. І ти Хаїм, і я Хаїм : оба робим, ніц не маєм. (Явор.)
 Говорить один бідний жид до другого.
2. Хаїм, Шулим, добрий жид, вітер віє, він біжит; вітер віє під лахман, він гадає, що вже пан. (Наг.)
 Жартлива примівка про жидів.
- Халавсувати.** 1. Не халавсууй, бо сї вдавиш. (Наг.)
 Халавсувати — їсти пажерливо.
- Халупка.** 1. В своїй халупці вільно і дупці. (Мінч.)
 В своїм домі вільно робити, що хочеш.
2. Що халупка, то голубка. (Луч.)
 Говорять про парубка, що має багато любасок.
- Халярес.** 1. Халярес мама твоя! (Берл.)
 Лайка. Що значить халярес — невідомо, чи не перекручене холера.
- Хам.** 1. Верни ся хам, не против ся дурним жидам. (Бар.)
 Припрошували жиди хлопа, якого перед тим викинули були з коршми.
2. З хама не буде пана. (Залісе)
 Хам у значіню простого, неосвіченого чоловіка. Слово має згірдливе значінє.
- Хапанка.** 1. Не хапайка на Іванка. (Ільк.)
 Його обминають люди, ніхто не запрошує його до себе.
- Хapati.** 1. Не хапай за горьиче, бо зараз вержеш. (Наг.)
 Бо попечеш руки.
2. Та ще ти хапає. (Будз.)
 Ще тобі смерть не близька, не маєш чого квапити ся.
3. Хапай, бабо, решетом сонце! (Наг.)
 Кепкують із дурної баби. Натяк на анекдоту про бабу, що збудувавши хату без вікон, хотіла наносити до неї сонця решетом.
4. Хапай вітер в полю! (Гол.)
 Шукай того, чого не можна знайти.
5. Хапай сї обіруч. (Наг.)
 Вери ся за щось обома руками, держи добре. Пор. Wand. II. Hand 776.

Хараман. 1. Пущу я тобі харамана. (Богородч.)

Забю тобі баки, одурю тебе.

2. Харамана гнути. (Бат.)

Говорити всячину, туманити кого.

3. Харамани гне. (Лучак.)

Балакає безладно всяку всячину.

Харити. 1. Не хари там, де-с не напаскудив. (Наг.)

Харити — чистити, замітати або стирати порошок.

Харкнути. 1. Харкни му в очи, він нічого ліпшого не варт. (Наг.)

Говорять про зненавидженого чоловіка.

Харко. 1. Харку, Харку, пив ти вже нині яку чарку? (Турильче)

Виємок із дяківської приспівки про пияццю Харка. Харко — здрібніле ім'я Захарія.

Хата. — 1. Ану вимови хата! — Хата. — Поцюлюй в сраку свого тата. (Сіл. Б.)

Мудроване.

2. Бодай то свого тата хата! (Гнілк.)

Зітхає чоловік за рідною, батьківською хатою.

3. Будує хату з лободи, лиш до чужої не веде. (Яс. С.)

Своя хата, хоч із леда якого матеріялу збудована, милійша від чужої.

4. Він до меї хати як під пень срати. (Наг.)

З погордою говорять про немилого чоловіка, що вчащає кожного дня.

5. В одній хаті житиме кіт, миш і собака. (Залісе)

В одній хаті мусять годити ся з собою різні вдачі.

6. В свої хаті своя правда. (Наг.)

В своїй хаті кождий має право робити, що хоче. Пор. II, Haus 216; Čelak. 374.

7. Вступи ми ся в хати. (ЮК.)

Випрошують немилого гостя або немилого члена родини.

8. В ті хаті, бачу, на сварню зарубано. (Бор.)

Народне віруване, що при будованю хати майстер може зарубати на добро або на нещастє. Пор. Житє і Слово т. III, ст. 71.

9. В хаті всього статком, лише жьбити. (ЮК.)

Говорять про достатню хату.

10. В хаті дуже тісно. (Бар.)

Живе багато осіб.

11. В хаті не мир. (Ком.)

Панує незгода або ворожнеча між членами родини.

12. В хаті нічого не повинно йти за марне. (Терноп.)

Повинна панувати ощадність і оглядність.

13. В хаті тепло як в міхури. (Наг.)

Говорять про хату зимою натоплену і щільно позапирану.

14. В хаті штикульну́, а на вулиці просто йду. (Лучак.)

Говорить хрома дівка, що на вулиці силкує ся йти просто.

15. В хаті як у загаті. (Ільк.)
Тепло і затишно.
16. В хаті як у люстрі. (Наг.) ...як у пуделочку. (Дрог.) ...як у раю.
(Наг.)
Говорять про чисту, опрятну, веселу хату. Пор. Wand. II, Haus 569.
17. В хаті як у пеклі. (Наг.)
Говорять про хату, в якій раз-у-раз панує грізня і бійка.
18. Держит си хати, ек чобіт підлоги. (Ростоки)
Знач. не держить ся хати, не дбає про домашнє житє.
19. Де хата не метена, там дівка не плетена. (Ільк., Мінч., Петр.)
Говорять про нехарну хату, в якій живуть нехарні люди.
20. Знає хата, що господаря нема дома. (Лучак.)
Хата, в якій нема господаря, попадає в безладє і занедбанє.
21. З хати на двір, відти до хати. (ЮК.)
Недалека дорога.
22. Ліпша своя хата, як чужа палата. (Лім.)
Варіант до Свій 14.
23. Моя хата з краю, нічого не знаю. (Наг.)
Я до сего діла не причасний. Пор. Osm. Spr. 77; Нос. ст. 386; Даль II, 135.
24. Навіть хату ділят, ни то загін. (ЮК.)
Говорять про наклін у молодих людей по селах ділити ся не тільки полем, але також хатами.
25. Найліпша хата крита, а сукмана шита. (Луч.)
Невкрита хата не дає захисту, а невшита сукмана — саме сукно.
26. Найстарша хата то труна, бо віковічна. (Наг.)
Найстарша в значіню остатня, безвихідна.
27. Не виноси того з хати. (Наг.)
Не розпускай сплетень про хатні справи.
28. Не гаразд у хаті, де курка піє. (Наг.)
Народне віруванє, що піяня курки віщує нещастє. Пор. Le Roux de L. I, 127.
29. Не до тої хати трафив. (Наг.)
Не дістав у ній нічого. Пор. Wand. II, Haus 607.
30. Не при хаті згадуючи. (Наг.)
Відворотна поговорка, коли в розмові згадують про злого духа.
31. Не шукай хати, іно доброго сусіда. (Гвілк.)
Добре сусідство — половина домашнього щастя. Пор. Wand. II, Haus 59; Wahl I, 83.
32. Нова хата — велика втрата. (Крех.)
На будову нової хати треба великих коштів.
33. Пішла хата крізь горло. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що пропив свою хату. Пор. Wand. II, Haus 638.
34. Пішов на хаті, на висідки. (Буда.)
Пішов на виселок, за село.

35. Порожньої хати і муха не держит ся. (Гнідк.)
В пустках гніздять ся хиба павуки.
36. Своя хата найліпша. (Льв.)
Досвід житєвої практики. Пор. Wand. II, Heus 83; Čelak. 242.
37. Своя хата, своя правда. (Кольб.)
Варіант до ч. 6. Пор. Wand. II, Haus 216; Čelak. 374.
38. Ставит хату на піску. (Наг.)
Будує ся на непевних рахунках. Пор. Wand. II, Haus 660.
39. Так моя добра хата, як твоя кімпата. (Ільк.)
Говорив селянин до пана, що хотів вигнати його з його рідної хати.
40. То нечиста хата, в ній видиш зарубано на сварню та на клопіт.
(Борис.)
Народне віруванє, що бувають місця чисті, де можна будувати хати, а бувають також нечисті, де не годить ся будувати нічого. Про зарубанє пор. ч. 8.
41. У нього в хаті вічний шпиталь. (Отин.)
В хаті все хтось хорий.
42. У нього в хаті цілє пекло. (Наг.)
Все панує сварня або бійка.
43. Хата від хати: що там чувати? (Лучак.)
Жартують найблизші сусіди стрічаючи ся день у день і питаючи, що в них чувати?
44. Хата глуха не варт ніц. (Ворохта)
Глуха хата — без пса.
45. Хата господаром стоїт. (Наг.)
Без господаря в хаті нема ладу.
46. Хата не ліплена, жона не харена. (Гнідк.)
Давнійше декуди зам. ліпити хати затикали шпари між делинами мохом. Такі хати називали ся „імшені“, та були мабуть у зимі занадто холодні і вимагали великих загат з надвору.
47. Хата чужая, як свєкроха лихая. (Ільк.) ...чуджая... (Мінч.)
В чужій хаті завше не вигідно і неприємно довше жити.
48. Хата широка як маштарні. (Наг.)
Говорять про простору хату. Маштарня — від німецького Marstall — велика стайня для коний і кобил з лошатами.
49. Хата як перстїнь. (Сор.)
Говорять про малу, чистеньку хату.
50. Хати бим ни перейшла за світ. (ЮК.)
Говорить недужа жінка, що не може встати з постелі.
51. Хату і жінку завше покривати треба. (Мінч.)
Правило житєвої мудрости. Пор. Слав. I, 254.
52. — Це моя хата! — Бери собі хату, а земля божа. (Берез.)
Говорив властитель ґрунту халупникови, що мав хату на його ґрунті.
53. Чим хата богата, тим рада. (Ільк.)

Сими словами витають любих гостей. Пор. Нос. ст. 465; Даль II, 363; Adalb. Chata 3.

54. Чим хата має, тим гостя приймає. (Ільк.)

Та сама думка, що в попереднім, висловлена іншими словами.

55. Чия хата, того правда. (Ільк., Лев., Петр.)

В чужій хаті не випадає говорити її господареві неприємну правду. Пор. Adalb. Chata 5.

56. Що хата, то пес, а що пес, то Лиско. (Наг.)

Жартливо говорять про село, у яким багато хат і багато псів.

57. Я все в хаті на похваті. (Наг.)

Кожний у хаті може мені розказувати.

58. Я тобі хати не спалив. (Наг.)

Я не зробив тобі кривди. Пор. Wand. II, Haus 637.

Хатка. 1. Де инча хатка, там инча гадка. (Лавочне)

В кожній хаті люди міркують по своєму.

2. Що хатка, то инча гадка. (Ільк.) ...йинча... (Грин.)

Варіанти до поперед. ч.

Хатча. 1. Хатча ги комарник. (ЮКм.)

Комарник — стаєнка для телят. Говорять про малу хатину.

Хвала. 1. Божу хвалу за фіст тьигає. (Угрии. гор.)

Говорять про дзвонаря, що при помочи шнурів дзвонить у дзвони.

2. І лика ми хвала, що жінка мала. (Наг.)

В тім, що жінка мала, ще нема ані хвали, ні догани.

3. Хвалі божій. (Наг.)

Хвала скінчилося в церкві богослуження. Образово: вже діло скінчене. Пор. Adalb. Chata 210.

4. Лише хвали на три столи, а пожитку мало. (Наг.)

Говорять про бучну гостину, на якій скупо частували гостей.

5. Ні догани. (Наг.)

Говорять про байдужне діло, про яке не можна сказати, чи воно зле, чи добре. Пор. Wand. III, Loben 150.

6. Ту лиш на три столи. (Наг.)

Говорять, що сподівалися чогось більшого, а вийшло щось мале.

7. Хвала-послужа за печом стояла, нич не робила, лем ся хвалила.

(Стежко)

Говорять про самохвалька.

Хвалите. 1. Хвалитех много, а славословіє малое. (Гнідк.)

Дякують хвалом, коли дякови багато обіцяють, а мало дають. „Хвалите“ — перше з церковних приспівків, узятих із псалмів.

Хвалити. 1. Хвалит, по за очі пси вишьніє. (Наг.)

Говорять про облесного і клеветливого чоловіка. Пор. Wand. III, Loben 132.

2. За т... хвалю. (Наг.)

Се... за яке варто поганьбити. Пор. Wand. III, Loben 102.

3. Хвалит. (Гнідк.)

... своє миле. Пор. Дик. 1177; Adalb. Chwalić 9.

4. Лекше хвалити, як терпіти. (Ільк.)
Scil. терпіти догану.
5. Мушу єї сам похвалити, коли ніхто не хоче. (Наг.)
Жартливо примовляє чоловік, коли сам хоче сказати про себе щось добре.
Пор. Wand. III, Loben 22, 88.
6. Нема ся чим хвалити, як нема що зварити. (Ст. Самб.)
Говорять про бідну хату, яка не може нічим похвалити ся.
7. Нема ся чого хвалити, як нема чим запалити. (Пралк.)
Та сама думка, що в попереднім, висловлена иншими словами.
8. Не хвали ся, а Богу моли ся. (Тереб.)
Правило житевої скромности. Пор. Нос. ст. 377, 1706.
9. Не хвали ся, але покажи ся. (Гнідк.)
Покажи ділом, що заслугуєш на похвалу.
10. Не хвали ся мудрий мудростию, ані сильний силою. (Мінч.)
Правило житевої мудрости, взате із т. зв. Премудрости Соломона.
11. Не хвали єї сам, най тебе сусіди похвалят. (Наг.)
Власна хвальба шпетить чоловіка. Пор. Wahl I, 42.
12. Не хвалю ся, бо сама правда. (Луч.)
Говорить чоловік, коли йому закидають, що прибільшує в чимось свої заслуги.
13. Нима єї чим хвалити, як нима чим палити. (Розділовичі)
Говорять про бідну хату. Варіант до ч. 7.
14. Ни фали єї мудрий розумом, а дужий силов. (Кольб.)
Варіант до ч. 10.
15. Сам хвалит ся, бо сусіди не дома. (Гнідк.)
Кепкують із чоловіка, що сам себе хвалить. Пор. Wand. III, Loben 22;
Čelak. 102.
16. Себе не хвалїт, других не гудїт. (Коб.)
Правило товариської чемности.
17. Хвали-дупа. (Дрог.)
Прозивають самохвалька, а також такого чоловіка, що любить хвалити.
18. Хвалили тай пересолели. (Наг.)
Говорять, коли щось хвалене не вдало ся.
19. Хвали мене, а я тебе буду. (Наг.)
Говорять один одному добрі товариші або близькі сусіди. Пор. Wand. III,
Loben 102.
20. Хвали мене писочку, бо тебе розідру. (Тереб.)
Кепкують із самохвалька.
21. Хвали мене роте, а нї, то тя роздеру. (Ільк.)
Варіант до попер. ч. Пор. Čelak. 103; Слав. II, 189; Даль II, 246.
22. Хвали мнї роте, буду ті пороти. (Стан.)
Варіант до попер. ч.
23. Хвали та не перехвалюй. (Наг.)
У похвалі чи в догані треба знати міру. Пор. Wand. III, Loben 104;
Čelak. 104.

24. Хвалит ся добром, як жидівський кінь. (Гнідк.)
Значіня неясне.
25. Хвалит ся, як жид пархами. (Стрий) ...гі жид... (Мик. в. Дн.)
Кепкують із чоловіка, що хвалить ся якоюсь ледачою справою. Пор. Adalb. Chwalić 6.
26. Хвалить ся, як Циган своїми дітьми. (Ільк.)
Говорять про самохвалька.
27. Хвалить, як би медом мастив. (Ільк.)
Хвалить солодкими, приємними словами.
28. Хвали, щоби шо дали. (Сіл. Б.)
Говорять такі, що йдуть на випроси по хатах.
29. Хвали, щоби ще дали. (Григ.)
Варіант до поперед. ч.
30. „Хвалят нас, мамуню“. — „А хто?“ — „Ви мене, а я вас“. (Луч.)
Розмова між дочкою і матір'ю.
31. Хочь сї сам похвали, кой ті ніхто не хвалит. (Наг.)
Говорять чоловікови, якого ніхто не хвалить. Варіант до ч. 11, 15.
32. Хто ся сам хвалить, той злих сусід має. (Ільк., Петр.)
Кепкують із лихого чоловіка, про якого сусіди говорять лихо, а він уважав себе добрим. Пор. Гильф. 1845; Wand. III, Loben 92, 109; Nachbar 11; Čelak. 102; Libl. 192; Beb. 267.
33. Хто сьи сам фалит, той сьи сам кадит, а де сьи кадит, там смердит. (М. Гош.)
Хто сам себе хвалить, силкує ся укрити свої лихі сторони.
34. Що похвалити не можеш, сего не гудь. (Гнідк.)
Scil. коли воно не зле.
- Хвальба.** 1. Власна хвальба не платить. (Ільк.)
Самохвальство в житю веде часто до компромітації. Пор. Zátur. IV, 571.
2. Власна хвальба смердит. (Наг.)
Хто сам себе хвалить, виявляє низького духа. Пор. Zátur. IV, 569; Wand. III, Lob 27; Libl. 83; Čelak. 101; Слав. II, 103; Schlei. 155; Adalb. Chwala 6; Brzoz. Chwala 5; латинське: Laus propria sordet.
3. Хвальба сорочки не дасть. (Ільк., Петр.)
Хвальба — дешеві слова, із яких нема ніякої користі. Пор. Wand. III, Lob 62; Čelak. 106; Wahl I, 158; Слав. II, 193.
4. Хвальби на два столи, а на єден нима що класти. (Жидач.)
Варіант до Хвала ч. 4.
5. Хвальби повні торби, а в ті торби хоть насери. (Неслухів)
Жартують із чоловіка, що хвалить ся достатком, а жиє бідно.
- Хвалько.** 1. Хвалько сї хвалит, а будько буде. (Наг.) ...а живко жиє. (Мшан.)
Характеризують різницю між самохвалом і поважним чоловіком. Пор. Дик. 1425; Нос. ст. 265.
2. Хвалько ся нахвалить, а будько ся набуде. (Ільк., Петр.)
Варіант до поперед. ч.

3. Хвалько ся не нахвалит, буйко ся не набуде. (Терн.)

Варіант до попер. ч.

Хватати ся. 1. Хватає ся, як попівна замуж. (Гол.) Хватаєт ся попівна... (Гнідк.)

Хватати ся у значіню: хапати ся, квапити ся.

Хвиля. 1. В добру хвилю чекай злої. (Ільк.)

В людськім житю чергують ся добрі хвилі з лихими.

2. В єдній хвили щістє й нещістє. (Снят.)

Бувають випадки, що разом можуть уважати ся щасливими і нещасливими. Мовив чоловік, у якого вродила ся сема дочка, а він ждав сина.

3. По добрій хвили жди лихої. (Ільк.)

Мова про звичайну чергу людського житя.

4. Прийшов по хвили, вже миски помпили. (Ільк.)

Говорять про такого, що запізнив ся до обіду, або взагалі запізнив ся з якимось ділом.

5. Раз у рік така хвилейка, що й товари́на бисідує з собов, а тобі замурувало рот до матери. (Ю. Км.)

Примовляла мати до сина, який увесь різдвяний вечір мовчав розсердивши ся чогось на неї. Народне віруванє, що в різдвяний вечір воли та корови дістають дар промовляти людськими словами.

Хвіст. 1. А пійдеш! Протягнув-сь хвіст, як тато весіля. (Гнідк.)

Зганяють пса із місця, що лежить простягнувши хвіст.

2. Де хвіст перед веде, там голова по ваду йде. (Гнідк.)

В семейнім житю чоловік уважає ся головою, а жінка хвостом. Родина, в якій жінка веде перед, буває часто нещасливою. Пор. Adalb. Ogon 2; Čelak 377; Zátur. VIII, 877.

3. Загнув фіст під себе тай сидит тихо. (Луч.)

Говорять про чоловіка, що засоромлений сидить мовчки.

4. Загнути хвіст під себе. (Гнідк.)

Втихомирити ся, посьмиріти. Вислов узятий із обсервації пса, що вдарений або копнений загинає хвіст під себе.

5. За хвіст не вдержиш, коли-сь вухо пустив. (Гнідк.)

Мова про чоловіка, що зловив за хвіст зайця і випустив з рук.

6. За хвостом ходити. (Наг.)

Наслідувати когось невільничю, іти за чийось проводом без власної волі. Пор. Гильф. 3254.

7. Звинув фіст як лис. (Луч.)

Посмиріть, стилив ся, читаючи на щось. Пор. E. Rot. 695.

8. Звинув фіст, як пес опазолений. (Наг.)

Замовк, жажнув ся потерпівши якусь прикрість.

9. З песьичого фоста не буде сита. (Луч.)

Волосє на песьичім хвості звичайно зовсім не довге. Сита робили давнійше із волосіня кіньського хвоста, тепер роблять переважно з тонкого дроту.

10. Лиш фоста му бракує. (Ростоки)

То був би просто звір, а не чоловік.

11. На хвіст кому навіязувати. (Гнідк.)

Пускати про когось фальшиву поголоску, присуджувати йому діло, якого не зробив.

12. Не буде з пського хвоста сита. (Мінч.)

Варіант до ч. 9. Говорять про ледачого чоловіка, з якого не буде добрий господар.

13. Ни має ани хвоста на обістю. (Ю. Км.)

„Ані хвоста“ значить жадної худобини. Пор. Zátur. XI, 520.

14. Під хвіст накрутити. (Гнідк.)

Зробити комусь якусь пакість. Збиточники накручують иноді коням під хвіст кропиви або бодяків, щоб брикали ся.

15. Присів хвіст. (Стан.)

Присмирнів, замовк.

16. Причепи кобилі хвіст, а він і так довгий. (Гнідк.)

Говорять про не потрібну роботу.

17. Причіпи кобилі хвіст. (Мінч.)

Варіант до попер. ч. Говорять про чоловіка, що не може собі знайти відповідної роботи.

18. Фіст на бік! (Наг.)

Жартливо говорять, відсуваючи когось на бік.

Хиба. 1. Не велика хиба — з борщу єдна риба. (Гнідк.)

Одна суха риба заправляє борщ добре.

Хибити. 1. Щось ї дуже хибит. (ЮК.)

Вона чогось незадоволена, щось їй бракує.

Хижа. 1. До нової хыжи пуцают когута, штобы вшиткы дяблы выгнаў.
(Лос. ВЛ.)

Народне віруване, що п'яне когута прогання нечистої сили.

2. Не замітай чужої хыжі, смотри, чи твоя заметена. (Ільк.)

Не набивай ся в чуже діло не впоравши свого.

3. При закладаню хыжи клалут в угло зїля, скўо кришталеве, пїязи, сьиль, штоб ся добре вело. (Лос. ВЛ.)

Народній звичай.

Хима. 1. Говорити про Химині кури. (Гнідк.)

Говорити про щось байдужне або не варте уваги.

2. Їхала Хима до Брусалима: візок скрегоче, Хима ся регоче. (Ільк.)

Жартлива поговорка.

3. Їхала Хима до Русалима, возок теркоче, кобила йти не хоче. Пішли до хати кія шукати, вовки прийшли, кобилу зїли. (Наг.)

Жартлива поговорка.

4. Їхала Хима з Брусалима, возок теркоче, Хима ся регоче. (Петр.)

Жартлива поговорка.

Химка. 1. Мбї Химці по половинці. (Будзанів)

Дати їй по половинці з двох або більше річей.

2. Який дідько Химка, така його й жінка. (Ільк.)

Химка тут мужське імя, здрібніле від Юхим, Евфимій.

Хир. 1. Бодай тя хыр взяў! (Жег. ВЛ.)

Прокляте. Хир мабуть у значіню хору́ба; пор. слово хиріти в значіню хорува́ти.

2. Нема хыру о нім. (ВЛ.) Ани... (ВЛ.)

Нема про нього ані слуху. Пор. Zátur. XV, 356.

Хиріти. 1. Бодай-еє хирів сїм літ на єден бік! (Наг.)

Прокляте. Хиріти — хорува́ти.

Хирувати. 1. Не хырувати о нім. (ВЛ.)

Не чувати про нього.

Хитрий. 1. Хитрий як лисиці. (Кольб.)

Звичайне міжнародне порівнянє. Лис являє ся скрізь символом хитрости. Пор. Wand. III, Listig 3; Adalb. Chytry 5.

Хитро. 1. Хитро, мудро не великим коштом. (Лев., Петр.)

Говорять про легку і дешеву роботу. Пор. Нос. ст. 452; Adalb. Chytro 1.

2. Хитро, мудро: як не даш, то ті видру. (Ільк.)

Домагає ся чоловік, що поза просьбою готов ужити насилья.

Хід. 1. Не трать ходу до поганого роду. (Коб.)

До поганого роду не варто ходити.

2. Тільки ходу, що з моста, та у воду. (Жидач.)

Говорить чоловік у безвихіднім положенню, якому не лишає ся нічого, хіба втопити ся.

3. Три дни ходу, до полудня празнику. (Петр.)

Марикують собі із короткого празнику, на який прийшли з далека. Образово говорять про всяке діло, що по великім заході дає малу користь.

4. Шкода ходу до поганого роду. (Наг.)

Варіант до ч. 1. Говорить чоловік кривдуючи собі з лихого принятя у рідні.

Хідня. 1. Три дні хідні, а до обіда празнику. (Дар.)

Варіант до Хід ч. 3.

Хлапнути. 1. Хлапнув, як пес муху. (Ком.)

Вхопив ласо.

Хліб. 1. Аби хліб, зуби будут. (Лев.)

Коли є що, то знайдуть ся такі, що спотребують. Пор. Сим. 359; Adalb. Chleb 1.

2. А бодай вас хліб обсів! (Коб.)

Жартливе прокляте: щоб ви були в добрі!

3. Батьків хліб не навчит. (Луч.)

В ріднім домі чоловік звичайно не навчить ся стілько розуму, що між чужими людьми.

4. Богацький хліб. (Буськ)

Говорять про хліб із злежаної муки.

5. Бог би тебе побив хлібом! (Жидач.)

Жартливе прокляте.

6. Бодай ти мій хліб боком виліз! (Наг.)

Прокляте такому, що зробив комусь кривду.

7. Бодай ти мій хліб кістьов у горлі став, а рогом у кишці! (Цен.)
Прокляте такому, що вкрав комусь хліб.
8. Бодай тя мій хліб побив! (Гнідк.)
Прокляте такому, що змарнував чиясь добро. Пор. Нос. ст. 453.
9. Бохон хліба як точило. (Наг.)
Говорять про великий бохонець хліба.
10. Буде хліба і соли при добрій воли. (Гнідк.)
Говорить батько численній сім'ї надіючись достарчити їй прожитку.
11. Вже го мій хліб у зуби коле. (Луч.)
Вже собі розбирає, гримасує на моїм хлібі, на моїм удержаню. Пор. Гильф. 2109; Adalb. Chleb 17.
12. Вже му мій хліб боки розпирає. (Луч.)
Товстіє на моїм хлібі.
13. Відданий то хліб. (Гнідк.)
Говорять позичаючи у сусіди хліб, який треба віддати, і взагалі про всяку річ, яку позичають на те, щоб віддати натурою, а не грошми.
14. Він собі всюди хліб найде. (Наг.)
Знайде собі заробіток і удержанє. Пор. Wand. I, Brot 343.
15. Він уже на своїм хлібі. (Наг.)
Живє на своїм господарстві, заробляє сам на своє удержанє.
16. Все йде за сьвятим хлібом. (Лучак.)
Кожний шукає заробітка і виживлення. Пор. Adalb. Chleb 176.
17. — „Дай хліба.“ — „Не маю. Іди до міста, там є тільки, що аж продають.“ (Квіг.)
Говорять відправляючи такого, що домагаєся даремного хліба.
18. Дали хліба, коли зубів не стало. (Гнідк.)
Прийшов чоловік до достатку тоді, коли не міг з нього користати. Пор. Wand. I, Brot 32; Muka 769; Adalb. Chleb 53; Čelak. 48; Brzoz. Chleb 1
19. Де той хліб лів ся, що-сьмо вчора з'їли! (Ільк.)
Говорять згадуючи про минулі приємности.
20. Де хліб а вода, там нема голода. (Лев.)
Говорять про звичайне мінімум екзистенції роботящого чоловіка. Пор. Нос. ст. 327; Schlei. 154; Adalb. Chleb 19.
21. Де хліб їдять, там дрібки дроб'їть. (Наг.)
Звичайна життєва обсервація. Пор. Wand. I, Brot 306.
22. Для нового хліба не теряй старого. (Гнідк.)
Остерога, щоб не ханати ся до нового заробітка, покидаючи старий, уже випробований.
23. Добрий хліб, коли нема колача. (Ільк.)
Добре те, що добре, коли нема ліпшого. Пор. Zátur. X, 661; Čelak. 189 Adalb. Kołacz 4.
24. До готового хліба знайде ся губа. (Ільк., Петр.)
На готове добро знайдуть ся такі, що забажають ним користувати ся.
25. Дорогий хліб, коли грошей нема. (Гнідк.)
Бо ні за що його купити. Пор. Wurzbach 326; Adalb. Chleb 62.

26. Єсть хліб, а зубів нема. (Луч.)
Говорить, коли є достаток, а нема можности користувати ся ним. Пор. Adalb. Chleb 53.
27. Жебраний хліб легкий. (Лучак.)
Але при тім не без прикрости.
28. Жорняний хліб в зуби ті коле, питльованого забагаєш. (Дрог.)
Говорять такому, що нарікає на разовий, жорняний хліб. Пор. Adalb. Chleb 17.
29. З хлібом усе добре. (Яс. С.)
Маючи свій хліб чоловік може дбати спокійно про інші потреби.
30. І хліба шкода й за гостями банно. (Карлів)
Жартує чоловік прощаючи ся з любими гістьми, що все таки порядно обіли його.
31. Коби бив Бог хліб не забрав, бив бим гадки не мав. (Мшан.)
Повідав тазда по градобитю 1908 р. (М. Зубр.)
32. Коби хліб, а зуби будут. (Петр.)
Варіант до ч. 1. Пор. Wand. I, Brot 242; Гильф. 235; Adalb. Chleb 64.
33. Коби хліб, а зуби найдут си. (Ростоки) ...знайдут сї. (Жидач.)
Варіанти до попер. ч. Пор. Даль I, 81; Adalb. Chleb 1.
34. Коби хліб та одежа, то їв би чоловік лежа. (Ільк.)
Мрія нероботящего чоловіка, що лінує ся встати до роботи.
35. Коли виймуть хліб із печи, то хоч недопечений, не можна завертати назад, бо будуть рої вертати ся. (Лучак.)
Народне віруванє.
36. Купований хліб борше сї минає. (Наг.)
Бо його звичайно купують не богато. Пор. Schlei. 154; Wand. I, Brot 142.
37. Лежаний хліб не ситит. (Наг.)
Говорять образово про лінивого чоловіка, що лежачи не заробить на хліб і терпить голод. Пор. Даль II, 7.
38. Лекше хліб їсти, як на хліб робити. (Наг.)
Хліборобська праця належить взагалі до найтяжших робіт. Пор. Wand. I, Brot 39.
39. Має хліб на хліб. (Наг.)
Не терпить ніколи браку хліба. Пор. Bebel 407; Даль I, 200.
40. Має хліб роги, а нужда ноги. (Луч.)
Достаток робить чоловіка гордим, а нужда заставляє мандрувати. Пор. Adalb. Chleb 123; Čelak. 167; Brzoz. Chleb 15.
41. Наїв ся мого хліба, тепер най ся випчихає. (Луч.)
Говорить чоловік позбувши ся дармоїда, який не швидко найде собі подібну оказію.
42. Найсмачніший хліб від свого моволя. (Гнідк.)
Найліпше жите з власного зарібку.
43. На хліб і сіль памятати. (Гнідк.)
Дбати про щоденну поживу — се найперше старанє кожного чоловіка.
44. Не буде він з того хліба їсти. (Наг.)
Се діло не дасть йому ніякого доходу.

45. Не має хліб остини, коли худі гостини. (Гнітк.)

Коли чоловік зголоднів, то не перебирає, чи хліб з вістакми, чи з чистої муки.

46. Нема то як хліб святий, а до хліба сир сухий, а до сира гарнець пива і дівчина чорнобрива. (Терн.)

Примовляв веселий, підпилий жебрак.

47. Нема хліба, нема Отченашу. (Тереб.)

Коли-сь не заплатив, не буду робити.

48. Нема хліба, скачи діда. (Наг.)

Говорить мати дитині, що просить хліба, а його нема в дома.

49. Нема хліба, то не буде й Отченаш. (Ком.) ...нема й... (Доброс.)

Варіанти до ч. 47.

50. Не маю хліба ні обрұса, а біда сїла як покуса. (Мик. н. Дн.)

Говорять про богачку, що зайшла в гостину до бідного чоловіка.

51. Не можна хліба руками лунити, бо на пальцях задирки пороблять ся. (Коб.)

Народне віруванє, що хліб треба краяти, а не лупати.

52. Не хтїв хліба їсти, пішов землю гризти. (Наг.) ...тай умер. (Луч.)

Говорять про помершого чоловіка.

53. Не хтїв хліба їсти, тай пішов кози пасти. (Луч.)

Говорять про дармоїда, якого прогнано з дому.

54. Ов, ти сї вже до хліба береш! (Наг.)

Знач. ти вже зголоднів.

55. Пішов за прошенням хлібом. (Наг.)

Пішов на жебри.

56. Пішов хліба просити. (Наг.)

Пішов по жебрах.

57. Проїв му сї хліб. (Сор.)

Не хоче ся йому хліба їсти, докучило йому якесь занятє.

58. Прошенням хлібом не дійдемо далеко. (Берез.)

Не жебраниною, але заробітком жиє чоловік безпечно.

59. Пустив ся на лехкий хліб. (Ільк.)

Говорять про пройдисвіта, що пустив ся туманити людей.

60. Разовий хліб Іван, а питльований Ясьо. (Сор.)

Жартливо характеризують ріжницю між мужиком і паном.

61. Свій хліб їм, а не твій. (Наг.)

Говорить чоловік, якому безпідставно дорікають, що обїдає когось иншого.

Пор. Wand. I, Brot 358.

62. Старий хліб ліпший як новий. (Луч.)

Образово: старий досвід ліпший, як молодий розум.

63. Так ся хліб удав, що-б ся за шкіру кіт сховав. (Ільк.)

Говорять про закальцьований хліб, у якому шкіра відстала.

64. Ти на него хлібом, він на тебе каменем. (Ільк.) ...а він... (Петр.)

Загальна характеристика світової невдячності.

65. То буде відданий хліб. (Тростянець)

Се таке діло, за яке буде заплата або кара. Пор. Нос. ст. 393.

66. Тогди дали хліба, як зубів не стало. (Ільк.)
Прийшов достаток, коли не стало можності уживання, пр. чоловік занедужав.
Пор. Wand. I, Brot 338; V, Zahn 6, 67; Adalb. Chleb 8, 59; Čelak. 47, 48.
67. То гіркий кусень хліба. (Наг.)
Говорять про тяжкий заробіток. Пор. Wand. I, Brot 332; Adalb. Chleb 43.
68. То мнѣткий хліб. (Наг.)
Говорять про'ягкосердного, делікатного чоловіка.
69. То тѣжкий хліб. (Наг.)
Говорять про тяжкий заробіток.
70. У вас хліба від нового до нового, а в мене що? (Ю. Км.)
Говорила бідна жінка до багатой.
71. У него хліба ніколи не доганяє. (Гнідк.)
Кожного року буває передновок, коли не стає хліба. Говорять про незаможного чоловіка.
72. Хліб а вода — бідного їда. (Ільк.)
Мінімум його екзистенції.
73. Хліб а вода — нема голода. (Ільк., Петр.) ...і вода... (Тереб.)
Маючи хліб і воду, чоловік чує себе забезпеченим від голоду. Пор. Adalb. Chleb 19.
74. Хліба не много, а я до того. (Мінч., Ільк.)
Значить: я поможу його з'їсти.
75. Хліба ни маю, пироги їм. (Котуз.)
Жартливо характеризують богача, що відмовляє бідному хліба. Пор. Етн 36. т. VI, 2.
76. Хліб в дорозі не зтяжнить. (Ільк.)
Бо його потрібнійше ніж чого иншого. Пор. Adalb. Chleb 37; Čelak. 287.
77. Хліб винятий із печи не мож дівці назад саджати в піч, коли не допечений, бо старости від неї будут назад завертати ся. (Берез.)
Народне віруванє.
78. Хліб — дар божий. (Наг.) ...свѣйнта річ. (Наг.)
Народній погляд на святість хліба, як головного удержання людського життя.
Пор. Даль II, 402; Zatur. XIII. 1; Brzoz. Chleb 3; Adalb. Chleb 34.
79. Хліб їж, а правду ріж. (Ільк.)
Незалежний чоловік, маючи своє удержанє, не потребує нікому підхлібляти ані підбріхувати ся. Пор. Нос. ст. 453; Сим. 2482; Даль I, 220.
80. Хліб капуста — хата не пуста. (Наг.)
Говорить сільська господиня про найскромнійшу поживу. Пор. Сим. 2411.
81. Хліб має ноги й роги. (Кукиз.)
Жене чоловіка з місця і робить його гордим.
82. Хліб має роги і ноги. (Ільк., Петр.)
Варіант до попер. ч. Пор. Wand. I, Brot 63; Adalb. Chleb 22, 123; Čelak. 167.
83. Хліб — найстарша річ. (Коб.)
Хліб — основа людського поживленя.

84. Хліб на хліб не шкодит, лише кій на кій. (Гнідк.)
Примовляють, коли хтось відмовляє ся їсти, кажучи, що вже ситий. Пор. Нос. ст. 224.
85. Хлібови спір, а вам дай Боже здоров'я! (Доброс.)
Побожне бажане, щоб хліба спорило ся, множило ся. Дякує жебрак одержавши шматок хліба.
86. Хлібом не надаражъий сї. (Наг.)
Хлібом не гордуй.
87. Хліб погорів — не жури ся, не будеш го їв. (Ільк.)
Не весела потїха.
88. Хліб пухкий, як би мухи наносили. (Наг.)
Говорять про свіжий, пухкий хліб. Пор. Wand. I, Biene 51.
89. Хліб розпирає боки. (Гнідк.)
Від хліба чоловік товстїє.
90. Хліб, сіль та вода — молодецька їда. (Сїл. Б.)
Говорять про мінімум людської живности. Пор. Слав. II, 195.
91. Хліб собі пан. (Наг.)
Образово: достаток дає чоловікови самостійне становище в житю.
92. Хліб святий — дар божий, карай нас Боже ним до віка. (Ільк.)
Народний погляд на святість хліба, і бажане, щоб його не хибло ніколи.
93. Хліб такий улав сї, що лиш коники з нього ліпити. (Наг.)
Говорять про гливкий хліб.
94. Хліб такий як градобить. (Наг.)
Говорять про невдалий хліб із грубої муки.
95. Хліб убирає, хто його має. (Сушиця)
Убирати хліб значить спритувати збіжє з поля.
96. Хліб усе му пан. (Гнідк.)
Він піддержує людське житє.
97. Хліб як колач, як паска, як осух. (Наг.)
Говорять про гарний, добре випечений хліб. Осух — пшеничний хліб.
98. Ходи хлібе, вім ті. (Жидач.)
Жартують із лїнивого чоловіка, що рад би хліб їсти, не робивши на нього. Пор. Záur. IV, 645; Гильф. 2645; Слав. I, 169; II, 5; Adalb. Chleb 152.
99. Хоть хліба не много, а чоловік усе до того. (Явор.)
Хоч хліба не много, чоловік усе потребує його їсти.
100. Хочеш хліба? Скачи діда. (Наг.)
Варіант до ч. 48. Говорять, коли нема хліба в хаті. Пор. Adalb. Chleb 10.
101. Хто з собов хліб посит, той їсти не просит. (Петр.) Хто хліб... (Ільк.)
Хто має свій засіб, не потребує просити в иншого. Пор. Adalb. Chleb 96.
102. Хто має хліб в торбі, той седи си й на горбі. (Мик. н. Дн.)
Хто має чим пожити ся, той поживить ся де будь.
103. Хто не вмє на хліб робити, той не вмє й хліба вкרוїти. (Луч.)
Приповідка не зовсїм вірна, бо хліб крають і такі люди, що не роблять на нього.

104. Хто свій хліб має, той їсти не просит. (Дар.)
Хто може сам себе поживити, не просить у иншого.
105. Хто хліб шанує, того хліб шанує. (Нечен.)
Хто вмів добре на хліб робити, в того хліб удає ся.
106. Чий хліб їси, того нісню співай. (Ільк.)
Чоловік, що живе на удержанню иншого, мусить догоджати тому, хто його удержує. Пор. Wand. I, Brot 64, 91—5, 303; Даль II, 194; Adalb. Chleb 99; Zátur. VIII, 1042.
107. Що мені по хлібі, коли зубів нема? (Ільк.)
Говорив чоловік одержавши якесь добро, із якого не має можности користати. Пор. Adalb. Chleb 45.
108. Як баба хліб пече, то єг тільки не встече. (Глещ.)
Тоді вона дуже занята і сердить ся чого будь. Пор. Adalb. Chleb 81.
109. Як є хліб в торбі, сідаю на горбі. (Орел.) ...у торбі, сьиду й... (Наг.)
Варіанти до ч. 102. Пор. Нос. ст. 329.
110. Як є хліб і вода, то нема голода. (Наг.)
Говорять про мінімум людської поживи, при яким нема голоду. Пор. Adalb. Chleb 19.
111. Як маю хліб у торбі, то си седу і на горбі. (Мик. и. Дн.)
Варіант до ч. 109.
112. Як нема хліба, то нема й обіда. (Луч.)
Без хліба обід не ситить. Розуміють ся, що наші селяни мясо не зачисляють до нормального обіда, бо м'ясний обід може бути ситий і без хліба.
113. Як сї хліб саджине, то не годит сї збризкувати тов водов, що нев хліб примащує, бо сї тими бризками біда закропит. (Наг.)
Народне віруванє.
114. Я не хочу цілого хліба; переломи та дай мені одну букату, а потім другу. (Карлів)
Жартлива поговорка про чоловіка, що любить багато хліба їсти. Буката — з румунського значить шматок, часть.

Хлібець. 1. Дай Боже хлібцеві урожаю, а вам здоровя! (Любша)

Виямок із жебрацької молитви.

2. На готовий хлібець знайде ся їдець. (Ст. Богор.)
Говорять звичайно дітям даючи їм по шматкови хліба.
3. Послідець на хлібець, чоло на золото. (Карл.)
Біднійші селяни уживають для власного пожитку тільки послідь жита й пшениці, а чільне зерно продають на оплату податків і инших житєвих потреб.
4. Такий ми ся хлібець вдав, аж за шкірков котик грав. (Сороцко)
Коли хліб не вдасть ся, аж шкіра відстане.
5. Такий той сьвйитий хлібець, як глиня. (Наг.)
Говорять про невдалий, гливкий хліб.
6. Так того хлібця тонко крає, що би крізь нього Дів увидів. (Наг.)
Говорить про скупого чоловіка, що вділює слугам скупо хліба.

7. Хитю, хитю, печу хлібец, Пану Богу на обідец. (Лучак.)

Примовляє жінка виробляючи хлібове тісто в обох долонях перед положенням на лопату.

8. Хлібець сьвіттий як сонце, Пан Біг би го їв. (Наг.)

Вислов народного вірування про святість хліба.

Хлів. 1. На що ми сім хлівів на едно порося? (Гнідк.)

Кепкують із чоловіка, що має багато будинків, а мало худоби.

Хлівець. 1. Нема ані хлівця, ані що загнати. (Луч.)

Жалкує бідний чоловік. Пор. Krumh. 78.

Хліпати. 1. Хліпати очима. (Гнідк.)

Хліпати зам. кліпати.

Хлоп. 1. Без хлопа нема пана. (Наг.)

Пани жили колись із хлопської праці. Пор. Wand. I, Bauer 293.

2. Бодай з хлопа пана не бувало. (Бжоз.)

Пани з хлопів бувають найгіршими панами. Пор. Adalb. Chłop 89.

3. Бодай хлоп панував, а сили не мав! (Гнідк.)

Хлоп зробивши ся паном любить надуживати свої сили на кривду інших.

4. Від хлопа відбив ся, а до панів не пристає. (Стан.)

Говорять про чоловіка, що вийшовши із мужицького стану не добив ся становища між панами і лишив ся ні в сих ні в тих.

5. Волієш з хлопом згубити, ніж з паном знайти. (М. Яцк.)

Бо з паном знайшовши свої пайки ніяк не дістанеш.

6. Гімно хлопю, не вигарок, коли не знає, котра година. (Коб.)

Кепкують із неписьменного мужика, що не вміє відчитати, котра година.

7. Де коли хлоп з паном виграє справу! (Наг.)

В давніших часах, коли селяни були майже безправні, виграти справу з паном було неможливо.

8. Для хлопа бука і горівки порцію. (Снят.)

Характеристика панцизничної економії.

9. Єден хлоп гадає, же він бы не хтіў быти бідным, хоц бы хто і тисяч реньських даваў. (Р. ВЛ.)

Жартлива поговорка про багатого чоловіка.

10. Коби не хлоп, не вів, не було би панів. (Ільк.)

Зможність давніх панів стояла головно на роботі панцизничних хлопів і волів.

11. Лучше бути добрим хлопом, як злим попом. (Гол.) ...паном... (Гнідк.)

Говорить порядний господар про марнотратного пана або попа. Пор. Brzoz. Chłop 18.

12. Масти хлопа медом, а він смердит мазев. (Мик. н. Дн.) ...дбогтьом. (Мик. н. Дн.)

Згідний вислов про хлопів, які не давали себе брати на панські солодкі слова. Пор. Wand. II, Honig 141; Adalb. Chłop 91.

13. Назви хлопа братом, а він хоче татом. (Гнідк.)

Вислов пана, який збратавши ся з багатим мужиком, швидко почував, що він старшує над ним.

14. На що хлоп робит? На жидівські діти. (Наг.)
Іронічний вислов про селянина, задовженого у жидів.
15. Не вір хлоп,у, най бє копу. (Задісе)
Панська примівка, щоб не брати хлопа до поради з панами.
16. Не годит сї хлопа на пана класти. (Наг.)
Образове речення: не годить ся по ліпшій страві гіршу їсти. Пор. Wand. II, Knecht 105; Adalb. Chłop 8; Čelak. 589.
17. Не дай Боже с хлѳпа пана. (Іванівці К.)
Побожне бажання селян, що терпіли від запанілого хлопа. Пор. Wand. I, Bauer 25; Нос. ст. 364; Bev. 537; E. Rot. 69; Даль II, 270.
18. Не дай Боже з хлопа пана, а з жебрака газди. (Дид.)
Ширший варіант до поперед. ч.
19. Не рад хлоп, що дістав в лоб, ще ногою дригає. (Ільк.)
Згідний вислов пана про битого хлопа. Варіант до т. II, Лях ч. 27, 28.
20. Не тот хлоп, що бє, але тот, що видержит. (Тухля)
Вдарити не важко, але видержати нераз тяжко.
21. Не хочете з хвѳпами тримати. (Лемк.)
Говорять селяни до своїх попів.
22. Ни вір хлопѳви, аби вширав. (ЮК.)
Панська поговорка про те, що селянам не можна довіряти.
23. Ніхто хлопа з хлопа не зкине. (Турка)
Селянин уважає себе найнижшою підставою суспільности, нижше котрої годї піти. Новіші часи показали, що з хлопа не тяжко стати пролетарієм.
24. Ніхто хлопѳу не брат. (Звиняч Гор.)
Говорять мужики про інтелігенцію, якій загалом не довіряють.
25. Ого теньгій хлоп! (Наг.)
Говорять про сильного або заможного чоловіка.
25. Отто хлоп: лиш би голову втьити, то би з кадовба добрий срач був. (Дрог.)
Кешкують із товстопузого чоловіка.
27. Пішов хлоп до ліса. — А по що? — По кий. — А на що? — На локоть. (Малк.)
Значіне неясне.
28. Поки хлоп ще може жменю кляча підняти, поти му не вір. (Отинев.)
Ще в найбільшій знеможені може бути для свого ворога небезпечним.
29. Смаруй хлопа лѳйом, а він смердит гнѳйом. (Ільк.) ...лѳєм ...гнѳєм. (Петр.)
Панська згідлива поговорка. Пор. Haller II, 13; Нос. ст. 346; Adalb. Chłop 91; Čelak. 328; Brzoz. Chłop 22.
30. То мишї хлоп, як баба ним кунїрує. (Вел. Очи)
Говорять іронічно про мужа, яким верховодить жінка. Кунїрувати від німецького kujonieren, докучати.
31. То хлоп запєка, з ним нічого не порадиш. (Луч.)
Говорять про впертого або твердо-характерного чоловіка, що завзято мстить ся за свою кривду.

32. У хлопa тільки значит „бігме“, що у жида „айвай“. (Луч.)
Жартують із мужицького закляття „бігме“.
34. Хлопа все кортит до того, чого ни треба. (ЮК.)
Він усе бажає якоїсь зміни на ліпше.
35. Хлопа кірцьом не міряють. (Ільк.) ...не мірят. (Петр.)
Вартість чоловіка не мірять ся його ростом. Пор. Wand. III, 466; Гильф. 1563; Zatur. VI, 27; Adalb. Chlop 5, 95; Celak. 268; Brzoz. Chlop 24.
35. Хлопа не бий, то він слабій. (Льв.)
Примовляли пани, трактуючи своїх підданих буками, наганяючи їх до роботи.
36. Хлоп а свиня, то єдно імя. (Гол.)
Панська та жидівська згідна поговорка. Пор. Wand. I, Bauer 34.
37. Хлопа смаруй маслом, а він смердит дегтем. (Гнідк.)
Варіант до ч. 29.
38. Хлоп би сї бив до остатної драмки за кавалок окопа. (Цен.)
Характеризують захланність селян на землю, яку вони вважають своєю.
39. Хлоп багатий, пес космагий все в теплі. (Наг.)
Характеризують добрий стан багатого чоловіка. Пор. Libl. 107; Brzoz. Chlop 3.
40. Хлоп бодай панував, а сили не мав. (Ільк.)
Бо пануючи він любить надувати своєї сили. Варіант до ч. 3.
41. Хлоп волит довгу ковбасу, як довгу науку. (Гнідк.)
Примовляли люди слухаючи довгої проповіді свого пан-отця.
42. Хлоп все на буки. (Будз.)
Значіне не зовсім ясне; мабуть іронічно про панів, які підданим за їх працю платили ще буками.
43. Хлоп до девятого покоління холошнями смердит. (Явор.)
Кепкують міщани із таких міщан, що походять від селян.
44. Хлоп женит ся, коли біду змагає; пан, коли біда його змагає.
(Гнідк.)
Селянин женячи ся звичайно поправляє свій маєтковий стан, а пани нераз женять ся тоді, коли їм грозить банкрутство.
45. Хлопи без бабів подуріли би. (ЮК.)
Примовляють жінки про потрібність жіночого пола.
46. Хлоп має дві душі: зимну і теплу. (Пужн.)
Завважив жид побачивши, як мужик зимою хував у змерзлі пальці, а зараз потім дмухаючи студив горячий борщ. Пор. Етн. 36. т. VI, ч. 31.
47. Хлопови все світ іде облудом. (Ю. Км.)
Говорить безталанний чоловік, якому не щастить у житю.
48. Хлоп має сім шкір: бий і бий, а він ще не чує. (Іван.)
Панська поговорка про витривалість мужика на бійку. Пор. Adalb. Chlop 33.
49. Хлоп — набздихолошві. (Дрог.)
Кепкують міщани із селянина, що зимою ходить у сукняних холошнях замість полотняних штанів.
50. Хлопови нима як ізза чого жити. (Ю. Км.)
Говорить бідний селянин.

51. Хлоп ни пес, ай божа дітина. (ЮК.)
Говорять, коли хтось звучав ся над селянином або називав його псом.
52. Хлопови пахне місто, а міщанинови село. (Кулч.)
Мужика кортить до міста, а міщанина на село.
53. Хлопова срака до бука, а панська до крісла. (Будз.)
Панська примівка про суспільну низкість мужиків.
54. Хлопови треба пів кватирки оковитки та добрих п'ять буків, то він тогди дістає рух і вже не дасть с'я ошукати. (Вихторів)
Примовляв практичний економ, що буцїм то добре знав хлопістаку.
55. Хлоп робит плечми, руками, а пан головов. (Мик. н. Дн.)
Селянин зайнятий переважно фізичною, а інтелігент духовою працею.
56. Хлоп сивоухий, а ще би сї з дітьми в попелї бавив. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що любить бавити ся з дітьми в дитячі забави.
57. Хлоп тільки в продажі має ще вільність. (Ільк.)
Продаючи свій товар може класти ціну і не відступати від неї.
58. Хлоп тільки до дівки. (ЮК.)
Говорять про дорослого парубка.
59. Хлоп — хам, срака, вуши як лопата. (Снят.)
Згідний вислов про хлопа.
60. Хлоп як дуб, а робити ані суди Боже. (Луч.)
Говорять про сильного а лїнивого чоловіка.
61. Хлоп як дуб, а розум як жолудь. (Голг.)
Говорять про рослого, а малоумного чоловіка. Пор. Adalb. Chłop 20.
62. Хлоп як дуб, а яйці як жолудь. (Явор.)
Жартують із чоловіка з малим природжінєм.
63. Хлоп як зв'йир, а робити му сї за пса не хоче. (Наг.)
Говорять про сильного а лїнивого чоловіка.
64. Хлоп як лев, аж тєгне му сї землев. (Угринів гор.)
Жартують із чоловіка, що має довгого хуя.
65. Хлоп як мур, як опецьок. (Наг.)
Говорять про сильного, кремезного чоловіка.
66. Хлоп як пацьи за сороківцїи. (Наг.)
Говорять про малорослого, непоказного чоловіка.
67. Хлоп як повдовіє, то оглупіє, а баба як повдовіє, то порозумніє.
(Мшан.)
Вдовець по смерті жінки лишає ся безрадний, а вдова по смерті чоловіка, особливо бездітна, бере ся на всякі хитрости, щоб знайти собі нового чоловіка.
68. Чому хлопцї постят? Бо Бог тільки за той піст хлопів держит на сьвітї. (Дил.)
Народне віруванє про моральну вартість посту.
69. Що хлоп вішит, віне, з'їст, а дранку вбере, тільки й єго. (Киїгин.)
Характеризують несаможного чоловіка-зарібника, якому ледви стає на найпростїйше удержанє.
70. Що хлоп на землю кидав, то пан у кишеню ховає. (Коб.)

Говорять про смаркотине. Селянин висмаркує ся при помочи пальців і кидає смаркотине на землю, а пан уживає хустки і з нею разом ховає смаркотине до кишені.

71. Що хлоп, то вїйт, а що жид, то арендар. (Луч.)

Жартлива характеристика галицько-руського села, де кождий господар уважає себе кандидатом на вїйта, а кожного жида називають арендарем. Пор. Wand. I, Bauer 230.

72. Що хлоп, то гадюка. (Богородч.)

Говорила розсерджена жінка про мужчин.

73. Що хлоп, то Іван, а що жид, то Мошко. (Кобаки)

Жартливо говорять про найзвичайніші імена селян і жидів. Пор. Етн. 36. т. VI, 460.

74. Що хлоп, то свиня, а що жінка, то курка, а що пан то пес, а що жид, то парх. (Пужн.)

Жартливо зібрано звичайні згїрдливі прозвища. Пор. Етн. 36. т. VI, ч. 13.

75. Що хлоп, то сила; що корч, то була. (Мшан.)

Говорять про слабій урожай картоплі, коли під одним корчем тільки одна картофлина.

76. Як би не хлоп та не вів, то би лан не жив. (Орел.)

Варіант до ч. 10. Мова про панщизняні відносини, коли пани жили працюю підданих і їх тягла.

77. Як би хлоп щодень м'ясо їв, то би для павів не стало. (Наг.)

Так поясняють явище, що селяни звичайно їдять мало мяса.

78. Як хлопн до пана йдуть, то всі ся хвалять, а як від пана, то мовчат. (Луч.)

Ідучи до пана кождий надїє ся виграти справу, а вертають звичайно розчаровані або побиті. Розуміє ся, мова про панщизняні часи.

Хлопець. 1. А то хлопець шморганистий, хоть насраний, але чистий (Печен.)

Жартують із зуховатого хлопця.

2. Гей ви хлопці, ви шерпінці, дайте спокій моїй жінці! (Наг.)

Приспівка і примівка. Шерпинець — хват, зух.

3. Гей, хлопче, бо як кину меже попи, то й тебе з'їдять! (Коб.)

Мовила господиня до малого сина, несучи печену курку на стіл між попи запрошені на празник.

4. Далі хлопці, далі всі за дівчинов по вівсі! (Наг.)

Приспівка і примівка веселих парубків, що люблять ганяти ся за дівчатами.

5. Де хлопці гуляють, там не тра чорта. (Стан.)

Бо скачуть і вівкають з радости.

6. Жилавий хлопець, як відзёмок. (Наг.)

Говорять про здорового, коренастого хлопця.

7. Котрий хлопець має на тімю волосє звите в два кружки, той буде мати дві жінки. (Наг.)

Народне віруванє.

8. Малий хлопиц, али єго половина в хольвах є. (Будз.)
Говорять про хлопця, що має на ногах татові чоботи.
9. Нині соломийний хлопець золоту дівку бере. (Наг.)
Говорили після війни, в якій погинуло багато воєнків, так що й плохійші парубки могли знайти гарних і посажних відданиць. Пор. Brzoz. Chłop 28.
10. Ни той хлопиц, жи дістав, али той, жи витримав. (Жидач.)
Не штука дістати, але штука витримати.
11. Соломийний хлопець, а золота дівка, то собі рівні. (Сор.)
Вартість хлопця в родині цінять звичайно далеко вище від вартости дівки.
12. Так миї, мамко, хлопці любий, шо аж за мнов камінєм фурьют. (Кольб.)
Говорила до матери невродлива дівка, за якою парубки кидали камінєм, звичайно, жартуючи. Пор. Нос. ст. 440; Доповн. 117.
13. Уродит ся хлопиц, дайте му зараз перо в руки, буде з нього добрий писарь. На що вирне, що задумат, всьо спíše. (Ю. Км.)
Народне віруванє.
14. Хлопець воли гонить, а дівчина ще ся не вродить, а його догонить. (Ільк.)
Дівчата доростають звичайно швидше ніж хлопці.
15. Хлопець — око двадцять. (Корч.)
Говорять про вдалого, веселого хлопця або парубка.
16. Хлопець як відземок. (Наг.)
Говорять про присадкуватого, здорового хлопця.
17. Хлопець як гусьиче повітря. (Наг.)
Говорять про слабовитого, марного хлопця.
18. Хлопець як живе срібло. (Ільк.)
Говорять про живого, дотепного хлопця. Пор. Brzoz. Chłopiec 2.
19. Хлопець як запорток. (Наг.)
Запорток — безплідне або гниле яйце. Згiрдливе порівнанє про нездалого, хоровитого хлопця.
20. Хлопець як опецьок. (Наг.) ...як горішок. (Наг.)
Говорять про гарного, здорового хлопця.
21. Хлопець як сметана, попід ніс як би батогом тріс. (Льв.)
Про сильного, вусатого парубка.
22. Хлопці бодай ся на каменю родили. (Стежн.)
Вислов бажаня родичів, що бажають мати більше хлопців, як дівчат.
23. Хлопці як воробці. (Наг.)
Говорять про веселих, балакучих хлопців.
24. Хлопчи, гімно тє наздопчи. (Будз.)
Мудрованє.
25. — Чий ти, хлопче? — Рибаків. — Чого-с прийшов? — Бураків.
— З чим єс прийшов? — З мазницев. — Чим заткаєш? — Гузицев. (Наг.)
Жартлива поговірка.

26. Я був хлопець хоть неписьменний, а дїтько був з мене тристенний.
(Ворохта)

Оповідав про себе чоловік, що з малку був дуже цікавий або збиточний.

27. Як хлопець має на потилиці „косу“, то по нїм сї вродит дївка.
(Наг.)

Народне віруванє.

Хлописко. 1. Такий хлописко, як кониско. (Жидач.)

Говорять про сильного чоловіка з троха згідним відтінком.

Хлопка. 1. Як у хлопки, так у панї все таки відповіданьї: закоти
льолю і валяй ся на божу волю. (Льв.)

Жартлива характеристика житевої практики. Льоля — сорочка.

Хлопське. 1. Таке наше хлопське: туди сї гни, куди тї нагинають. (Кол.)
Характеристика селянського життя за панщизняних часів, коли селянин мусїв
підлягати волі найріжнійшої старшини.

Хлопський. 1. Нинї хлопської правди нема, йино панська. (Крех.)

Говорили селяни в часї панщини.

2. Як хлопська шапка висї, то і хата веселїйша. (Сор.)

У хатї, де є господар, все веселїйше нїж там, де нема господаря.

Хлопчейко. 1. Днись хлопчейка мати — велике що. (ЮК.)

Говорить чоловік, що має сина, помічника в роботї.

Хмара. 1. Бодай тобов під хмари било! (Наг.)

Проклятє. Натяк на народне віруванє, що чарами можна заставити чоловіка
летїти аж попід хмари. Пор. Schlei. 189.

2. З великої хмари малий дощ. (Ільк., Петр.)

З великої погрози нераз мала безпека, а з великих надїй нераз мала ко-
ристь. Пор. Гильф. 791; Нос. ст. 313; Libl. 222; Слав. I, 226; Schlei. 186;
Тимош. 321; Adalb. Chmura 4; Čelak. 612.

3. З малої хмари великий дождж буває. (Тереб.)

Варїант до попер. ч. Пор. Adalb. Chmura 3.

4. Як зводят ся хмари на небї, то курити на припїчку сьвячені віночки
і кісткї, то розїйдут ся. (Папїр.)

Народнїй звичай, оснований на вірі в силу диму із сьвяченого вїля.

Хмарник. 1. Хмарник, то такий вирїд-кура, що вилїзе з яйця і третого
дня заїє. (Мшан.)

Народне віруванє. Хмарником називають чоловіка, що має власть відганяти
або насилати градові хмари.

Хміль. 1. Здїбав ся хміль з цибулею; перше ся позневажали, потїм ся
повеличали. „Помагайбїг, гірка!“ — „Бодай здоров, шалений!“ —
„Помагайбїг, смаковита!“ — „Бодай здоров, веселїй!“ (Ільк.)

Жартлива народня характеристика хмелю і цибулї. Пор. Čelak. 499.

Хованець. 1. Уникає як хованець. (Гнідк.)

Народне віруванє про хованця. Вірять, що чоловік може із яйця-запортка
виховати хованця, посячи те яйце 6 недїль під лївою пахою. Такий хова-
нець сидить звичайно на поду і господар ставить йому від часу до часу тро-
шка молочної їди без соли, або квасного молока з попелом із лїюльки.

2. Хованцьи має, що му гроший доносить. (Наг.)
Говорять про чоловіка, який збогатів ся невідомим способом.
- Ховати.** 1. Ховає гроші на біду. (Наг.)
Говорять про скупого чоловіка.
2. Ховай діти, а вони тобі потому на голові сьидут. (Наг.)
Говорять батько, яким сиви починають верховодити.
- Ховати ся.** 1. Він ся від людий ховат, а від свого сумління то ніт. (ЮКм.)
Говорять про злочинця, якого мучить власна совість.
2. Не ховают сї у нього діти. (Наг.)
Одно за одним умирають малими.
- Ховшня.** 1. Ховшні бити. (Лім.)
Залицяти ся, жартувати з дівками.
- Ходак.** 1. Він у мене не значит і за ходак. (ЮКм.)
Згідно говорять про малозначного чоловіка.
2. Най ся ходак находит, нім ся чобіт нагодит. (Гнідк.) Най сї... поки сї... (Богородч.)
Говорить чоловік, що задоволяє ся гіршою одежею, поки стягне ся на ліпшу.
3. Не до жупана ходакови. (Гнідк.)
Характеризують різницю станів багатшого і біднішого.
4. Не рівнай ся ходак до чобота! (Луч.)
Говорить багач до бідного, що хоче братати ся з ним.
5. Не тупне так ходак як чобіт. (Коб.) ...лупне... (Ільк.)
Инша характеристика різниці між багатцем і бідним.
6. Ходак — отець ти лайдак. (Наг.)
Мудроване.
7. Ходак ся находит, ніж ся чобіт зробіть. (Ільк.)
Варіант до ч. 2.
- Ходити.** 1. Абис ходив попереk сьвіта, то не знайдеш того. (Куропат.)
Говорять про рідку, дорогу річ.
2. А ходив бис дивний та чудний. (Будз.) ...та страшний. (Будз.) ...та вкола сьвіта! (Будз.) ...та вкруги сьвіта. (Будз.)
Проклинають або парубків, що занадто ходять по ночах, або жінки чоловіків, що ходять пити.
3. А щобиете ходили кругом сьвіта! (Товсте)
Прокляте.
4. Бодас ходив рачки! (Жидач.)
Прокляте.
5. Бодай то ходити тай не поблудити! (Уриче)
Говорять до прохожих, що питають дороги.
6. Кождому ходит за собзв. (Кос.)
Кождий дбає про свої діла. Досить ненатуральна конструкція.
7. Куди ходжу, то сиру. (Пужн.)
Жартлива гра слів: сиру від срати, і сиру, scil. їм, пр. цибулю або иншу річ. Ср. Етн. 36. VI, 192.

8. Куди ходит, то клине. (Наг.) ...то плаче. (Наг.)

Бувають такі люди, що все чують себе покривдженими і раз-у-раз кленуть або проплакують своїх дійсних чи мнених ворогів.

9. Не ходи красно, не їдз смачно, збирай деньги, плати довги! (Луч.)

Правило житевої мудрости, троха старомодної, бо в наших часах, як казав один польський філософ „*cywilizowany człowiek nie płaci długów.*“

10. Не ходи по ночі, не шукай немочи. (Гнідк.)

Остерігають парубка, що ходячи по ночі нераз вертає побитий.

11. Помеже хати ходит. (Наг.)

Говорять про приبلуду, що не любить почувати в своїй хаті.

12. Так ходит, як мокри горит. (Жидач.)

Говорять про лінивцю, що ходить дуже погано.

13. Ходжу по зарібках, як тота вода. (Ю.Км.)

Не можу ніде знайти постійного зарібку.

14. Ходжу то гев, то там, сам не знаю, чого. (Лемк.)

Говорить чоловік, блукаючи безцільно.

15. Ходила три дні, виходила злидні. (Наг.)

Говорять про жінку, що ходила до далекого міста і там прогнала справу. Пор. Даль I, 38.

16. Ходит гі розбита качка. (Жидач.)

Говорять про жінку, що ходить хитаючи ся на оба боки. Пор. Adalb. Chodzić 14.

17. Ходит за мною, як гостець по костях. (Город.)

Говорять про уприкреного, ненависного чоловіка.

18. Ходит в лахом, як дід з онучою. (Підгірки)

Говорять про лихо убраного чоловіка.

19. Ходити не своїми ногами. (Гнідк.)

Ходити ліниво, неохітно.

20. Ходити як під обухом. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що ходить пригноблений або зажурений.

21. Ходит на роздобенги. (Наг.)

Ходить за різними ділами спекулюючи на зиск.

22. Ходит на тих-ой чьисах. (Наг.)

Говорять про вагітну жінку близьку до пороку.

23. Ходит по весільох і люштикує. (ВЛ.)

Говорять про музику, якого винаймають на весілля, а може також про спеціаліста-філіяра, якого також винаймають для забави в веселих товариствах. Се практикують особливо жида. Люштикувати, з німецького Luststück, веселий кавалок, веселе оповідане або співанка.

24. Ходит по навалнім. (Лучак.)

Говорять про жебрака. Навальне — значіння неясне, чи не буде те саме, що українське льновальне, данина зо льну, яку давали колись селянки попадям.

25. Ходит пустопаш. (Богор.)

Говорять про чоловіка, що ходить без діла.

26. Ходит розлейбаний. (Наг.) ...як той Лейба. (Наг.)
Говорять про чоловіка, недбало убраного, непозащипаного або нешідперезаного.
27. Ходит тай спит. (Наг.)
Про чоловіка, що ходить мов сонний.
29. Ходит, як би му хто шило в сраку забив. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що ходить неспокійно з місця на місце. Пор. Слав. II, 149.
29. Ходит, як би три дни хліба ни їв. (Будз.)
Про чоловіка, що ходить мляво, неохітно.
30. Ходит як біда. (Стан.)
Стрічавш його, де й не надіюв ся.
31. Ходит як блудна вівцьи. (Наг.)
Про чоловіка, що ходить блудом. Пор. Libl. 199; Adalb. Chodzić 4.
32. Ходит, як бузько по болоті. (Наг.)
Про чоловіка, що ходить гордо ступаючи, міреним кроком.
33. Ходит як журавель. (Наг.)
Варіант до попер. ч. Пор. Wand. I, Gehen 266; Adalb. Chodzić 38; Wurzbach 106.
34. Ходит як засмута. (Будз.)
Ходить зажурений, понурий.
35. Ходит, як здрімаий. (Наг.)
Ходить як півсонний, ліниво.
36. Ходит, як кіт коло сала. (Наг.)
Говорять про такого, що ласо крутить ся коло якоїсь річи або особи. Пор. Wand. I, Gehen 239; Adalb. Chodzić 15.
37. Ходит як крива качка. (Наг.)
Говорять про кривоклубу, кульгаву жінку. Пор. Zátur. XV, 11.
38. Ходит як немохід. (Наг.)
Ходить як сонний, як не при собі.
39. Ходит як не своїми ногами. (Наг.)
Ходить ліниво, постояючи („поставкуючи“).
40. Ходит як нічвін. (Наг.)
Ходить як люнатиє.
41. Ходит як оремус. (Бар.)
Значіне неясне.
42. Ходит як пень. (Стан.)
Не ходить зовсім. Говорять іронічно про такого, що не може ходити.
43. Ходит як розламаний. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що ходить хитаючи ся дуже з боку на бік. Пор. Adalb. Chodzić 32.
44. Ходит як сам не свій. (Наг.)
Ходить як непритомний, одурілий. Пор. Adalb. Chodzić 46.
45. Ходит як сліпий. (Наг.)
Ходить у потемках мацаючи руками. Пор. Слав. II, 196.

46. Ходит як сновида. (Будз.)

Ходит як люнати́к, непри́томний.

47. Ходит, як тіло бив душі. (Будз.)

Ходить як неживий, дуже ліни́во.

48. Ходит як той з решетом за долев. (Наг.)

Ходить не знаючи куди і за чим.

49. Ходит як тур. (Гнілк.)

Ходить гордо. Пор. Adalb. Chodzić 34.

50. Ходить як по бритвах. (Ільк.)

Ходить обережно, помалу. Пор. Adalb. Chodzić 6.

51. Ходить, як теля за коровою. (Ільк.)

Ходить слідом за кимось. Пор. Adalb. Chodzić 43.

52. Хто коло чого ходить, з того жиє. (Глещ.)

Хто чого пильнує, те дає йому дохід.

53. Хто ходить по́ночи, шукає букової помочи. (Ільк.)

Кепкують із таких, що люблять ходити поночі і часто счиняють бійки, звичайно в п'янім стані.

54. Хто ходит по тім місци, де кінь качав сї, дістане свербїйки. (Наг.)

Народне віруванє, основане на дійсній практиці. Пор. Даль I, 594.

55. Як не свій ходить. (Ільк.)

Варіант до ч. 43. Пор. Adalb. Chodzić 46.

Холодно. 1. І холодно і голодно і до дому далеко. (Лев.)

Говорить гість у немилій гостині, ночуючи голодний в холоднім місці. Пор. Adalb. Chłodno 1.

Холява. 1. Сипле як з холяви. (Тереб.)

Сипле або лє щедрою рукою. Сипати уживають декуди також про плини, пр. сип воду або горілку.

2. Хольиву з рота робити. (Наг.)

Образово замість брехати. Пор. Wand. V, Wort 931; Adalb. Pysk 6.

Хома. 1. Біда тому селу, де Хома війтом. (Дар.)

Приказка основана мабуть на якимось спеціальнім випадку, в якій війт Хома дав себе в знаки людям.

2. Вєрав сї Хома, нема го дома. (Наг.) ...тай нема... (Підгірки)

Говорять, коли хтось зробить комусь збитка і сховає ся так, що не можна його знайти.

3. Коли схоче Хома, буде робив дома. (Залісе)

Не потребує шукати зарібку де инде.

4. Лус тріс Хому, тай по всьому. (Магіївці)

Жартували в якогось Хоми, що ні з сього, ні з того дістав по пиці.

5. То невірний Хома. (Гнілк.)

Приповідка взята із Апостольських діянь, де оповідаєть ся про апостола Тому, що не вірив у воскресєніє Христа.

6. Хома, сиди дома, роби веретівці! Буде тобі, буде мені, буде твоїй жінці. (Підгірки)

Примівка або приспівка до чоловіка, що любить байдикувати по сусідах замість сидіти дома.

7. Як Хома до Бога, так Бог до Хоми. (Корч.)

Говорять образово про сусідську взаїмність. Пор. польське: Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie. Adalb. Jakób 1; Čelak. 10.

Хопити. 1. Хопив го за боже пошитє. (Шустом)

Хопив за чуприну.

2. Хопили би ті кольки по під оба боки! (Наг.)

Проклятє.

3. Хопили сї за-волоси. (Наг.)

Говорять про таких двох, що від сварки переходять до бійки, хапаючи один другого за довге волосє.

Хопта. 1. І межи хоптою росте красне зілє. (Гнідк.)

Хопта — бурян. Пор. висше Рожа ч. 3, 4.

2. Хопта в негодї множит ся. (Гнідк.)

Бурян виростає густо в слотавих роках.

Хорий. 1. Він дуже хорий: має свинські сухоти. (Наг.)

Говорять іронічно про здорового чоловіка, що вдає хорого. Пор. Wand. II, Krank 31.

2. Він такий хорий: не нині — завтра. (Наг.)

Говорять про чоловіка близького смерті. Не нині — завтра, scil. умре.

3. Він такий хорий, як я здоровий. (Луч.)

Говорить хорий чоловік про такого, що вдає хорого.

4. Всі хорі, лиш кулявий Іван здоровий. (Кольб.)

Іронічно про здорових людей, які на хромого Івана спихають якусь роботу.

5. Для хорого більша година, як для здорового ціла днина. (Пост.)

Хорий лежачи нудьгує, йому довжить ся кожда година.

6. Хора я і то дуже хора: з вами буду їсти, і окремо мені дайте, і на потому лишіт. (Залісе)

Іронічно говорять про здорову жінку, що вдає хору.

7. Хоре — їсть тай поре. (Наг.)

Жартують із чоловіка, що вдаючи хорого їсть багато і сере багато.

8. Хоре коли не вмере, то розпестить ся. (Ільк.)

Прибагає собі всячини.

9. Хорого питают, здоровому дают. (Коб.)

Хорого питають, чи буде що їсти, а здоровому дають не питаючи. Пор. Wand. II, Kranke 24; Čelak. 48; Нос. ст. 450; Adalb. Chory 4.

10. Хорому все гирке. (Наг.)

Йому не мила жадна страва. Пор. Wand. II, Kranke 32; E. Rot. 414; Adalb. Chory 11; Zátur. VI, 484.

11. Я забула, що я хора, як танцюй, так танцюй. (Ільк.)

Кепкували з жінки, що вимовивши ся хоробою пішла до сусідки на весіле і затанцювала ся до пізньої ночі.

Хоріти. 1. Не хорів, не болів, як з лука спاخلо. (Дар.)

Говорять про чоловіка, що не хорувавши вмер нагло, мов застрілений.

Хороба. 1. Добирає си хороби. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що вдає хорого і придумує собі якусь незвичайну хоробу.

2. На гірку хоробу гіркий полин. (Жураки) ...лік. (Наг.)

Гірка хороба — лихорадка, на яку найкращий лік — гірка хініна.

3. Хороба не радість, смерть не весіле. (Луч.)

Обі річі важкі та неминучі в людському житю.

4. Хороба чоловіка не направит. (Зазул.)

Говорить чоловік, що перебувши тяжку хоробу виходить між люди помарнілий.

Хороший. 1. Як хороший, не жаль гроший, — як поганий, копну погами. (Ільк.)

Говорить дівка про кавалера.

Хорт. 1. Гонит сі як хорт. (Наг.)

Говорять про такого, що бігає швидко замість ходити.

2. Не тогди хорта годують, коли на лови йдуть. (Ільк.) ...годувати ...йти. (Карл.)

Говорять загально в значіню, що всяке діло потребує приготування. Пор. т. II, Кінь ч. 82. Пор. Schlei. 187.

3. Тогди хорти годує, як на польованє їде. (Кольб.)

Говорять про чоловіка, що починає якесь діло без приготування.

Хорувати. 1. Будеш тогди хорувати, як три дни сьвйит буде. (Жидач.)

Говорять такому, що в робучий день хоче лежати від легкої хороби.

2. Хорує від великого келішка. (Луч.)

Жартливо говорять про п'яницю, хорого від перепою.

Хосен. 1. З сего такий хосен, як з гівна батіг. (Іванівці К.)

Говорять про непотрібну річ.

2. З тебе такий хосен, як з тогідного снігу. (Кольб.)

Варіант до попер. ч.

3. Нема з нього хісна й за малу дітину. (Бор.)

Говорять про нероботящого або слабовитого чоловіка.

4. Ні хісна, ні післа. (Княж.)

Говорять піславши когось за якимось ділом і не можучи його дочекати ся. Пор. т. II, Посол ч. 13.

5. С того не є хісна. (ВЛ.)

Говорять про непожиточну річ.

6. Такий хосен, як нічого в торбі. (Гнідк.)

Говорять про непожиточну річ або безхосенне змаганє.

7. Хосен ми з того! (Наг.)

Не маю з того ніякої користи.

Хотіти. 1. Аби хотіти, можна найти муки на руки. (Стриг.)

Працю чоловік знайде завсїди, аби лише хотів робити.

2. Він уже не хтів, а вни ще били. (Лучак.)

Лихе діло потягає за собою наслідки, яких справець звичайно не бажає.

3. Коли не хоч біди, лиши, не буди. (Бергом.)
Коли не хочеш напасти, не зачіпай нікого.
4. Коли схочу, тогди лжижу; коли схочу, тогди встану. (Сор.)
Говорить про себе самостійний господар.
5. Коли ся не хоче, то гірше хориби. (Петр.) Як сі.. гірш... (Сор.)
Нехить гірша від немочи.
6. Коли ся не хоче, то гірше як не може. (Гол.)
Варіант до попер. ч.
7. Коли ся хоче, то й на гору вилізе, а як ся не хоче, то й з гори ся не зсуне. (Доброс.)
Думка та сама, як і в попередніх варіантах, тільки іншими словами.
8. Не хотіла жерти, та мусіла вмерти. (Підгірки)
Жартливо говорять про небіжку, що за життя була пажерлива.
9. Не хочу — дай сюда; не треба — здасть ся. (Ільк.)
Жартують із чоловіка нерішучого, який зразу не похочув, а потому все таки бере.
10. Не хочу — дайте. (Наг.)
Коротший варіант до попер. ч. Пор. Нос. ст. 475.
11. Не хочу каші й по воду не піду. (Карл.)
Не хочу ані робити ані їсти.
12. Не хочу си тобов рук паскудити. (Наг.)
Не хочу тебе бити, хоч варто би.
13. Оден хоче попа, другий попаді. (Ст. Богор.)
Один хоче того, другий чогось іншого.
14. Ти би хотів з єднов заднищев на два празники! (Наг.)
Кепкують із чоловіка, що хотів би одним замахом зробити два діла.
15. Хоче чужим хуєм стерні молотити. (Льв.)
Кепкують із чоловіка, що хоче робити якусь прикру роботу чужими руками.
16. Хочеш, жибим ти вискочив на груди? (Будзан.)
Приговорюють в жарті: „Хочеш, абим тебе зловив за барки?“
17. Хочеш, не хочеш, коли пан війт хоче. (Гнідк.)
Примовляли до такого, якого війт засудив на 25 буків.
18. Хоче, як ділько за маму. (Підгірки)
Хоче дорого, править надмірну ціну.
19. Хочу опровадити динь як люди. (ЮКм.)
Говорив чоловік, коли йому одного дня лучила ся якась надзвичайна напасть, а він бажав відпекати ся від неї.
20. „Хочу спати“. — „Е, срати меш завтра рано“. (Підгірки)
Дразнять такого, хто вечером занадто вчасно хоче йти спати.
21. Хоць бим не хотіла, мушу бути файна. (Льв.)
Говорить про себе вродлива дівчина.
22. Хто не хоче, каже, що не може. (Наг.)
Звичайна вимівка таких, що не хочуть нікому зробити жадної прислуги. Пор. Слав. I, 227.

23. Хто хотів, той вертів. (Старі Богор.)

Говорять про діло, до якого кождий мішає ся.

24. Хто чого хотів, то й має. (Вел. Очи)

На що собі заслужив, те йому дістає ся.

25. Як не хоче, то ще гірше, як не вміє. (Сіл. Б.)

Варіант до ч. 6.

26. Як сі ни хочи, то ще гірши, як ни мож. (Жидач.)

Варіант до попер. ч.

27. Як схоче, то й до гори потягне, а як не схоче, то сі з гори не стягне, (Луч.)

Варіант до ч. 7.

38. Як схочеш, і до гори скочиш, а як станеш, то й з гори не потягнеш. (Гнідк.)

Варіант до попер. ч.

39. Як схоч, так сокоч. (Дар.)

Жий, пильнуй ся, як сам хочеш.

40. Як хто хоче, так по своїй мамі плаче. (Ільк.) ...матері... (Стоян.)

...за своєв мамов... (Іванівці К.)

Як хто хоче, так поступає в своїм житю. Пор. Нос. ст. 482; Сим. 1282.

Хорота. 1. Ни дай Боже, прийде хорота до хати, промовляйте: „Болячнице, сестрице, ідиж ти на своє місце, там де ти була в материній утробі, обис ни боліла від днешного дне до судного“. (Юкм.)

Народній звичай і примівка від болячки.

Храм. 1. Де храм, то і я там. (Ільк.)

Храм у значіню празник, храмове свято, се зн. того святого, на якого імя збудована церков. У такі дні до села звичайно прибувають люди з сусідніх сіл у гостину до знайомих.

Хрест. 1. Вже му лиш хрест та лопата поможе. (Кольб.)

Говорять про дуже тяжко хорого чоловіка, якого смерти надіють ся леда день.

3. Він би з хреста знів. (Жидач.)

Те, що повішено на хресті, пр. хустку або якусь иншу річ, не годить ся здіймати.

3. До хресту держити. (Наг.)

Бути за кума при хрещеню дитини.

4. До хресту носити. (Наг.)

Носити дитину до хрещеня.

5. Жеби-сь і хрест гриз, то ти не віру. (Луч.)

Гризти хрест — форма твердої присяги.

6. При хресті-м ти був. (Наг.)

Я далеко старший від тебе і був при тім, як тебе хрестили.

7. Хрест би ті божий побив! (Наг.)

Прокляте. Народня віра в силу хреста проти злих духів.

8. Хрест і мотика нас розлучит. (Бар.)

Говорить муж до жінки в значіню, що тільки смерть розлучить їх.

9. Як з хреста знятий. (Льв.)

Говорять про схорованого, змарнілого чоловіка.

Хрестини. 1. Господи допомагай, перше на хрестини, як на коровай! (Ільк.)

Жартують із покритки, яка має дитину перед шлюбом.

2. Де-де твої хрестини, коли вже навідини! (Ком.)

По хрестинах жінка уважає ся нечистою, доки не вийде до церкви до виводу. Тільки по виводі вона може відвідувати сусідок і свояків. Се мабуть і називає ся „навідини“.

3. Не був на моїх хрестинах. (Наг.)

Говорить чоловік до молодшого від себе. Пор. Слав. I, 312, 313; Adalb. Chrcziny 1.

4. О хрестинах не відала, на погріб прошена. (Луч.)

Говорила жінка, що фальшиво оповіщена прийшла з другого села до знайомої на похорон, а застала хрестини.

5. Справлю тобі хрестини з молитвинами. (Борис.)

Жартливо замість: набю тебе, що влізе.

6. Як сі трафит на хрестини такий, що поганий на вроки, то аби лишень подивити сі на повалу і на свої ніхті, то вже аби хтів уречи, то не врече. (Наг.)

Народній звичай відвороту від уроків.

Хрестити. 1. Мене хрестили, а тебе ще не молитвали. (Наг.)

Молитвини уважають ся актом меншим від хрещення і не мають урядового значіння. Вони називають ся також „хрещенням з води“, яке може доконати в разі потреби кожний хрещений чоловік або й жінка.

2. Ти його хрести, а він кричить: пусти. (Дар.)

Жартували із хлопця, якого хрещено в старшій віці.

3. Хрести сі, Йване, штирма ногами! (Торговиця)

Жартують із такого, що не вміє перехрестити ся.

4. Хрести сі тай дізь у болото! (Наг.)

Говорять у значінню: відчепи ся від мене.

5. Хрести сі тай мов Оченаш! (Наг.)

Говорять у значінню: сам не знаєш, що говориш.

6. Хрестять люде, хоть ся ще не вродило. (Ільк.)

Говорять про діло, яке обговорюють перед його доконавем.

Хрещений. 1. Хрещений, а не молитваний. (Наг.)

Говорять про нечемного чоловіка.

2. Ще лише з води хрещений. (Цен.)

Ще не вповні хрещений. Пор. Хрестити ч. 1.

Хрещик. 1. Пішов з хрещиком по селіх колядууче. (Турє)

Народній звичай у Бойків.

Христіянин. 1. Жиби христїнин був свою біду знав, був би її ни чїпав. (Жидач.)

Чоловік нераз зачепить собі сам біду, з якої потім йому тяжко вибрати ся.

2. Християне, церков не пошита, воробці на престіл серут, а ви хочете в царстві бути? А в гузиці! (Туст.)
Уступ із гумористичної проповіді давнього попа.
3. Християне, чому ви до церкви не ходите, на боже не даєте? Церков гола, ні кадила, ні кропила. Ци ви хочете, аби я хуйом двонив, а бздинами калив? (Ходор.)
Уступ із гумористичної проповіді давнього попа.
4. Христьянини шо упє, тото й його. (Тухля)
Гумористичний вислов чоловіка охочого до чарки.
- Христос.** 1. „А що зробив Христос, як мав дванацять лїт?“ — питає ксьондз на катехізації. — „Пішов на відпуст до Підкаменя“.
(Підкамінь)
Гумористична легенда.
2. Бодай тя Христос застрілив з ясної фузії! (Матків)
Гумористичне прокляте.
3. Він би Христа випер сі! (Сор.)
Говорять про віроломного чоловіка, що відпирає ся свого злого діла.
4. Туди Христос не ходив. (Гнілк.)
Говорить чоловік зайшовши в безвихідне місце.
5. Христи Спаси Ісуси, продав тато гуси. (Жидач.)
Мабуть мудрованє.
6. Хриговим іменьом го проси, ци послухає. (Наг.)
Говорять про непослушного чоловіка.
7. Христом Богом ті прошу. (Кол.)
Прощу тебе усильно, Христовим іменем.
8. Христос йому в грудьох грає. (Наг.)
Говорять про чоловіка, якому хрипить у грудях. Пор. Libl. 177.
9. Христос тобі очи засере. (Берез.)
Говорять у значіню: ти осліпнеш.
10. Христос тя скає крім сьвятого плїша! мовила баба ксьондзови.
(Коб.)
У латинських ксьондзів на тімени єсть місце виголене, що зветь ся тонзурою. В погляді тої жінки, що говорила сі слова, у того ксьондза все тіло було гірше крім того сьвятого плїша.
- Хрін.** 1. Вже ми хріном в носї став. (Луч.)
Говорять про уприкреного чоловіка.
2. До хріну ми тебе потрібно. (Кол.)
Тебе мені зовсім не потрібно.
3. До хрону міні того тре. (Сор.)
Того міні не треба.
4. До хрону тебе потребую. (Стан.)
Ти мені непотрібний.
5. Мені тебе до хрону треба. (Сквар.)
Варіант до ч. 3.

6. Хріном кому в горлі стати. (Гнідк.)
Уприкрити ся йому.
- Хроб.** 1. Аби ті хроби живого розточили! (Наг.)
Прокляте.
2. Бодай ті хроби шпали! (Наг.)
Прокляте.
- Хробак.** 1. Жию як хробак у хрені. (Наг.)
Говорить чоловік, що живе в дуже тяжких обставинах.
2. Заліз хробак у хрін тай гадає, що нема нічого ліпшого. (Явор.)
Жартують із чоловіка, що живе в біді і не кривдує собі. Пор. Wand. II, Wurm 12, 13; Čelak. 241.
3. І квасницю хробак гризе. (Ільк.)
Він не гордує ніяким яблуком. Образово: біда докучає і найбільшому чоловікові. Пор. Adalb. Jablko 1.
4. І хробака наздопчи, то він боронит ся. (Луч.)
Кожний чоловік, навіть найслабший, боронить ся від напасти і кривди. Пор. Wand. V, Wurm 3; Adalb. Robak 1, 2; Čelak. 181.
5. Їдж хоть з хробаком! Хробак здохне, і тебе дідько возьме. (Цен.)
Жартливо говорять такому, що бридить ся їсти хробачливе яблуко. Пор. Adalb. Robak 5.
7. Кожний має свого хробака. (Льв.) ...що го точит. (Наг.)
Кожний має свою гризоту. Пор. Wand. II, Jeder 6; Слав. II, 150; Zátur. XII, 263; Adalb. Robak 6.
8. Курної хати хробак не їсть. (Уриче)
Народний погляд на догідність курних хат, які не терплять від червоточини.
9. На тебе вже давно хробаки чекают. (Наг.)
Говорять про старого чоловіка, бажаючи йому скорої смерті.
10. Не той хробак страшний, що я його звім, а той, що мене звість. (Наг.)
Говорить чоловік, який не бридить ся їсти хробачливий овоч. Пор. Даль II, 82; Adalb. Robak 7.
11. Розточили би го хробаки верх землі! (Наг.)
Прокляте.
12. Сидів хробак ціле жите у хрені, аж пиридо смертив уліз у морков, тай удрів, що там ліпши. (Жидач.)
Кавав чоловік, що до нічого не мішав ся, а раз довело ся йому бути на вічу.
13. Сім літ хробак у хріні зимував, а смаку не зазнав. (Ільк.)
Образово говорять про чоловіка, що привик бідувати.
14. Треба хробака залльити. (Наг.)
Образово замість: треба випити горілки.
15. Хробак гризе хрін, бо не знає за морков. (Луч.)
Говорять про чоловіка, що волить бідувати, ніж шукати собі ліпшого місця.
16. Як залізе хробак в хрін, то гадає, що лиш він. (Доброс.)
Жартують із бідного, та все таки гордого чоловіка.

Хробачливий. 1. То хробачлива душа. (Кол.)

Говорять про хоровитого або здеморалізованого чоловіка.

Хробачне. 1. Вибачте, што сте їли хробачне. (Мо. ВЛ.)

Як хто сказав другому щось неприємне, але правдиве.

Хромий. 1. Хромого пса легко здогонити. (Ільк.)

Бо він не може бігти так швидко, як здоровий.

Хруставець. 1. Від нього би хіба хату хруставцєм обсіпати. (Наг.)

Народне віруванє про те, що хату обсіпану хруставцем, т. є. самосівним маком, не може навіждувати упир.

Хрустіти. 1. Хрустит, як ф'орбст. (Наг.)

Говорять про хліб, у якому є дрібні камінці із млинового каменя, які хрустять на зубах.

Хрущ. 1. І хрущ — мясо. (Ільк.)

Жартують із людей, що люблять їсти м'ясо хрущі. Пор. Дикар. 1059.

2. Як купа хрущів на весні, то будут проса рісні. (Ком.)

Господарська ворожба. Пор. Adalb. Chrabaszcz 2.

Хтем. 1. На хтем сї забив. (Наг.) На хтем хтеменний... (Наг.)

Забив ся до разу або від разу.

Хто. 1. Що хто кому, то й Бог йому. (Бергом.)

Народня віра, що Бог платить добром за добро, а злом за зло.

Хтось. 1. Прийшов хтось тай взяв щось; пішов би-м за ним, та не знаю за ким. (Ільк.)

Говорять, коли щось пропало не знати куди й як.

Худий. 1. Така худа, лише шкіра тай лій. (Жураки)

Говорять про худу жінку або худу шкапу.

2. Худий пес не скажить ся, ино ситий. (Ільк.)

Народне віруванє. Образово також про те, що бідний чоловік не так легко здуріє, як багатий.

3. Худий як хорт. (Льв.) ...пес. (Льв.)

Говорять про худого чоловіка. Пор. Adalb. Chudy 3, 19.

4. Худого до полтя солонини привязати, не згрубіє. (Буськ)

Чоловік з роду худий ніяким способом не потовстіє.

Худоба. 1. Відпас худобу, лиш батіг припіє. (Наг.)

Говорять про недбалого пастуха, що погубив худобу.

2. Вибідила ся худоба того року. (ЮКм.)

Говорять про лихий рік, в яким не було паші.

3. Де худоба, там і шкода. (Ільк., Снят.)

Худоба звичайно любить забігати у збіжжє або траву, призначену до кошеня.

4. Дорога худоба заспіває іже Херувими. (Тлумачик)

Буде ричати, бо схоче багато їсти.

5. І худобу зм'ягав, і себе зментрожив, і дідька лисого заробив. (Наг.)

Говорить чоловік набідувачи ся у якійсь неоплатній роботі.

6. Лука стає худоба під тигаром. (Наг.)

Лука ставати — гнути ся, вигинати хребет у гору.

7. Ой, то ще худоба не загнана! (Наг.)
Говорять про непосидючого чоловіка.
8. Пішла худоба по царинах. (Наг.)
Докоряють недбалому пастухови, що пустив худобу в збіжжя або в некошену траву.
9. Пошануй худобу раз, а вона тебе десять раз пошанує. (Луч.)
Господарське правило, що зі скотиною треба поводити ся як найкраще.
10. Хто ся худоби позбуває, той ся хліба позбуває. (Луч.)
Говорять про чоловіка, що легкомісно тратить худобу.
11. Хто худобу бє, той потім без неї буде. (Бергом.)
Говорять про чоловіка, що знущає ся над своєю худобою.
12. Худа худоба свого хованя. (Ільк., Мінч.)
Говорить бідний чоловік про своїх худих дітей.
13. Худоба гладка як слимаки. (Наг.)
Говорять про добре випасену худобу.
14. Худоба — німина, що ї болит, не вміє сказати. (Голоб.)
Говорять остерігаючи перед тим, щоб не збиткувати ся над худобою, яка не вміє пожалувати ся.
15. Худоба — річ набута, а здорове ні. (Пост.)
Говорить чоловік у тяжкій припадку, коли йому радше позбутися худоби, як пошкодити своєму здоров'ю.
16. Худоба сї понапасала як пукавки. (Наг.)
Говорить пастух замічаючи, що час йому гнати худобу до дому.
- Худобний.** 1. Худобна жена все дудре, што не їла на полудне. (Трибів)
Лемківська приказка про бідну жінку, яка все маридує собі зі свого жити.
- Хусит.** 1. Бородатий хусит бородою трусит. (Льв.)
Жартують із бородатого жида.
2. Ци хусит, ци не хусит, а єбати мусит. (Цен.)
Приказка із життєвої практики.
- Хуста.** 1. Великої треба хусти, аби завйизати всім людям усти. (Явор.)
Всім людям уст не завяжеш, людського поговору не уйдеш.
- Хутко.** 1. Шо хутче, то прудче. (Кольб.)
Властиво тавтологія, бо „хутче“ і „прудче“ значить одно: скорійше.
- Хух.** 1. Ні хуху, ні духу. (Льв.)
Говорять про хорого на дихавицю чоловіка, у якого тіло холодне. Пор. Нос. ст. 386; Даль II, 89; Adalb. Chuch 1.
- Хухати.** 1. Хухає отець-мати на малу дитину. (Наг.)
В значіню: люблять її дуже, пестять, пильнують.
2. Хухай в руки, коли-с змерз. (Наг.)
Говорять такому, що змерз в руки.
- Хухнути.** 1. На тебе хухну тай буде по тобі. (Наг.)
Говорить сильний чоловік до слабосилого, що зачіпає ся з ним.
2. Хухни міні в шруб. (Льв.)
Говорять замісь: поцілуй мене в сраку!

Ц.

Цабанити. 1. Цабанит, як за рідну маму. (Наг.)

Говорять, коли хтось за якусь річ жадає занадто високої ціни.

Цап. 1. Муркотит гей цап. (Лім.)

Цап мабуть не муркотить, а бекає.

2. Не буде з цапа вовни. (Льв.)

Цап має коротку, хоч м'яку шерсть, а не вовну. Говорять образиво про чоловіка, нездалого до роботи. Пор. Слав. II, 26; Schlei. 153.

3. Ото з тебе дурний цап! (Луч.)

Дають дурного, непорядного чоловіка.

Цапки. 1. Аби-с цапки став, то того не докажеш. (Наг.)

Цапки стати — стати на руках і ногах. Жартливо говорять про надсилне зусилля.

Цар. 1. До цара далеко. (Наг.)

Цар у сьому вислові як вираз найвишого виміру справедливости. Пор. Даль I, 289.

Цара. 1. Іде цара як хмара. (Снят.)

Говорять про велику громаду людей, яку тяжко оком окинути.

2. Проти цари не поривай ся! (Снят.)

Цара — громада людей.

Царина. 1. Царина — сьвйита річ. (Наг.)

Царину, т. є. поле засіяне збіжем, звичайно обгороджують плотами, щоб охоронити від полевої шкоди.

Царство. 1. Царство йому небесне. (Наг.)

Говорять про покійника. Пор. Даль I, 349.

2. Яке твоє царство, така й твоя сила. (Ільк.)

Говорять мабуть про Бога.

3. Я не в своїм царстві їджу, ино в своїм капелюсі. (Наг.)

Вислов із народнього оповідання про чоловіка, що не впущений до неба кинув у небо свій капелюх, засмолений некою смолою, а коли ніхто зі святих не міг того капелюха взяти і викинути, він впущений до неба сів у тім капелюсі і не хотів уступити ся.

Цвинтар. 1. На цментари сходять ся в другий день русаль. (ВЛ.)

Народній звичай справляти гостину на цвинтарі в другий день Зелених свят.

Цвисти. 1. Хиба би не цвила, аби не родила. (Наг.)

Говорять про деревину, а також про всяке діло, в якому добрий початок веде до неохобного успіху.

Цвіт. 1. Де цвіт, там мід. (Наг.)

Пчоли збирають мід із цвітів, найкрасший з липових. Пор. Слав. I, 160.

2. Єдин цвіт не робить вінка. (Ільк.)

Одна чеснота не творить ще цілого характеру.

3. Є того цвіту по цілім світу. (Ільк.)

Говорять про дівчат-відданиць. Пор. Adalb. Kwiat 6.

4. На добрий цвіт пчола летит. (Наг.)

До доброго чоловіка горнуть ся інші. Пор. Даль II, 209.

5. Не раз в кропивою і красний цвіт зривають. (Гнідк.)

Красний цвіт родить часто шкідливе насінє пр. цвіт кукілю.

6. Сего цвїту по цілому сьвіту. (Явор.)

Варіант до ч. 3. Пор. Нос. ст. 282; Zatur. XVI, 367.

7. Се тільки цвїт, а ягідок пождїт. (Залїсе)

Се лише початок діла, а на користь треба заждати.

8. Цвіти збирають, не вибирають. (Гнідк.)

Значїне неясне, бо цвіти збирають вибираючи.

Цвітень. 1. Цвітень — переплїтень, бо переплїтає трохи зими, трохи літа. (Льв.)

Народній погляд на цвітнєву погоду.

Цвітний. 1. Цвітня зимка впала. (Довгон.)

Цвітня зимка — по гуцульськи сніг.

Церегелити ся. 1. Не церегельте ся. (ЮК.)

Не церемоньте ся, не змагайте ся.

Церегелї. 1. На що такі церегелї? (Наг.)

Церегелї — зайві заходи або формальности.

Церемонїя. 1. Без церемонїї взїв. (Наг.)

Взяв не питаючи і не просячи.

2. Не робїт церемонїї. (Наг.)

Не унимайте ся. Говорять припрошуючи гостей, щоб їли.

Церков. 1. В церкві була, молила сї, хрестила сї. (Угрин.)

Жартують із богомільної, а при тім фіглярної дівчини.

2. В церкві і коршмі пана нема. (М. Гош.)

Перед Богом і арендарем усі рівні. Пор. Adalb. Kościół 36.

3. В церкві пан хлопови братом, а по за церковів гірєньким катом. (Гнідк.)

Перед Богом усі люди рівні, а в суспільности одні другим вороги. В друкованім оригіналі стоїть „татом“, а не „катом“, та се не дає ніякого зміслу.

4. Де ся церков будує, там чорт коршму мурує. (Коб.)

Де чеснота, там і покуса. Пор. Adalb. Kościół 13; Čelak. 9.

5. До церкви, як і до коршми, без грошій не йди. (Ясіне)

Житева практика.

6. Знайшов єсь церков Богу ся молити. (Незаб.)

Говорять про чоловіка, що знайшов собі невідповідне діло або невідповідну інстанцію. Пор. Слав. I, 289; Brzoz. Cerkiew 1.

7. Люди в церкві, а вони творят паскуду. (ЮК.)

Говорять про паниць, що в часі богослужєня гуляють у коршмі.

8. Наша церков, вільно в нї кождому пердїти. (Коб.)

Найвисший вираз сїльської автономії.

9. Обдирати церков, а звінницю покривати. (Гнідк.)

Робити недоладне діло. Пор. Čelak. 46.

10. Піду до церкви, але не буду молити ся. (Ільк.) ...Богу ся молити. (Петр.)

Зроблю формальність, але не саме діло. Пор. Adalb. Kościół 6, 33.

11. Піду я, мамо, до церкви, але дідька звїш, що ти сї буду Богу молити. (Наг.)

Жартливе речене про перекірного сина, що робить усе на перекір.

12. Піду я, мамо, до церкви, але як сї перехрещу, то аби ми кат руку втьив. (Наг.)

Варіант до попер. ч.

13. Прийшов до церкви свїчки погасити. (Наг.)

Прийшов за пізно. Пор. Adalb. Kościół 34.

14. Ходит до церкви по на витрішки. (Котуз.)

Ходить не молити ся, а тільки оглядати людей.

15. Церква горить, а люде руки гріють. (Ільк.)

Кепкують із нерозумних людей. Пор. Гильф. 1112; т. II, Люди 54.

16. Церкву обдирає, а звінницю побиває. (Ільк.)

Робить недоладне діло. Пор. Adalb. Kościół 19; Zátur. X, 178.

17. Церкву покрив, а звінницю обдер. (Ільк.)

Варіант до ч. 9, 16.

18. Церков обідри, а дзвінницю полатай. (Льв.) ...обдер ...пошив. (Петр.)

Варіанти до ч. 9, 16, 17. Пор. Le Roux de L. I, 35; Wahl II, 76; Adalb. Kościół 19.

19. Чи в церкві, чи на дорозі, все треба мислити о Бозї. (Пост.)

Приказка побожного чоловіка.

20. Чого я піду до церкви? Ще би мї сьвітїти лижками побили. (Наг.)

Жартують із чоловіка, байдужного до церковного набоженства.

21. Я до церкви, а люди з церкви; я до млина тай на кіш; я до коршми, а мене в лице тріс. (Кольб.)

Кепкують із нещасливого „пізного Івана“, якому все йде не в лад.

Церковця. 1. Знайшов церковцю Богу молити ся. (Ільк.) Найшов.. молити сї. (Наг.)

Варіанти до Церков ч. 6.

Цехмайстер. 1. Ого цехмайстир, що більшого ни треба. (Жил.)

Цехмайстер тут у значіноу звавця або практика, що розуміє ся на житєвих ділах.

Ци. 1. Ци, иршена! (Жабє) ...иршїна. (Кривор.)

Поганяють „шкапє“. Оклик „ци“ мабуть узятий із німецького ziehe, zieh'.

2. Ци, иршїна, фїст би ти вгнїв! (Кривор.) ...нєхаре... (Явор. кос. пов.)

Примовляють до коняки (по гуцульськи називає ся шкапє) з добродушним проклятєм.

Цибуля. 1. Цибуля ся дивувала, що петрушка танцювала. (Гнідк.)

Примовляють жартливо, коли хтось плете нісенїтницї.

2. Я о цибулі, а він о часнику. (Ільк.)
Говорять один про одно, другий про друге. Пор. Adalb. Sebula 1.
- Циган. 1. Бив Циган Цигаяку, що варила стиранку; вдарив її кулаком, що не була з молоком. (Наг.)
Жартлива поговорка, коли чоловік вередує, що стиранка без молока.
2. Будут ми сі Цигани спити. (Наг.)
Ляжу голодний спати. Народне віруванє, що коли чоловік ляже голодний спати, то йому снять ся Цигани. Пор. Brzoz. Cygan 2.
3. В Цигана вдав ся, хоть по панськи вбрав ся. (Коб.)
Говорить про циганкуватого пана, пройдисвіта і дурисвіта.
4. Дав ся Циган в товаристві і повісити. (Гнідк.)
Жартують із чоловіка, що змішавши ся непотрібно в якусь компанію, потерпів разом із нею.
5. Для кумпанії дав ся Циган повісити. (Город.)
Варіант до попер. ч. Пор. Wand. V, Zigeuner 9; Lompa 11; Adalb. Kompania 1; Wurzbach 77.
6. Добре кажут Циганові діти, що зим дві далиб за одно літо. (Кукиз.)
Циганові діти в зимі звичайно мерзнуть і для того літо буває їм у двох приємнійше, бо завсіди ходять лихо вбрані.
7. Здав ся Циган на свої діти. (Ільк., Лев.)
Спустив ся на них або покликає ся на них.
8. Знає ся, як Циган на пасіці. (Збар.)
Цигани звичайно на пасічництві не знають ся зовсім.
9. Кождий Циган свої діти хвалить. (Ільк.) ...хвалит. (Цен.)
Жартливо говорять про батька, що хвалить свої зле виховані, збиточні діти. Пор. Wand. V, Zigeuner 11; Wurzbach 283.
10. Кождий Циган свою дитину хвалить. (Бергом., Пужн.)
Варіант до попер. ч.
11. Кождий Циган свою кобилу хвалит. (Наг.)
Циганські коні бувають звичайно дуже мізерні. Пор. Даль II, 296; Čelak. 246; Adalb. Cygan 12; Zátur. VIII, 26.
12. Крутит, як Циган косою. (Городок.)
Циган рідко коли вмів добре косити.
13. Крутит, як Циган сонцьом. (Коб.)
Говорять про крут'я. „Циган крутит сонцем“ може мати таке значінє, що Циган в разі потреби схід називає заходом, а захід сходом.
14. Нагадав ся Циган у сім літ за матір'юв плакати. (Лім.)
Жартують із такого, хто за пізно жалує свого вчинку.
15. Надіяв ся Циган на пироги, та борщу не їв. (Кобр., Петр.)
Ситуація противна до народнього оповіданя, в якім Циган наївши ся борщу не міг їсти пирогів.
16. Над Цигана нема папа: в него все великдень. (Коб.)
Він звичайно не має своїх нерухомих власности і може собі кожного дни справити празник.

17. Най тя Циган судит! (Луч.)

Жартують із чоловіка, що домагаєся суду в дрібній справі.

18. На тото Циган кліщі тримає, аби го в руки не пекло. (Грин.)

Циган звичайно коваль. Пор. т. II, Коваль ч. 13; Слав. II, 201.

19. Не проповідує на себе, гей Циган. (Карл.)

Цигани і Циганки бувають також ворожбити, але ворожать завше тільки иншим, а не собі.

20. Плете, як Циган до пасіки. (Луч.)

„Плести“ тут у значінню: дибати, закрадати ся. „Плетенем“ називають стрільці хід лиса; не кажуть „лис іде“, тільки „лис плете“.

21. Правду то Циган казав: „Нема правди на сьвітї, іно в Бозї та в миї трошки.“ (Коб.)

Жартлива поговорка про циганську правду. Пор. т. II, Правда 20.

22. При компанії дав ся Циган повісити. (Ільк.)

Варіант до ч. 4. Пор. французьке: „Par compagnie“.

23. Про що Циган кліщі держит? (Гнідк.)

Scil. аби його залізо не пекло. Пор. висше ч. 17.

24. Свідчить ся Циган своїми дітьми. (Ільк., Петр.) Свідчив сї... (Наг.)

Варіант до ч. 7. Пор. Wand. V, Zigeuner 10; Celak. 473; Нос. ст. 463; Brzoz. Cygan 3; Adalb. Cygan 2.

25. То так як той Циган казав: „Знали-сте зварити, а не знали-сте дати.“ (Ком.)

Натяк на народне оповіданє про Цигана, що в гостинї у господаря наївши ся борщу і не можучи потім їсти пирогів, сими словами дорікав господинї.

26. То Циган! (Льв.)

Циган у значінню крутаря, ошуканця. Пор. Wand. V, Zigeuner 26.

27. То Цигани, то шатрові Цигани. (Булз.)

Говорять маючи на думцї дійсних Циганів, а не циганкуватих людей.

28. У Цигана віри, як на водї піни. (Мшан.)

Циганови ніколи не можна вірити.

29. Хвалит ся Циган своїми дітьми. (Петр.)

Варіант до ч. 7. Пор. Слав, 105.

30. Хто Цигана зловит? Хиба хорт або чорт. (Гол.)

Циган укравши щось уміє звичайно дуже зручно втекти. Пор. Етн. 36. VI, 260.

31. Цигана ноги свербїит. (Наг.)

Він дуже охочий до вандрівки і не може довго всидїти на однім місцї.

32. Циган ворожит, та босий ходит. (Яс. С.)

Ворожба не дуже оплачує ся йому.

33. Циган дві зими за єдно літо давав. (Гнідк.)

Любить ліпше літо ніж зиму.

34. „Цигане, якої ти віри?“ — „Якої хочеш“. (Ільк.)

Цигани мають свою національну віру, але серед християн признають ся до кожного обряду, якого хто хоче. Пор. Zátur. XVII, 39.

35. Циган за єдно літо дві зими давав. (Цен.)

Варіант до ч. 33.

36. Циган за солонину дав би дитину. (Луч.)

Жартують із захланности Цигана на свинське мясо.

37. Циган з дуба падав тай кричав: „Соломи!“ А а як упав, то каже:
„Вже не треба!“ (Пужн.)

Жартлива поговірка про Цигана в небезпеці і після небезпеки. Пор. Етн. 36. VI, 260.

38. Цигани будуть ся тобі снити. (Гнідк.)

Будеш голодний спати. Пор. висше ч. 1.

39. Цигани лопату вкрали. (Наг.)

Образово говорить господаря, коли одного дня в хаті не стане хліба.

40. Цигани по кишках грають. (Будз.)

Говорять про голодного чоловіка.

41. Циган і лис, то оба братя. (Підгірки)

Циган як і лис жиє хитрощами.

42. Циган і сонцём крутит. (Ком.)

Циган жиє крутарством і потрафить про всяку річ брехати.

43. Циган казав, що дав би штири зими за одно літо. (Підпеч.)

Варіант до ч. 34.

44. Циган казав: „Я би газдував, але коби брав плуг так широко, як бире борона, а борона аби так брала, як ціла нива.“ (Пужн.)

Жартують із циганської неохоти до хліборобського жити. Пор. Етн. 36. VI, 647.

45. Циган меже двома хлібами з голоду вмер: старого не стало, а нового не діждав. (Ільк.)

Оповідують про Цигана, що вмер із голоду.

46. Що Циган, то злодій. (Наг.)

У Циганів крадіж не вважається гріхом. Пор. Zátur. V, 178.

47. Через одного Цигана ярмарок буде. (Луч.)

„Через“ тут у значіню „без“.

Циганка. 1. Волю Циганку з Коблянської Волі, ніж тебе. (ЮК.)

Говорив чоловік до нелюбої жінки.

Циганський. 1. Буде там того на циганський зуб. (Дрог.)

Говорять у значіню: буде там того досить. Цигана взагалі вважають пажерливим чоловіком. Пор. Wand. I, Genug 52.

2. Не дітьом циганським колач марципанський. (Коб.)

Циганські діти живуть найпростішою стравою.

3. Циганська дитина як се народит, то в полонку кидають, аби се гартувало. (Пужн.)

Народне віруванє про звичай Циган. Пор. Етн. 36. VI, 164.

4. Циганська кобила день біжить, а три дни лежить. (Ільк.)

Жартують із лїнивої жінки, scil. ти така, як циганська кобила і т. д.

5. Циганським штихом сорочки шиє. (Наг.)

Чим ріжнить ся циганський штих від звичайного, не вмію сказати.

6. Циганські гудзики і в ночі сьвітят ся. (Коб.)

Богаті Цигани носять одєжу з блискучими гудзиками.

7. Циганської дитини нічим не нагодуєш. (Городок)

Вона ненаситна так само, як її родичі, і так само часто терпить голод.

Цизорик. 1. Такий будеш як цизорик. (Будз.)

Цизорик — складаний ніжик у гладких черенцях. Говорять про чоловіка, що він помирніє і буде згідливий.

Цимбаліста. 1. Казав цимбаліста, що бачив басіста, як кухар коштував тай хвалив, що добре. (Дар.)

Кепкують із такого, що видає непевну або неправдоподібну річ за правдиву.

2. У цимбалісти нема на чім сісти, а у басісти нема що їсти. (Ільк.)

Характеризують злиденне життя музикантів.

Цит. 1. Цит но, цит, і він буди біди свої сит. (Стеж.)

Говорять до чоловіка, що нарікає на свого кривдника потішаючи його тим, що й він не уйде біди.

2. Цит, цит, кожний своєї біди сит. (Стежн.)

Говорять до чоловіка, що нарікає на свою біду, вказуючи йому на те, що кожний має свою біду.

Цицька. 1. Вирвала ся цицька з рота. (Тухолька)

Хтось утратив добру посаду, добру службу.

2. Відпала му від рота цицька. (Ільк.)

Варіант до попер. ч.

3. Міні цицьки висхли, нема дітям ні полики. (Ю. Км.)

Говорила жінка, у якої висох покорм у цицьках.

4. Не одну цицьку ссав. (Тростянець)

Не глухий чоловік.

5. У ночьї мої цицьки мокрі: приходит дитина із цвинтаря ссати. (ЮК.)

Говорила жінка, у якої вмерла цицькова дитина. Народне віруванє, що душа такої дитини приходить іще що ночі ссати цицьки матери.

6. Хто два рази цицьку ссав, той злий на перехід (Папір.)

Народне віруванє.

7. Цицьки ти не дам. (Наг.)

Говорить мати до старшої дитини, яка просить чогось такого, чого в хаті нема.

Ціба. 1. А ціба від хліба! Засї від Івасї! (Луч.)

Окликом „а ціба!“ відганяють пса.

2. А пїба від хліба, марш до помий! (Кол.)

Проганяють пса.

3. А ціба, засє! (Наг.)

Проганяють пса.

4. А ціба, кожух! (Наг.)

Жартливий оклик до пса; натяк на оповіданє про жида, що прийшовши до господаря, побачив на приспї пса і запитав господаря, чи той пес не кусає. Господар жартом відповів йому. „Та то не пес, то кожух“. Коли ж пес кинув ся до жида, то сей переляканий крикнув до нього „А ціба, кожух!“

Ціва. 1. Як з ціви люнуло. (Лімна)

Говорять про рясний, наглий дощ.

Цівка. 1. Лє як з цівки. (Наг.)

Говорять про навальний дощ.

Цідиля. 1. Як зробит ся з цідиляти міх, то великий сьміх. (Вислік Вел.)

Цідиля — бойківська здрібніла форма від „цідило“, нагуївська здрібніла „цідильце“ — прилад до цідження молока. Давнійше робили такі прилади з деревляного луба, зігненого в формі козуба, а до вузшого кінця було прикріплене деревляним обручиком ситце з кінського волосіння. Тепер розповсюдили ся більше бляшані цідила зі ситцем із бляшаного дроту.

Цікавий. 1. Не будь цікавий, бо хутко посивієш. (Сор.)

Остерігають занадто цікавого чоловіка. Пор. Ност. ст. 361; Adalb. Cie-kawy 10.

2. Таке цікаве, аж бульки з носа лізуть. (Ільк.)

Жартують із занадто цікавої дитини, що ще сама не вміє висякати ся.

3. Цікавому язик тнуг. (Сор.)

Остерігають занадто цікавого чоловіка.

Цілувати. 1. Не цілуй, Іване, не цілуй, бо чоловікови скажу! (Кол.)

Говорила п'яна баба лежачи в рові, коли її пес рот лизав.

2. Поцілуй мі в хамайдú, бо я з міста йду. (Дрог.)

Огризасть ся жінка, коли чоловік зачіпає її.

3. Поцілуй мі десь — най ти не кажу, де! (Наг.)

Говорить делікатно чоловік другому замість казати йому виразно: „Поцілуй мене в сраку!“

4. Поцілуй мі там, де ми кусник скирки не стає. (Дрог.)

Образово замість: „Поцілуй мене в сраку!“ Пор. Wand. I, Busckel 25.

5. Цілуй, не цілуй — від сороківця не буде. (Ільниці)

П'яна Циганка лежала при дорозі; пес надійшов і почав лизати їй губи. Вона крізь сон думала, що се один із її конкурентів, і сказала псови ті слова.
(Олекса Іванчук.)

Цілушка. 1. Ліпша цілушка, йік обіймушка. (Грин.)

Гуцульська гра слів: „цілушка“ значить окрасець хліба з самого краю, але в сій приказці значить поцілунок.

Ціляти. 1. Цільив у ворону, трафив у корову. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що наміривши ся зробити якесь діло, зробив зовсім щось инше, ніж хотів. Пор. Даль I, 46, 552; Сим. 1626.

Ціна. 1. Збив ми ціну. (Наг.) ...з ціни. (Наг.)

Зменшив ціну якоїсь річи.

2. Не знає сам собі ціну. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що не доцінює сам себе, занадто скромно цінить себе.

3. Перебив ми ціну. (Наг.)

Дав за щось висшу ціну, ніж я давав.

4. Платит без ціни. (Наг.)

Платить не торгуючи ся.

5. То в єдні ціні. (Наг.)

Говорять про два або більше подібних предметів.

6. То за мала ціна. (Наг.)

Се річ дорожша, ніж ти ціниш.

7. Тому й ціни нема. (Наг.)

Говорять про дуже дорогу річ.

8. Тому ціна гріш. (Наг.)

Се дуже дешева річ.

9. То не в ціні. (Наг.)

Се даю дармо в додатку.

10. Ціна в мішок не лізе. (Петр.) ...в мошонку... (Гнідк.)

Ціна буває звичайно виспа, як звичайна заплата. Цінять дорожше, продають дешевше. Пор. Adalb. Cena 1; Zatur. XI, 204, 205; Čelak. 330.

11. Ціну забити. (Гнідк.) ...загнути. (Наг.) ...залупити. (Дрог.)

Зажадати занадто високу ціну.

Цінити. 1. Цінит як за маму. (Гнідк.) Зацінив... (Гнідк.)

Цінить дуже дорого. Пор. Brzoz. Cenić 1.

2. Я не ціню, а правду кажу. (Наг.)

Не жадаю занадто високої ціни, тільки такої, як річ варта.

Ціп. 1. Вдарив би по ціпі, та міг би ще виразити твар другому. (Стара С.)

Ціп ударений по однім кінці може підскачити і вдарити чоловіка в голову.

2. Не вміє ціпа в руку взяти. (Наг.)

Говорять про недорослого або недоукого чоловіка, нездібного до сільського господарства.

3. Ти зо мною ціпів не будеш вязати. (Луч.)

Не будеш мати зі мною ніяких зносин.

4. Тобі лиш до ціпа та до коси. (Наг.)

Говорять учитель дорослому школяреви, що не хоче вчити ся.

5. То не ціпом махати. (Наг.)

Говорять про розумну розмову, яку не так легко провадити, як ціпом махати.

6. Уни ще ціпами пібют єї. (Наг.)

Жартують із молодих хлопців, що беруть ся молотити.

Цмокати. 1. Єдно цмокати, друге спльовати. (ЮК.)

Один смакує, а другому те саме бридке.

Цнота. 1. Лучша цнота в болоті, як нецнота в золоті. (Ільк.)

Стародавня моральна апофтеґма, взята мабуть із польського. Пор. Adalb. Cnota 76; Čelak. 23; Brzoz. Cnota 33.

2. Стрібую її цноти. (Наг.)

Попробую підмовляти дівку, чи дасть себе звести.

3. Цнота дорожша від злота. (Гнідк.)

Стародавня мораль, також мабуть взята із польського. Пор. Adalb. Cnota 74.

4. Цнота і покора не має місця у панського двора. (Ільк.)

Панські двори бували гніздом деморалізації для простих людей. Пор. Wurzbach 32.

5. Цнота не держит ся мура, іно плота. (Гнідк.)

Чеснота держить ся більше в простих хатах, як у панських дворах.

6. Цнота сама ся хвалит. (Гнідк.)

Чеснота сама собою похвальна річ, бо дає чоловікови внутрішнє задоволеня.
Пор. Zátur. II, 88; Adalb. Cnota 32; Brzoz. Cnota 16.

Цомоґи. 1. Послїдні з мене цомоґи тьгнут. (Наг.)

Висисають із мене всю силу, обдирають із усього добра. Значінє слова „цомоґи“ (plurale tantum) не ясне; звязок з польською фразою „Co może“ сумнівний, але все таки можливий.

Цуд. 1. Бог би го на цуд видав та на прислівїи! (Наг.)

Проклятьє.

Цукор. 1. Він має цукор на язиці. (Снят.)

Говорять про облесного чоловіка.

Цундравий. 1. Цундравий ходит. (Наг.)

Говорять про одертого чоловіка. „Цундравий“ походить від „цундер“, пор. російське „цугундеръ“ і увагу Ягіча про се слово в Archiv für Slavische Phil. т. I.

Цундря. 1. Цундрьї з тебе висит. (Наг.)

Цундря — шматки пороздираного полотна або сукна.

Цур. 1. Цур дурня та масла грудка. (Ільк.)

Примовляють дурневи, коли жадає чогось такого, чого нема, або говорить дурниці.

3. Цур поганим очом! (Висіцко Вижне)

Варіант до попер. ч.

2. Цур очам! (Гнідк.)

Відворотна формула проти поганих очий.

4. Цур тобі та пек! (Ільк.)

Відпекують си від поганого чоловіка. Пор. Даль I, 281.

Цураха. 1. А цураха би їй була, пек та осина! (Княж.)

Проклятьє.

2. А цураха поганим очом! (Княж.)

Відворотна формула проти поганих очий.

3. Цураха поганим очем! (Ільк.)

Варіант до попер. ч.

4. Цураха ти! (Лол.)

Говорять немилому чоловікови, або коли хто скаже образливе слово.

5. Цурахи дитині! (Гнідк.)

Відвертають від дитини вплив нечистої сили.

Цуцик. 1. То ще цуцик такий, що сї панови до ноги лестит. (Наг.)

Говорять про підлесливого чоловіка.

Цюр. 1. Хоть не цюр, то кап. (Гнідк.)

Говорять, коли замість сподіваного много дістають хоч троха. Пор. Слав. I, 18; Мука 2568.

Цюріти. 1. Аж цюрит з мене, так ем промок. (Наг.)

Говорить промоклий чоловік.

2. Цюрит дощ, як вода з решета. (Наг.)

Говорять про густий, улиний дощ.

3. Цюрит із нього кров потоками. (Наг.)

Говорять про тяжко пораненого чоловіка.

Цюрок. 1. Цюрком сі з мене лє, так єм промок. (Наг.)

Говорить промоклий чоловік.

Цюцька. 1. Як би не хотів цюцька, не вийшла би д ньому муцька.
(Богородч.)

Жартують із парубка, що виваблює з хати дівку на постійне. „Цюцька“ — песик, а „муцька“ — сучка.

Цьвок. 1. Цьвок у голову забіти. (Гнідк.)

Задати комусь тяжке діло або тяжку загадку.

Цьом. 1. Цьом біду під фіст! (Нижнів)

Значінє неясне. Пор. т. I, Бозя 1.

Цьотка. 1. Чи ті цьотка напала? (Сор.)

Цьотка — горячка, лихорадка, пропасниця.

Ч.

Чайка. 1. Здибав го, як чайку на гнізді. (Ільк.)

Заскочив його несподівано.

2. Пігі, пігі, чайка, де твої яйка? (Цен.)

Примовляють чуючи пігіканє чайки або кивбіски.

Чарка. 1. Віпив чарку, віпив дві, зашуміло в голові. (Ворохта)

Говорить чоловік на „веселі“, т. є. випивши пару чарок.

2. Наша чарка повна зеленого вина: як налив до краю, то пий до дна.
(Залісе)

Примовляють частуючи гостя. Зелене вино — горілка, яку держать звичайно у фляшках із зеленкуватого скла.

Чарівниця. 1. Чарівниця два духи має. (Мшан.)

Народне віруванє.

Чарувати. 1. Очарувала його, дала йому якесь любимене. (Борис.)

Говорять про дівку або жінку, до якої причепив ся якийсь чоловік із любовними афектами.

Час. 1. Аби лиш чьис до того прибрати. (Наг.)

Говорять про трудне або таке діло, що вимагає багато вільного часу, пр. сїть вишлести.

2. Аби час провести. (Льв.)

Говорять люди проводячи вільний час у шинку або за грою в карти.

3. А лихий чьис тебе знає! (Цен.)

Говорять до незнайомого чоловіка, що шукає собі напасти.

4. Без чьису сї вродив, без чьису вмер. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що бідував усе жите і згинув марно.

5. Був би чьис, був би й гріш. (Наг.)

Говорить чоловік, якому за звичайною роботою ніколи заробити зайвий гріш, пр. фірманкою.

6. Був на то чьис тай минув. (Наг.)

Говорять про запізнене діло.

7. Буде чьис красно ходити, коби в чім. (Наг.)

Відмовляє чоловік, якому закидують просте убранє. Пор. Сим. 2372.

8. В добрий чьис сказати, а в лихий замовчати. (Наг.)

Народня віра в добрі і злі хвили або дні. Пор. Даль I, 522.

9. В сам чьис! (Наг.)

Саме в пору, коли треба. Пор. Е. Rot. 555; Слав. II, 183.

10. Все добре в свій час. (Льв.)

Кожде діло треба робити в відповідну пору. Пор. Гильф. 2554.

11. Все до чьсу. (Карл.)

Все минуше, треває лише якийсь час. Пор. Wand. V, Zeit 316; Adalb. Czas 70.

12. В часї всьо здасть ся. (Ком.)

Не здасть ся сьогодні, то здасть ся пізнійше.

13. Дай Боже чьис добрий! (Наг.)

Формула привитання чоловіка, що застає інших при якійсь ділі.

14. Дармо час гаяти. (Льв.)

Пустувати, проводити час за пустою розмовою.

15. Дасть Біг чьис, дасть і пораду. (Наг.)

І найтяжше лихо з часом промине, коли чоловік знайде на нього спосіб. Пор. Wand. V, Zeit 374.

16. Де він на тото всьо чьис бере? (Наг.)

Говорять про чоловіка, що багато робить.

17. Де ся тії часи діли, коли сами ковбаси до губи летіли? (Ільк.)

Жартують із тих людей, яким снять ся золоті часи. Пор. Adalb. Czas 49; Čelak. 498.

18. Днись час хиб. (Мшан.)

Не платить ся добре за роботу.

19. До часу збан воду носить. (Гвілк.)

До часу чоловік шкодить иншим, потім йому урве ся. Пор. Даль I, 270.

20. До чьсу буїт, до чьсу збуї. (Город.)

Значіне неясне.

21. До чьсу збанок воду носить, поки му сї вухо не ввірве. (Наг.)

...поки сї ...ви врве. (Іванівці К.)

Просторійші варіанти до ч. 12.

22. До якогось часу відводит ся. (Тухля)

Про діло, що проволікає ся довший час.

23. Є час на все, та не завше. (Гнідк.)

На кожде діло є час, але не в кождий час можна робити якесь діло.

24. За добрих часів, то й біда робит сї. (Колом.)

В добрі чоловік завсїди знаходить собі якусь біду.

25. За часом всьо приходить. (Петр.)

Час приносить із собою найріжнійші події. Пор. Brzoz. Czas 50; Zátur. IX, 85; XI, 97; Čelak. 262.

26. Іди в лихий чьис та в куцу годину! (Наг.)

Виправляють ненависного чоловіка з хати або з села.

27. Коли то на то чьис буде? (Наг.)

Говорять про якесь далеке, нелегке діло.

28. Красний чьис прожив. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що прожив у достатку довгий вік. Пор. Wand. V, Zeit 819.

29. Ледви ци ми на то чьис позволит. (Наг.)

Говорить чоловік маючи під руками одно діло, коли йому насуває ся инше.

30. Мій час ни довгий. (ЮКм.)

Менї вже не довго жити.

31. На все часу треба. (Льв.)

Жадне діло не зробить ся в одній хвилі. Пор. Wand. V, Zeit 272; Adalb. Czas 47.

32. На всьо свій чьис. (Наг.)

Для всякого діла приходить відповідна пора. Пор. т. I, Всьо 65; Libl. 11; Wahl I, 78; Дик. 1139; Wand. I, Alles 4; Ding 18; V, Zeit 6.

33. На всьо час прийде. (Льв.)

На кожде діло прийде час.

34. Най з тимою чьисом іде. (Наг.)

Говорять про всяку лиху пригоду.

35. На це треба часу немалого. (Снят.)

Се вимагає довгої праці.

36. Не в час даєш хліба густо, коли зубів в губі пусто. (Ільк.)

Говорить старий батько до сина, якй доробивши ся годує його на старости літ.

37. Не знає, де свій чьис подіти. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що нудьгує не знаючи, що з собою робити.

38. Не маю часу: як сиджу, то танцюю, а як стою, то їм. (Підгірки)

Жартують із жінки, що ніколи не має часу, хоч нічого пильного не робить.

39. Не трать часу, поки бритви голять. (Ільк.)

Не трать часу, поки є сила і нагода до роботи.

40. Не чьис стайню замикати, коли конї вкрали. (Наг.)

Говорять про чоловіка, мудрого по шкоді.

41. Нині такий чьис, що соломийний парубок золоту дівку бере. (Наг.)

Такий час, що парубків мало, а дівок багато.

42. Ні на що му чьису не стає. (Наг.)

Все чимось зайнятий, нічого не може скінчити,

Етнографічний Збірник , т. VII. Містить: О. Роздольський, Галицькі народні казки	2-00	к.
Етнографічний Збірник , т. VIII. Містить: О. Роздольський, Галицькі народні повісті	2-00	„
Етнографічний Збірник , т. IX. Містить: В. Гнатюк, Етнографічні матеріали з Угорської Руси. Т. III. (1. Матеріали записані в ком. Земплин, Шарош, Спіш. II. Пісні записані в Бачці)	3-00	„
Етнографічний Збірник , т. X. Містить: Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упоряд. і пояснив др. Ів. Франко. Вип. I. (А—Відати)	3-00	„
Етнографічний Збірник , т. XI. Містить: Галицько-руські народні пісні з мелодіями. Зібрав др. І. Колесса	6-00	„
Етнографічний Збірник , т. XII—XIII. Містить: В. Гнатюк, Галицько-руські народні легенди, I—II, том по	3-00	„
Етнографічний Збірник , т. XIV. Містить: Оповідання Р. Ф. Чмихала. Зібрав В. Лесевич	4-00	„
Етнографічний Збірник , т. XV. Містить: Звадоби до галицько-руської демонології, т. I. Зібрав В. Гнатюк	4-00	„
Етнографічний Збірник , т. XVI. Містить: Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив др. Ів. Франко. Т. I, вип. II	5-00	„
Етнографічний Збірник , XVII—XIX. Містить: Коломийки. т. I—III (Т. XX друкується і буде містити IV т. Коломийок). Зібрав В. Гнатюк, том по	4-00	„
Етнографічний Збірник , т. XXI—XXII. Містить: Галицько-руські народні мелодії зібрані на фонограф Йосифом Роздольським, списав і зредагував Стан. Людкевич, том по	6-00	„
Етнографічний Збірник , т. XXIII і XXIV. Містить: Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив др. І. Франко. Т. II, вип. I. 3-00 к., т. II, вип. II	4-00	„
Житє і Слово , вісник літератури, історії і фольклору, томи I—IV, разом зібрано значне число народних переказів і оповідань про опришків	20-00	„
Записки т. I—LXXXIV—містять багату бібліографію по етнографії, огляди часописий і чимало статей і матеріалів, том по	3-60	„
Збірник фізіологічної секції , т. II, III, VII і X. Розвідки Мих. Драгоманова про українську народню словесність і письменство. Т. I—IV; два перші томи кождий по 3 кор., два другі кождий по	3-00	„
Збірник фізіологічної секції , т. V. Містить: І. Верхратський, про говор галицьких Лемків. Побіч граматичної розвідки про говор Лемків подані тут також тексти лемківських народних оповідань і пісень.	4-00	„
Збірник фізіологічної секції , т. VI. Посмертні твори Митрофана Дикарева з поля фольклору й мітології	6-00	„
Зоря , письмо літературно-наукове р. III, V, VI по 6-00 к VIII, IX, X і XI по (містить між іншими етнографічні праці Д. Лепкого).	4-00	„
Зубрицький М. Тісні роки	10-00	„
„ „ Про рекручину	0-30	„
„ „ Пачкарство бакуну (тютюну) в горах у Галичині	0-18	„
„ „ в XIX ст.	0-60	„
„ „ Велика родина в Мшанці	0-10	„
„ „ Верхня воєнна пошта укр. р. народа в Галичині	1-00	„
Клоустон , Народні казки і вигадки	1-00	„
Кміт Юрій , Бойківське весілля в Гвіздці	1-00	„
Колесса Філ. Ритміка українських народних пісень	0-40	„
Кузеля Зенон , Славянські балади на тему: хлопець перебирається в жіночу одіж	4-00	„
„ „ Угорський король Матвій Корвін в славянській устній словесности	0-80	„
„ „ Причинки до народних вірувань з початком XIX ст.	2-00	„
„ „ Про студії над дітьми	0-30	„
„ „ Бойківське весілля в Лавочнім	0-30	„
Левинський Волод. Бойківське весілля в Доброгостові	0-60	„
Левицький Нечуй І. Світосгляд українського народу. (Написано на основі книги Аванасєва „Поетическія воззрѣнія Славянъ на природу“)	0-40	„

Матеріяли до укр. руської етнології, т. I.	8:00	К.
Матеріяли до укр. руської етнології, містять В. Шухевича: Гуцульщина, т. II. (40) к.); т. IV, V і VII по.	6:00	„
Матеріяли до укр. руської етнології, т. III.	4:00	„
Матеріяли до укр. руської етнології, т. VI.	6:00	„
Матеріяли до укр. руської етнології, т. VIII і IX. Містять: Мр. Г. Дитина в звичаях і віруваннях укр. народа, том по	3:00	„
Матеріяли до укр. руськ. етнології, т. X.	5:00	„
Миколасвич Я. Опис Каменецького повіту	2:00	„
Огоновський Ом. Історія руської літератури, т. IV. (Життєписи і характеристики українсько-руських етнографів)	2:00	„
Олехнович В. Раси Європи і їх історичні взаємини	0:70	„
Охримович В. Останки комунізму у Бойків	0:20	„
Руська історична бібліотека, т. XIX. Праця Ю. Целевича про опришків		
Томашівський Ст. Причинки до пізнання етногр. території Угор. Руси тенор і давніше	0:20	„
„ „ Угорські Русини в світлі мадярської уридової статистики	0:90	„
Франко Ів. Жіноча неволя в народних піснях	0:70	„
„ „ Вахлаам і Йоасаф, старохрист. роман	4:00	„
„ „ Наші коляди	0:40	„
„ „ Лукіян Кобилиця	0:40	„
„ „ Наливайко в мідянім биці. Причинок до історії легенди.	0:35	„
„ „ Пісня про Правду і Неpravду	1:00	„
„ „ Притча про сліпці і хромця	1:00	„
„ „ Слово про збуренє пекла	1:00	„
„ „ Козак Плaxта	0:60	„
„ „ Слово о Лазаревѣ воскресніи	1:00	„
„ „ До історії українського вертепа XVIII в.	1:60	„
„ „ Нові матеріали до історії українського вертепа	0:50	„
„ „ Студії над народніми піснями	3:50	„
Широцький Кость. Надгробні хрести на Україні	0:60	„
Щербаковський Вадим. Дерев'яні церкви на Україні і їх типи	1:00	„
Щурат Василь. Увільненє злочинця дівчиною в Бродах 1727 р.	0:20	„

